TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YAZMA ESERLERDE BİBLİYOGRAFİK NİTELEME: REHBER ÖNERİSİ

Doktora Tezi

Tuğçe KOZAN

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YAZMA ESERLERDE BİBLİYOGRAFİK NİTELEME: REHBER ÖNERİSİ

Doktora Tezi

Tuğçe KOZAN

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Fatih RUKANCI

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YAZMA ESERLERDE BİBLİYOGRAFİK NİTELEME: REHBER ÖNERİSİ

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Fatih RUKANCI

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

1- **Prof. Dr. Fatih RUKANCI (Danışman)**
2- **Prof. Dr. Sacit ARSLANTEKİN**
3- **Prof. Dr. Hakan ANAMERİÇ**
4- **Prof. Dr. Coşkun POLAT**
5- **Doç. Dr. Tolga ÇAKMAK**

Tez Sınavı Tarihi

08/12/2023

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Prof. Dr. Fatih RUKANCI danışmanlığında hazırladığım **YAZMA ESERLERDE BİBLİYOGRAFİK NİTELEME: REHBER ÖNERİSİ** (Ankara. 2023) adlı doktora tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 22 / 12 / 2023

Adı-Soyadı

Tuğçe KOZAN

ÖNSÖZ

Yazma eser koleksiyonlarının uluslararası kütüphane standartları çerçevesinde standart bibliyografik kayıtlarının oluşturulması, erişim ve kullanım yöntemlerinin geliştirilmesi konusunda yazma eser uzmanlarına yönelik bir rehber hazırlanmasında fayda görülmesi üzerine hazırlanan bu çalışma hem akademik hem de kişisel gelişimime önemli katkılar sağladı.

Yüksek lisans sürecimden bugüne kadar on bir yılı aşkın süredir benden desteğini, bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen, bana ve araştırmaya olan inancını hiç yitirmeyip, her daim yeniden ve yeniden araştırmanın içine girmemi sağlayarak şevklendiren, hoşgörüsü ve sabrıyla bana ışık olan değerli danışman hocam Sayın Prof. Dr. Fatih Rukancı'ya,

Bu araştırma için ikinci bir danışman gibi zaman ayıran, emek harcayan, özen gösteren ve bu araştırmanın ete kemiğe bürünmesinde payı çok büyük olan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Hakan Anameriç'e,

Doktora tez izleme komitesi jürilerimde yer alarak tezime önemli katkılar yapan değerli hocam Prof. Dr. Hüseyin Odabaş'a,

Çalışmanın terminoloji ve teknik kısımlarında bilgilerine başvurduğum FSMVÜ Yazma Eserler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Dr. Sami Arslan ve çalışma arkadaşlarına, İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Nadir Eser Kütüphanecisi Hüseyin Türkmen'e,

Her koşulda desteği ile yanımda olan aileme ve dostlarıma çok teşekkür ederim.

Hayatta ve tez sürecimde karşılaştığım bütün olumsuzluklarda beni cesaretlendiren, inancı ile beni diri tutan ve iyi ki birlikte yürüyoruz dediğim eşim Mert'e ve tez yazım sürecimde karnımda bana eşlik eden, daha dünyaya gelmeden umudumu yeşerten oğluma minnettarım.

Tuğçe Kozan

2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **i**

İÇİNDEKİLER ..... **ii**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **ix**

RESİMLER LİSTESİ ..... **x**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Amaç 5

1.2. Kapsam 6

1.3. Hipotezler 8

1.4. Yöntem ve Veri Toplama Teknikleri 9

1.5. Düzen 10

1.6. Kaynaklar 11

1.7. Terminoloji 13

İKİNCİ BÖLÜM

YAZMA ESERLERDE BİBLİYOGRAFİK NİTELEME UNSURLARI VE KATALOGLAMA STANDARTLARI

2.1. Yazma Eserlerde Bibliyografik Niteleme 16

2.1.1. Yazma Eserin Sorumluluk ve İçerik Bildirimine İlişkin Kayıtlar 19

2.1.1.1. Müellif 19

2.1.1.2. Müstensih 21

2.1.1.3. Mütercim 22

2.1.1.4. Eser Adı 22

2.1.1.5. Ferağ/Ketebe/İstinsah Kaydı 24

2.1.1.6. Eserin Dili 27

2.1.1.7. Eserin Konusu 28
2.1.2. Yazma Eserin Notlarına İlişkin Kayıtlar 28
2.1.2.1. Eserin Başı/Başlangıç Satırları 28
2.1.2.2. Eserin Sonu/Bitiş Satırları 30
2.1.2.3. Derkenar/Hâşiye ve Şukka Kayıtları 30
2.1.2.4. Fevâid Kaydı 33
2.1.3. Yazma Eserin Üretimine İlişkin Kayıtlar 35
2.1.3.1. Telif Yeri ve Tarihi 35
2.1.3.2. İstinsah Yeri ve Tarihi 35
2.1.4. Yazma Eserin Sahiplik/Mülkiyet Bildirimine İlişkin Kayıtlar 36
2.1.4.1. Temellük Kaydı 37
2.1.4.2. Vakıf Kaydı 38
2.1.5. Yazma Eserin Fiziksel ve Sanatsal Nitelemesine İlişkin Kayıtlar 40
2.1.5.1. Cilt Sayısı 40
2.1.5.2. Yaprak/Varak Sayısı 41
2.1.5.3. Yazım Türü 42
2.1.5.4. Satır ve Sütun Sayısı 42
2.1.5.5. Yazı Türü 43
2.1.5.6. Kâğıt ve Yazı Alanı Boyutu 45
2.1.5.7. Kâğıt Türü ve Özellikleri 46
2.1.5.8. Mürekkep Rengi 48
2.1.4.9. Eserin Kondisyon (Fiziksel Durum) Bilgisi 48
2.1.5.10. Eserin Sanatsal Özellikleri 49
2.1.6. Yazma Eserin Erişim Bilgisine İlişkin Kayıtlar 56
2.1.6.1. Sınıflama Numarası 56
2.1.6.2. Demirbaş/Koleksiyon Numarası 57
2.1.6.3. Eski Kayıt Numarası 57

2.2. Kataloglama Standartları ve Yeni Yaklaşımlar 57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAZMA ESERLERİN BİBLİYOGRAFİK NİTELEMESİNE YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALAR

3.1. Yabancı Ülkelerde Yazma Eserlerin Bibliyografik Nitelemesine Yönelik Yapılan Çalışmalar 63

3.1.1. Catalogue of Persian Manuscripts in the Austrian National Library and in the Austrian State Archives in Vienna 65

3.1.2. A Catalogue Of The Persian Manuscripts And Miniatures 67

3.1.3. Ismaili and Other Arabic Manuscripts: A Descriptive Catalogue of Manuscripts in the Library of The Institute of Ismaili Studies 68

3.1.4. Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University and Other Collections in the Netherlands 70

3.1.5. Makedonya Kütüphaneleri Türkçe Yazma Eserler Kataloğu 71

3.1.6. Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Science 73

3.1.7. Katalog Arapskih, Turskih, Perzijskih i Bosanskih Rukopisa by Gazi Husrevbegova Biblioteka u Sarajevu 74

3.1.8. Catalogue of Arabic Manuscripts SS Cyril and Methodius National Library, Sofia: Hadith Sciences 77

3.1.9. İran Kütüphaneleri Türkçe Yazmalar Kataloğu 79

3.1.10. A Descriptive Catalogue of the Islamic Manuscripts in the Goverment Oriental Manuscripts Library, Madras 82

3.1.11. Türkmenistan Milli El Yazmalar Enstitüsü Türkçe Yazma Eserler Kataloğu 84

3.1.12. Gürcistan Bilimler Akademisi Elyazmaları Enstitüsü Türkçe Yazmalar Kataloğu 86

3.1.13. Cezayir Milli Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazma Eserlerin Kataloğu 88

3.2. Türkiye'de Yazma Eserlerin Bibliyografik Nitelemesine Yönelik Yapılan Çalışmalar 90

3.2.1. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Yapılan Çalışmalar 94
3.2.1.1. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu 94
3.2.1.2. Necip Paşa Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu I 96
3.2.1.3. Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi El Yazması Eserler Kataloğu 98
3.2.1.4. Hafız Ali Efendi Yazma Eserler Kataloğu 100
3.2.2. Üniversite Kütüphanelerinde Yapılan Çalışmalar 102
3.2.2.1 Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu I: Üniversite A ve B Koleksiyonları; II/1: Mustafa Çon A ve B Koleksiyonları 102
3.2.2.2. Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Astronomi, Astroloji, Matematik Yazmaları Kataloğu. 103
3.2.2.3. Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi Yazmaları Kataloğu .. 107
3.2.3. Vakıf Kütüphaneleri Tarafından Yapılan Çalışmalar 110
3.2.3.1. İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu..... 110
3.2.3.2. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Kataloğu..... 113
3.2.3.3. Dr. Emel Esin Kütüphanesi Kataloğu: Yazma Eserler..... 114
3.2.3.4. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yazma Eserler Kataloğu..... 115
3.2.3.5. Kubbealtı Vakfı Yazma Eserler Kataloğu 118
3.2.4. Müze Kütüphaneleri Tarafından Yapılan Çalışmalar 119
3.2.4.1. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe, Farsça, Arapça Yazmalar Kataloğu..... 119
3.2.4.2. Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Yazmaları Kataloğu .. 122
3.2.4.3. Deniz Müzesi Komutanlığı El Yazmaları Kataloğu 123
3.2.4.4. Askeri Müze Yazma Eserler Kataloğu 126
3.2.5. Diğer Çalışmalar 127
3.2.5.1. Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu I ... 127
3.2.5.2. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Katalogları..... 129

3.3. Yabancı Ülkelerde ve Türkiye'de Yapılan Yazma Eser Kataloglarının Değerlendirilmesi 130

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAZMA ESERİN BİBLİYOGRAFİK NİTELEMESİ İÇİN KULLANILACAK MARC VE RDA ALANLARI İLE UYULMASI GEREKEN KURALLAR: REHBER ÖNERİSİ

4.1. Leader 139

4.2. 00X - Bibliyografik Kontrol Alanları = Control Fields 140

4.2.1. 007 – Fiziksel Tanım Sabit Alanı = Physical Description Fixed Field 140

4.2.2. 008 - Sabit Uzunluklu Veri Öğeleri (Kontrol) Alanı = Fixed-Length Data Elements 141

4.3. 01X – 09X - Sayılar ve Kod Alanları = Numbers and Code Fields 144

4.3.1. 040 - Kataloglama Kaynağı = Cataloging Source 144

4.3.2. 041 - Dil Kodu = Language Code 145

4.3.3. 044 - Yayımlayan/Üreten Ülke Kodu = Country of Publishing/Producing Entity Code 146

4.3.4. 050 ve 082 - Sınıflama Numarası 146

4.3.5. 09X – Yerel Yer Numarası = Local Call Numbers 147

4.4. 100 - Temel Giriş - Kişi Adı Alanı = Main Entry - Personal Name 148

4.5. 130 – Temel Giriş - Tekbiçim Eser Adı = Main Entry - Uniform Title 157

4.6. 245 - Eser Adı = Title Statement 159

4.7. 246 - Değişik Biçimde Eser Adı = Varying Form of Title 166

4.8. 260 – Yayın, Dağıtım vb. = Publication, Distribution, etc. (Imprint) 169

4.9. 264 – Üretim, Yayın, Dağıtım, İmalat ve Telif Hakkı Bildirimi = Production, Publication, Distribution, Manufacture, and Copyright Notice 173

4.10. 300 – Fiziksel Niteleme =Physical Description 174

4.11. 336 – İçerik Türü = Content Type 180

4.12. 337 - Ortam Türü = Media Type 180

4.13. 338 Taşıyıcı Türü = Carrier Type 181

4.14. 347 – Dijital Dosya Özellikleri = Digital File Characteristics 181

4.15. 500 – Genel Not = General Note 182

4.16. 505 – Biçimlendirilmiş İçindekiler Notu = Formatted Contents Note..... 194

4.17. 506 – Erişim Sınırlılığı/Kısıtlaması Notu = Restrictions on Access Note 196

4.18. 510 – Atıf/Kaynakça Notu = Citation/References Note..... 198

4.19. 520 – Özet Notu = Summary, etc..... 200

4.20. 533 – Reprodüksiyon Notu = Reproduction Note 201

4.21. 541 – Doğrudan Sağlama Notu = Immediate Source of Acquisition Note 202

4.22. 546 – Dil Notu= Language Note..... 203

4.23. 561 - Mülkiyet ve Saklama Geçmişi Notu = Ownership and Custodial History. 204

4.24. 563 – Cilt Bilgisi = Binding Information 206

4.25. 581 – Tanımlanan Bilgi Kaynağı Hakkında Yayınlar Notu = Publications About Described Materials Note..... 210

4.26. 585 – Sergiler Notu = Exhibitions Note..... 211

4.27. 600 – Konu Ek Girişi – Kişi Adı = Subject Added Entry - Personal Name..... 211

4.28. 630 – Konu Ek Girişi – Tek Biçim Eser Adı = Subject Added Entry - Uniform Title 213

4.29. 648 – Konu Ek Girişi – Kronolojik Dönem = Subject Added Entry - Chronological Term 214

4.30. 650 – Konu Ek Girişi - Konu Terimi = Subject Added Entry-Topical Term..... 216

4.31. 651 – Konu Ek Girişi - Coğrafi İsim = Subject Added Entry-Geographic Name 217

4.32. 700 - Ek Giriş - Kişi Adı = Added Entry-Personal Name..... 219

4.33. 852 – Yer Bilgisi = Location 221

4.34. 856 - Elektronik Yer ve Erişim Bilgisi = Electronic Location and Access..... 222

4.35. 880 – Diğer Alfabe Gösterim Alanı (Linkleme) = Alternate Graphic Representation 222

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA..... 233

EKLER..... 248

ÖZET..... 280

SUMMARY..... 281

KISALTMALAR LİSTESİ

AACR2	Anglo American Cataloging Rules II (Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları)
BBY	Bilgi ve Belge Yönetimi
Bkz.	Bakınız
e-	Elektronik
FSMVÜ	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu)
IRCICA	İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
ISO	International Organization for Standardization (Uluslararası Standartlar Örgütü)
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İSAM	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi
LC	Library of Congress (Kongre Kütüphanesi)
MARC	Machine Readable Cataloging (Makinece Okunabilir Kataloglama)
PDF	Portable Document Format (Taşınabilir Belge Biçimi)
RDA	Resource Description and Access (Kaynak Tanımlama ve Erişim)
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TYEKB	Türkiye Yazmalar Eserler Kurumu Başkanlığı

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Eser Adı Serlevhada Yer Alan Yazma Eser Örneği..... 24
Resim 2: Ters Üçgen Şeklinde Bir Ferağ Kaydı Örneği..... 27
Resim 3: Derkenar Notları Olan Bir Yazma Eser Örneği..... 32
Resim 4: Şukka Örneği..... 33
Resim 5: Fevaid Yaprağında İlk 19 Osmanlı Padişahının Adlarının Yazılı Olduğu Bir Yazma Eser Örneği..... 34
Resim 7: Yazma eserin 1a yüzünde temellük kaydı, vakıf ve şahıs mühürleri örneği... 38
Resim 6: Yazma Eserin 1a Sayfasında Vakıf Kaydı ve Mührü Örneği..... 40
Resim 8: Değişken Satırlı İki Sütunlu Yazma Eser Yaprağı Örneği..... 43
Resim 9: Cedvel ve bordürlü kâğıt boyutu ve yazı alanı..... 46
Resim 10: Ebruli cilt kapağı örneği..... 51
Resim 11: Şemseli, köşebentli yazma cildi örneği..... 52
Resim 12: Zahriye tezhibi örneği..... 53
Resim 13: Minyatürlü sayfa örneği..... 55

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Bibliyografik Niteleme Unsurları Açısından Yabancı Ülkelerdeki ve Türkiye'deki Katalogların Karşılaştırması 131

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Yazma eserler en önemli yazılı kültürel miras öğelerindendir. Bu eserler, geçmişin bilgi birikiminin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan çoğu orijinal kaynaklardır.

Batı'yla kıyaslandığında Osmanlı İmparatorluğunda matbaanın kullanılmaya başlanması ve yaygınlaşmasının geç olması ülkemizde 20. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar yazma eser üretiminin devam etmesini sağlamış, bunun sonucu olarak da Türkiye yazma eser sayısı bakımından bugün dünyanın önde gelen ülkelerinden biri olmuştur. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı kütüphanelerin, üniversitelerin, çeşitli kurum ve kuruluşlar ile özel kuruluşların dermelerinde yaklaşık olarak 500.000 cilt yazma kitap, risâle ve mecmua bulunmaktadır. Bunların çoğunluğu Arapça, Farsça ve Osmanlıca dillerinde yazılmış/çoğaltılmış olup diğer yabancı dillerde de eserler bulunmaktadır (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 343).

Türkiye'de çoğunlukla kütüphanelerde araştırmacıların ve ilgililerin yararına sunulan yazma eserler sadece Türkiye'den araştırmacıların değil, Ortadoğu, Balkanlar, Avrupa, Amerika ve dünyanın çeşitli yerlerinde İslam ve Türk dünyası ile ilgili çalışma yapan araştırmacıların da başvurduğu kaynaklardır.

Teknolojik gelişmelerle birlikte günümüzde bilgi merkezleri, bilgi kaynaklarına sahip olma, koruma ve saklama yöneliminden ziyade, kaynakların görünür olmasını sağlayarak kullandırma ve erişime açma yaklaşımını daha çok benimsemektedir. Koleksiyonunda yazma eser bulunduran bilgi merkezleri için bu değişim ancak eserlerin uluslararası standartlara uygun olarak bibliyografik nitelemelerinin yapılmasıyla mümkün olabilecektir. Bilgi erişim sistemleri üzerinden kullanıma sunulan yazma eserin tüm özelliklerini yansıtacak şekilde tanımlamasının yapılması, o esere doğru ve etkin

erişimi sağlayacak bu sayede önemli bir kültürel zenginliğin paylaşılmasının ve araştırmalara kaynaklık etmesinin önü açılacaktır.

Yazma eserleri araştırmalarında birincil kaynak olarak kullanan araştırmacılar veya yalnızca sahip oldukları fiziksel ve/veya sanatsal özellikleri itibariyle ile ilgilenenler, özel depolarda korunan ve fiziksel temasın mümkün olmadığı, erişiminde basılı kaynaklara oranla çok daha fazla kısıtlamaların olduğu bu eserlere kesin erişim isabeti ile ulaşmak arzusundadır. Bilgi merkezlerinde, kullanıcıların taramalar sonucunda yanlış kaynağa ulaşması ve/veya doğru kaynağa ulaştıracak araçların yetersiz olması bir sorundur. Yazılı kültürel mirasın emanetçisi ve erişimini sağlayan kurumlar olarak bilgi merkezlerinin bu sorunların çözümünde hangi noktada olduğunun tespit edilmesi gerekir. Bununla birlikte Türkiye'de koleksiyonunda yazma eser bulunduran kütüphanelerin nicelik ve nitelik yönünden yazma eser kataloglarının ve bibliyografik nitelemelerinin yeterli olup olmadığı bir diğer tartışma konusudur.

Türkiye Yazmalar Eserler Kurumu Başkanlığı (TYEKB)'nın kurulması ile birlikte tanımlanan görevleri arasında yer alan *"kütüphanecilik standartlarını geliştirmek"* konusunda yaptığı ve/veya yapacağı çalışmaların neler olacağı, olması gerektiği tartışılacak diğer hususlardır. TYEKB yapacağı çalışmalarda mevcut durumu göz önünde bulundurmak durumundadır. Yazma eserlerin dijital ortama aktarma çalışmalarına büyük önem verilmektedir. Ancak, erişim odaklı bibliyografik niteleme standartları oluşturulmadan yapılan dijitalleştirme çalışmalarının eserlerin dijital arşivini oluşturmaktan öteye bir anlamı olmayacaktır. Yazma eser kütüphanelerimiz hazine değerinde bir kültürel mirasın koruyucusu durumundadır. Fakat bunun yanında bir bilgi merkezidir ki kullanıcılar bilgi merkezlerinin varlık nedenidir. Bu nedenle Uçak'ın (1997, s. 243) da belirttiği gibi "*kullanıcının var olan sistemle nasıl bütünleştirileceği değil, sistemin var olan kullanıcıya göre nasıl daha iyi tasarlanabileceği üzerinde durulmalıdır.*

Çünkü amaç kurulan sistemleri ne pahasına olursa olsun yaşatmak değil, vazgeçilmez ve işler kılabilmektir". Bu bağlamda, bilginin toplumsallaşmasını sağlayan kurumlar olarak bilgi merkezleri bilginin görünür, ulaşılabilir, erişilebilir ve paylaşılabilir olmasını sağlamak durumundadır.

Dünya'da yazma eser kütüphaneleri sahip oldukları ulusal sorumlulukları Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kurumları Federasyonu (International Federation of Library Associations and Institutions – IFLA)'nun "Evrensel Bibliyografik Denetim"[1] politikasıyla hizmete sunmaktadır. Bu politikada IFLA'nın ilk ilkesi "*bir ulusal bibliyografik ajans, kendi ülkesinin yayınları için yetkili bibliyografik verilerin sağlanması ve bu verilerin diğer ulusal bibliyografik ajanslara, kütüphanelere ve diğer topluluklara (örneğin arşivler ve müzeler) uygun ve zamanında hizmetlerle sunulması sorumluluğunu üstlenir*" olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla ülkemizde yazma eserlerin bibliyografik kayıtlarında tutarlılığın sağlanamaması ülke içinde olduğu kadar ülke dışındaki kütüphaneler ile iletişim ve işbirliğinin de önünde engel teşkil etmektedir.

Ülkemizde, yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde standart bir yaklaşımın olmaması birçok nedenden kaynaklanan bir sorundur. Basılı kitaplar için bu sorun önemli ölçüde çözüme kavuşturulmuş gibi görünse de yazar adı, eser adı ve konu otorite dizinlerinin oluşturulamaması gibi sorunlar hala geçerliliğini korumaktadır. Aynı durum yazma eserler için de geçerlidir. Otorite dizinlerinin yanı sıra koleksiyonunda yazma eser bulunduran bilgi merkezlerinin dermelerinde ne kadar yazma eser olduğu, mevcut yazma eserlerin fiziksel, sanatsal ve içerik özelliklerinin neler olduğunun belirlenememesi gibi teknik sorunlar da bulunmaktadır (Anameriç, 2017, s. 106).

[1] https://www.ifla.org/files/assets/bibliography/Documents/ifla-professional-statement-on-ubc-en.pdf

Ayrıca, kütüphanelerde bu işin kütüphanecilik eğitimi almamış ve kataloglama terminolojisinden uzak kişilerin sorumluluğuna bırakılması gibi yönetimsel sorunlar da yer almaktadır. Uluslararası kataloglama kuralı Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları (Anglo American Cataloging Rules II – AACR2) ile üstveri Machine Readable Cataloging (MARC)'da yer alan niteleme alanlarının yazma eser için doğru belirlenmesi ve alanlar arasındaki anlamlı ilişkinin ortaya konulması ancak bu literatüre hâkim kişilerin çalışmalarıyla mümkün olabilecektir.

Kültürel miras yönüyle yazma eserler korunarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Bu amaçla eserlerin fiziksel temas olmadan kullanıma sunulması için dijital teknolojinin imkânlarından yararlanılmaktadır. Dijital teknolojilerin bilgi kaynakları için de kullanılmaya başlanması ile birlikte kataloglama alanında da yeniliklere ihtiyaç duyulmuş ve sadece dijital ortama aktarılmış kaynaklar için Kaynak Tanımlama ve Erişim Standardı (Resource Description and Access – RDA) geliştirilmiştir. 2010 yılında yayınlanan RDA standardını geliştirme çalışmaları devam etmekle birlikte Library of Congress gibi önemli kütüphanelerde kullanılmaya başlanması, ülkemizde de kataloglamanın geleceği açısından güncel gelişmelere yönelik çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir. Bu anlamda dijital ortama aktarılan yazma eserlerin nitelemesinde kullanılacak üstveri alanlarının ve standartların da doğru belirlenmesi ve yorumlanması gerekmektedir.

Kataloglama konusunda yaşanan güncel gelişmeler araştırmanın önemini daha çok ortaya koymaktadır. Çünkü yazma eserlerin yukarıda değinilen teknik ve yönetimsel sorunları başlı başına uzun uğraşlar olmakla birlikte çözüme kavuşması için hem AACR2 ve MARC'ın hem de yazma eserlerin özelliklerinin çok iyi bilinmesi gerekmektedir. (Anameriç ve Rukancı, 2017, s 72). Mevcut katalogların standarttan uzak olduğu göz önünde bulundurulduğunda güncel gelişmeler doğrultusunda kaynakların yeni

standartlara uyarlanması da güç uğraşlar olacak ve yazma eserlerimizin "bibliyografik denetimi" her geçen yıl daha da gecikecektir.

Araştırma sonunda arzulanan, ülkemizde yazma eserlerin standart bibliyografik kayıtlarının oluşturulması noktasında yazma eser uzmanlarına yol gösterecek bir rehber sunmaktır. Böylelikle kişilerin bireysel tasarrufları ve kendi alışkanlıkları doğrultusunda yazma eserlerin bibliyografik niteleme alanlarını şekillendirmesinin ve alanlar arasında anlamsız ilişkiler kurulmasının önüne geçilecektir.

1.1. Amaç

Bir bilgi merkezinin koleksiyonundaki bilgi kaynaklarına doğru ve etkin bir şekilde erişmek isteyen kullanıcıların başvuracakları birincil kaynak bilgi merkezi kataloglarıdır. İster basılı ister çevrimiçi olsun bilgi merkezi kataloglarının niteliğini ise kapsamında yer alan bibliyografik kimliklerin kullanıcıların bilgi ihtiyacını ne ölçüde karşıladığı belirler. Bu ihtiyacın en verimli şekilde karşılanması için bibliyografik kimliklerin her kaynak için aynı düzen içinde ayrıntılı, doğru, anlaşılır ve tutarlı hazırlanması bir başka ifade ile standart kayıtlar olması gerekir. Bu bağlamda ülkemizde koleksiyonunda yazma eser bulunduran bilgi merkezi kataloglarının bibliyografik kayıtlarını ne ölçüde standart bir biçimde sunduğu ve buna yönelik yapılan çalışmaların niteliği tartışma konusudur.

Türkiye'nin neredeyse tüm illerine yayılan farklı ölçekte bilgi merkezinde hizmete sunulan irili ufaklı birçok yazma eser koleksiyonu bulunmaktadır. Ancak bu koleksiyonların henüz tam bir envanteri çıkarılamamıştır. Varlığı yaklaşık sayılarla ifade edilen bu koleksiyonların sürekli genişlemeye müsait olmadıkları düşünüldüğünde onlarca yıldır tam sayılarının, özelliklerinin, kapsamlarının bilinmiyor olması bu eserlerin bibliyografik denetiminde birtakım sorunlar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sorunların

çözümü amacıyla yazma eserlerin mevcut bibliyografik kayıtlarının gözden geçirilerek düzenlenmesi gerektiği gibi; bu düzenlemenin nasıl yapılması gerektiği ve yeni yapılacak kayıtlarda izlenecek yol ve yöntemlerin de belirlenmesi gerekmektedir.

TYEKB'nın kurulduğu günden bugüne '*Yazma Eserleri Sınıflama ve Kataloglama Kılavuzu*' veya ihtiyaca cevap verecek herhangi bir çalışmanın koordinatörlüğünü veya sorumluluğunu üstlenmemiş olması çalışmanın amacını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada yazma eserlerin mevcut bibliyografik kayıtlarındaki eksikliklerin tespit edilip sunulan rehber önerisine uygun olarak düzenlenmesi ve uygulama örnekleriyle somutlaştırarak kullanımının sağlanması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın temel amacı yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde standardın sağlanması için bir kataloglama rehberi önerisi ortaya koymaktır. Kullanıcıların zamandan ve mekândan bağımsız olarak doğru esere kesin isabet oranıyla erişim sağlayabilmesi için ulusal bir *"yazma eser kataloglama kurallarının*" tasarlanmasına rehberlik edecek önerinin uygulama örnekleriyle ortaya konulması araştırmanın somut çıktılarını oluşturacaktır. Önerilen rehber ile düzenlenecek ve yeni hazırlanacak yazma eserlerin bibliyografik kimliklerinin yalnızca Türkiye'den erişim sağlayacak kullanıcıların bilgi gereksinimlerini karşılamakla kalmayıp tüm dünyadan kullanıcıların erişim sorunlarına çözüm getireceği öngörülmekte ve amaçlanmaktadır. Aynı zamanda bu araştırmada ortaya konulacak rehber önerisinin önemli bir kültürel zenginliği barındıran bu eserlere sahip olan bilgi merkezlerinin birbirleri ile ulusal/uluslararası düzeyde iletişimi ve işbirliğini arttıracağı düşünülmektedir.

1.2. Kapsam

Araştırmanın çıkış noktası olan "bibliyografik niteleme" kavramı bilgi ve belge yönetimi mesleki formasyonuna sahip olmayı, bu alandaki literatür ve terminolojiyi

bilmeyi gerektirdiği için çalışma kütüphanecilik teknik hizmetleri zeminine oturtulacaktır. Türkiye'de dermesinin tamamı yazma eserlerden oluşan yazma eser kütüphaneleri olduğu gibi, bir de dermesinde yazma eser bulunduran diğer bilgi merkezi (arşivler, müzeler, araştırma merkezleri gibi) türleri mevcuttur. Dolayısıyla yazma eser uzmanlarına rehber olması düşünülen bu çalışma aynı zamanda farklı bilgi merkezlerinde uzmanlığı veya sorumluluğu doğrudan yazma eser kataloglamak olmayan bilgi ve belge yöneticilerine de hitap edecektir.

Ülkemizde, TYEKB'na bağlı bulunan 17 yazma eser kütüphanesi bulunmaktadır. Başkanlık bu kütüphaneleri İstanbul, Ankara ve Konya olmak üzere üç bölge müdürlüğü altında toplamıştır. Bu kütüphanelerin yanı sıra Milli Kütüphane, İBB Atatürk Kitaplığı, İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi/IRCICA, Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurum ve kuruluşlar ile Ankara, Atatürk, İstanbul, Koç, Boğaziçi Üniversiteleri gibi örnekleri arttırılabilecek birçok bilgi merkezinde yazma eser koleksiyonları bulunmaktadır.

Araştırmanın kapsamında, Türkiye'de dermesinde yazma eser bulunduran yukarıda anılan tüm bilgi merkezlerinin koleksiyonları göz önünde bulundurulacaktır. Bu nedenle tezin bütününde hepsini kapsayacak *"bilgi merkezleri"* terimi kullanılmıştır.

Bu araştırmada AACR2'ye göre MARC alanları ile MARC'ın RDA'ya uyumlandırılan alanlarından yazma eserin nitelemesinde kullanılması gerekenler Doğu/İslam yazmaları özellikleri dikkate alınarak açıklanacaktır. Bu araştırma kapsamında yazma eser türü Doğu/İslam yazmaları olacak, basma kitaplar kapsama alınmayacaktır.

Kapsamda ayrıca, yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde öncelikle kullanılacak ortak alanlar belirlenecek daha sonra yazma eserin kendine has ve diğer kitap

türlerinden ayrılan niteleme alanları ile alanların hangi düzen içerisinde verilmesi gerektiği yer alacaktır.

1.3. Hipotezler

Ülkemizde yazma eser koleksiyonlarının bibliyografik kimliklerinin düzenlenmesi, erişimi ve paylaşılmasına yönelik yapılan teknik çalışma, proje veya herhangi bir akademik çalışma verimli şekilde uygulanamamaktadır. Bu konuda Aziz Berker ve İsmet Parmaksızoğlu tarafından 1958 yılında hazırlanan "*Yazma ve Eski Basma Kitapların Tasnif ve Fişleme Kılavuzu ve İslam Dini İlimleri Tasnif Cetveli"* ve Günay Kut tarafından 1991 yılında hazırlanan "*Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (TÜYATOK) Yazma Eser Fişleme Kılavuzu*" dışında bir rehber bulunmamaktadır. Bir bilgi kaynağı olarak yazma eserlerin ayrıntılı ve standart bir şekilde bibliyografik nitelemelerinin yapılmamış olması, eserlere erişim ve bibliyografik kimliklerinin uluslararası düzeyde paylaşımı konusunda ciddi sorunlara sebep olmaktadır. Bu sorun üzerine tezin temel hipotezi şu şekilde ileri sürülebilir:

"Türkiye'de yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde standardın uygulanması için yazma eser uzmanlarının kullanımına sunulacak bir rehberin oluşturulmasına gereksinim bulunmaktadır."

Bu temel hipotezden yola çıkılarak ortaya koyulabilen alt hipotezler ise şunlardır:

"*Alt Hipotez 1: Kullanıcıların yazma eserlere erişim uçları düşünülerek her ölçekte bilgi merkezine yönelik hazırlanmış bir kataloglama kılavuzu ile bu eserlere kesin isabet oranı ile erişim ihtimali yükselebilecektir.*

Alt Hipotez 2: Yazma eserin bibliyografik nitelemesinde mevcut kütüphane standartlarının sağladığı imkânlardan en doğru şekilde faydalanılacak bir rehberin

hazırlanması, kullanılması ve bir düzen içerisinde yürütülen daha planlı çalışmaların yapılmasıyla ülkemiz Doğu/İslam yazmalarının bibliyografik nitelemesinde uluslararası düzeyde otorite olabilecektir.

1.4. Yöntem ve Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada temel kavramsal çerçevenin çizilmesi amacıyla *"belge tarama yöntemi*" ile ayrıntılı bir literatür taraması yapılmıştır. Belge tarama: *"var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplama tekniğidir. ... belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar"* (Karasar, 2015, s. 183). Bu bağlamda tez çalışmasının başlarında kitap, makale, Türkiye ve yurtdışındaki yüksek lisans-doktora tezleri ile diğer ikincil kaynaklar incelenmiş ve konunun teorik kısmı kavranmaya çalışılmıştır. Bunların yanında, Ankara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın üyesi olduğu veri tabanları ve TR Dizin kategorisindeki dergiler periyodik aralıklarla taranarak tezin literatür kısmına kaynak olması amacıyla kapsama dahil edilmiştir.

Araştırmada ortaya konulacak rehberin çerçevesinin oluşturulabilmesi için *"betimsel analiz yöntemi"* kullanılmıştır. Betimsel analiz: *"genel tematik çerçeve oluşturma bir başka deyişle kategori oluşturma, tema ve alt temalar oluşturma aşamaları üzerinden genelden özele giden bir tümdengelim yöntemi"* olarak tanımlanabilir (İgit, 2019, s. 95). Betimsel analiz yöntemi ile 2022 yılı Mart ve Nisan aylarında Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi dermelerinde bulunan yabancı ülkelerde ve Türkiye'deki bilgi merkezleri tarafından hazırlanmış yazma eser katalogları kapsamı, düzeni ve niteleme unsurları açısından incelenmiştir. İncelemenin ardından tezin niteliğine katkı sağlayacağına karar verilen yabancı ülkelerden 13, Türkiye'den ise 18 yazma eser kataloğu seçilmiştir. Ardından

araştırma verilerinin özetlenip yorumlanması ile elde edilen bulgular anlaşılır bir şekilde sunulmuştur. Bu yöntemle yabancı ülkelerde ve Türkiye'de bilgi merkezleri tarafından hazırlanan yazma eser katalogları kullanılan bibliyografik niteleme unsurları açısından karşılaştırılmış, genel olarak benzerlik ve farklılıklar ortaya konup, farklılıkların nedenleri açıklığa kavuşturulmuştur.

Araştırma süresince veri toplama tekniklerinden gözlem, görüşme ve ölçme teknikleri kullanılmıştır. "*Bir şeyin varlığı onun ölçülebilirliği ile anlam kazanır. Ölçülebilirlik ise, o konuda "standart" birimlerin geliştirilmesi ile olur"* (Karasar, 2015, s. 136). Ölçme tekniği ile yazma eser kataloglarındaki bibliyografik niteleme düzeylerinin yeterli olmadığı belirlenmiştir. Bu araştırmanın bulgularına yönelik verilerin derlenmesinde yararlanılan bir diğer teknik ise gözlemdir. Aslında her türlü veri toplama işlemi, bir tür gözlemdir (Karasar, 2015, s. 157). Bu nedenle ölçme ile birlikte gözlem tekniğiyle yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde kullanılacak niteleme alanları, bu alanlarda uyulması gereken kurallar ile alanlar arasındaki ilişkiler ortaya konulmuştur. Ayrıca problem hakkında birlikte değerlendirme yapmak ve deneyimlerinden faydalanmak için alanda çalışan uzmanlarla görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda 2023 yılı Ağustos ayında FSMVÜ Yazma Eserler Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Sami Arslan ve İBB Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Nadir Eser Kütüphanecisi Hüseyin Türkmen ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Bütün ölçüm, gözlem ve görüşmelerin değerlendirilmesi sonucunda elde edilen veriler yazma eserlerde bibliyografik nitelemede standardın sağlanabilmesi için yazma eser uzmanlarına kılavuz olacak rehberin hazırlanmasını sağlamıştır.

1.5. Düzen

Tez beş bölümden oluşmaktadır. Tezin Birinci (Giriş) bölümünde; tezin amacı, kapsamı, hipotezleri, yöntemi ve veri toplama teknikleri, tezde yararlanılan temel kaynakların listesi, düzeni ve konuya ilişkin terimlerin tanımlandığı terminoloji kısmı yer almaktadır.

İkinci bölümde; yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde ilişkin bibliyografik bilgilerin neler olduğu, içeriklerinin ne olduğu, niçin kaydedilmesi gerektiği, yazma eser içinde hangi terimlerle aranması ve hangi bölümlerde yer alabileceği açıklanmıştır. Bu bölümde ayrıca kataloglama standartları açıklanarak güncel gelişmeler doğrultusunda standartlaşmada yeni yaklaşımlara değinilmiştir.

Üçüncü bölümde; yabancı ülkelerde ve Türkiye'de hazırlanan Doğu/İslam yazmaları kataloglarının detaylı analizi yapılmış ve tezin rehber önerisine katkı sağlayacak bulguların yorumlarına ulaşılmıştır.

Dördüncü bölümünde; MARC ve RDA standartları kapsamında yazma eserin bibliyografik nitelemesi için kullanılacak niteleme alanları, alanlar arası ilişkiler ve kataloglama kurallarına ilişkin bilgiler verilerek önerilen rehberin yapısı ortaya koyulmuştur.

Sonuç ve Öneriler (Beşinci Bölüm) bölümünde; teorik bilgiler, yapılan incelemeler ve uygulamalar çerçevesinde probleme ilişkin geleceğe yönelik çözüm önerileri verilmiştir. Tez; Kaynakça, Ekler, Özet, Summary bölümleriyle bitirilmektedir.

1.6. Kaynaklar

Araştırma kapsamında, literatür taraması için; Ankara Üniversitesi kütüphaneleri ve elektronik veri tabanları ile açık erişim veri tabanları kullanılmıştır. Ayrıca, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde yazma eser katalogları incelenmiştir. FSMVÜ Yazma Eserler

Uygulama ve Araştırma Merkezinde ve çeşitli yazma eser kütüphanelerindeki uzmanlarla kişisel görüşmeler yapılarak, konu ile ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Araştırma konusu kapsamında daha önceden yapılan tez çalışmalarına ulaşmak için YÖK Tez Merkezi Veritabanı taranmıştır. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yazma Eserler Veritabanı, Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi ve Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi yazma eser bibliyografik kimliklerinden tezde sunulan rehberin somutlaştırılması amacıyla örneklerin seçiminde yararlanılmıştır. Literatür çalışması için aşağıda belirtilen basılı ve elektronik kaynaklar kullanılmıştır:

- Bilgi Dünyası (2000-)
- Dergipark
- EBSCOHost- Library, Information Science & Technology Abstracts
- Google Scholar
- Hacettepe Üniversitesi, BBY yayınlar veri tabanı
- JSTOR
- Proquest (1986-)
- ScienceDirect (1980-)
- Scopus
- Springer Link (1993-)
- Taylor & Francis (1954-)
- Türk Kütüphaneciliği (1987-)
- UMI ProQuest Digital Dissertations (2004-)
- YÖK Tez Kataloğu

Bu kaynaklarda tarama yapılırken aşağıdaki konu başlıkları ve anahtar kelimeler kullanılmıştır:

- Bibliyografik denetim (bibliographical control)
- Bibliyografik niteleme (bibliographical description
- Kataloglama (cataloging)
- Kataloglama kuralları (Cataloguing Rules)
- MARC
- RDA
- Yazma eser (manuscripts)
- Yazma eser kütüphaneleri (manuscript libraries)
- Yazma eser terminolojisi (Manuscript Terminology)
- Yazma eserlerin kataloglanması (Cataloguing of Manuscripts)

Terimlerin tanımı için, Süleyman Mollaibrahimoğlu'nun "*Yazma Eser Terminolojisi*", Fatih Rukancı, Hakan Anameriç ve Kemal Tuzcu'nun "*Yazma Eserlerin Bibliyografik Denetimi"*, İsmail Erünsal'ın *"Ortaçağ İslam Dünyasında Kitap ve Kütüphane*", Sami Arslan'ın *"Osmanlı'da Bilginin Dolaşımı"* kitaplarından ve Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nden yararlanılmıştır. Atıflar ve Kaynakçanın hazırlanmasında, American Psychological Association (APA) Style kullanılmış ve düzenlemesi için *"Bilimsel Yayınlarda Kaynak Gösterme, Tablo ve Şekil Oluşturma Rehberi APA 6 Kuralları"* (Şencan ve Doğan, 2017) kitabından faydalanılmıştır. Tezin yazımında Ankara Üniversitesi Tez Yazım Yönergesi kurallarına uyulmuştur.

1.7. Terminoloji

Bibliyografik Niteleme (bibliographical description): Bilgi kaynaklarına ait bibliyografik bilgilerin belirlenmesi, bu bilgilerin belirli kurallara göre tanımlanması ve

doğru erişim uçları oluşturarak kullanıcının ilgili kaynağa ulaşmasını sağlama işlemlerinden oluşan süreçtir (Sefercioğlu, 2003, s. XI; Uçmaz, 2004, s.55; Bayter, 2021, s. 30).

Derkenar/Hâşiye Notları (marginal notes): Yazma eserin metin alanının dışında kalan sayfa boşluklarına ilâve edilen açıklayıcı ve tamamlayıcı bilgileri içeren notları ifade eder.

Eski Kayıt Numarası (former call/shelf number): Yazma eserin geçmişte bulunduğu mekânlar ile ilgili bilgiyi ifade eder.

Ferağ/Ketebe/İstinsah Kaydı (colophon): Müellif veya müstensih tarafından genellikle yazma eserlerin sonuna konulan ve metnin yazımının bittiğini açıkladığı kayıttır.

Fevâid Kaydı (statement(s)): Yazma eserlerin cilt kapakları ile metnin başladığı ve bittiği sayfalar arasına konan genellikle metnin ateş, su, darbe, nem, kurtlanma gibi dış etkenlerden zarar görmemesi için eklenen boş sayfalara yazılan çok çeşitli notların kaydıdır.

İstinsah Yeri ve Tarihi (place of copying and date of copying): Eserin müstensihi tarafından çoğaltıldığı yerin ve tarihin bilgisidir.

Mücellid (binder): Cilt yapan sanatkâra verilen isimdir.

Müellif (author) : Yazma eserin içeriğinden sorumlu kişidir.

Müstensih (copyist/calligrapher): Yazma eserin yeni bir nüshasını yazan, eseri istinsah eden (çoğaltan) kişidir.

Müzehhib (gilder/artist): Tezhip sanatının uygulayan sanatkâra verilen isimdir.

Standart (standard): Ürünlerin hammadde, malzeme, yapılış, ambalajlama ve kullanımında ya da usul ve hizmetlerinde bir örneklik sağlayan kurallardır (TSE, 1983, s. XII).

Telif Yeri ve Tarihi (place of composition/writing and date of composition/writing): Yazma eserin müellifi tarafından yazıldığı yer ve tarih bilgisidir.

Temellük Kaydı (ownership statement): Mülkiyet kaydı da denilen eserin kime ait olduğu, nasıl el değiştirdiği ve nasıl elde edildiği, ne zaman ve ne kadar fiyatla satın alındığı gibi bilgilerin kaydıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

YAZMA ESERLERDE BİBLİYOGRAFİK NİTELEME UNSURLARI VE KATALOGLAMA STANDARTLARI

2.1. Yazma Eserlerde Bibliyografik Niteleme

Bilgi merkezlerinde bulunan her bilgi kaynağını diğerlerinden ayıran bir bibliyografik kimliği bulunmaktadır. Bilgi kaynaklarına varlık kazandıran bu kimlik temelde eser adı, yazar adı, yayın yeri ve tarihi, konusu gibi bilgilerden oluşmaktadır. Bilgi merkezlerinde mevcut kaynakların ihtiyaç duyan kullanıcıya en doğru şekilde ulaştırılabilmesi için bibliyografik bilgilerinin kayıt altına alınması, belirli kurallara göre nitelenmesi ve erişim unsurları belirlenerek hizmete sunulması gerekmektedir.

Bilgi kaynakları gelişen teknoloji ile birlikte farklı biçimlerde ve ortamlarda kayıt altına alınmaya başlanmıştır. Bu değişim kaynakların bibliyografik nitelemesinde uygulanacak kuralların oluşturulmasında yeni yaklaşımlar ortaya konmasını zorunlu kılsa da, bilgi merkezlerinin temel amacı değişmemiştir. Bilgi merkezleri bibliyografik niteleme ile koleksiyonlarındaki bilgi kaynakları için standartlara uygun bibliyografik kayıtlar hazırlamayı amaçlamaktadır.

Bilgi kaynaklarına ait bibliyografik bilgilerin belirlenmesi, bu bilgilerin belirli kurallara göre tanımlanması ve doğru erişim uçları oluşturarak kullanıcının ilgili kaynağa ulaşmasını sağlama işlemlerinden oluşan bibliyografik niteleme kataloglamanın da detayını ve niteliğini belirlemektedir (Sefercioğlu, 2003, s. XI; Uçmaz, 2004, s.55; Bayter, 2021, s. 30).

Bibliyografik nitelemede, bilgi kaynağında bulunan ve kullanıcılar için erişim ucu olabilecek her bilgi kayıt altına alınmalıdır. Ancak bu şekilde bir bilgi merkezinin

koleksiyonundaki tüm kaynaklara erişim sağlanabilecek ve niteleme işlevsellik kazanacaktır. Bilgi merkezlerinde basılıdan elektroniğe, görsel-işitsel materyalden arşivsel bilgi ve belgelere, dijital üretilmiş veya dijitalleştirilmiş kaynaklardan yazma ve nadir eserlere kadar çok çeşitli bilgi kaynakları bulunmaktadır. Bu kaynakların ortak niteleme alanları olduğu gibi bazı kaynaklara özgü alanlar da olabilmektedir. Örneğin eserlerde metnin dışında kalan boşluklara alınmış notları ifade eden derkenar sadece yazma ve nadir eserlerde bulunan bir özelliktir. Kitap, süreli yayın gibi basılı materyallerde bulunmayan bu bilginin tanımlanması için eserin bibliyografik nitelemesi yapılırken bu bilginin kaydedilmesi gerekir.

Bibliyografik nitelemenin bir başka önemi bilgi merkezinin derme/koleksiyon yönetimini yani bibliyografik denetimini gerçekleştirebilmesidir. Bibliyografik niteleme uygulamalarında tutarlılık sağlayan bir bilgi merkezi aşağıdaki temel soruları cevaplayabilmelidir:

Dermede hangi dillerde kaç tane eser vardır?

Hangi konu ve alt konularda eserlere sahiptir?

Eserlerin yıl kapsamı nedir? En eski eser/nüsha hangisidir?

Eğer bir yazma eser kütüphanesi ise dermesinde tezhipli, minyatürlü kaç eser vardır?

Sadece ilgili bilgi merkezinin sahip olduğu nadir, tek nüsha eserler hangileridir?

gibi sayısı arttırılabilecek farklı birçok soruya cevap bulabildiğimizde bibliyografik niteleme amacına ulaşmış ve bibliyografik denetimin önemi daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Elle yazılan veya çoğaltılan kitap ve risaleler olan yazma eserlerde bibliyografik niteleme açısından konuyu ele aldığımızda ise basma eserlere göre daha ayrıntılı ve zahmetli olduğu gerçeğiyle karşılaşmaktayız. Çünkü yazma eserlerin hem içerik

özellikleri hem de nüshadan nüshaya farklılıklar gösteren sanatsal ve fiziksel özelliklerinin tespiti basma eserlere göre birçok farklı alanda uzmanlık ve daha fazla zaman gerektirmektedir. Yazma eserlerin bibliyografik bilgilerinin her eserde aynı düzende yer almaması, bir cilt içinde birden fazla eser barındırması, telif türlerindeki değişiklikler, el yazısının okunmasındaki güçlük, değişen yazı türü, alfabesindeki farklılık, kâğıt özellikleri, sayfa takip ve numaralandırma sistemleri gibi birçok farklı yönü ile basma eserlerden ayrılması bibliyografik nitelemesindeki zorluğun sebepleri arasında sayılabilir. Her yazma eserde eser adı kitabın başına veya sonuna yazılmaz metnin içinde veya kenar notlarında yer alabilir, bazı eserlerde eser adı ve müellif adı aynı bölümde bazı eserlerde ise birbirinden ayrı bölümlerde verilebilir. Bazı eserlerde tevazu sebebiyle eserin üretimine katkı sağlayanlar isimlerine yer vermeyebilirler. Bu nedenle müellif adının tespiti dahi uzun uğraşlar gerektiren bir çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Aynı müstensih tarafından çoğaltılan aynı başlıkta bir eserin nüshaları arasında sadece üretim tarihi ve el yazı değişiklikleri bulunmaz. Çoğu kez eserlerin süslemeleri, metnin dışındaki notlar, metne yapılan eklemeler veya çıkarmalar gibi farklıları aynı zamanda her birinin nadir olma özelliğini de beraberinde getirmektedir. Nadir olma özelliklerinin yanında eşsiz güzellik ve estetiğe sahip süslemeleri ile birlikte yazma eserlerde bibliyografik niteleme kataloglama ve sınıflama bilgisinin yanında, konularını ve alt konularını anlayabilme ile kitap kültürü ve sanatları gibi konularda birikim ve uzlaşma gerektirmektedir. Bu nedenle bu süreçte bilgi ve belge yönetimi uzmanları ile birlikte sanat tarihi, tarih, edebiyat ve ilahiyat alan uzmanları işbirliği içerisinde çalışmalıdır. Çünkü önemli kültür hazinelerimizden olan yazma eserlerin gelecek kuşaklara aktarılması ancak eserlere değer katan tüm özelliklerinin kaydedildiği bibliyografik kayıtlar aracılığıyla erişilebilir olmasıyla sağlanacaktır.

Tezin bu bölümünde yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde eserin sorumluluk bildirimine, içeriğine, üretimine, fiziksel nitelemesine ve erişim bilgisine ilişkin bibliyografik bilgilerin neler olduğu, içeriklerinin ne olduğu, niçin kaydedilmesi gerektiği, yazma eser içinde hangi terimlerle aranması ve hangi bölümlerde yer alabileceği açıklanacaktır. Bu kategorizasyon ile yazma eserlerin MARC21'de belirli bir niteleme alanına kaydedilebilecek bilgileri aynı başlık altında toplanmaya çalışılmıştır. Örneğin 300 Fiziksel Niteleme alanında kaydedilebilecek bilgileri "Fiziksel ve Sanatsal Nitelemesine İlişkin Kayıtlar" başlığı altında açıklanacaktır.

Yazma eserlerin nitelemesinde standart bir yaklaşımın olmamasının en önemli sebeplerinden birisi de kaynak türüne özgü terminolojiye hâkim olunmaması, ilgili terimlerin yanlış bilinmesi ve hatalı kullanımıdır (Anameriç ve Rukancı, 2017, s. 71). Bu terimlerin ayrıntılı açıklanması ile aynı zamanda yazma eserlerde bibliyografik nitelemenin basma eserlere göre daha ayrıntılı ve zahmetli olması durumu ortaya konmuş olacaktır. Bu bölümde ayrıca kataloglama standartları açıklanarak güncel gelişmeler doğrultusunda standartlaşmada yeni yaklaşımlara değinilecektir.

2.1.1. Yazma Eserin Sorumluluk ve İçerik Bildirimine İlişkin Kayıtlar

2.1.1.1. Müellif

Yazma eserin içeriğinden sorumlu kişidir. Ancak "*İslam dünyası yazmalarında müellif, sadece bir eserin yazarına verilen bir isim olmayıp bir yazma eseri çeşitli eklemelerle genişleten, açıklayan veya kısaltan şahıslardır"* (Yazma ve Eski Basma…, 1958, s.1). Yazma eserlerde çok farklı telif türleri vardır. Bu eserleri yazan kişiler içeriğe katkı sağladığı için müellif olarak kabul edilirler ve aldıkları isimler farklıdır. Kısaca açıklayacak olursak: Bir yazma eser üzerine yapılmış ve eserin metnini açıklamak

amacıyla yazılan eserlere *şerh* müellifine ise "*şârih"*, bir eserin sayfa kenarlarına veya satır aralarına yazılan ek notlardan oluşan eserlere *hâşiye* müellifine ise "*muhaşşi*", bir eserin daha iyi anlaşılması amacıyla bazen sayfa kenarlarına bazense risâle halinde yazılan müellifin görüş ve düşüncelerinden oluşan eserlere *tâ'likat* müellifine ise *"ta'lika"*, Kur'ân-ı Kerîm'in ayet ve surelerinin açıklandığı eserlere *tefsir* müellifine ise *"müfessir*" denilmektedir (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 89-91; Cünüş, 2018, s. 122-130). Bunların yanında özellikle çeşitli şehirlerde kurulan medreselerde görev yapan âlim ve müftülerin verdiği fetvaların düzenlenmesiyle oluşan fetva mecmualarını düzenleyen, sıralayarak bir kitap haline getiren kişiler de müellif olarak kabul edilmelidir. Bu kişiler esere yaptıkları ekleme, çıkarma, genişletme, açıklama vb. yollarla bir anlamda yeni bir eser ortaya koydukları için müellif olarak kaydedilmelidirler.

Müellif adı öncesinde *el-fakîr, el- hakir* ve *en-nâkıs* gibi manevi olarak insanların en fakiri ve hakiri anlamına gelen tevazu ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Bunlar müellif adının tespitinde kolaylık sağlarken, bazı müelliflerin tevazu göstermek amacıyla isimlerini gizlemesi ise tespiti zorlaştırmaktadır (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 99). İslam dünyasındaki isim verme geleneği sebebiyle doğu yazmalarındaki müellif isimleri sadece ad değil, baba ve dede adı, yaşadıkları veya doğdukları yerlere, mesleklerine gönderme yapan nisbeleri, varsa lakap, şöhret ve unvanlarını da içeren çok farklı ifadelerden oluşmaktadır (Erünsal, 2020, s. 165). Bu ifadeler ismin oldukça uzun olmasına sebep olsa da, aynı isimdeki müellifleri ayırt etmekte kolaylık sağlamaktadır. O nedenle müellif adı tespit edilebilen tüm ifadeleri ile birlikte kaydedilmelidir. Yine müellif adı öncesinde *el-mevlâ, el-fâzıl, eş-şeyh, el-âlim, el-âmil, el-İmam, el-muhakkik* gibi sıfatların bir veya birkaçının kullanıldığı da görülmektedir. Örneğin, *Risâle fî İlmi'n-Nefs* adlı eserin müstensihi, müellif Celâleddîn ed-Devvânî'yi el-fâzıl, el-mevlâ ve el-mudakkik olmak üzere üç sıfatla takdim eder (Arslan, 2020, s. 152). Müellif adı eserin

ilk elden sorumlusu olmasının yanında özelikle nüsha karşılaştırmalarında orijinal metne ulaşılmasında önemli bir bilgi olduğu için kaydedilmelidir. Yazma eserlerde müellifler genellikle eserin mukaddimesinde, hamdele ve salveleden sonra "*sebeb-i telif"* bölümünde yer alır. Divan veya manzum eserlerinde ise mukaddime olmadığından şairlerin mahlasları şiirlerinin satırlarında yer almaktadır. Bazı eserlerde ise müellif adı ferağ ve fevâid kaydı bölümleri ile derkenar notlarında da yer alabilir.

2.1.1.2. Müstensih

Yazma eserin yeni bir nüshasını yazan, eseri istinsah eden (çoğaltan) kişidir. Müstensih kimi zaman müelliften sonra eserin içeriğine ve metnin akışına müdahale eden kişi olduğu için mutlaka kaydedilmelidir. Aynı gelenekten geldikleri için müellif isimlerinde olduğu gibi müstensih isimleri de aile isimleri, nisbe, lakap, şöhret ifadeleri içerebilir. Örneğin Davud Kayserî'nin "*Kayserî"* lakabı kökenine, "Savî" lakabı ise Kaşanî'den ders aldığı şehre bir göndermedir (Fazlıoğlu, 2005b, s. 519).

Yazma eserlerde müstensih adı öncesinde genellikle "*alâ yedey, bi-kalemi*" gibi *"elimden, kalemimle"* ifadeleri bulunur. Başka işlerle meşgul olup aynı zamanda kitap istinsahı yapan müstensihler olduğu gibi işi yalnızca kitap istinsah etmek olan müstensihler de bulunmaktaydı. Bu kişiler kendilerine bir isim vereceklerinde tercih ettikleri isim genellikle *"kâtip*" ve kullandıkları fiil ise "*bunu yazdı*" anlamındaki *"ketebe"*dir (Arslan, 2020, s. 166). Kullandıkları sıfatların başında ise *"el-'abd*" ve *"ez-za''îf*" gelmektedir. Örneğin müstensih ferağ kaydını başlatan *"kad ve-ka'a el-feâğu"* ifadesini kullandıktan sonra, "*alâ yedi el'abdiz'z-za'if"* der ki bu da "İstinsah, zayıf bir kul olan falancanın eliyle sona ermiştir" anlamına gelir (Arslan, 2020, s. 183). Bir eserin istinsahını kendi çalışmaları için kendi yapan âlim kişiler isminin önüne imâm, kâdî,

hatîb, müderris, tabip gibi mesleği ile ilgili bilgiler de ilave ederlerdi. Bu durum bize aynı zamanda müstensihlerin bir okur-araştırmacı oluğunu da gösterir.

Müstensih adı çoğunlukla eserin sonunda ferağ kaydı bölümünde yer almaktadır. Aynı zamanda eserin mukaddimesinde, derkenar notlarında ve fevâid kayıtlarında da yer alabilir. Müellif ve müstensih isimlerini birbirinden ayırmak için bazı yazma eserlerde müstensihlerin sözü müellife bıraktığına işaret eden "*kâle'l-müellif"* ve "*kâle müellifuhû"* gibi ifadeler bulunmaktadır (Arslan, 2020, s. 187).

2.1.1.3. Mütercim

Yazma eserin başka dile tercüme edilmesinden sorumlu kişidir ve esere ikinci sorumlu olarak katkısından dolayı kaydedilmelidir. Yazma eser tercüme eden kişiler arasında birebir tercüme yapan mütercimler olduğu gibi çevirdikleri metne ekleme-çıkarma yaparak katkı sağlayan mütercim-müellifler de bulunmaktadır. Örneğin, Amasya Daru'ş-Şifâsı'nda tabip olan Şerefüddin Ali b. el-Hâcc İlyâs 1444 yılında Farsçadan tercümesini yaptığı "*Zahîre-i Hârizmşâhî"* adlı kitabın "*Akrâbâzîn*" başlıklı otuz bir bab olan son bölümüne ilâveler yaparak otuz üç baba çıkarmış ve eserin müellifi olmuştur (Sabuncuoğlu Şerafettin, 2008). Bu durumda Şerefüddin Ali b. el-Hâcc İlyâs ismi mütercim olarak değil müellif olarak kayda alınmalıdır. Yazma eserlerde mütercim adı genellikle "*alâ yedeyi mütercimihî"* ile ifade edilir ve ferağ kaydı bölümünde yer alır (Arslan, 2020, s. 171).

2.1.1.4. Eser Adı

Müellifin eserine verdiği adın belirtildiği alandır. Bir eserin adı (başlığı) esere varlık kazandıran en önemli unsur olması sebebiyle kaydedilmelidir. Doğu yazmalarında Kur'an dışındaki eserlerin eser adı belirlenirken yararlanılacak en belirgin ifade başlığa

eklenen ve konularını yansıtan *kitâb* ve *risâle* kelimeleridir. Örneğin; *Kitâbü'l-Fıkh* veya *Risâle-i Mûsîkî* gibi. Kur'an-ı Kerim'in ilk suresi "Fâtiha" olduğu için eser adı kolaylıkla belirlenebilir. Hattatların yazma eserlerde hat sanatını uyguladıkları en önemli kısımlardan biri eser adıdır. O nedenle eser adı belirlenirken büyük harflerle yazılan, renkli, süslü ve gösterişli hat sanatlarının kullanıldığı yazımlara dikkat edilmelidir. Eser adı belirlenmesinde ayrıca ad verdi, isim koydu anlamına gelen *sema ve esma* kelimeleri de takip edilmelidir (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 102-103).

Yazma eser adının belirlenmesindeki bir diğer husus müstensihin eseri gerçek ismiyle değil de meşhur olan ismiyle adlandırıp adlandırmadığıdır. Özellikle Osmanlı döneminde eser adlarının mecazi ifadelerle anılmasının yanında yaygın kullanımının da eser adı olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Süleyman Çelebi'nin *Vesîletü'n-Necât* adlı eseri çoğu nüshasında *Mevlid* diye adlandırılmaktadır (Erünsal, 2016, s. 495). Bu gibi durumlarda eserin gerçek ve bilinen eser adları ayrı bilgiler olarak kaydedilmelidir. Yine müelliflerin de farklı zamanlarda yazdığı eserlerin her bir yeni nüshasına farklı isimler verdiği örnekler mevcuttur.[2]

Yazma eserlerde eser adı genellikle kitabın önsözü sayılan mukaddime/ dîbâcesinde yer alan, yazılma sebebini açıklayan *sebeb-i telif* bölümünde de müellifin isminden sonra yer alır. Ayrıca zahriyede (eserin 1a sayfası), yazmanın başında serlevhada (eserin 1b sayfası), ferağ kaydında, fevâid notlarında metin içinde ve eteklerinde de yer alabilir (Erünsal, 2016, s. 493).

[2] İsmail Erünsal'ın (2020, s. 168) bu konuda verdiği örneğe göre; Zeheb'î İslam tarihiyle ilgili eserini önce Târihü'l-İslâm ve Tabakâtu'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm şeklinde adlandırmış, daha sonra ise *Târihü'l-İslâm ve Vefyâtü'l- Meşâhîr ve'l-A'lâm* şeklinde değiştirmiştir.

Resim 1: Eser Adı Serlevhada Yer Alan Yazma Eser Örneği[3]

2.1.1.5. Ferağ/Ketebe/İstinsah Kaydı

Müellif veya müstensih tarafından genellikle yazma eserlerin sonuna konulan ve metnin yazımının bittiğini açıkladığı kayıttır. Ferağ kaydı, müellif ve müstensih ismi, telif tarihi ve yeri, istinsah tarihi ve yeri, eser adı, eseri yazdıran kişi ve kimin için yazıldığı gibi eserin bibliyografik kaydına dair çoğu bilginin bulunduğu bölüm olduğu için önemlidir.

Yazma eser terminolojisinde kavramların en çok karıştığı bölüm de burası olabilir. Zira bazen "*kad veka'a'l-ferâğ*"[4] ibaresiyle başlamasından dolayı "ferağ kaydı", bazen de

[3] Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi Koleksiyonu, 00155 koleksiyon numaralı eser. Eser adı: el-Cânibü'l-Garbî fî Halli Müşkilâti'ş-Şeyh İbnü'l-Arabî.

[4] Örneğin; kad vekaa'l-ferâğu 'an yedi fulân (falanın elinde tamam olmuştur).

"onu yazdı" anlamındaki "*ketebehû*" ifadesiyle başlamasından dolayı "ketebe kaydı" adını almıştır. Yazma eserin bu bölümünün telif ve istinsah kaydı olarak da anıldığı olsa da, içerdiği bilgilerin çeşitliliği açısından bu iki başlıkta sınırlandırmak doğru olmayacağından ferağ kaydı kullanılması en uygun olan kavramdır. Öyle ki, Gacek'in (2017, s. 70) örnekleriyle açıkladığına göre ferağ kayıtlarında eserin telif ve naklinde kullanılan s*emâ* ve *kırâ'at* yöntemi dâhil imla, harekeleme, mürekkep, tezhip ve minyatürler hakkında dahi bilgi bulunabilir. Erünsal (2020,s. 176) ise bunlara ek olarak: müstensihin doğum yeri, mezhebi ve tarikatı, istinsahın yapıldığı kurumun adı, müellifin istinsaha esas aldığı nüsha eğer müellif nüshası ise bu bilgilerin de bu bölümde kaydedildiğini dile getirmiştir.

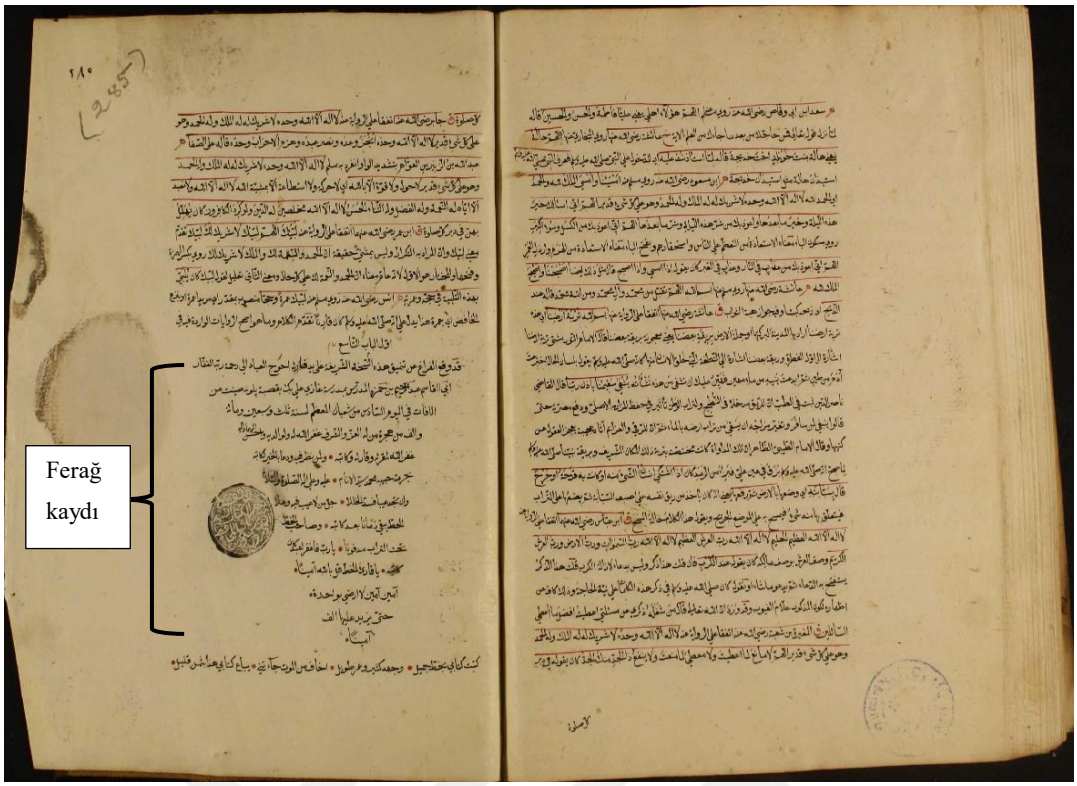
Ferağ kaydının biçimsel özellikleri de değişiklik göstermektedir. Çoğunlukla mensur olarak yazılmakla beraber bazı el yazması eserlerde manzum ferağ kayıtlarına da rastlanmaktadır. Bunun yanında ana metinden ayrı ters/ düz üçgen, dikdörtgen, daire veya oval gibi şekillerde yazılabildiği gibi ana metnin yazıldığı yazı türünden ve mürekkepten farklı bir mürekkeple veya renkli mürekkeple yazıldığı da görülmektedir (Gacek, 2017, s. 67-69; Erünsal, 2020, s. 182).

İçerdiği bilgilerin önemi itibariyle ferağ kaydı yazma eserin bibliyografik kaydı oluşturulurken mutlaka dikkate alınması, buradak, bilgilerin ayrıntılı bir şekilde ilgili alanlarına kaydedilmesi gereken kayıtlardır. Çünkü bu kayıtlar sadece eserin nerede ne zaman ortaya konulduğu veya çoğaltıldığı ile ilgili değildir aynı zamanda burada farklı entelektüel bilgiler bulunmaktadır. Bu kayıt, müellifin yaşadığı zamanın ve şehrin kültür, düşünce tarihi hakkında bilgi verebilir veya müellif nüshasına yakınlık derecesini gösterebilir. Örneğin İbn Rüşd'ün "*Tehafut el-tehafut"* adlı eserinin istinsah kayıtları eserin mevcut tüm nüshalarının İstanbul'da Osmanlı âlimleri tarafından istinsah edildiğini ortaya koymaktadır. Bu da bize, 16 - 17. yüzyıllar arasında bu eserin Osmanlı

ilim çevreleri için son derece önemli olduğunu, ayrıca Osmanlı âlimleri olmasa *Tehafut*'ün Arapça aslına uygun bir nüshasının günümüze ulaşmayacağını göstermektedir (Fazlıoğlu, 2005a, s. 42). Ayrıca istinsah kayıtlarında da müstensihin lakabı, mesleği, ilmi çevresi, aile bağları, ekonomik durumu gibi başka araştırmalara konu olabilecek birçok ayrıntı yer almaktadır (Arslan, 2020, s. 44). Örneğin matematik ve astronomi bilgini Ali Kuşçu'nun "*el-Fethiyye fi ilm el-hey'et"* adlı eserinin ferağ kayıtlarından 15. yüzyılda belirli bölgelerde meydana gelen savaşların tarihleri ile birlikte kaydedildiği görülmektedir (Fazlıoğlu, 2005b, s. 519).

Yazma eserin ferağ bölümünde yer alan bir başka kayıt ise özellikle İslâm telif geleneğinde yazma eserlerin güvenilirliğini belirleyen, istinsah edilen metnin yazılışından sonra istinsaha esas nüshayla karşılaştırılmasına dair bilgilerin kaydı olan "*mukabele kaydı*"dır. Mukabele kaydı genellikle eserin sonunda *"belağa mukabeleten, belağa mukabeleten ve tashîhan, kûbile, kâbelehû"* gibi ibarelerle ifade edilirdi[5] (Şimşek ve Samar, 2018, s. 131). Mukabele kaydının önemi nüshayı güvenilir kılmasıdır, özellikle müellif nüshası kullanılarak yapılan mukabeleler çok kıymetlidir. Sonuçta mukabelenin amacı istinsah edilen eserin farklı nüshalarındaki farkları işaretleyerek müellifin kaleminden çıkmış en doğru şekli bulmaktır ve mutlaka kaydedilmesi gereken bir bilgidir.

[5] Örneğin; belağa mukâbeleten bi-nüsha gayre'lletî minhâ ve lillâhi'l-hamd: kendisinden istinsah edilen bir nüsha ile mükabele edildi. Allah'a hamd olsun.

Resim 2: Ters Üçgen Şeklinde Bir Ferağ Kaydı Örneği[6]

2.1.1.6. Eserin Dili

Eserin yazıldığı veya tercüme edildiği dilin kaydıdır. Bir yazma eserin dil bilgisi kullanıcıların araştırmalarında en çok başvuracağı erişim uçlarındandır. Çünkü eserlerde kullanılan dilin karakteristiği, alfabesi, kullanılan özel işaretlerin (hareke gibi) olup olmaması gibi unsurlar araştırmalarında belirleyici olacaktır. Bu nedenle eserin dilinin tespiti oldukça önemlidir.

Ülkemizdeki yazma eserlerin çoğu Arapçadır. Daha sonra Türkçe/Osmanlıca ve Farsça gelir. Az sayıda diğer yabancı dillerde (Yunanca, Ermenice, Süryanice vb.) yazılmış kitaplarda mevcuttur (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 116). Dil konusunda uzman veya deneyimli olmayan kişiler için bu bilginin kaydı yanlışlara sebep

[6] Beyazıt Kütüphanesi, Beyazıt Koleksiyonu, B1126 koleksiyon nolu eser.

olabilecektir. Yazma eserler birkaç dilden oluşabilmektedir. Eserde kullanılan dillerin hepsinin kaydedilmesi gerekse de hâkim dilin hangi olduğunun belirlenebilmesi için eserin bütününe bakılmalıdır. Ayrıca eserlerde dilin kullanımı ve içerdikleri kelimeler itibariyle dönem dönem farklılıklar göstermektedir. Rukancı, Anameriç ve Tuzcu (2016, s. 116) *"klasik dönem öncesi eserlerde sesli uyumunun varlığına"* dikkat çekmiştir. Bunun gibi detaylar telif veya istinsah tarihleri tespit edilemeyen eserler için yol gösterici olabilecektir. Bu nedenlerle eserin dili kaydedilirken uzmanlara başvurulmalıdır.

2.1.1.7. Eserin Konusu

Eserin hangi konu ya da konular üzerine yazıldığı bilgisinin kaydıdır. Konu araştırmacıları bir kaynağına ulaştıracak en önemli erişim uçlarından birisidir. Bu nedenle mutlaka kaydedilmelidir. Doğu yazmalarının çoğu dini ve edebi eserlerden oluşmaktadır ancak bunların fazlaca alt konuları (fıkıh, tasavvuf, akâid, hadîs, kelâm, ahlak, şiir, hikâye, destan vb.) vardır ve eserlerin belirlenebildiği kadar alt konuları tespit edilip kaydedilmelidir (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 121).

Eserin konusunun tespitinde ise ilk olarak eser adı en belirleyici unsurdur. Ardından eserin mukaddimesinde başlangıç satırları ve sebeb-i telif kısımları, ayrıca fevâid ve ferağ kaydı bölümleri eserin konusunda belirleyici olabildiğinden bu kayıtlardan yararlanılabilir.

2.1.2. Yazma Eserin Notlarına İlişkin Kayıtlar

2.1.2.1. Eserin Başı/Başlangıç Satırları

Yazma eserlerin başlangıcındaki birkaç cümlenin kaydıdır. Bu satırların kaydı eserin orijinalliğinin tespitinde ve nüsha karşılaştırmalarında kullanılabileceğinden mutlaka kaydedilmesi gereken bir bilgidir.

Doğu yazmalarında eserlerin başı/başlangıç satırları zaman içinde bir takım değişikliklere uğrasa da genel olarak eserler besmeleyle başlar, hamdele ve salveleden sonra gelen *emmâ ba'd* ifadesinin ardından konuya girilir (Pedersen, 1984, s. 22). Buradan sonra devam eden 2-3 satır da başlangıç cümlesi olarak kaydedilir. Buna karşılık Batı yazmalarında *Incipit "Buradan başlıyor"* anlamında Latince bir terim kullanılır (Gacek, 2017, s. 173). İki kullanımda da genellikle eserin konusunu ifade eden başlangıç cümleleri kullanılır.

İslam ilimlerine ait eserlerin telifinin yeni başladığı 7-9. yüzyıllar arasında üretilen yazma eserlerde besmeleden sonra "*kâle'l-müellif", "haddeseni/haddesenâ"* veya *"ahbereni/ahberenâ"*[7] denilerek konuya giriş yapılsa da, bu gelenek ilerleyen yüzyıllarda üretilmeye başlanan tıp ve fen ilimleri alanındaki eserlerde kullanılmamıştır. Çünkü XI. yüzyıldan sonra eserlerin 1b sayfasına konulan ve bir yazının başlığı gibi adlandırılabilecek serlevhaların kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır (Erünsal, 2020, s. 170).

Yazma eserlerde ayrıca asıl söze geçme, asıl konuya girme anlamında kullanılan "*faslü'l-hitâb"* ifadesinden sonra yazmaya dair yer alan bazı açıklamalar da başlangıç satırı olarak kaydedilebilir (Faslü'l-hitâb, 1995). *Faslü'l-hitâb* ve *emmâ ba'd* ifadelerinin ardından yazma eserin mukaddime veya dîbâce diye adlandırılan bölümü başlar ki esasında burası başlangıç satırı olarak kaydedilmelidir. Çünkü burada müellife dair bilgiler, eserin ne sebeple yazıldığının açıklandığı *sebeb-i telif,* bazen konunun özeti, kısaltmalar ve içindekiler listesi, telif kaydı gibi bilgiler yer almaktadır (Şimşek ve Samar, 2018, s. 127).

[7] Haddeseni (bize rivayet etti) ve ahbereni (bize haber verdi) semâ veya kıraat yoluyla meclislerde öğrencilerin hocalardan öğrenilen hadislerin rivayeti sırasında kullanıldığı ifadelerdir.

2.1.2.2. Eserin Sonu/Bitiş Satırları

Yazma eserlerin sonundaki birkaç cümlenin kaydıdır. Yazma eserlerin sonu/bitiş satırları kaydı eserin tamlığının bilinmesi, bütünlüğünün tespitinde ve nüsha karşılaştırmalarında kullanılabileceğinden mutlaka kaydedilmesi gereken bir bilgidir.

Yine Doğu yazmalarında eserin sonunda müellifin son satırını yazdığını bildiren *ahîre* ifadesinden sonra gelen ve ferağ kaydının başlangıcından önceki birkaç satır bitiş cümleleridir. Genellikle müellifin son dua cümlesinden önceki bir satır ve dua cümlesidir. Buna karşılık Batı yazmalarında *explicarus est liber "Kitap burada bitiyor*" anlamında Latince bir terim kullanılır. Bazı doğu-batı yazmaları karşılaştırmalarında *Explicarus est liber* terimi ferağ kaydının başlangıcı olarak kullanırken metnin sonu için deciniti *"son vermek, sonuca bağlamak"* anlamında Latince bir terim kullanılır (Gacek, 2017, s. 184).

Doğu yazmalarında metnin sonu için tamam, son anlamlarına gelen "*temme*", "*temme'l-kitâb*" ifadeleri ile bu ifadelerin rumuzu olan tek mîm (م) harfi veya üçgen şeklinde istiflenmiş üç mîm (م م م) yazılırdı (Yazma, 2013). Yazma eserlerde bitiş satırlarının tespitinde dikkat edilmesi gereken bir hususta istinsah edilmiş eserlerde –eğer ayırt edilebiliyorsa- müstensihlerin müellife ait sözlerin bittiği yerden özellikle dua şeklinde bazı ilâvelerde bulunup bulunmadığıdır. Çünkü burada bitiş satırı müellifin son cümlesi ne ise odur ve dua cümleleri değil o satırlar bitiş satırları olarak kabul edilmelidir.

2.1.2.3. Derkenar/Hâşiye ve Şukka Kayıtları

Derkenar ve hâşiye terimleri, eserin metin alanının dışında kalan sayfa boşluklarına ilâve edilen açıklayıcı ve tamamlayıcı bilgileri içeren notları tanımlamak için kullanılır. Bu notlar ana metinden daha küçük bir hatla ve yatay, yukarıya meyilli veya yukarıdan aşağıya doğru yazılırdı. Bu notlar metinle ilgili veya metin dışı bilgiler, metin içindeki bir kelime veya kelime grubu ile ilgili açıklama olabilirdi. Müstensihin metin

hakkında kendi yorumu olabileceği gibi başka bir metinden alınmış veya başka bir müellife yapılmış bir atıf da olabilmektedir. Dolayısıyla, her ne kadar yazma eserlerin temel bibliyografik unsurları olmasa da bu notların önemi eserle veya bulunduğu bölüm ile ilgili bilgilendirici, açıklayıcı, yönlendirici bilgiler içeriyor olmasıdır.

Bu notların bir diğer önemi ise Anameriç'in de (2015, s. 24) dikkat çektiği üzere yazma eserlerin bibliyografik kimlikleri için gerekli bilgilerin yer aldığı, zahriye, hatime, serlevha, dibace, temellük, ferağ kayıtları gibi bölümlerin tahrip olduğu, bozulduğu, kaybolduğu ve okunmaz duruma geldiği durumlarda buralardan edinilecek bilgiler hakkında ipuçları verebilecek olmalarıdır.

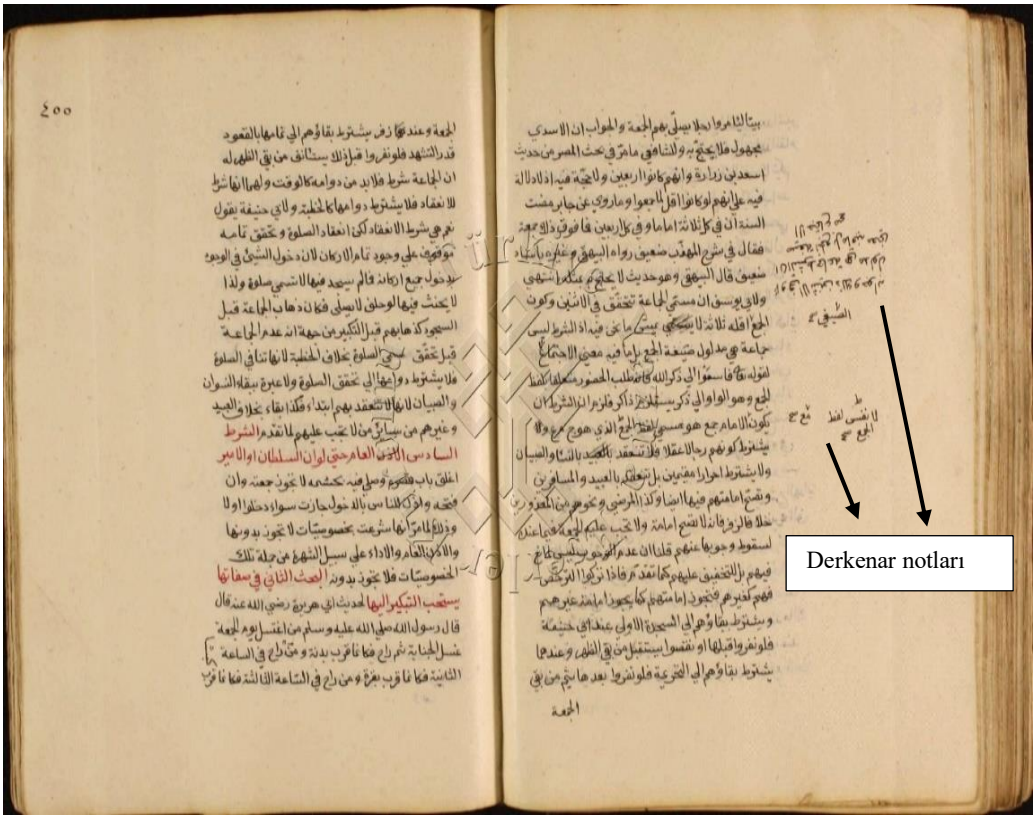
Yazma eserlerin ortaya konulma sürecinde farklı sorumlular tarafından el değiştirdiği de düşünüldüğünde bu notlar farklı kişiler tarafından farklı zaman dilimlerinde yazılabilmekteydi (Gacek, 2017, s. 104). Mukabele gören bir eserin, mukabele sırasında yapılan düzeltmeleri ve eklenmesi gereken bilgileri de *"belağa"* sözcüğüyle kitabın kenar boşluklarına işlenirdi. Yapılan bu düzeltme ve ilaveler metnin üzerinde düzeltilecek kelimenin üzerine konan bir işaretle belirtilirdi (Erünsal, 2020, s. 192). Bu düzeltmeler de derkenar notları olarak kabul edilebilmektedir.

Yazma eserlerde yine derkenarla benzer bilgileri içeren *"şukka"*[8] adı verilen sayfa kenarlarına sonradan eklenen farklı geometrik şekillerde kâğıt parçalarına yazılmış notlar da bulunmaktadır (Rukancı, 2012, s. 62). Ancak şukka genellikle sayfa aralarında ve cilde eklenmiş kâğıt parçaları olma yönüyle derkenar/hâşiyeden ayrılmaktadır. Ayrıca işlevsel olarak da şukka yer aldığı sayfa veya bölüm ile ilgili açıklama ve yanlışları gidermenin

[8] Yazma eserlere kullanılan şukkalara dair ayrıntılı bilgi için bakınız; Anameriç, H. (2015). Yazma eserlerde bir bilgilendirme aracı olarak şukka. *Bilig*, 73, 17-38.

yanında konuyu örnekleme, konuyla ilgili diğer kaynak ve kişilere yönlendirme yapmak gibi farklı yönleri bulunmaktadır (Anameriç, 2015, s 18).

Derkenar/hâşiye ve şukkaların yazma eserlerin eksik yönlerini tamamlayan ve onlarla ilgili bilgi veren özelliklere sahip oldukları için eserde bulunduğu sayfa numaraları ile birlikte kaydedilmesinin yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde fayda sağlayacağı bir gerçektir.

Resim 3: Derkenar Notları Olan Bir Yazma Eser Örneği[9]

[9] Beyazıt Kütüphanesi, Beyazıt Koleksiyonu, B8984 koleksiyon numaralı eser.

Resim 4: Şukka Örneği[10]

2.1.2.4. Fevâid Kaydı

Yazma eserlerin cilt kapakları ile metnin başladığı ve bittiği sayfalar arasına konan genellikle metnin ateş, su, darbe, nem, kurtlanma gibi dış etkenlerden zarar görmemesi için eklenen boş sayfalara yazılan çok çeşitli notlardır. Bu sayfaların konulmasındaki temel amaç koruma olduğu için Arapça koruma anlamına gelen "*vikâye"* terimi de kullanılmaktadır. En fazla 3 varaktan oluşan bu sayfaların fiziksel özellikleri de metin sayfalarından farklıdır. Boş ve süslenmemiş olan bu sayfalar aynı zamanda kalın, işlenmemiş ve aharsızdır (Çelik, 2022, s. 149). Kitabın metninden bağımsız olan bu sayfalara düşülen notların bir sınırlaması yoktur. İlk dönem eserler için *semâ, kırâ'at, icazet, mukabele* kayıtlarından tutun da sonraki dönemler için *temellük, mütalaa veya vakıf kayıtlarına* dahi rastlanabilir. Müellif ve müstensihin veya yazma eser sahibinin döneme dair aldığı birtakım notlar: ilâç reçeteleri, doğal afetler, salgın hastalık, dönemin

[10] Konya Bölge Yazma Eserler Müdürlüğü Koleksiyonu, BY00007095/4 koleksiyon numaralı eser.

ürün fiyatları gibi toplumsal konulara dair olabilmektedir. Yine bu sayfalarda şiirlere de rastlanmaktadır. Arslan (2020, s. 28) bu kayıtlara ek olarak müstensihler tarafından esere ait olmayan ancak istinsah ettikleri nüshalara eklenen ara başlıklar ile dîbâcelerin (önsöz) ve dini notların (dualar, muhafaza duaları, tılsımlar) da fevâid kayıtlarından kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz ki yazma eserlerin korunması maksadıyla zahriyyesine yazılan *"yâ Hâfız", "yâ kebikeç*" gibi ifadeler de fevâid kayıtlarından kabul edilebilir.

İçeriği ve önemi açısından sınırlandırmak mümkün olmadığı ama hem yazma eserin kendisi hem de üretildiği döneme dair eşsiz bilgilere sahip olabilecek bu notların mutlaka incelenerek kaydedilmesi gerekir. Öyle ki, Yûnus Emre'nin biyografik eserlerde yer almayan ölüm tarihi tarih profesörü Adnan Sadık Erzi tarafından bir yazma eserin fevâid kayıtlarından tespit edilmiştir (Fevâid, 1995).

Resim 5: Fevaid Yaprağında İlk 19 Osmanlı Padişahının Adlarının Yazılı Olduğu Bir Yazma Eser Örneği[11]

[11] Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi Koleksiyonu, 00218-001 koleksiyon numaralı eser.

2.1.3. Yazma Eserin Üretimine İlişkin Kayıtlar

2.1.3.1. Telif Yeri ve Tarihi

Eserin müellifi tarafından yazıldığı yerin ve tarihin kaydıdır. Bu bilgilerin kaydı yazma eserin erişimi, doğruluğunun tespiti ve nüsha karşılaştırmaları açısından önemlidir. Ayrıca telif yerinin ve tarihinin tespiti o bölgenin o tarihlerde bilimsel, sosyal, kültürel hayata katkısı ile ilgili de bilgi sağlar. Yazma eserlerde bazen telif yeri doğrudan yazılmasa da işaret eden ifadeler vardır. Örneğin; *Dâru's-Saâde, Dâru'l-Hilâfe* gibi ifadeler eserin yazıldığı yerin İstanbul olduğunu göstermektedir.

Tarih bilgisi kaydedilirken eserin yazıldığı takvim türüne göre yazılması gerekir. Ancak kullanıcılar açısından daha belirgin olması için köşeli parantez içinde miladi takvime göre tarih dönüştürülerek eklenmelidir. Yazma eserin herhangi bir yerinde müellifin esere başladığı tarih veriliyorsa veya danışma kaynaklarından müellifin eseri belli bir zaman aralığında yazdığı tespit edilmişse de bu bilgiler telif tarihi olarak değil müellifin eserini bitirdiği tarih telif tarihi olarak kabul edilmelidir. Yazma eserlerde bu bilgileri edinmek basılı kitaplar kadar kolay olmamaktadır. Belirlenemediği durumlarda kâğıt ve mürekkep cinsi, müellif ve diğer sorumluların yaşadığı yer veya dönemi, süsleme unsurları incelenerek tespit etme yoluna gidilebilir. Ayrıca telif tarihinin eserin istinsah tarihinden daha geç bir tarih olamayacağı da dikkate alınmalıdır. Bulunduğu durumlarda ise eserin telifine ilişkin diğer bilgilerle birlikte genelde eserin mukaddime ve ferağ kaydında yer almaktadır (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 107).

2.1.3.2. İstinsah Yeri ve Tarihi

Eserin müstensihi tarafından çoğaltıldığı yerin ve tarihin kaydıdır. Bu bilgilerin kaydı da eserin aslı kadar doğru olup olmadığının tespiti ve nüsha karşılaştırmaları

açısından önemlidir. Yazma eserlerin istinsah edildiği yerler kütüphane, medrese, tekke ve zaviye gibi dönemin din ve ilim merkezleri ile müstensihlerin evi veya atölyeler de olabilmekteydi. Arslan'ın (2020, s. 189-207) tasnifine göre yazma eserler kamusal mekânlar (medreseler, kutsal mekânlar, imarethaneler, kütüphaneler), yarı kamusal mekânlar (meclisler, seferler) ve sivil mekânlar (ev, mahalle, köy isimlerinin bulunduğu kayıtlar) olmak üzere çok farklı yerlerde istinsah edilmiştir. V-VI. yüzyıllardan başlayarak XII. Yüzyılın sonuna kadar Batı Avrupa manastırlarında el yazması kitapların üretildiği ve kopyalandığı *"scriptorium"* denilen atölyeler kurulmuştur. Çoğunlukla dini metinlerin çoğaltıldığı bu atölyelerde kopyalama işi keşişler tarafından yapılırdı (Bayrav, 1998, s. 50). Tam olarak *"scriptorium"* karşılığı olmasa da Osmanlı İmparatorluğu'nda da müstensih, müzehhip, hattat ve ressamları bir araya getiren saray atölyeleri de istinsah mekânları arasında sayılabilir. Eğer eserde üretildiği dönemin bilgi üretim merkezlerine işaret eden kayıtlar varsa istinsah yeri tespitinde buna dikkat edilmelidir.

İstinsah tarihi kaydedilirken eserin çoğaltıldığı dönemki takvime göre yazılıp, miladi takvime dönüştürülerek köşeli parantez içinde eklenmelidir. Müstensihler istinsah tarihi için genellikle *"fî târihi sene…"* ifadesini kullanırdı. İstinsah tarihi kaydı telif tarihine göre daha karmaşık olabilmektedir. Eğer eserin içerisinde tespit edilen istinsah tarihlerini bizzat o eserin istinsah tarihi olmayıp müstensihin eski nüshadaki tarihleri doğrudan yeni nüshaya aktardığı tespit edilmiş ise bu tarihler istinsah tarihi olarak kaydedilmemelidir. Bu durumda, telif yeri ve tarihi belirlenirken yararlanılan hususlardan (kâğıt, cilt, yazı ve sanatsal özelliklere bakılarak) bu alan için de yararlanılabilir. Bulunduğu durumlarda ise istinsaha dair diğer bilgilerle birlikte genelde eserin mukaddime ve ferağ kaydında yer almaktadır.

2.1.4. Yazma Eserin Sahiplik/Mülkiyet Bildirimine İlişkin Kayıtlar

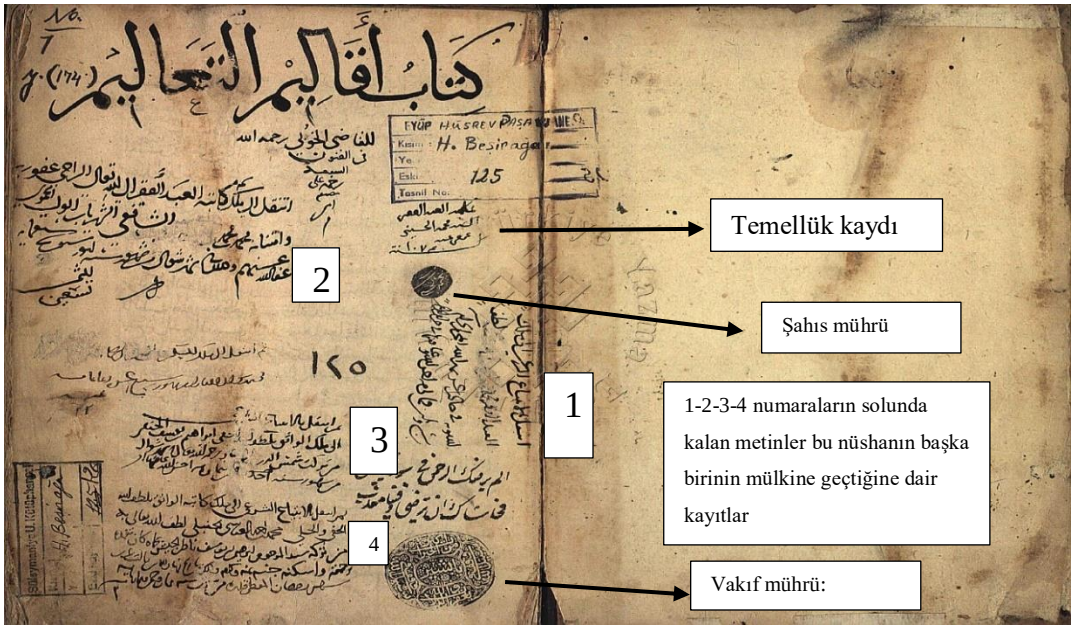
2.1.4.1. Temellük Kaydı

Mülkiyet kaydı da denilen eserin kime ait olduğu, nasıl el değiştirdiği ve nasıl elde edildiği, ne zaman ve ne kadar fiyatla satın alındığı gibi bilgilerin bilgilerin kaydıdır. Carter'a (1980, s. 166) göre *"bir kitaba dair önceki sahipliğin şeceresi"*dir. Temellük kaydının önemi eserin aidiyetini bildiren bilgiler içeriyor olmasıdır ve yazma eserler zamanla el değiştirebildiğinden bir eserde birden fazla temellük kaydı yer alabilmektedir (Anameriç, 2015, s. 47). Yazma esere sahip olan bu kişiler ünlü âlimler, padişahlar, devlet adamları olabilirler bu da eserin manevi değerini arttıran bir özellik olmasının yanında başka araştırmalara kaynaklık eden bir bilgi olabileceğinden kaydedilmelidir.

Temellük ifadeleri eserin mülkiyet durumuna göre farklılık göstermektedir. Genellikle sahip olmak anlamında *"mâlikuhû", "fî milki"* ifadeleri, mülkiyet edinme anlamında *"sâhibuhû", "istashabehû", "min kütübihi (...nın kitaplarından)"* ifadeleri, Allah'ın lütfunu bildirme anlamında *"min ni'ami'llahi ta'âlâ (Allah'ın verdiği nimetlerden)", "min fazlillah", evde'ahu Allahu (Allah'ın emanet ettiği)"* ifadeleri, mülkiyetin geçici olduğunu belirtmek için *"dahale fi nevbeti", "sâre fi nevbeti (sıra bana geldi)"* ifadeleri kullanılmıştır (Gacek, 2017, s. 331; Erünsal, 2020, s. 199). Bu ifadelere özellikle Osmanlı'da yaygın bir gelenek olan hükümdarların ve devlet adamlarının kütüphaneleri için hazırlanan kitaplarda yer alan *"li'l-hizâneti…", "bi-resmi hizâneti… (...nın kütüphanesi için)"* sözcükleri de eklemek gerekir ki bu temellük kayıtları genellikle şemseler içinde tezhipli olurdu (Erünsal, 2020, s. 196). Temellük kayıtları kitap sahibinin isminden sonra tarih ve günahlarının affını dileyen *"afâ Allahu 'anhu", "gafara Allahu lehu", "lehumâ"* gibi farklı duâ cümleleri ile sona erdirilirdi (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 118).

Temellük kayıtları yazma eserin genellikle iç kapağı olarak kabul gören zahriyesinde, 1a yüzünde yer almakla birlikte eserin hatime sayfasında ve ferağ kaydı

bölümünde de yer alabilmektedir (Erünsal, 2020, s. 195). Doğu yazmalarında temellük kayıtları için zamanla daha zahmetsiz olan kitap sahipleri mühürleri kullanılmaya başlanmıştır. Bu yönüyle de temellük kayıtları Batı kitap geleneğinde kitabın kime ait olduğunun belirtilmesi için kullanılan *"ex-libris (...nın kütüphanesine ait ; ... nın kitabı)* ile benzeşmektedir. Çünkü her ikisi de kitabın kime ait olduğunun belirtilmesi, kayıt altına alınması amacına yönelik olarak ortaya çıkmıştır.

Resim 6: Yazma eserin 1a yüzünde temellük kaydı, vakıf ve şahıs mühürleri örneği[12]

2.1.4.2. Vakıf Kaydı

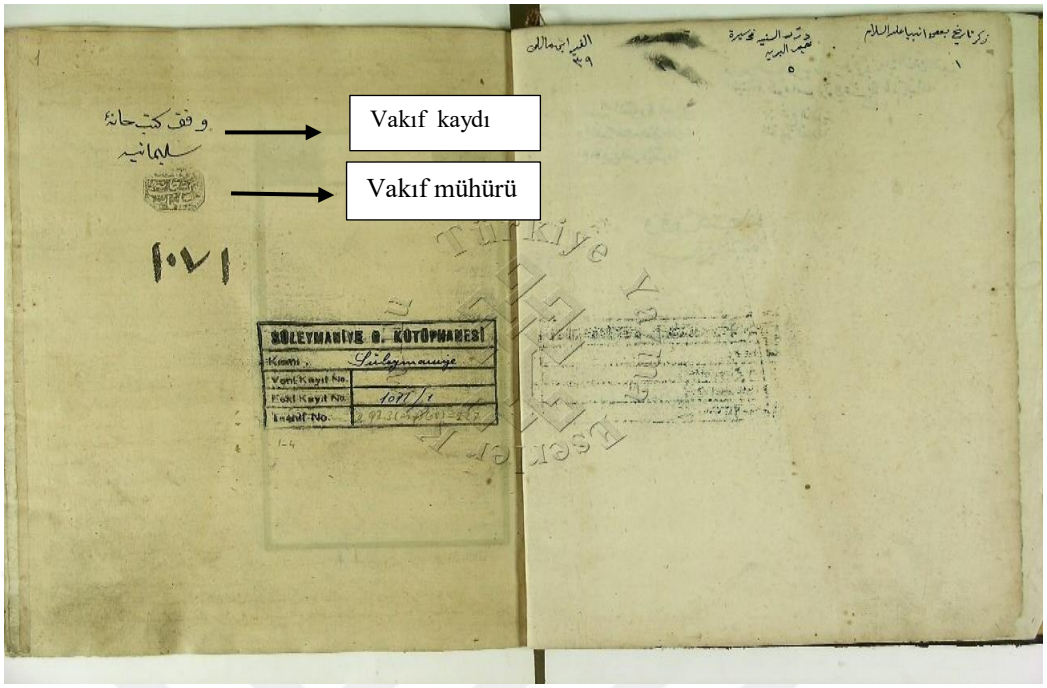
Vakıf kaydı *"eserin belirli bir amaç için bir kişi veya kuruma "vakfedildiğini" belirten kayıttır"* (Anameriç, 2015, s. 47). Vakıf kayıtları, bulunduğu dönemin vakıf kütüphanelerinin adlarını ve kitap vakfedenlerin isimlerini içerebileceğinden kaydedilmelidir. Vakfedildiği yer ve kitabın dolaşımda olma durumu bize dönemin

[12] Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Beşir Ağa (Eyüp) Koleksiyonu, 00126 koleksiyon nolu eser.

okuma-yazma veya eğitim durumuna yönelik bilgiler verebilmekte bu yönüyle de başka araştırmalara kaynak oluşturabilmektedir. Vakıf kaydı bir mühür halinde de kitaplara basılırdı. Özellikle eser vakfeden kişiler mühürlerinin kitaplara basılmasında özen göstermişlerdir. Sadece vakfın adını taşıyan mühürler olabildiği gibi kısaca da olsa vakıf şartlarını içeren mühürlerler de bulunmaktadır (Kut ve Bayraktar, 2021, s. 21).

Yazma eserlerde kullanılan mühürler eserin içeriği ile ilgili *"imza"* niteliği taşıyan kayıtlardır (Anameriç ve Rukancı, 2017, s. 81). Eserin aitliğini belirttikleri gibi, tarihinin tespit edilemediği durumlarda fikir vermeleri açısından önemlidir. Osmanlı döneminde mühürler; devlet işlerinde kullanılan resmi mühürler, şahıslara özel olan şahsî mühürler ve vakıf kütüphanelerine bağışlanan eserlere basılmak üzere özel kazıtılmış mühürler olmak üzere kullanan şahsa ve kullanım amacına göre üç türe ayrılırdı. Mühürlerin bu özelliklerinin belirlenmesi eserin mülkiyetinin tespiti için önemli olup görüldüğü sayfa, şekli, tarih, kişi ya da kurum bilgisi kaydedilmelidir.

Genellikle vakfetmek anlamına gelen *"vakafe, hebese, sebbele"* kullanılarak başlanan vakıf kayıtlarında: vakfedenin adı (el-vâkıf), vakfedilen kitabın adı (el-mevkûf), vakfedilen taraf (el-mevkûf aleyn), vakfedildiği yer ve tarih, vakfedenin şartları (şartu'l-vâkıf) varsa şahit adları ve ifadeleri belirtilmekteydi (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 118; Gacek, 2017, s. 345). Vakıf kayıtları da temellük kayıtları gibi genellikle yazma eserin zahriyesinde 1a yüzünde yer alan vakıf mühürleri ile birlikte eserin hatime sayfasında ve ferağ kaydı bölümünde de yer alabilmektedir.

Resim 7: Yazma Eserin 1a Sayfasında Vakıf Kaydı ve Mührü Örneği[13]

2.1.5. Yazma Eserin Fiziksel ve Sanatsal Nitelemesine İlişkin Kayıtlar

2.1.5.1. Cilt Sayısı

Eserin kaç ciltten oluştuğunun kaydıdır. Cilt sayısının belirtilmesi eserin tamlığının belirtilmesi açısından kullanıcılar için önemli bilgidir. Çok ciltli yazma eserlerin cilt bütünlüğü bozulmadan bugüne ulaşması zor olduğundan dolayı cilt bilgisi verilirken eserin toplam cilt sayısı mı yoksa bir bütünün içindeki bir veya birkaç cildinin mi kaydedildiği belirtilmelidir. Örneğin c. 1, c.2 gibi. Özellikle "*mecmua tarzındaki yazma eserler birkaç ciltten oluşabilir. İncelenen eserin sonradan ciltlenebildiği olasılığını dikkate alarak içeriğini, başlangıç ve sonuç kısımlarını tespit etmeli başka eserlerle birleştirilip birleştirilmediğinden emin olunmalıdır"* (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 109).

[13] Süleymaniye Kütüphanesi, Süleymaniye Koleksiyonu, 01071-007 nolu eser.

2.1.5.2. Yaprak/Varak Sayısı

Yazma eserlerin kaç yapraktan oluştuğunun kaydıdır. Yazma eserlerde bu bilginin kaydı basma eserlerdeki gibi toplam sayfa sayısının yazılması kadar kolay değildir. Yazma eserin bir cildi içinde birden fazla eser veya nüshalar olabilmektedir. Dolayısıyla yaprak sayısı eserin risalelerinin belirtilmesi ve bütünlüğünün korunması açısından önemlidir. Yazma eserlerde yaprak numaralandırması besmele ile başladığı yapraktan itibaren her yaprağın önyüzüne "a" arka yüzüne "b" harfi ile gösterilerek yapılır. Örneğin; 1 numaralı yaprak 1a+1b yüzlerinden oluşur. Eserin başında ve sonunda metin dışında kalan ve eseri korumak için eklenen vikaye yaprakları ise roma rakamı ile numaralandırılır (Cünüş, 2018, s. 147). Çok ciltli eserlerde ise her cildin yaprak sayısı ayrı ayrı belirtilir.

Yazma eserlerde yapraklar arasında bütünlüğü sağlamak, metnin takibini kolaylaştırmak veya kopma gibi durumların kontrolü için "*rakabe"* yöntemi kullanılmaktadır. Rakabe kaydı olarak ifade edilen bu yöntemde, eserin a yaprağının sonuna b yaprağındaki ilk kelimenin yazılması ile sayfa takibi sağlanmaktadır. Bu uygulama aynı zamanda "*ayak, çoban, muşîr, pâyende, reddâde, muşâhide"* diye de adlandırılmaktadır (Mollaibrahimoğlu, 2007, s. 45).

Burada eklenmesi gereken bir başka detay ise vikaye yapraklarının eserin başta veya sonda hangi tarafta olduğudur. Çünkü bibliyografik nitelemede eserin vikaye yapraklarından alınarak kaydedilecek bir bilginin yerini doğru belirtmek gerekir. Bu nedenle örneğin başta yer alan 2 numaralı vikaye yaprağı IIa (başta) şeklinde, sonda yer alan 3 numaralı vikaye yaprağı ise IIIa (sonda) şeklinde numaralandırılabilir. Bu durumda toplam 230 yaprak, önde 3, arkada 4 vikaye yaprağıyla toplam 237 yapraktan oluşan bir eser: III (başta) + 230 varak + IV (sonda) şeklinde kaydedilebilir.

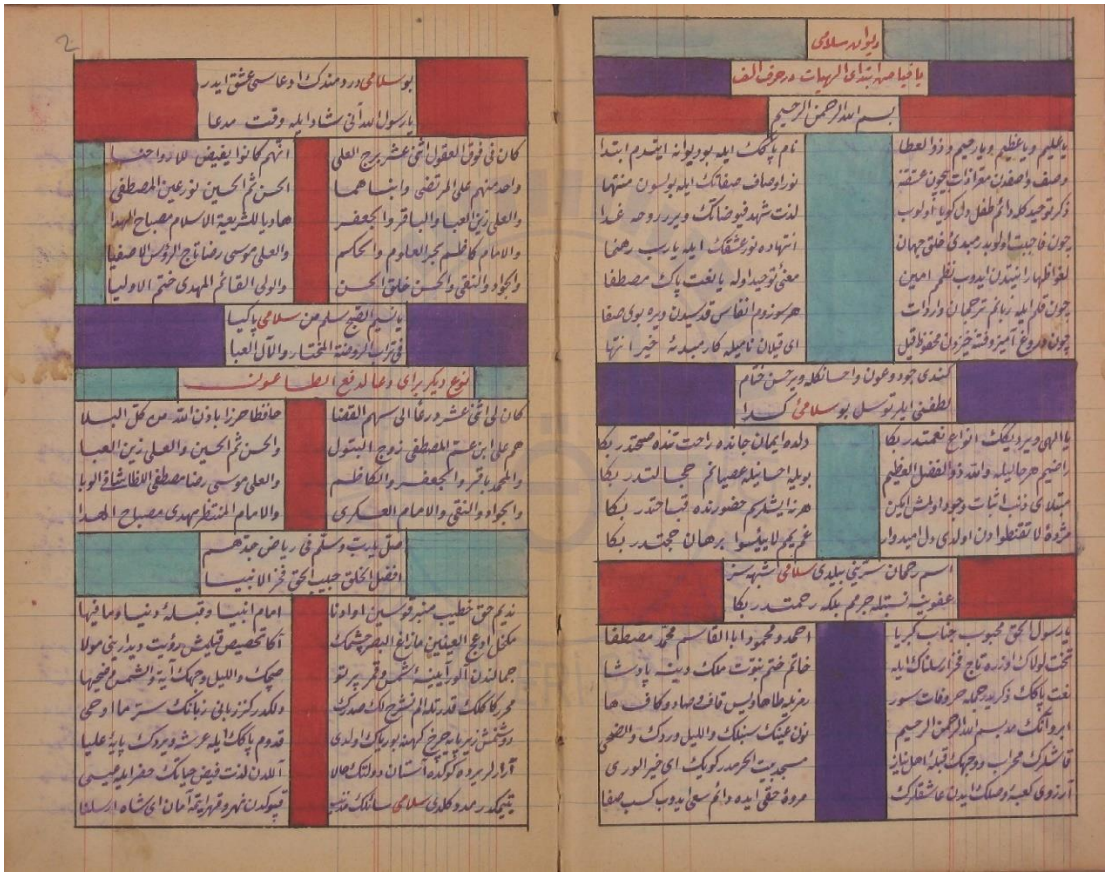
2.1.5.3. Yazım Türü

Yazma eserlerin iç düzeninin belirtildiği kayıttır. Yazma eserler mensur ve manzum biçim olmak üzere iki türde yazılırdı. Mensur bir konuda yazılmış düzyazı metne verilen isimdir. Mensur eserler genel olarak zahriye, serlevha, besmele, hamdele, salvele, mukaddime/dîbâce, eserin metni, ferağ kaydı bölümlerinden oluşur. Manzum eser türleri ise bir ölçü veya kafiye uyumuna dikkat edilerek kaleme alınan şiir divanları, mecmu'alar ve mesneviler gibi eserlerdir. Bu eserlerde çoğunlukla yazarın eseri niçin yazdığına dair dîbâce/mukaddime kaydı bulunmaz, bulunduğunda ise divanı kimin için derlediğini açıklar (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 16-17). Eserin yazım türü bilgisi kullanıcıya eserin iç düzeni hakkında bilgi sağladığı, biçimine işaret ettiği için kaydedilmelidir. Zira manzum eserlerde kullanılan satır ve sütun sayısı, ölçü ve kafiyeler başlı başına bir araştırma konusu olabilmektedir. Bazı yazma eserler ise mensur-manzum olmak üzere iki tür bir arada yazılırdı. Bu tür eserlerde değişen yazım türü bulunduğu yaprak numaraları ile birlikte kaydedilmelidir. Örneğin *"Eserin, 2a yaprağında üç beyitten oluşan Arapça şiir ve iki beyitten oluşan bir Türkçe rubai vardır*" gibi. Mensur ve manzum bölümler eserde birbirine yakın oranda yer alıyorsa eserin yazım türü manzum/mensur olarak da kaydedilebilir.

2.1.5.4. Satır ve Sütun Sayısı

Mensur eserler için eserin başlık haricinde yazı alanı içindeki satır sayısının, manzum eserler için ise satır ve sütün sayısının kaydıdır. Bu bilgiler her yaprakta farklılık gösterebilmektedir. Eğer satır veya sütun sayısı eserin bütününde farklılık gösteriyor ise en çok tekrar eden satır ve sütun sayısı kaydedilebilir veya *"değişken"* ifadesi kullanılabilir. Fakat eserin belirli yaprak aralığında düzenli devam edip sonra tekrar farklılaşıyorsa satır ve sütun sayısının yaprak sayılarının aralığı ile birlikte kaydedilmesi

doğru olacaktır. Örneğin; 1a-24b arası 11 satır, 25a-182b arası 13 satır gibi. Aynı yöntem sütun sayısı için de uygulanabilir. 1a-12b arası 11 satır/3 sütun, 13a-50b arası 11 satır 2 sütun.

Resim 8: Değişken Satırlı İki Sütunlu Yazma Eser Yaprağı Örneği[14]

2.1.5.5. Yazı Türü

Yazma eserin hangi hat türü ile yazıldığının kaydıdır. Yazı türü eserden faydalanacak kullanıcının o eseri okuyup okuyamayacağıyla ilgili bilgi de sağladığı için önemlidir. Çünkü yazma eserlerde kullanılan yazı türleri dönemine veya hattatına (güzel yazı yazan sanatkâr) göre kuralları ve yazı sitilleri itibariyle değişiklik göstermektedir. Bu değişiklikler zamanla hüsn-i hat (güzel yazı) üslubunu ortaya çıkarmıştır. Çok çeşitli

[14] Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 003790-II demirbaş numaralı yazma eser.

yazılar belli bir tasnifte toplandığında "*Aklâm-ı Sitte*" adı verilen altı çeşit yazı temelini oluşturur. Aklâm-ı Sitte yazılar: muhakkak, reyhani, sülüs, nesih, tevki ve rikaa (icaze hattı)'dır. Diğer yazı çeşitleri ise: kûfî, rik'a, divani, talik ve siyakat hattıdır (Berk, 2013, s. 70).

Bu yazılardan yazma eserlerin yazımında kullanılanlar: en eski tarihlerden itibaren Kur'an-ı Kerim kitabetinde kullanılan düz ve köşeli hatları olan kûfi hattıdır. Güzel yazının başlangıcı ise sülüs yazıdır. Üçte bir anlamına gelir ve her harfin üçte ikisi düz, üçte bir yuvarlak olacak şekilde yazılır. Köşeler sert değildir. Kıta'larda, beyit ve kasidelerde kolay okunan ve yumuşak hatlara sahip olmasıyla en çok kullanılan ve nesih yazı ile birlikte Osmanlı'da gelişimi hızlı olan yazı türüdür. Dini ve bilimsel yazma eserler gibi uzun metinleri yazmak için kullanılan nesih yazı ise sülüs yazıda 3mm. kalınlıkta kullanılan kalemin 1mm. kalınlıkta kullanılarak daha ince yazılmış halidir. Muhakkak yazı ise kalem kalınlığı sülüsle aynı olmakla birlikte sülüse göre harfleri daha büyük ve düzdür. Satırlar halinde yazılır. O nedenle daha çok manzume, kaside, şiirlerin yazımında ve büyük boy Kur'ân-ı Kerîm'lerin yazımında kullanılmıştır. Reyhanî yazı, muhakkak yazı karakterinde fakat nesih gibi ince ve küçük yazılan bir türdür. Mushaf ve duâ-nâme gibi kitapların yazımında kullanılmıştır. Son olarak rika' yazısı, nesih yazı gibi küçük ve ince kalemle yazılan yuvarlak ve kıvrak bir türüdür. Çoğu harfler birbirine bitişik olduğu için hızlı yazılmaya müsaittir. Özellikle icazetnamelerde kullanılır. Bu nedenle "icazet hattı" olarak da bilinir (Berk, 2013, s. 70-78; Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 59-77; Akın ve Keş, 2017, s. 106-109).

Bir eserde birden fazla yazı türü olabilmektedir. Bu durumda yazı değişikliklerinin, geçişlerinin iyi incelenmesi ve belirtilmesi gerekir ve eserin hangi yapraklarında veya bölümlerinde hangi tür yazının kullanıldığı kaydedilmelidir. Ayrıca eğer tespit edilebiliyorsa hattat ismi de kayda eklenmelidir. Bu bilgiler eserleri sanatsal

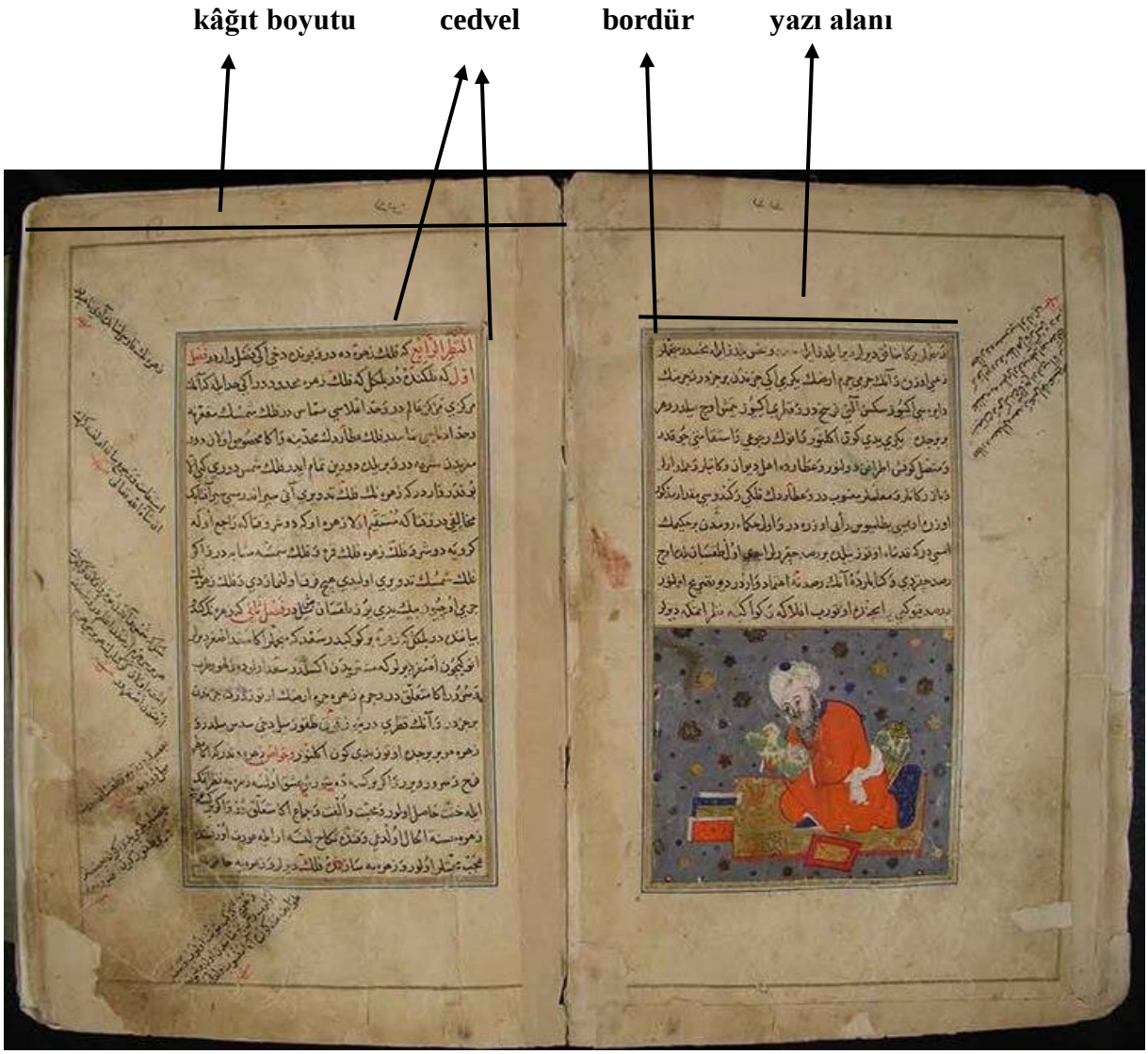
yönleriyle incelemek ve eserde emeği geçenleri araştırmak isteyen kullanıcılar için önemli bilgilerdir.

2.1.5.6. Kâğıt ve Yazı Alanı Boyutu

Yazma eserin ebadını belirten ölçü/boyut bilgilerinin kaydıdır. Kâğıt boyutu eserin yaprağının en, boy ölçülerinin yazıldığı alan olup, yazı alanı boyutu ise metnin yazılı bulunduğu alanının milimetre (mm) cinsinden ölçüsüdür. Yazma eserlerde kullanılan kâğıdın kalitesine göre eser üzerinde düzeltme yapılabilmesi, not alınabilmesi veya başka bir eserin yazılabilmesi için kâğıt üzerinde genellikle *cedvel* veya *bordür* adı verilen bir çerçeve ile yazı alanı sınırlandırılırdı. Bu sınırlandırma yazma eserlerde kâğıt boyutu ve yazı alanı olmak üzere iki farklı boyut ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu farkın ortaya konması ve ayırt edilmesi için bu bilgiler kaydedilmelidir.

Kâğıt ve yazı alanı boyutu arasında her zaman önce kâğıt alanı boyutu bilgisi kaydedilir. Cedvel var ise ölçüleri yazı alanı boyutu içinde dikkate değerlendirilmeli, yok ise yazı alanı ölçülüp kaydedilmelidir. Bazen tek bazen çift olan cedvel çizgilerinin araları altın yaldızla doldurulmuş veya farklı renkte olanları bulunmaktadır. Cedvelin bu özellikleri süsleme unsuru olarak kaydedilmelidir.

Yazı alanı boyutu bazı yazma eserlerde her yaprakta farklılık gösterebilmektedir. Eğer eserin bütününde farklılık gösteriyor ise en çok tekrar eden yazı alanı boyutu kaydedilebilir veya *"değişken"* ifadesi kullanılabilir. Fakat eserin belirli yaprak aralığında düzenli devam edip sonra tekrar farklılaşıyorsa yaprak sayılarının aralığı ile birlikte kaydedilmesi doğru olacaktır.

Resim 9: Cedvel ve bordürlü kâğıt boyutu ve yazı alanı

2.1.5.7. Kâğıt Türü ve Özellikleri

Yazma eserlerde kullanılan kâğıt türünün ve kâğıdın sahip olduğu özelliklerin kaydıdır. Kâğıt özelliği yazma eserin nerede, hangi tarihte üretilmiş veya hangi yollarla ülkeye gelmiş olabileceği ve kâğıt türünün ne olduğu hakkında ipucu olabilecek bilgiler sağladığı için önemlidir.

Yazma eserlerin uzun yıllar bozulmadan varlığını sürdürmesi kullanılan kâğıdın türü ve kalitesine bağlıdır. Yapıldıkları yere ve yapımlarına göre değişiklik gösteren

kâğıtlar arasında yazma eserlerin yazımında genellikle *Horasanî, Semerkandî, Bağdadî, Devletabadî, Hatayî, Hindî, Sultanî ve Venedik* diye adlandırılan kâğıtlar kullanılmıştır. Bu kâğıt türleri genellikle beyaz, sarı, kırmızı, kahverengi, nohudi, mavi, siyah renklerde olurdu (Rukancı, 2012, s. 191).

Yazma eserlerde kullanılan kâğıtlar sadece sahip olduğu özellikleri itibariyle birçok araştırmanın konusu olabildiğinden kaydedilmesinde yarar vardır. Bu özelliklerden ilk sırada aharlı (işlenmiş) olmaları sayılabilir. Ahar, yazı yazarken yapılan hataların düzeltilmesi sırasında silintinin belli olmaması, iz kalmaması, kâğıdın parlak görünmesi, yazının iyi ve uzun ömürlü olması için kullanılan maddedir. Üzerine bir defa ahar sürülen kâğıtlara tek aharlı, iki veya daha fazla ahar sürülenlere de çift aharlı kâğıt denilir.

Kâğıtların bir diğer özelliği de filigranlı olmasıdır. Filigran: eski kâğıtların dokusunda bulunan, aydınlığa tutulunca görülebilen çizgi, resim, mühür ve diğer şekillerdir (Özen, 1985, s. 20). Filigranlar, kâğıtları üreten ülkelere ve üretildiği döneme göre farklı şekillerden (harf, çapa, taç ve hilal gibi) oluşabildiği için telif veya istinsah tarihi bulunamayan yazma eserler için bu bilginin tespitinde kullanılabilecek önemli bir bilgidir (Odabaş, 2011, s. 153).

Filigrandan başka Doğu yazmalarında kullanılan kâğıtlarda suyolu denilen yatay ve dikey çizgiler de bulunmaktadır. Bu çizgilerin sayısı, sıklığı, birbirlerine olan mesafeleri gibi detaylar kâğıt yapım merkezlerine göre değişiklik göstermektedir ve suyolu kullanımı daha çok Batı'da üretilmiş kâğıtlar da yer almaktadır. (Erünsal, 2020, s. 255). Yazma eserlerin kâğıt türü ve rengi, kâğıdın filigranlı olup olmadığı, aharlı mı, çift aharlı mı yoksa aharsız mı olduğu, suyolu olup olmadığı gibi özellikleri ile birlikte kaydedilmesi eserin ayırt edici özelliklerinin yansıtılması açısından önemlidir.

2.1.5.8. Mürekkep Rengi

Eserin hangi renk mürekkep kullanılarak yazıldığının kaydedildiği bilgisidir. Yazma eserlerin kâğıt özellikleri gibi yazısında kullanılan mürekkep rengi de o yazma eserin üretilme döneminin belirlenmesinde, eserin orijinalliğinin tespitinde ve nüsha karşılaştırılmalarında kullanılabilecek önemli bir ipucu olduğu için kaydedilmelidir (Anameriç, 2015, s. 41). Doğu yazmalarında metin genellikle siyah, başlıklar ve özel isimler gibi diğer unsurlar kırmızı veya başka mürekkeple yazılırdı (Mollaibrahimoğlu, 2017, s. 31). Siyah mürekkeple birlikte en çok kullanılan renk kırmızıdır, özellikle metnin harekelenmesi ve noktalanma işaretlerinde Kur'an-ı Kerim nüshalarının yazımından başlayarak önce kırmızı, daha sonra sarı, mavi, yeşil mürekkepler kullanılmıştır (Erünsal, 2020, s. 276).

2.1.4.9. Eserin Kondisyon (Fiziksel Durum) Bilgisi

Eserin cildinin ve yapraklarının maruz kaldığı tahribatı, mevcut yıpranmışlık durumunu, hangi düzey koruma önlemi alınması gerektiği ve restorasyon bilgisinin kaydıdır. Varsa eserin eksik sayfaları, şirazesinin dağınık olup olmadığı, cildin eksik bölümleri, yanmış veya yırtılmış sayfa bilgileri bu kayıt içeriğinde yer alabilir. Yazma eserler üretildikleri tarihlerden günümüze çok çeşitli mekânlarda ve şartlarda saklanarak gelmiştir. Bu süreçte yer yer tahribata maruz kalmış, kimi zaman afetlerden zarar görmüş veya uygun olmayan saklama koşulları nedeniyle bütünlükleri bozulmuştur. Bu nedenle, kondisyon bilgisinin kaydı yazma eserlerin ihtiyacı olan uygun saklama koşullarının ve restorasyon yöntemlerinin belirlenmesinde, dermenin taşınma, nakil vs. gibi durumlarda fiziksel yapısı hakkında bilgi sağlayacağı için yazma eser uzmanları, konservatör ve restoratörler açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bu bilgilere dayanılarak dijital ortama

aktarılmayan bir yazma eserden faydalanmak isteyen kullanıcıya eserin fiziksel nüshasının erişime açılıp açılmayacağına da karar verilebilir.

2.1.5.10. Eserin Sanatsal Özellikleri

Yazma eserlerin sahip olduğu *cilt, tezhip, minyatür ve ebrû* gibi her biri ayrı bir kitap sanatı olarak gelişen özelliklerinin kaydıdır. Eserlerin bu özelliklerinin kaydı yazıldığı dönemin sanat anlayışı, ekonomik durumu, kitaba verilen değer gibi birçok konuda araştırmacılara ve ilgililere ipucu verdiği için önemlidir. Bu sanat dallarından herhangi biri esere işlenirken kullanılan motifler, işleme yöntemleri, kullanılan malzeme ve işlemeyi yapan sanatkâr eserin kıymetini belirlemede dikkate alınmaktadır (Odabaş, 2011, s. 145). Dolayısıyla bir yazma eserin süsleme unsurlarına sahip olması maddi ve manevi değerini de arttıran bir özelliktir. Ayrıca görsel yönüyle ön plana çıkan eserler çoğu bilgi merkezinde düzenli organize edilen "*sergi*"lerle ilgililerin gösterimine sunulmakta bu sayede de bilgi merkezinin tanıtımına katkı sağlamaktadır. Yazma eserlerde kullanılan sanatsal özelliklere değinecek olursak;

Cilt: Arapça kökenli bir kelime olup Türkçe karşılığı "deri" anlamına gelmektedir. Bir mecmu'a veya kitabın yapraklarının yıpranmasını önlemek ve dağılmadan saklanması amacıyla kullanılır. Ciltçilik ise bir sanat dalı olup, bir eserin sayfalarının birleştirilmesiyle başlayan, eseri koruyacak sert veya yumuşak bir kapak geçirmeyle devam eden ve süslemeyle sona eren işlemler bütünüdür. Cilt yapan sanatkâra mücellid adı verilir (Ciltçilik, 1993).

Bir yazma cildi; eserin birleştirilmiş yapraklarını içine alan, altını ve üstünü örten *"arka ve ön kapak",* yaprakların bağlandığı arka tarafını örten *"sırt"*, yaprakların açıldığı ön tarafını örten *"sertap"* ve eserin bütünüyle örtülmesini sağlayan *"mıklep"* olmak üzere 4 kısımdan oluşur (Mollaibrahimoğlu, 2017, s.23).

Yazma eser uzmanı için eserin cilt özelliklerinde kaydedilecek çok çeşitli bilgiler mevcuttur. Bunlardan ilki cildin hangi çeşit olduğudur. Türk cilt sanatında yaygın olarak "*deri", "mukavva", "lake"*[15]*, "kumaş", "ebru"* ve *"murassa"*[16] ciltler kullanılmıştır. İki malzemenin bir arada kullanıldığı *"çaharkûşe"*[17] cilt örnekleri de vardır. Örneğin Padişah II. Bayezid döneminde ciltlenmiş olan kitaplarda genellikle kumaş kaplı çaharkûşeler kullanılmıştır (Alpaslan, 2018, s. 785). Kullanılan malzemenin rengi ile birlikte çeşidi kaydedilmesi gereken önemli detaylardır.

Bir diğer önemli bilgi cilt sanatında kullanılan üsluptur. Ciltlemede geometrik ve bitkisel desenler hâkim olsa da ülkelerin ekonomik koşullarına ve devlet adamlarının ilgisine göre süslemelerde kullanılan motifler ve teknikler yıllar içerisinde farklı üslupların oluşmasını sağlamıştır. Bunlar arasında *"Arabesk", "Herat", "Hatâyî", "Rûmî", "Rugani" Selçuk, Memluk, Osmanlı, Mağribi* ve *Barok-Rokoko* üslupları sayılabilir. Cilt süslemelerinde katı tekniği[18] ile derinin oyularak farklı renkteki zemin üzerine yapıştırıldığı veya cilt içlerine ebrulu kâğıt yapıştırılarak görselliğinin arttırıldığı da görülmektedir (Rukancı, 2012, s. 63). Bu üslupların eserin ayırt edici unsur olması yönüyle belirtilmesi gerekir.

[15] Kabın mukavvası üzerine altın veya boya ile nakış yapıldıktan sonra üzerine birkaç kat vernik çekilen cilt.

[16] Kıymetli taşlarla kaplanmış cilt.

[17] Kenarları deri ile çevrilmiş, ortası ebru, kumaş veya kâğıt kaplı cilt.

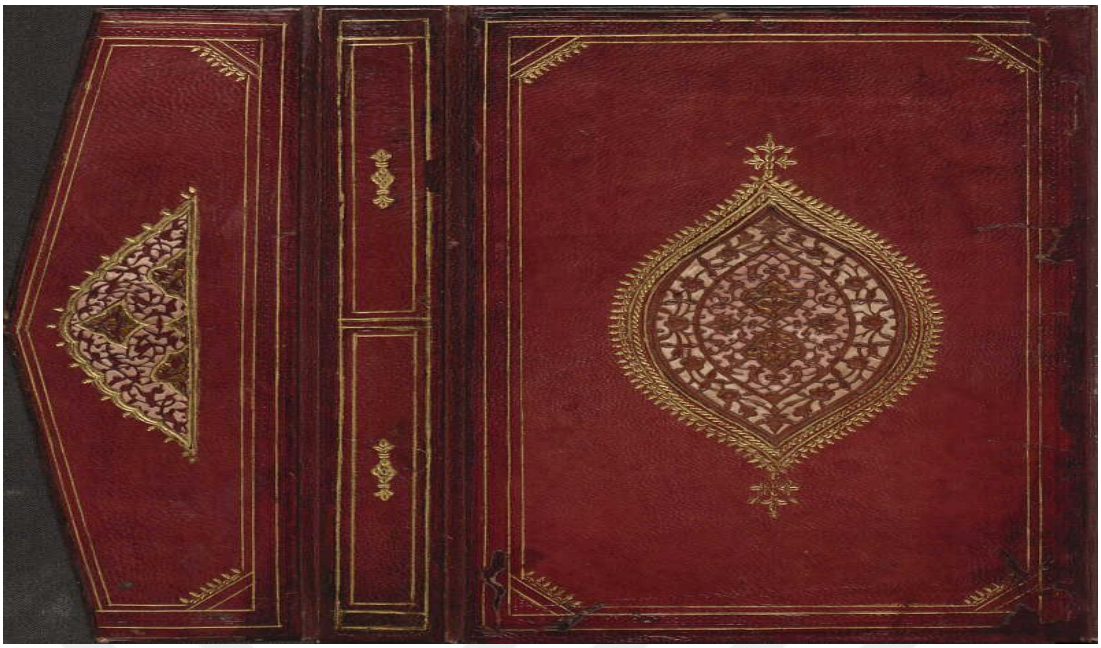
[18] Bir kâğıt veya deri üzerindeki yazıyı, motifi veya şekli oyup çıkartarak başka bir zemin üzerine yapıştırarak yapılan süsleme sanatı.

Resim 10: Ebruli cilt kapağı örneği[19]

Cilt sanatında bir yazma eseri diğerlerinden ayıran en belirgin unsur ise süslemeleridir. En önemli süsleme unsuru ise "*şemse*"dir. Cildin dış yüzeyinin ortasında yer alan güneş motifli süslemedir. Eğer şemselerin iki tarafında uzantıları varsa buna *"salbekli şemse"* adı verilir. Şemse bazı ciltlerde sertap ve mıklep kısımlarında da yer alır. Şemselerin uygulanmasında dönem dönem gömme, kakma, kabartma ve boyama gibi farklı teknikler kullanılmıştır. Cilt sanatında kullanılan diğer süsleme unsurları ise *"köşebent"*, *"bordür"* ve *"zencirek*"tir. "Kapağın dört köşesine yapılan süslemelere köşebent adı verilir ve çoğunlukla şemsenin uygulandığı motif ve teknikle işlenir. Bordür kapağın dörtkenarını çevreleyen bölümdür, bordürün içine aldığı yine cilt kenarlarına altın yaldızla yapılmış zincirleme süsler de zencirektir. Bu detaylar varsa ve cilt dağılmamışsa kolaylıkla seçilebilir özellikler olup, eserin ayırt edici unsuru olarak belirtilmesi gerekir.

[19] Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi Koleksiyonu, 00218-001 koleksiyon numaralı eser.

Resim 11: Şemseli, köşebentli yazma cildi örneği[20]

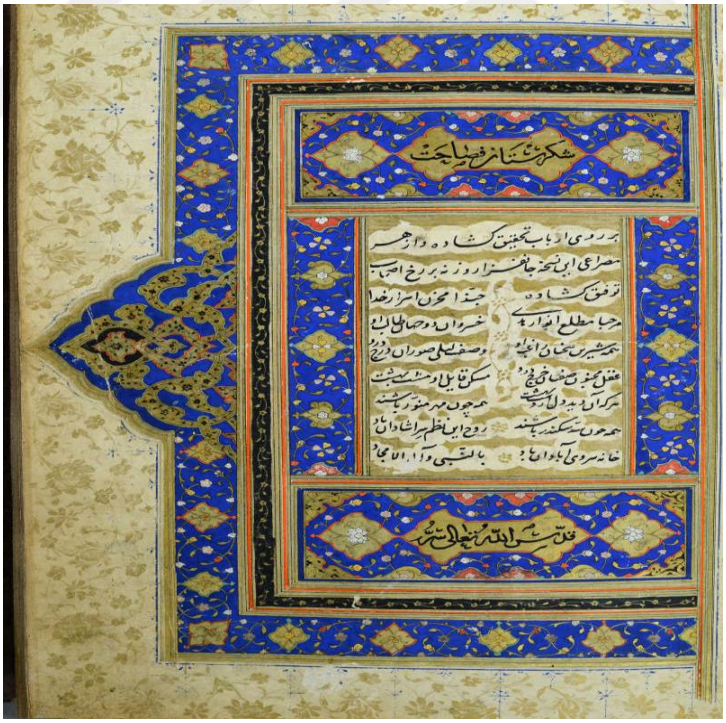
Yazma eserin cildi, eserin ne amaçla, kim için üretildiği ile doğrudan bağlantılı olup yapıldığı döneminin sanatsal özelliklerini yansıtan bir süsleme unsurudur. Bu nedenle eserlerin cilt özellikleri hakkında; cildin rengi, çeşidi, yapıldığı malzeme, bölümleri ile eğer tespit edilebiliyorsa üslup ve süsleme bilgilerine eserin kaydında yer verilmelidir (Anameriç, 2015, s. 31).

Tezhip: Arapçada altınlamak anlamına gelen tezhip, yazma eserin çeşitli bölümlerine altın ve su bazlı boyalarla yapılan süsleme sanatıdır. Tezhip sanatını uygulayan sanatkâra ise *"müzehhip"* adı verilir. Tezhip özellikleri de cilt süslemeleri gibi eserin ne amaçla, kimin için yazıldığı ile bağlantılı olup eserin üretildiği dönem ve sanat anlayışı hakkında ipucu vermesi ve yazma eserin sanatsal değerini arttırması yönleriyle kaydedilmesi gereken önemli bilgilerdir. Yazma eserlerde tezhip genellikle zahriye,

[20] Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Koleksiyonu, 3732 koleksiyon numaralı eser.

serlevha, Kur'ân-ı Kerimlerin bölüm ve sure başlıklarında, durak, cüz, aşer, hizip, secde işaretleri (Kur'ân-ı Kerimlerde ve dua mecmualarında), metin bölümü, cildin kapakları, miklep ve sertab bölümlerinde, hatime, ketebe kaydı gibi bölümlerinde bulunabilmektedir (Odabaş ve Odabaş, 2008, 548-551; Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 27-28).

Tezhip sanatında süslemede kullanılan geometrik bezemeler ve motifler en önemli detaylardır. Genellikle hatâyî adı verilen çiçekler, rumî adı verilen yapraklar, bitki ve bulut motifleri kullanılmıştır. Hatâyî çiçeklerin üstten görünümüne *"penç"* ismi verilir. Zamanla değişen üsluplara rağmen altın ve lacivert rengin uyumu her dönemde ortak nokta olmuştur (Turgut, 2018, s. 4). Tezhiplenen yazının ana süslemesinden boş alana geçişte dengeyi sağlamak amacıyla yapılan ince süslemelere de *"tığ"* adı verilir (Yılmaz ve Şimşek, 2019, s. 625).

Resim 12: Zahriye tezhibi örneği[21]

[21] Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Koleksiyonu, 00377-001 koleksiyon numaralı eser.

Yazma eserlerde tezhip özellikleri kaydedilirken tezhibin hangi bölümlerde uygulandığı, kullanılan motiflerin neler olduğu, renkleri, şekilleri ve hangi düzeyde uygulandığı belirtilmelidir. Eğer tespit edilebiliyor ise müzehhibin ismi ya da mahlası belirtilmelidir. Birçok eserde bölümler arasında tezhip özellikleri değişebilmektedir. Bu nedenle tezhip özellikleri kaydında sadece eser tezhiplidir demek yeterli değildir. Örneğin Kur'ân-ı Kerimlerde ve dua mecmualarında ayetleri birbirinden ayırmak için kullanılan noktalar bazen geometrik şekilli bazen de çiçek motiflidir. Bu detayların ayırt edici unsur olarak belirtilmesi gerekir.

Minyatür: Tarihi ve günlük olayları betimleyen, anlattığı zamanın geleneklerini, kültürünü ve yaşam tarzını ortaya koyan belge niteliğinde önemli bir resim sanatıdır. Minyatürler yazma eserlerde metni aydınlatmak ve konuyu canlandırmak amacıyla kullanıldığı için hem içeriğe olan katkısı hem de sanatsal yönüyle kaydedilmesi gereken bir özelliktir (Kılıç, 2020, s. 96). Uygulayan sanatkâra ise "*nakkaş"* ya da *"musavvir"* adı verilirdi. Minyatürlerin konuları genellikle devlet törenleri, fetihler ve seferler, tahta çıkma, cenaze törenleri, divan toplantıları gibi tarihi olaylardır. Bunların yanında ilk minyatürlü yazma eserler botanik, eczacılık, tıp, zooloji, astronomi gibi bilimsel konularda görülmektedir (Gacek, 2017, s. 225).

Minyatürü klasik resim sanatından ve yazma eserlerde uygulanan diğer sanatlardan ayıran kendine has özellikleri vardır. Minyatürde, metni açıklayan manzara, şahıslar ve diğer figürler en ince ayrıntısına kadar işlenir, hiçbir detay birbirini kapatmaz. Renkler nakkaşın özgün yorumuna kalmıştır. Kırmızı gök, mavi çayırlar uyumlu bir şekilde kullanılabilir. Perspektif önemsenmez, dolayısıyla öne çıkarılmak istenen figür büyük ve ihtişamlı çizilebilir (Kozan, 2016, s. 29).

Minyatürlü eserlerin kaydı yapılırken yaprak sayıları ve figürlerin belirgin özellikleri tanımlanmalıdır. Böylelikle eserlerin sadece sanatsal özellikleriyle ilgilenenler

doğrudan bu sayfalara erişim sağlayabileceklerdir. Ayrıca, herhangi bir kayıp, çalıntı vs. yaşandığında hangi esere ait olduğuna dair kayıt olacaktır. Minyatürün kondisyonu (resimlerin belirginliği ve bütünlüğü), belirlenebiliyorsa nakkaşı ve tekniğine ilişkin bilgiler ile konusu da mutlaka verilmelidir. Minyatürde eğer dönemin önemli bir kişisi resmedilmişse ilgili kişiye dair ismi, görevi gibi bilgiler de kayda eklenmelidir. Örneğin bir divan toplantısı minyatüründe padişah ve divana katılanlar devlet adamlarının isimlerine minyatürün kaydında yer verilmelidir.

Resim 13: Minyatürlü sayfa örneği[22]

[22] Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Koleksiyonu, 00377-001 koleksiyon numaralı eser

Ebrû: Elde hazırlanmış boyaların kitreli[23] suya serpilip dalgalı, hareli ve çeşitli çiçek motifli şekiller oluşturup bunları kâğıt, kumaş veya deri üzerine geçirme sanatıdır. Renklerin birbiri ile etkileşimi ve uyumu ve her bir uygulamada farklılık göstereceğinden yapılan her bir "ebrû" tekrar edilemeyecek bir sanat eseri olma özelliğini taşımaktadır. Yapılış şekillerine göre farklı isimler alan ebru çeşitleri şunlardır: Battal Ebrû, Gel-Git Ebrû, Şal Ebrû, Bülbül Yuvası Ebrû, Taraklı Ebrû, Yazılı Ebrû, Hatip Ebrûları, Çiçekli Ebrû (Necmeddin Ebrûsu), Tahrirli Ebrû ve Zerefşanlı Ebrû (Alpaslan, 2013, s. 370-371).

Yazma eserlerde ebrû sanatı hat, minyatür, tezhip ve cilt sanatlarının yardımcı veya tamamlayıcı öğesi olarak kullanılmıştır. Rengârenk motifler ile bezenmiş ebru kâğıtları yazma eser ciltlerinin iç kapak ve dış kapaklarında, hat ve tezhip ile birlikte kitap sayfalarında, murakka kenarlarında, yazı boşluklarında ve koltuklarında bir süsleme öğesi olarak kullanılmıştır (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 80).

Ebrûlu bir yazma eserin kaydında, eserin hangi kısımlarında uygulandığı, hangi çeşit ebrû olduğu ve bilinen bir üslupta yapıldıysa temsilcisinin kim olduğu mutlaka ayırt edici unsur olarak belirtilmelidir. Örneğin çiçekli ebrûculuğun kendi adıyla da anılacak kadar önemli temsilcisi Hafız Necmeddin Okyay'ın ebrûsunu yaptığı bir eserin "Necmeddin Okyay Ebrûsu" olarak belirtilmesi gerekir.

2.1.6. Yazma Eserin Erişim Bilgisine İlişkin Kayıtlar

2.1.6.1. Sınıflama Numarası

Eserin konusu veya alt konusunun karşılığı olan LC, Evrensel Onlu ve Dewey Onlu gibi sınıflama sistemlerine ait kodun yazıldığı kaydıdır. Sınıflama numarası basılı

[23] Suya yoğunluk ve yapışkanlık kazandırmak amacıyla geven isimli bitkiden çıkarılan su.

eserler için kitapların raftaki yerini göstermek amacıyla kullanılır. Ancak açık raf sisteminin uygulanamadığı yazma eserlerde sınıflama numarası kullanıcının aynı konuda eserleri bir arada görmesinden ziyade koleksiyonun depolama yönetimi açısından önemli bir bilgidir.

2.1.6.2. Demirbaş/Koleksiyon Numarası

Yazma eser dermesi içerisinde bulunan bir eserin demirbaş defterinde aldığı numaranın kaydıdır. Bu numara eserin bilgi merkezindeki kimlik numarasıdır. Eserlerin genellikle bilgi merkezine geliş sırasına göre verilen demirbaş numaraları aynı zamanda eserlerin raftaki yerini belirlemede de kullanılır.

2.1.6.3. Eski Kayıt Numarası

Yazma eserlerin geçmişte bulunduğu kütüphane veya vakıfların defterlerindeki sıra numarasının kaydıdır. Yazma eserler günümüz kayıt/sınıflama sistemleri kullanılmadan önce *"mevrûde kaydı"* olarak bilinen eserlerin bulunduğu kütüphaneye veya vakfa geldiğinde verilen bir numara ile defterlere kaydedilirdi. Zamanla demirbaş numarası olarak değişen bu bilgi eserin geçmişi hakkında yazma eser uzmanlarına bilgi sağladığı için eski kayıt/yer numarası olarak kaydedilmelidir (Anameriç ve Rukancı, 2017, s. 84).

2.2. Kataloglama Standartları ve Yeni Yaklaşımlar

Standart, Türk Standartları Enstitüsü TSE (1983, s. XII) tarafından *"ürünlerin hammadde, malzeme, yapılış, ambalajlama ve kullanımında ya da usul ve hizmetlerinde bir örneklik sağlayan kurallardır"* şeklinde tanımlanmıştır. Standart tanımı bağlamında değerlendirildiğinde kurallar bütünü olan kütüphaneciliğin bir standartlar mesleği olduğu

gerçeği ortaya çıkmaktadır. Çünkü türü ne olursa olsun kütüphanelerin ortak amacı "*her türden düşün, sanat, bilgi ürünlerini toplayıp saklamak… bütün bireyler ve toplumlar için ulaşılabilir kılmaktır*" (Keseroğlu, 1989, s. 3). Dolayısıyla kütüphanecilik, her geçen gün artan bilgi kaynaklarını denetim altında tutmak ve bu kaynaklara erişim sağlamak amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde ortak bir dil kullanmak zorundadır.

Bilgi kaynaklarının sunumunda standart niteleme alanlarının oluşturulması kataloglama ve sınıflama uygulamalarında ne ölçüde fikir birliğinin geliştiğini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca bilgi kayıt ortamları ve teknolojiler değişse bile standart alanların kullanımı ile bilginin yeni ortama taşınması ve teknolojiye uyumlu hale getirilmesi asgari düzeyde sorunla gerçekleşecek ve hizmetin sürekliliği kesintiye uğramayacaktır (Riemer, 2011, s. 1).

Standart niteleme alanlarının oluşturulması bilgi ve belge merkezlerinin ortak projeler geliştirmeleri açısından da önemlidir. Otomasyon sistemleri ilk kullanılmaya başlandığında bilgi ve belge merkezleri kayıtlarını kendi yöntemleri ile makinece okunabilir duruma getirmişlerse de veri transferinde bibliyografik kayıtlarda oluşan uyuşmazlıklar sistemlerin etkili kullanımının önüne geçmiştir. Dolayısıyla kütüphaneler arası işbirliği için bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler yeterli olmamış bu gelişmeler kataloglama ve sınıflanma yazılım uygulamalarının geliştirilmesiyle diğer bir deyişle standartlaşmasıyla işlerlik kazanmıştır (Canata, 2005, s. 49).

Walt Crawford (1991, s. 13) *"Standartları etkili bir şekilde kullanmak için, önce ne olduklarını, nasıl yaratıldıklarını ve birbirleriyle nasıl ilişkili olduklarını anlamalısınız."* tespitiyle standartların nasıl etkili kullanılabileceğine dikkat çekmiştir.

Bilgi ve belge yöneticilerinin geçmişten bugüne hacmi her geçen gün artan bilgi yığınlarını belli bir mantık çerçevesinde düzenleyip erişime sunmada bazı standart

tanımlama kuralları ve yöntemleri geliştirip birbirleriyle ilişkilendirerek uyguladıkları görülür. Öyle ki kataloglama kuralları yaklaşımı neredeyse kütüphanecilik tarihiyle eş zamanlı bir uygulamadır (Keseroğlu, 1987, s. 163).

Her ülkenin veya her kütüphanenin kendi ihtiyaçları doğrultusunda yeni kurallar oluşturması hem kütüphaneciler hem de kullanıcılar açısından tutarlılıkta sorun yaratacağından bibliyografik nitelemeye uluslararası standart bir biçim kazandırmak amacıyla ilk kez 1967'de AACR yayımlanmıştır. AACR'nin gelişmesiyle eş zamanlı olarak 1960'ların ortalarından sonra bilgisayar teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte bibliyografik kayıtlarda bilgisayarlı kataloglama teknolojisi ortaya çıkmış ve MARC standardı yayımlanmıştır. MARC'ın en büyük katkısı kütüphane kataloglarının paylaşımına imkân veren uluslararası etkileşimi olan bir standart olmasıdır. AACR ve MARC formatı arasında yakın bir ilişki vardır. MARC verileri AACR kurallarına bağlı bir sıra izler ve veri girişinde onlarla tutarlılık halindedir (Canata, 2005, s. 50).

Bibliyografik nitelemede uluslararası standartların hazırlanmasına IFLA'da çalışmalarıyla ortak olmuş ve International Standard Bibliographic Description=Uluslararası Standart Bibliyografik Niteleme (ISBD) kurallarını yayımlamıştır. Farklı kaynak türleri için bibliyografik verilerin ve onların birbirinden ayırt edilmesine yarayan noktalama işaretlerinin, standart biçimde sunulması amacıyla geliştirilen ISBD'ler monografiar, süreli yayınlar, görsel-işitsel materyaller, haritalar ve teknik resimler ve müzik notaları için ayrı ayrı hazırlanmıştır. MARC'ın en önemli özelliğinden birisi de bu ISBD'ler ile ilişkilendirilmiş olmasıdır.

Yine teknolojik gelişmelere bağlı olarak gelişen, birçok yönden kataloglamanın uzantısı olan bir başka uygulama da metadata standartlarıdır. Metadata, kısaca *"veri hakkında veri"* ya da *"bilgi kaynağının tanımlanması"* olarak ifade edilmektedir. Kütüphanecilerin daha da özelinde kataloglama uzmanlarının metadata standartlarına

ihtiyaç duymasının temel sebebi zamanla bilginin kayıtlı olduğu ortam ve sunum şekillerinin değişmesi ile birlikte, ağ ve dijital bilgi kaynakları için belirli özel tanımlama alanları oluşturma zorunluluğunun doğmasıdır. MARC yapısı itibariyle metadatalarla benzerdir ve ilişkilidir, aynı amaçlara sahiptir. Ancak medatalar MARC'a göre bibliyografik tanımlamada daha açık içerik bilgisi vermesi suretiyle etkin kaynak keşfi ve bilgi erişiminde kesin isabet oranını arttırmayı olanaklı kılmaktadır (Metadata…, 2001, s. 212).

AACR, MARC, ISBD ve metadaların değişen bilgi kayıt ortamlarına uyumlandırma çalışmaları belli bir süreye kadar devam ettirilmiş, ihtiyaçlar doğrultusunda yeni eklemeler yapılmıştır. Ancak, bunları tamamen ortadan kaldıracak değil aksine özelliklerini de içine alan basılı kaynaklardan ziyade elektronik kaynaklar için tasarlanmış bilgi taşıyıcısı olan tüm ortam türlerini tanımlayacak alanlara sahip yeni bir standardın geliştirilmesi gündeme gelmiştir.

Bu doğrultuda çalışmaya başlayan Joint Steering Committee for Revision of Anglo-Amerikan Cataloging Rules (JSC) komite üyeleri, elektronik bilgi kaynaklarının kataloglanmasının AACR2'nın üzerinde yapılacak değişikliklerle AACR3 şeklinde tanımlanmasının doğru olmayacağı kanısına vararak bu yeni yaklaşımı RDA standardı olarak adlandırmış ve 2009 yılı itibariyle ilk deneme sürümleri geliştirilmeye başlanmıştır (Cünüş, 2018, s. 11).

Özel (2015, s. 23) çalışmasında RDA'nın *…tüm bilgi ortamları için bibliyografik denetimi etkili bir şekilde sağlamayı, bilgi kaynakları arasında hiyerarşik ve mantıksal ilişkileri kurmayı… hedeflediğini"* dile getirmiştir. Buna ek olarak gereksinim duyulduğunda kataloglama uzmanları ve diğer kullanıcılar tarafından eş zamanlı olarak düzenlenebilen ve dünya çapında paylaşılabilen bir kataloglama standardı oluşturabilmek hedeflenmiştir (Khosrowpour, 2012, s. 397). Bu hedefler doğrultusunda RDA'nın

temelini oluşturan AACR2 arasında benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da vardır.[24] Bu çalışma kapsamında 4. bölümde kataloglama kuralları ve standartlar çerçevesinde yazma eserlerin bibliyografik nitelemesine özgü alanlar belirlenecek, kurallar ve alanlar arasındaki ilişkiler açıklanacaktır.

[24] Tüm bu farklılıkları ortaya koyan ve RDA'nın hem dünyada hem Türkiye'de gelişimi ile ilgili kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. Bkz.: Bayter, M. (2012). AAKK, AAK1, AAKK2, AAKK3 ve RDA. S. Kurbanoğlu, U. Al, P. L. Erdoğan, Y. Tonta ve N. Özenç Uçak (Ed.). *3. Uluslararası Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu bildirileri: 19-21 Eylül 2012 Ankara içinde (ss. 169-175).* Ankara, Hacettepe Üniversite Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü; D. Atılgan, N. Özel ve T. Çakmak. (2014). Awareness, Perceptions and Expectations of Academic Librarians in Turkey about Resource Description and Access (RDA). *Cataloging and Classifications Quarterly*, 52 (6-7), 660- 676. ; T. Çakmak. (2018). Bilginin düzenlenmesinde yenilikler: Avrupa'da ve Türkiye'de RDA uygulamalarına yönelik bir değerlendirme. E. Bitri ve H. Keseroğlu (Yay. Hazl.). *Bilgi ve Belge Yönetimi Alanında Bilgiye Erişim/Kataloglama Sorunları Sempozyumu bildirileri: 14-15 Eylül 2017 İstanbul içinde* (ss. 23-43). İstanbul, Hiperlink.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAZMA ESERLERİN BİBLİYOGRAFİK NİTELEMESİNE YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALAR

Tezin bu bölümünde yabancı ülkelerde ve Türkiye'de hazırlanan basılı Doğu/İslam yazmaları katalogları araştırılmıştır. Araştırma sonucunda yabancı ülkelerde hazırlanan yazma eser kataloglarının sayıca fazlalığı kısıtlama yapmayı zorunlu kılmış ve farklı ülkelerden 13 yazma eser kataloğu seçilmiştir. Türkiye'de bünyesinde yazma eser bulunduran bilgi merkezlerinin farklılığı ise hazırlanan katalogların merkezlerin organizasyon yapısına göre kategorizasyonunu gerekli kılmıştır. Bunun sonucunda, kamu kurum ve kuruluşlarında yapılan çalışmalar, üniversite kütüphanelerinde yapılan çalışmalar, vakıf kütüphaneleri tarafından yapılan çalışmalar, müze kütüphaneleri tarafından yapılan çalışmalar ve diğer çalışmalar olmak üzere 5 başlık altında toplanan 18 yazma eser kataloğu seçilmiştir.

Seçilen kataloglar kapsamı, düzeni ve niteleme unsurları açısından incelenmiş, bibliyografik kayıtların uluslararası kataloglama standartları çerçevesinde veya ulusal bir rehber doğrultusunda hazırlanıp hazırlanmadığı üzerinde durulmuştur. Bu nedenle çoğunlukla kataloglama standartları yayınlandıktan sonra hazırlanan yazma eser katalogları inceleme kapsamına alınmıştır. Ancak incelenen kataloğun öncesinde yapılan çalışmalardan bahsetmek gerektiğinde de kısaca değinilmiştir. İncelenen katalogların koleksiyon özelliklerine de yer verilmiştir. Ayrıca hazırlanan katalogların taranabilen çevrimiçi katalogları mevcut ise burada karşılaştırmalı bir tarama yaparak, basılı katalog bilgilerinin MARC kayıtlarıyla uyumu ve MARC'ta belirtilen niteleme alanlarının yazma eserler için doğru yorumlanıp kurallara uygun olarak tanımlama yapılıp yapılmadığı incelenmiştir.

Çeşitli yazma eser kataloglarının incelenmesi sonucu, yazma eserlerde bibliyografik nitelemenin sorunlu olan yönlerinin belirlenebilmesi amacıyla elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi ile önerilen rehberin alt yapısını oluşturacak veriler elde edilebilmiştir.

3.1. Yabancı Ülkelerde Yazma Eserlerin Bibliyografik Nitelemesine Yönelik Yapılan Çalışmalar

Geçmişin bilim ve kültür hazinesini gelecek kuşaklara aktaran yazma eserler için Avrupa'da ve dünyanın çeşitli bölgelerinde 19. yüzyıldan itibaren kataloglar hazırlanmaya başlanmıştır. Özellikle 19. yüzyılın ortalarından sonra yurtdışında yazma eser kataloglarına duyulan ihtiyacı gündeme getiren iki durum vardır. Bunlardan ilki, Avrupa'da aydınlanmanın da etkisiyle dönemin bilim insanları tarafından *"doğu"* ve *"doğu çalışmaları"*na duyulan ilgidir. Özellikle Almanya, İngiltere, Fransa ve Hollanda'dan doğu bilimcilerin dil, tarih, edebiyat ve teoloji ile ilgili araştırmaları sırasında başvurdukları doğu yazmalarına nasıl erişebilecekleri bu ihtiyacı gündeme getirmiştir. Diğeri ise çoğu Avrupalı seyyah ve devlet görevlisinin seyahatleri ve görevleri sürecince bulundukları kentlerdeki yazma eserleri Avrupa'nın önemli kentlerine taşımalarıdır.[25] Toplanıp götürülen bu eserlerin bulunduğu Londra, Viyana, Berlin, Paris, Leiden, Oxford gibi şehirlerin önemli kütüphanelerinde bu eserlerin katalogları hazırlanmıştır.

[25] Daha detaylı bilgi için bakınız, İ. E. Erünsal. (2003). JAN SCHMIDT, Catalogue of Turkish Manuscripts in The Library of Leiden University and Other Collections in The Netherlands. Volume One Comprising The Acquisitions of Turkish Manuscripts in The Seventeenth and Eighteenth Centuries, Leiden University Library, Leiden 2000 [Kitap Tanıtımı]. BELLETEN, 67 (248), 203-208.

Başlangıçta hazırlanan bu kataloglarda daha çok yazma eserlerin eser adı, yazar adı, dili, başlangıç-bitiş satırları gibi bibliyografik kimlikleri kaydedilmiş, konuya, konular altında da dil ve/veya bilim dallarına göre sınıflandırılmıştır. Çok ayrıntılı olmasa da eserlerin fiziksel özellikleri hakkında bilgiler veren, yaprak sayısı, satır sayısı, yazı türü, süsleme özellikleri, telif ve istinsah tarihlerinin yer aldığı kataloglar da hazırlanmıştır. Eserlerin birinci dereceden sorumlusu müellif ve müstensih nüshalarının belirtildiği kataloglar da mevcuttur. Bibliyografik niteleme unsurları oldukça farklılık gösteren ayrıntılı niteleme yapılmadan hazırlanan kataloglar olsa da bu çalışmaların bazıları halen yazma eserlerin bibliyografik denetimi için kaynaklık etmektedir (Anameriç, 2015, s. 28).

Avrupa'nın yanında Balkanlarda da çok kıymetli yazma eser koleksiyonları bulunmaktadır. Osmanlı dönemi Türk coğrafyası içerisinde yer alan ve *"sarayın bahçesi"* denilecek kadar yakın olan Balkanlar bugün irili ufaklı birçok ülkeye ayrılmıştır. Türkler ve Türk kültürü ile ilgili sayısız izler taşıyan yazma eserler gibi birçok kültürel varlık bu ülkelerin emanetindedir. Çeşitli enstitü ve kütüphanelerde hizmete sunulmakta olan yazma eserler için buralarda hazırlanmış kataloglar bulunmaktadır.

Doğu yazmaları dünya üzerinde çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. İran, Hindistan, Gürcistan, Türkmenistan gibi Asya ülkelerinden, Cezayir, Mısır gibi Afrika ülkelerine ve Amerika'ya kadar birçok kıtada üretilmiş ve/veya buralara ulaşmış zengin yazma eser koleksiyonları bulunan kütüphaneler ve buralarda hazırlanan yazma eser katalogları mevcuttur.[26] Bu bölümde, bunlar arasından seçilen aşağıdaki 13 tane

[26] Londra merkezli el-Furkan İslam Mirası Vakfı (Al-Furqan Islamic Heritage Foundation) 1992-1994 yılları arasında yayınladığı, 4 ciltten oluşan, dünyadaki 105 ülkeyi kapsayan, Doğu/İslam yazma eser kataloglarını içeren *"World Survey of Islamic Manuscripts"* isimli eseri bu yayılışı

Doğu/İslam yazma eser koleksiyonu kataloğu örnekleri incelenmiş ve tezin rehber önerisine katkı sağlayacak bulgulara erişilmiştir.

3.1.1. Catalogue of Persian Manuscripts in the Austrian National Library and in the Austrian State Archives in Vienna

Avusturya Ulusal Kütüphanesi'ndeki Arapça, Farsça ve Türkçe yazma eserlerin bibliyografik niteleme çalışmalarına 19. yüzyılın ortalarında başlanmıştır. Kütüphanenin Arap harfleriyle yazılmış tüm eserleri içeren ilk matbu kataloğu "*Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserslich – Königlichen Hofbibliothek zu Wien 1865-1867"* 1865 yılında Alman doğu bilimci Gustav Flügel (1802-1870) tarafından hazırlanmış ve üç cilt halinde basılmıştır. Eserde kaynaklar, konu/kaynak türüne göre sınıflandırılmış, konular altında da Arapça, Farsça ve Türkçe kaynaklar ayrı bir sınıflamayla listelenmiştir. Bir sıra numarası altında verilen eserlerin bibliyografik kimliklerinde: orijinal eser adı, Almanca çevirileri, müellifi, başlangıç satırı, telif veya istinsah tarihi, bazılarında ise eserin içeriğine yönelik özet bilgi ve fiziksel özellikleri hakkında kayıtlar yer almaktadır (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, s. 291-292). Dönemine göre sınıflamasıyla, niteleme alanlarıyla yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde yol gösteren bir kılavuz çalışma olduğunu söyleyebileceğimiz bu katalog çalışmasının ardından Ulusal Kütüphane'nin yazma eserler bölümü Ortadoğu araştırmalarındaki özel konuların gelişimini de göz önünde bulundurarak doğu yazmalarını Arapça, Türkçe ve Farsça dillerinde ayrı ayrı kataloglamaya devam etmiştir. Bu kataloglardan Arapça yazmalar için olanı kütüphanenin Papirüs Bölümü müdürü Helena Loebenstein tarafından 1970 yılında hazırlanan *"Katalog der Arabischen Handschriften der Österreichischen*

somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Bkz. World Survey of Islamic Manuscripts. Edited by Geoffrey Roper. London: Al-Furqan Islamic Heritage Foundation, 1992-1994.

Nationalbibliothek, Neuerwerbungen 1868-1968" isimli katalogdur. Bu katalogda eserler Flügel'in 1-2016 arası numaralandırdığı genel katalogdan devam ederek 2017-2529 arasında numaralandırılmıştır. Katalog hazırlamaya Türkçe yazma eserlerden devam edilmiş ve kütüphaneye Flügel'in kataloğundan sonra satın alınan Türkçe eserler için *"Katalog der Türkischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek: Neuerwerbungen 1864-1994"* isimli katalog hazırlanmış ve eserler 2530-2929 arasında numaralandırılmıştır. Bu katalog Türk Tarih Kurumu tarafından basılmıştır.

Son olarak Farsça eserler için İranlı bibliyograf ve Fars çalışmaları alanında Tahran Üniversitesi fahri Profesörü Iraj Afshar (1925-2011) tarafından 2003 yılında "*Catalogue of Persian manuscripts in the Austrian National Library and in the Austrian State Archives in Vienna"* isimli katalog hazırlanmış ve eserler 2930-3239 arasında numaralandırılmıştır. Bu katalog diğerlerinden farklı olarak iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 1868-1994 yılları arasında Avusturya Ulusal Kütüphanesi yazma eserler koleksiyonuna eklenen eserler, ikinci bölümde ise Devlet Arşivi'nde bulunan Farsça yazma eserlerin bibliyografik nitelemesi yapılmıştır. Ayrıca katalog İngilizce ve Farsça dillerinde birlikte hazırlanmıştır. Bibliyografik kimliklerde: orijinal eser adı, katalog numarası ve yer numarası, müellifi ve müstensihi (varsa hakkında kısa biyografik bilgiler ve doğum-ölüm tarihleri), telif veya istinsah tarihi, telif veya istinsah yeri, başlangıç ve bitiş satırları, konusu, eser ve bölümleri hakkında özet bilgiler, satır ve sütun sayısı, kâğıt ve yazı alanı boyutu, kâğıt ve cilt özellikleri, eser hakkında ek notlar, mülkiyet kaydı ve mühür bilgileri verilmiştir. Kaynaklar başlığı altında da sırasıyla ilk olarak kataloğu yapılan eser hakkında bilgilerin yer aldığı temel kaynaklar, daha sonra varsa basılı kopyaları, ardından eserin kataloğu hazırlanırken başvurulan kaynaklar ile diğer kataloglara referanslar verilmiştir (Afshar, 2003).

Avusturya Ulusal Kütüphanesi'nde hazırlanan yazma eser kataloglarının bireysel çabaların ürünü olsa da kütüphane kontrolünde planlı yürütüldüğünü söylemek mümkündür. İncelenen kataloğun iki önemli koleksiyonu içermesi ve iki dille kullanıma sunulması daha fazla kişiye ulaşması açısından önemlidir. Yazma eserlerin kâğıt ve cilt özellikleri, mühür bilgileri gibi eseri tamamlayan fiziksel özelliklerine ve mülkiyet kaydı gibi geçmişini ortaya koyan kayıtlara yer vermesi yönleriyle nitelikli bir çalışma olarak kabul edilebilecek bu katalog, bu yönleriyle de yazma eser nüsha karşılaştırmalarında kullanılabilecek bir danışma kaynağı olma özelliği de taşımaktadır.

3.1.2. A Catalogue Of The Persian Manuscripts And Miniatures

Dublin'de bir müze ve kütüphane olan Chester Beatty Kütüphanesi'nde bulunan Farsça minyatürlü eserler için 1959, 1960 ve 1962 yıllarında 3 cilt halinde yayınlanan "*A Catalogue Of The Persian Manuscripts And Miniatures"* isimli katalog özellikle minyatürlü ve tezhipli eserler için hazırlanmış olması yönüyle dikkat çekicidir. Bibliyografik nitelemesi yapılan eserler arasında Şah Tahmasp'ın (hükümdarlığı 1524-76) sarayının önde gelen hattatlarından biri olan Şah Mahmud Nişapurî'nin yazdığı, yine nakkaşlarından Sultan Muhammed'in minyatürlerini yaptığı eserler bulunmaktadır. Bu yönleriyle kıymetli bir koleksiyon için hazırlanan katalogda herhangi bir konu/kaynak türü sınıflamasına gitmeden eser adları ve minyatürler takip numarasına göre listelenmiştir. Kaydedilen bibliyografik kimliklerde: Latin harfleriyle eser adı, telif tarihi, müellifi, kâğıt ve yazı alanı ölçüleri, yazı türü, satır ve sütun bilgisi, kâğıt özellikleri, mürekkebi, tezhip ve cilt özellikleri, oldukça ayrıntılı minyatür özellikleri ve nakkaşı hakkında bilgiler yer almaktadır (Bkz. EK-1) ("Chester Beatty Library", 2021).

Batı'da hazırlanan kataloglar arasında yazma eserin bibliyografik nitelemesinde en önemli bileşenlerden biri olan süsleme sanatlarına dikkat çekmesi ve özel bir koleksiyonuna yönelik olarak hazırlanması bakımından farklı bir örnektir. Ancak bibliyografik kimliklerde eser adı veya sorumluların Arap harfli yazımına yer verilmemiş olması bu kataloğun en önemli eksikliğidir. Tezhip ve minyatürlerle ilgili bazı eserlerde renk özelliklerinin ayrıntılı açıklanmış olması bazılarında ise hiç kaydedilmemiş olması ise nitelemenin standart olmadığını göstermektedir.

3.1.3. Ismaili and Other Arabic Manuscripts: A Descriptive Catalogue of Manuscripts in the Library of The Institute of Ismaili Studies

İngiltere'nin Londra şehrinde 1977'de kurulan İsmâilî Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi'nde bulunan Arapça yazma eserler için hazırlanan önemli kataloglar mevcuttur. İsmâilîk İslam dininde bir mezhep inancıdır ve enstitünün kuruluş amacı bu inancın İslamiyet'teki yeri yanında diğer toplumlar ve inançlarla olan ilişkisini daha iyi anlamak ve Müslüman toplulukları tarihi ve çağdaş bağlamlarda öğrenmeyi teşvik etmektedir. Enstitü kütüphanesinde bulunan Arapça yazmalar ile ilgili ilk katalog İslami bibliyografya çalışmaları alanında uzman olan ve 1980'lerin başında enstitüde kütüphaneci olarak görev yapan Adam Gacek tarafından hazırlanmıştır. Gacek'in "*Catalogue of Arabic manuscripts in the Library of the Institute of Ismaili Studies"* isimli kataloğu iki cilt halinde 1984-85 yıllarında enstitü tarafından basılmıştır.

Burada inceleyeceğimiz katalog ise Gacek'in bu iki kataloğuna ek olarak 2000 yılında yine İslam çalışmaları uzmanı Delia Cortese tarafından hazırlanan *"Ismaili and Other Arabic Manuscripts: A Descriptive Catalogue of Manuscripts in the Library of The Institute of Ismaili Studies"* isimli katalogdur. Bu yeni katalog Gacek'in kataloglarında yer almayan ve 1985 yılından sonra kütüphaneye sağlanmış 188 Arapça yazma eseri

içermektedir. Bu katalogda listelenen eserlerin büyük bir kısmı, Fâtımî Devleti dönemi (10.- 12. yüzyıllar) teoloji, felsefe, tarih ve İsmâilî edebiyatı geleneğine ait içerik özellikleri açısından önemli eserlerdir. Katalogda bibliyografik kimlikler iki kısımda sınıflandırılmıştır. Birinci bölüm İsmâilî elyazmalarını (no. 1–178) ele alır ve tek yazarlı eserler, anonim eserler ve mecmua (toplu eserler) olmak üzere üç alt başlığa göre düzenlenmiştir. İkinci bölüm ise, İsmâilî olmayan müelliflerin eserlerinden (no. 179–188) oluşmaktadır.

Katalogda eserler yazar adı ve eser adına göre alfabetik olarak düzenlenmiştir Aynı metnin birden fazla nüshası olduğunda, nüshalar kronolojik olarak sıralanmış ve tarihsiz nüshalar en sonda verilmiştir. Anonim eserler ayrı ayrı eser adına göre alfabetik olarak sıralanırken, mecmualar kronolojik olarak düzenlenmiştir. Bibliyografik kimliklerin ilk bölümünde; yazar tam adı (ardından çoğu kimlikte kısa bir biyografik not eklenmiştir), köşeli parantez içinde eserin katalogdaki takip numarası ve kütüphane yer numarası, eserin tam başlığı (ardından varsa değişik yazımları), eserin içeriği ve ilgili bilgilerin ayrıntılarını veren bir paragraf yer almaktadır. İkinci bölümde müstensih adı (bazı kimliklerde eserin kopyalanmasına ilişkin koşullarla ilgili ayrıntılar), bilinen tarihler (hicri ve miladi takvime göre), yaprak sayısı, satır sayısı, kâğıt ve yazı alanı ölçüleri, yazı türü, mürekkep rengi, varsa tezhip özellikleri ve derkenar notları verilmiştir. Üçüncü bölümde; Gacek'in kataloğunda veya diğer koleksiyonların kataloglarında bulunan kopyalarına veya ciltlerine yapılan atıflar, ardından tıpkıbasımlar, esere yapılan çeviriler ve eser hakkında yapılan çalışmaların ayrıntıları kaydedilmiştir. Birkaç istisna dışında kâğıt kalitesi ve türü hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Ayrıca ayırt edici nitelikte akademik ve sanatsal özelliklere sahip olmadıkları için ciltlerle ilgili ayrıntılara da yer verilmemiştir (Bkz. Ek-2). Çalışma yazar adı ve eser adı indeksleriyle sonlandırılmıştır (Cortese, 2000).

İçerik özellikleri itibariyle uluslararası kültürel mirasa katkı sağladığı şüphesiz olan bu koleksiyondaki kişisel bir çabanın ürünü olarak kataloğunun hazırlanmış olması önemlidir. Bibliyografik kimliklerde özellikle üçüncü bölümde yapılan atıflar, esere yapılan çeviriler ve eser hakkında yapılan çalışmaların ayrıntılarıyla verilmiş olması kullanıcılar için yönlendirici olmaktadır. Ancak kataloğun sadece 188 kıymetli eseri barındırdığı düşünülürse orijinal eser adı, başlangıç ve bitiş satırlarının, konu başlığının da olduğu daha ayrıntılı bibliyografik kimlikler hazırlanmadığı ve konu indeksinin olmaması yönleriyle yetersiz olduğu gözlemlenmektedir.

3.1.4. Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University and Other Collections in the Netherlands

2000 yılında Jan Schmidt tarafından Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan Türkçe yazmalar için hazırlamış olan *"Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University and Other Collections in the Netherlands"* isimli çalışma sadece katalog olarak değerlendirilmeyecek kadar eserlerle ilgili kapsamlı bilgiler içermektedir. Diğer katalogların aksine konu veya kaynak türü sınıflamasının tercih edilmediği katalogda yazmaların kütüphaneye geliş tarihine göre yani bir provenans sistemi kullanılarak koleksiyonlar sınıflandırılmıştır. Bu yolla herhangi bir yazmanın kimin tarafından, yaklaşık olarak hangi tarihte edinildiği ve kütüphaneye kazandırıldığı ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla katalog, yazmalar aracılığıyla Hollandalı oryantalistlerin Doğu'yla olan ilişkileri ve koleksiyonların nasıl oluştuğu gibi farklı hikâyeleri de öğrenme fırsatı sunmaktadır (Erünsal, 2003, s 203-204).

Verilen takip numarası ile başlayan yazma eserlerin bibliyografik kimliklerinde: Latin ve Arap harfli eser adı, müellif ve müstensih adı, eserin içeriği ile ilgili bilgiler, cilt özellikleri, kâğıt ve filigran bilgileri, sayfa ve satır sayısı, yazı türü, süsleme sanatları,

başlangıç ve bitiş satırları, telif ve istinsah tarihleri ile diğer kataloglardaki yer numaraları, çevirileri ve eserle ilgili yapılan çalışmalar yer almaktadır. Bazı eserlere ait sayfa görüntüleri de eklenmiştir (Bkz. Ek-3) (“Leiden University Libraries", 2021). Katalogda konu, kaynak türü veya dil sınıflamasının yapılmamış olması kullanımını karmaşıklaştırması yönüyle eleştirilebilecek olsa da temellük kayıtlarının dikkatle incelenerek kaydedilmesi çok önemlidir. Ayrıca yazmalarda mevcut fevâid kayıtları da en ince detayına kadar verilmiştir. Bazı eserlerin fevâid bölümlerinden edinilen kayıtlarda kitap listeleri ve fiyatlarına dair kayıtlar bulunmaktadır. Bu bilgiler bize dönemin kitap fiyatlarını öğrenmemizi ve bazı orijinal eserlerin izini sürmemize yardımcı olmaktadır. Erünsal’ın (2003, s. 206) verdiği örnekte katalogdaki Cod. Or. 781 no.lu yazmanın başında verilen kitap listesinde nüshası nadir olan eserlerden Tercilman-ı Belağa adlı eser tespit edilmiştir.

Leiden Üniversitesi Kütüphanesi’nin yazma eser MARC kayıtları incelendiğinde ise basılı katalogdaki kadar ayrıntılı olmadığı, çoğu bilginin ise kaydedilmediği görülmektedir. Örneğin Or. 694 koleksiyon numaralı eserin basılı katalogda yer alan, eserin çevirisinin Şehzade Mustafa tarafından hocası Sürûrî’ye yaptırıldığı notu, eserin 10 bâbdan oluştuğu notu, 21 satır ve nesih yazıyla yazıldığı, mürekkep rengi, mülkiyet kaydındaki bazı bilgiler, başlangıç ve bitiş satırları MARC kaydında yer almamaktadır (Bkz. Ek-4). Bu durum kütüphanenin çevrimiçi kataloglarının eksikliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca eserin tercüme tarihi, orijinal eser adı gibi müstakil bir MARC alanına kaydedilebilecek bilgilerinin notlar alanına eklenmesi de standartların yazma eserlerin nitelemesinde yanlış kullanımlarına örnek oluşturmaktadır.

3.1.5. Makedonya Kütüphaneleri Türkçe Yazma Eserler Kataloğu

Makedonya'nın özellikle Türk kültürel varlığı bakımından önemi, yüzlerce yıllık bir geçmişten gelen birikime dayanır. Sadece tezkirelerde Makedonya'nın başkenti Üsküp'te yetişmiş 19 Divan şairi olduğu belirtilmektedir. Atalarımızdan bize miras kalan tarihten edebiyata, astrolojiden doğa bilimlerine, tıptan metafiziğe kadar birçok alanda yazılmış binlerce yazma eser Makedonya'nın çeşitli kütüphanelerinde muhafaza edilmekte ve kullanıma sunulmaktadır. Bu eserlerin toplu bir kataloğunu hazırlamak amacıyla Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında 2003-2004 yılları arasında iki ayrı proje çerçevesinde çalışmalarına başlanan *"Makedonya Kütüphaneleri Türkçe Yazma Eserler Kataloğu"* 2007 yılında Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) tarafından basılmıştır. Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü hocalarından Prof. Dr. Yaşar Aydemir ve Dr. Abdülkadir Hayber tarafından hazırlanan katalogda toplam 1231 eserin bibliyografik nitelemesi yapılmıştır. Makedonya Milli Kütüphanesi'nin *"Manuscript Turks I, II (MST)*" ve *"Oriantal Manuscript Turks I, II, III (OMST)*" olmak üzere 5 ayrı koleksiyonunda toplam 998 eser, Makedonya İslam İşbirliği Üsküp İslami Bilimler Fakültesi İsa Bey Kütüphanesi'nde (MİB) 104 eser, Makedonya Devlet Arşivi'nde (DA) 20 eser, Ohri Devlet Arşivi'nde (OA) 104 eser ve Manastır Müzesi Kütüphanesi'nde (MMK) 5 eser bulunmaktadır.

Katalogdaki yazma eserlere birbirini takip eden numaralar verilmiş ayrıca bulunduğu kütüphanedeki koleksiyon numarası da eklenmiştir. Eserlerin bibliyografik kimlikleri Latin harfleri ile kaydedilen yazar ve eser adı ile başlamaktadır. Ardından eserin başlangıç ve bitiş satırları, varsa müstensihi, istinsah yeri ve tarihi, yaprak sayısı, kâğıt ve yazı alanı boyutu, satır sayısı, yazı türü, varsa tezhip, cilt özellikleri ve durumu hakkında bilgiler yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise genel notlar başlığı altında eser hakkında genel bilgiler verilmiştir (Bkz. EK-5) (Aydemir ve Hayber, 2007).

Makedonya'da bulunan Türkçe yazmaların toplu envanterinin çıkarılması açısından Türk kültür ve bilim tarihine katkı sağladığı şüphesiz olan katalog incelendiğinde orijinal eser adının kaydedilmemiş olması, ayrıca eserlerin fiziksel ve içerik özellikleri açısından yeterli bilgiler verilmemesi yönleriyle eksik olsa da yazma eserlerin bibliyografik denetiminde, eser karşılaştırmalarında kullanılabilecek bir danışma kaynağı olma özelliği taşımaktadır.

3.1.6. Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Science

Türkiye'nin birçok ortak kültürel varlığa sahip olduğu bir başka ülke Macaristan'dır. Tarihte ortak topraklarda birlikte yaşamaları sonucuna halkları arasında da güçlü bağlar kurulmuştur. Bu ortak ulusal tarihle ilgilenen bilim insanları ve tarihçiler, bu ilişkinin yazma eserler üzerinden incelenmesinin ne kadar önemli olduğu noktasında fikir birliğine varmış ve kataloglar hazırlamışlardır. Macar Türkologlar, 19. yüzyılda Osmanlı yazmalarının sistemli bir şekilde toplanması, incelenmesi ve kataloglarının hazırlanması çalışmalarına başlamışlardır.

Bu çalışmalardan yakın tarihli olarak 2007 yılında basılmış olan *"Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Science"* başlıklı çalışma incelenecektir. Macar Bilimler Akademisi ve Türk Dışişleri Bakanlığı'nın işbirliği ve desteğiyle bir proje olarak hayata geçirilen bu katalogda bibliyografik kimlikler Türkiye'den Prof. Dr. İsmail Parlatır, Macaristan'dan Prof. Dr. György Hazai ve Almanya'dan Prof. Dr. Barbara Kellner-Heinkele tarafından hazırlanmıştır. Kataloğun içindekiler bölümünde yazma eserler 17 ayrı başlık altında sınıflandırılmış ve bibliyografik kimlikler ağırlıklı olarak konu bazında düzenlenerek verilmiştir. 17 konu

içerisinde yer alan bazı konu başlıkları ise alt başlıklarla ve bazen de eser türüne göre tekrar sınıflandırılmıştır.

Katalogda birbirini takip eden numaralar altında kütüphane yer numarasına göre sıralanan bibliyografik kimliklerde niteleme diğer kataloglardan farklı olarak eserin fiziksel özellikleri ile başlamaktadır. Sırasıyla, yaprak sayısı, satır ve sütun sayısı, kâğıt ve yazı alanı boyutu, cilt özellikleri, kâğıt özellikleri, yazı türü, filigran bilgisi, mürekkep rengi ve varsa tezhip ve minyatür bilgileri yer alır. İkinci bölümde Latin harfli eser adının yanında parantez içinde orijinal eser adı, yine Arap harfleriyle başlangıç ve bitiş satırları verilmiştir. Ardından üçüncü bölümde müellifi ve müstensihinin (varsa doğum-ölüm tarihleriyle birlikte) adı ile birlikte yaşamı ve çalışmaları hakkında kısa bilgiler yer almaktadır. Nitelemenin son bölümünde esere dair erişilebilen önemli notlar ve dünya çapında tanınmış kataloglarda kayıtlı diğer nüshalarına atıfta bulunulmuştur. Kataloğun sonunda kullanımını kolaylaştırmak için 10 ayrı indeks hazırlanmıştır (Bkz. EK-6) (Catalogue of the Turkish Manuscripts…, 2007).

Uzmanların ortak çabasının ve ekip çalışmasının iyi bir örneği olarak ortaya konan bu çalışmada verilen eser adı indeksi, müellif ve müstensih adı indeksi, eserin kütüphane yer numarası ile katalogdaki numarasını birlikte gösteren indeks, kronolojik bir sırayla telif ve istinsah tarihi indeksi, kimliklerde geçen kişi adları, coğrafik yer adları, kurum ve konu başlıklarının çeşitli yazımlarına kadar yer alan farklı indeksleriyle kullanıcı dostu bir katalogdur. Bibliyografik kimliklerde yazma eserlerin fiziksel ve sanatsal özelliklerine yer vermesi, eserin içeriğine dair notlar ve diğer nüshalara yaptığı göndermelerle nitelikli bir danışma kaynağı olma özelliği taşımaktadır.

3.1.7. Katalog Arapskih, Turskih, Perzijskih i Bosanskih Rukopisa by Gazi Husrevbegova Biblioteka u Sarajevu

15. ve 16. yüzyıllarda Bosna Hersek'in Türkler tarafından fethi, nüfusun ekonomik, sosyal ve kültürel hayatında büyük değişikliklere neden olmuştur. Bu değişikliklerden ilki inanış şeklinde etkisini göstermiş, çoğunluğu Bosna kilisesine mensup yerli halkın önemli bir kısmı İslam dinine geçmiş aynı zamanda dili ve devletin diğer tüm özelliklerini de sahiplenen gayretli taraftarları olmuştur. Bosnalı Müslümanların Türklerle ve genel olarak İslam dünyasıyla olan kültürel ve siyasi bağlarının sürekli devam etmesi ülkenin ticaret merkezlerinin ekonomik olarak büyümesine katkı sağlamıştır. Maddi refahın artmasıyla birlikte halk arasında okuryazarlığın ve eğitimin yayılması insanları edebi ve bilimsel arayışlara teşvik etmiştir. Bunun bir sonucu olarak da ülkenin her yerinde çok sayıda kütüphane kurulmuş ve bu kütüphanelere Arapça, Türkçe ve Farsça yazma eserler sağlanmıştır. Yabancı dillerde yazılmış olmalarına rağmen, bu el yazmaları, o zamanın Bosnalı Müslümanlarının kültürel çabalarının ve öğrenimlerinin açık kanıtlarını taşımaktadır. Onlar da bu el yazmalarını kutsal birer emanet olarak kopyalamayı, muhafaza ederek gelecek nesillere aktarmayı görev edinmişlerdir. Bu eserlerin önemli bir kısmı da Arapça, Türkçe ve Farsça dillerinde yazan Boşnak edebiyatçıların özgün bilimsel ve edebi çalışmalarından oluşmaktadır.

Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'da bulunan Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi bu anlamda önemli bir koleksiyona sahip olan Saraybosna'nın da tarihi bilinen ilk kütüphanesidir. Kütüphanede Arapça, Türkçe, Farsça ve Boşnakça dillerinde 10.500'den fazla yazma eser bulunmaktadır. Sahip olduğu yazma eser zenginliğini bilim ve edebiyat camiasına tanıtmak amacıyla, Arapça, Türkçe ve Farsça dillerinde yazılmış yazma eserlerin bir kataloğunu hazırlamayı kendisine görev edinmiştir.

Kütüphanede bulunan doğu yazmalarının bir kataloğunun hazırlanması girişimleri Bosnalı İslam bilimci Prof. Mehmed Handzic tarafından geç sayılmayacak bir tarihte

1937 yılında iki binden fazla yazma eserin kaydını içeren katalog çalışmasıyla başlamıştır. Daha sonraki yıllarda da kişisel çalışmalar sonucunda bu eserler için farklı kataloglar hazırlanmaya devam etmiştir. Burada inceleyeceğimiz katalog ise Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunan Arapça, Türkçe, Farsça ve Boşnakça yazma eserlerin bir kataloğu olan *"Katalog Arapskih, Turskih, Perzijskih i Bosanskih Rukopisa by Gazi Husrevbegova Biblioteka u Sarajevu"* isimli 8 cilt halinde hazırlanan katalogdur.

Her şeyden önce Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi Yakın Doğu'nun (Arapça, Türkçe, Farsça) üç farklı dil edebiyatını temsil eden zengin bir yazma eser koleksiyonuna sahip olmasıyla başlı başına ayrıcalıklı bir öneme sahiptir. Özelikle Arapça el yazmaları arasında, tefsir, hadis ve İslam hukuku gibi İslami ilimlerin farklı dallarıyla ilgili çok sayıda benzersiz antik eser bulunmaktadır. Katalogda yazma eserler içeriklerine göre 14 başlığa ayrılmıştır. Bu başlıklar şunlardır; 1: Ansiklopedi, 2: Kur'an, 3: Hadis, 4: Dogmatizm, 5: Dualar, 6: İslam hukuku, 7: Ahlak ve Vaazlar, 8: Tasavvuf, 9: Felsefe, 10: Dilbilim, 11: Tarih ve Coğrafya, 12: Tıp ve Veterinerlik Bilimleri, 13: Matematik ve Doğa Bilimleri, 14: Diğer eserler. Bu 14 konu içerisinde yer alan bazı konu başlıkları ise alt başlıklara ayrılmıştır. Burada verilen ana ve alt konu başlıkları altında dile göre bir sınıflama daha yapılarak Arapça, Türkçe ve Farsça yazmalar kronolojik olarak listelenmiştir. Aynı eserin birden fazla nüshasının bulunduğu durumlarda ise yine kronolojik bir sıralama takip edilmiştir.

Bibliyografik kimliklerde her esere bir katalog takip numarası verilmiş, ona paralel olarak kütüphane demirbaş numarası da kaydedilmiştir. Eser adları orijinal Arap harfleriyle verilmiştir. Eğer belirli bir eser edebiyat çevrelerinde başka bir adla daha iyi biliniyorsa her iki başlık da verilmiştir. Eserde herhangi bir başlık bulunmadığında ise içeriğine göre genel bir başlık seçilmiş ve köşeli parantez içine alınmıştır. Aynı eserin birkaç nüshası varsa, ilk eserde ayrıntılı niteleme yapılmış diğerlerinde ise yalnızca ana

farklılıklar ve varsa belirli özellikler belirtilmiştir. Ardından Latin harfleriyle müellif ve varsa müstensihinin adı ölüm tarihi ile birlikte verilmiştir. Daha sonra eserin fiziksel tanımlamasına geçilmiş sırasıyla yaprak sayısı, kâğıt ve yazı alanı boyutu, yazı türü, kâğıt ve cilt özellikleri verilmiştir (Bkz. EK-7) (Dobrača, 2000).

Düzen olarak diğer kataloglara göre ayrıntılı sınıflama yapılması açısından örnek bir çalışma olsa da nitelemede verilen bilgilerin eksikliği kataloğu yazma eserlerin etkin erişiminde kullanılabilecek bir danışma kaynağı olma özelliğinden uzaklaştırmaktadır. Özellikle başlangıç ve bitiş satırlarının verilmemiş olması önemli bir eksikliktir çünkü bu bilgiler eserin tamlığının bilinmesinde yardımcı olması açısından önem taşımaktadır.

3.1.8. Catalogue of Arabic Manuscripts SS Cyril and Methodius National Library, Sofia: Hadith Sciences

İslami yazmalar, Kur'an-ı Kerim'den itibaren başlayan İslam medeniyetinin entelektüel ve kültürel mirasını bünyesinde barındırması yönleriyle dünyanın birçok yerinde korunması ve araştırılması konusunda çalışmalar yapan vakıfların ilgi odağı olmuştur. 1988 yılında İngiltere'de kurulan Al-Furqan İslami Miras Vakfı (Al-Furqan Islamic Heritage Foundation)'da bunlardan bir tanesidir. Al-Furqan Vakfı'nın amacı bu alandaki mevcut bilgileri artırmak ve geliştirmektir. Bu anlamda Vakfın en geniş kapsamlı araştırması olan "Dünya İslam Yazmaları Araştırması (The World Survey of Islamic Manuscripts)" projesi kapsamında 106 ülkede yürütülen çalışmada bilinen koleksiyonlar hakkında güncel bilgiler ve varsa katalogların detayları hakkında bilgi sağlamanın yanı sıra, çoğu şimdiye kadar bilinmeyen ve kataloglanmamış olan koleksiyonların katalogları da hazırlanmıştır ("Al-Furqan Islamic Heritage Foundation", 2022).

Bu kapsamda Vakfın katkılarıyla, Bulgaristan Milli Kütüphanesi (SS Cyril and Methodius National Library) koleksiyonunda bulunan Arapça yazma eserlerin hadis bilimleri konulu ilk kataloğu kütüphane uzmanı Dr. Stoyanka Kenderova tarafından hazırlanmış *"Catalogue of Arabic Manuscripts SS Cyril and Methodius National Library, Sofia: Hadith Sciences"* adıyla 1995 yılında yayımlanmıştır. Bulgaristan Milli Kütüphanesi'nin Doğu Yazmaları bölümü Bulgaristan'daki en büyük İslam yazmaları (Arapça, Türkçe ve Farsça) koleksiyonuna sahiptir. 1878 yılında kurulan kütüphane yıllar içerisinde vakıf kütüphanelerinden devraldığı, bağış ve satın alma yoluyla sağladığı eserlerle kataloğunun yayınlanmasından önce 1993 yılının sonunda yaklaşık 3700 cilt yazma esere ev sahipliği yapmaktaydı. Koleksiyonda Kur'an nüshalarının yanında hadis bilimleri, İslam hukuku, felsefe, dil, tarih, coğrafya, edebiyat, tıp gibi farklı birçok konuda eser bulunmaktadır.

Sadece hadis konulu kitapların bibliyografik kimliklerinin hazırlandığı katalogda 124 cilt içinde 243 yazma esere ait kayıt bulunmaktadır. Eserler 4 ayrı bölümde sınıflandırılmıştır: I: Uşul al Hadith koleksiyonu, II: Al-Şihah al Sittah koleksiyonu, III: Diğer koleksiyonlar, IV: Arba'ün Hadithan kolekisyonu. Bibliyografik kimlikler herhangi bir düzende verilmemiş sadece her bölümdeki önemli eserler kataloğun başında tanıtılmıştır. Birbirini takip eden katalog numarası ile başlayan bibliyografik kimliklerde ilk olarak eserin demirbaş numarası verilmiştir. Ardından Arap harfli ve transkripsiyon harfleriyle eser adı kaydedilmiştir. Eğer eserin gerçek isminin dışında bilinen başka eser adı varsa kaydedilmiş, eser adının belirlenemediği durumlarda kataloğu hazırlayanlar tarafından uygun görülen bir eser adı köşeli parantez "[]" içinde verilmiştir. Daha sonra transkripsiyon harfleriyle yazar adı hem hicri hem miladi takvime göre doğum ve ölüm tarihleriyle birlikte yazılmıştır. Bilinmediği durumlarda yazarın yaşadığı yüzyıl eklenmiştir. Bu bölümde ayrıca esere özgü, bilinmeyen ayırt edici bir bilgi varsa

kaydedilmiş ve eserin tamlığı hakkında bilgi verilmiştir. Nitelemenin ikinci bölümünde Arap harfleriyle eserin başlangıç ve bitiş satırları yazılmıştır. Ardından sırayla; yaprak sayısı, kâğıt ve yazı alanı ölçüleri, satır sayısı, cetvel bilgileri, kondisyon bilgiis, istinsah tarihi ve yeri, müstensih adı, kâğıt özellikleri ve filigran bilgileri, mürekkep rengi, yazı türü, metnin harekeli olup olmadığı bilgisi, râkabe kaydının olup olmadığı bilgisi, varsa sayfa kenarı ve satır arası yazıların kaydı, süsleme bilgileri, cilt özellikleri, eğer nadir bir nüsha ise ayrıca bunun bilgisi verilmiştir. Son bölümde ise, eserin vakıf, sahiplik ve mühür bilgileri hakkında kayıtların ardından diğer kataloglardaki nüshalarına göndermeler yapılmıştır (Bkz. EK-8). Kataloğun sonuna, eser adı, yazar adı, müstensih adı, önceki sahipleri, vakıf adları, kişi adları, coğrafik yer adları, vakıf kütüphaneleri adları ve başlangıç satırı indekslerinden oluşan 9 ayrı indeks ile katalog numarası ve demirbaş numarası karşılaştırma tablosu, istinsah tarihleri tablosu eklenmiştir (Kenderova, 1995).

Al-Furqan İslami Miras Vakfı'nın amacına hizmet eden bu katalog çalışması kişisel bir çabanın ürünü olarak oldukça başarılı bir örnektir. Daha önce birçok katalogda yer almayan metnin hareke bilgisi ile takip kaydının olup olmadığı bilgisine dair kayıtların yer aldığı bu katalogda 27 niteleme alanında eserlerin ayrıntılı bibliyografik kimlikleri hazırlanmıştır. Sadece hadis konusunda eserlerin yer aldığından dolayı katalogda herhangi bir konu girişi veya ayrıntılı içerik bilgisine değinilmemesi kabul edilebilir olup esere özgü, bilinmeyen ayırt edici bir bilgi varsa zaten yazar adından sonra eklenmiştir. Katalog sadece sınıflandırıldığı bölümler altında alfabetik veya başa bir düzen de kimliklerin verilmeyişi yönüyle kullanımı zorlaştırması açısından eleştirilebilir.

3.1.9. İran Kütüphaneleri Türkçe Yazmalar Kataloğu

İran kütüphaneleri yazma eser sayısı bakımından Türkiye'den sonra ikinci sırada gelmektedir. İran'da yazma eser bulunduran yaklaşık üç yüz kütüphanede tespit edilen toplam eser sayısı 225.000'in üzerindedir ve eserler 4 farklı kütüphane türünde toplanmıştır. Bunlar; vakıf kütüphaneleri, medrese kütüphaneleri, devlet kütüphaneleri, üniversite kütüphaneleridir, ayrıca şahsi koleksiyonlarda da eserler bulunmaktadır (Aydın, 2008, s. 7).

Tahran'da Medrese-i Âlî-yi Şehid Mutahharî Kütüphanesi (Eski İsmi: Kitâbhâne-i Medrese-i ʿÂlî-yi Sipehsâlâr), Melik Kütüphanesi, İran Milli Kütüphanesi, Kum şehrinde İhyâ-i Mîrâs-ı İslâmî Kütüphanesi, Meşhed şehrinde Âsitâne-i Kuds-i Razavî Kütüphanesi gibi merkezlerde sayıları binleri bulan kıymetli yazma eser koleksiyonları mevcuttur. 1952 yılında dönemin Ayasofya Kütüphanesi Müdürü İbrahim Mutlu Tahran Üniversitesinin dâveti üzerine gittiği İran'da Tahran, İsfahan, Şiraz ve Tebriz şehirlerinin kütüphanelerini incelemiş ve aktardığı notlardan, İran'da kamuya hizmet veren kütüphanelerin oluşması ve kütüphanecilik çalışmalarının mesleki bir temele oturmasının 1950'li yılları bulduğunu aktarmıştır (Mutlu, 1953, s. 112). Buna rağmen günümüzde ülkede mevcut yazma eserler için hazırlanmış iki toplu katalog mevcuttur. Bunlardan ilki "*Fihristvâre-i Destneveşthâ-yı İran (DENÂ)"* isimli İran coğrafyasındaki bütün yazma eserlerin kısaca tanıtılması amacıyla yazılmış 12 ciltlik bir katalogdur. I-X. ciltlerde yazmalar eser adına göre alfabetik olarak sıralandığı bibliyografik kimliklerden, XI. cilt müellif, XII. cilt de müstensih isimlerinin yer aldığı dizinlerden oluşmaktadır (Ay, 2013, s. 82). Bibliyografik kimliklerde; eser adı, dili, müellif ve müstensih isimleri, telif ve istinsah tarihleri, istinsah yeri, yazı türü, konusu, hangi kütüphanede bulunduğu bilgileri yer almaktadır.

Diğer toplu katalog çalışması ise DENÂ'nın genişletilmiş hali olan ve 45 cilt olarak basılan *"Fihristgân-i Nüsha-hayi Hattı-yi İrân (FENHÂ)"* isimli katalogdur.

İran'daki bütün yazma eserlerin künyelerini ve detaylı katalog bilgilerini içeren bu kaynakta DENÂ'dan farklı olarak nüshalar hakkında daha detaylı bilgiler yer almaktadır. Konu başlıklarına göre sınıflandırılarak eser adına gör alfabetik sıralanan bibliyografik kimliklerde; eser adı, dili, müellif ve müstensih isimleri, telif ve istinsah tarihleri, istinsah yeri, yazı türü, ithaf edildiği şahıslar, ilk ve son cümleleri, nüshaların unvan sayfalarına düşülmüş notlar, nispetlerine dair tartışmalar, neşir veya tahkik edilip edilmediği varsa bu eser üzerine yazılmış şerh, haşiye ve talikler hakkında bilgiler aktarılmıştır. Ayrıca, 35. ve 36. ciltlerde de müelliflerin eserleri topluca sıralanmıştır. Bu sayede bir müellifin kaç eserinin İran'daki kütüphanelerde bulunduğuna dair bilgi edinmek mümkündür. 41,42 ve 43. ciltlerde ise müstensihlerin istinsah ettiği eserlerin listesi verilmiştir (Işılak, 2020).

İran Kütüphanelerinde bulunan Türkçe yazmaların bir kataloğu ise Türk Dili ve Edebiyatı alanında akademik çalışmalar yapan Dr. Şadi Aydın tarafından TİKA Türkoloji projeleri kapsamında hazırlanmış *"İran Kütüphaneleri Türkçe Yazmalar Kataloğu"* adıyla 2008 yılında Timaş Yayınları tarafından yayınlanmıştır. Katalogda İran'daki 67 kütüphanede, 274 farklı koleksiyonda bulunan yaklaşık 1200 yazma eserin bibliyografik nitelemesi yapılmıştır. Eser, katalogları taranan İran Kütüphaneleri koleksiyonlarının alfabetik bir listesiyle başlamaktadır. Eserler bulundukları kütüphaneye göre listelenmiş herhangi bir takip numarası verilmemiştir. Latin harfleriyle kaydedilen eser adı ile başlayan bibliyografik kimliklerde; yazarı, varsa müstensihi, istinsah yeri ve tarihi, kâğıt özelliği (Avrupai ve Şarki kâğıt olarak iki tür belirtilmiş), yazı türü, satır sayısı, yaprak sayısı, kâğıt ve yazı alanı boyutu, nüsha ve cilt özellikleri ve bulunduğu kütüphanedeki koleksiyon numarası verilmiştir. Son olarak eserin başlangıç ve bitiş satırları yine Latin harfleriyle kaydedilmiştir. Bazı bibliyografik kayıtlarda eser hakkında bilgiler de

eklenmiştir. Kataloğun sonunda hazırlanırken yararlanılan kaynaklar, eser adı ve isimler indeksi yer almaktadır (Aydın, 2008).

Kişisel bir çabanın ürünü olan ve İran'da bulunan Türkçe yazmaların toplu envanterinin çıkarılması açısından önemli bir çalışma olan eser bibliyografik kimliklerdeki niteleme düzeyi açısından yetersiz bir kaynaktır. Bazı eserlerin tek satırlık nitelemesi yapılmış, başlangıç ve bitiş satırları çoğu eserde kaydedilmemiş ve Arap harfleriyle verilmemiş olması yönleriyle eksiktir. Ayrıca eserlerde bir takip numarasının olmaması ve alfabetik listelenmemesi kullanımı zorlaştırmaktadır.

3.1.10. A Descriptive Catalogue of the Islamic Manuscripts in the Goverment Oriental Manuscripts Library, Madras

Kütüphanelerinde İslam ve doğu yazmaları koleksiyonu bulunduran ülkelerden bir tanesi de Hindistan'dır. Öyle ki ülkenin güneydoğu bölgesinde yer alan Tamil Nadu eyaletinin başkenti olan Chennai[27] kentinde *"Devlet Doğu El Yazmaları Kütüphanesi (Goverment Oriental Manuscripts Library)"* 1869 yılında hizmet vermeye başlamıştır. Kütüphaneye hazırlanacak kataloglar için ise 1870 yılında Hint dili profesörü John Pickford görevlendirilmiş ayrıca kendisinden yeni el yazmaları keşfetmesi ve bunları satın alması yoluyla elde etmesi istenmiştir. Bu doğrultuda edebiyat, tarih, felsefe gibi birçok farklı alanda doğu dillerinde birçok yazma eser kütüphane koleksiyonuna eklenmiştir.

[27] Bilindiği üzere Hindistan 1948 yılında bağımsızlığını kazanana kadar bir İngiliz sömürgesiydi ve bu şehir Britanya Hükümeti tarafından Madras olarak anılmaktaydı. Burada inceleyeceğimiz katalog 1936 yılında basılmış olduğundan dolayı "Goverment Oriental Manuscripts Library, Madras" olarak kullanılacaktır.

Kütüphaneye kazandırılan Hintçe, Arapça ve Farsça İslami yazmalar için bir toplu katalog hazırlama çalışması 1927 yılında başlamıştır. Burada inceleyeceğimiz katalog bu çalışmalar sonucunda ortaya konan ve 1939 yılında basılan *"A Descriptive Catalogue of the Islamic Manuscripts in the Goverment Oriental Manuscripts Library, Madras"* isimli 5 ciltten oluşan katalogdur.

Mir Mustaq Ahmed tarafından 1939 yılında hazırlanan kataloğun birinci cildi 38 adet Hintçe İslami yazmadan oluşmaktadır. Bu katalogda eserler herhangi bir sınıflamaya tabi tutulmadan cildin giriş kısmında eser adına göre alfabetik olarak listelenmiş ardından bibliyografik kimliklikler verilmiştir. Kataloğun Profesör Syed Abdul Wahab Bukhari tarafından 1950 yılında hazırlanan ikinci cildi 260 adet Arapça ve 1954 yılında hazırlanan üçüncü cildi ise 536 adet Farsça yazma eserden oluşmaktadır. Arapça eserler 8, Farsça eserler ise 17 ayrı başlıkta ağırlıklı olarak konu bazında sınıflandırılmış ve birinci ciltte olduğu gibi eser adına göre alfabetik olarak listelenmiş ardından bibliyografik kimliklikler verilmiştir. Dördüncü ve beşinci ciltlere ise yazar adı indeksleri eklenmiştir.

Katalogda birbirini takip eden numaralar sıralanan bibliyografik kimliklerin ilk bölümünde ilk olarak orijinal eser adı ile birlikte Latin harfli eser adı, ardından sırasıyla; yaprak sayısı, satır ve sütun sayısı, dili ve kondisyon bilgisi verilmiştir. İkinci bölümde eserin konusu, eserin tamlığı hakkında bilgi, yazar adı (orijinal ve Latin harfleriyle), eserin içeriği hakkında kısa notlar, başlangıç ve bitiş satırları (orijinal dilinde), varsa müstensih ve istinsah tarihi yanında müellif/müstensih hakkında kısa bilgiler verilerek niteleme sonlandırılmıştır (Bkz. Ek-9) (Ahmed, 1939).

Günümüz kataloglarına göre eksik birçok yönü olsa da hazırlandığı tarihe göre eserin kondisyon bilgisini, başlangıç-bitiş satırlarını, eserin tam olup olmadığı gibi bilgileri içermesi, müellif/müstensih hakkında kısa bilgilerin dahi yer aldığı bu kataloğun detaylı ve özenli bir çalışmanın ürünü olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.11. Türkmenistan Milli El Yazmalar Enstitüsü Türkçe Yazma Eserler Kataloğu

Türkmenistan, Sovyet Rusya'nın dağılmasından sonra bağımsızlığına kavuşan ülkelerden birisidir. Türkoloji çalışmaları bakımından önemli bir ülke olan Türkmenistan'ın bağımsızlık sonrasında kendi dil ve kültür hazinesini ortaya çıkarmak ve tanıtmak amacıyla gerçekleştirdiği girişimlerden birisi de 1993 yılında kurulan Türkmenistan Milli Golyazmalar (El Yazmalar) Enstitüsü'nü kurmak olmuştur. Enstitü tarafından sayıları yaklaşık 10 bin civarını bulan Arapça, Farsça ve Türkçe eserlerin çeşitli açılardan sınıflandırılarak ayrı kataloglar halinde neşredilerek yayımlanmıştır. Bunlar arasından Türkmenistan Milli El Yazmalar Enstitüsü bünyesinde yer alan 801 cilt birliği içerisinde yaklaşık 3000 yazmaya ait bibliyografik künyenin yer aldığı "Türkçe Yazma Eserler Kataloğu" incelenecektir. Eserin, Türkçe çevirisi de Eskişehir Valiliği ve Türk Dünyası Vakfı işbirliği ile 2015 yılında Türkiye'de yayımlanmıştır.

Türkmenistan Milli El Yazmalar Enstitüsü bünyesinde yer alan Türkçe eserler içinde en eski olanı 1556 istinsah tarihli Salar Baba'nın kaleme aldığı "Câmiü't Tevârih" isimli eserdir. Yine koleksiyonda Hoca Ahmed-i Yesevî, Ali Şir Nevaî ve Fuzulî'ye ait birçok yazma eser bulunmaktadır. Koleksiyondaki Türkçe yazma eserlerin çoğu halk edebiyatı konuşu olup Köroğlu, Tâhir ve Zühre ve benzeri gibi hikâyelerden oluşmaktadır.

Enstitü tarafından bu değerli Türkçe yazma eserler için hazırladığı katalogda tarih kronolojisi izlenerek sıralanan eserler ilk olarak konularına göre sınıflandırılmış olup (edebiyat, din ve tarih), edebi eserler ise türlerine göre (manzumeler, mecmualar, mensur eserler, destanlar gibi) ayrıca sınıflandırılmıştır. Bibliyografik künyeler Arap harfli eser adıyla başlamaktadır. Bir altında aynı satırda solda künye numarası, ortada Latin harfleriyle eser adı, sağda demirbaş numarası yer almaktadır. Eğer eser bir mecmua ise

demirbaş numarasının altında yazmanın hangi sayfalar arasında olduğu belirtilmiştir. Eğer eserin gerçek isminin dışında bilinen başka eser adı varsa kaydedilmiş ve açıklanmıştır. Eser adının belirlenemediği durumlarda kataloğu hazırlayanlar tarafından uygun görülen bir eser adı köşeli parantez "[]" içinde kaydedilmiştir. İkinci bölüm tanıtılan eserin tam veya eksik nüsha olduğu bilgisiyle başlamaktadır. Ardından hem Arap hem de Latin harfleriyle yazar adı kaydedilmiş, lakabı ve yaşadığı dönem hakkında kısa bilgi verilmiştir. Eğer eser çeviriyse tercüman hakkında bilgi, eğer herhangi bir kişiye ithaf veya birinin siparişi üzerine yazıldıysa bu bilgiler de ayrıca kaydedilmiştir. Bütün bu isimler eserin herhangi bir sayfasında geçiyorsa mevcut sayfa künyede gösterilmiştir. Üçüncü bölümde eserin başlangıç ve bitiş satırları Arap harfleriyle kaydedilmiş, eğer yazmada diğer eserler varsa onların hangi sayfalarda olduğu da belirtilmiştir. Daha sonra eserin üretimine yönelik bilgilere geçilerek istinsah tarihi hicri ve miladi olarak kaydedilmiş, müstensihinin ismi ve lakabı, hakkında kısa bilgi ve adının geçtiği sayfalar gösterilmiştir. Eğer müstensih yazmayı bir kişinin isteği üzerine yazmışsa bu bilgilere de yer verilmiş olup kitap sahibinin ismi eğer mührü varsa mühürdeki yazılarda kaydedilmiştir. Sonraki bölümde eserin fiziksel özelliklerinin tasvirine geçilmiş sırasıyla; yazma kâğıdının üretildiği yer, yazı türü, mürekkep rengi, satır ve sütun sayısı, sayfaların sonunda takip kaydının olup olmadığı, cilt özellikleri, eğer varsa mücellid ismi veya mührü hakkında bilgiler, yaprak sayısı, kâğıt ve yazı alanı boyutu, varsa tezhip özellikleri, dikkat çekebilecek değişik yazılar hakkında bilgiler kaydedilmiştir. Son olarak, yazmanın eksik kısımları hakkında bilgiler verilip, künyesi verilen eserin diğer kataloglardaki nüshalarına göndermeler yapılmıştır. Kataloğun sonunda hemen hemen geçen her isim, yer tarih için hazırlanmış 14 ayrı indeks bulunmaktadır (Bkz. Ek-10) (Türkmenistan İlimler Akademisi…, 2015).

Enstitü uzmanları tarafından hazırlanan bu çalışmada bibliyografik künyeler verilirken Türkmen uzmanların çok deneyimli olduklarını görmek mümkündür. Künyesi hazırlanan eserde geçen her ismin ve detayın eğer varsa sayfa numaralarıyla kaydedilmesi hazırlanan diğer kataloglarda çok karşılaşılan bir durum olmayıp, katalogların hazırlanmasındaki esas amaç olan bilgi erişimi olabilecek en doğru şekilde mümkün kılmaktadır. Katalogda kişi adlarının verilişinde her türlü detayın kaydedilmesi, sonunda hepsine yönelik indekslerin hazırlanması yine kullanıcı dostu bir katalog olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıntılı bibliyografik künyelerinin yer aldığı bu katalog sadece eserlerin detaylı içerik bilgilerine yer vermemesi yönüyle eleştirilebilir. Ancak mevcut haliyle dahi hazırlanacak yazma eser kataloglarına örnek teşkil edecek özelliğe sahiptir.

3.1.12. Gürcistan Bilimler Akademisi Elyazmaları Enstitüsü Türkçe Yazmalar Kataloğu

Gürcistan da Sovyet Rusya'nın dağılmasından sonra bağımsızlığına kavuşan ülkelerden birisidir. Tıpkı Türkmenistan'da olduğu gibi, Gürcistan da hem Türkoloji hem de İslam çalışmaları bakımından önemli bir ülkedir ve Gürcüce yazmalarla beraber doğu dillerinde de birçok yazma eser koleksiyonu bulunmaktadır. Öyle ki Gürcistan'da dört tane Türkoloji merkezi bulunmaktadır. Bu kültür hazinesini bilimsel ilkeler çerçevesinde araştırmacıların hizmetine sunmak amacıyla Gürcistan Bilimler Akademisi Elyazmaları Enstitüsü kurulmuştur. Enstitüde Türkçe, Azerice, Türkmence, Özbekçe dillerinde yazılmış 300'ü aşkın yazma eser bulunmaktadır. Koleksiyon sayıca az olmasına rağmen eski hatla yazılmış benzersiz eserler vardır. Türkçe yazmalarının en eskisi Al-Halimi'nin 1483 yılında istinsah edilmiş Farsça-Türkçe sözlüğüdür. Ali Şir Nevaî'nin eserlerinin 1519 yılında istinsah edilmiş "Münşeat"ı, 1526 yılında istinsah edilmiş "Ferhat ve Şirin" mesnevisi, Fuzuli'nin "Hadikatü's Süeda" eserinin 1583, 1586, 1596 yıllarında istinsahı

yapılmış yine koleksiyonun değerli eserleri arasındadır (Memmedli ve Memmedli, 2018, s. 174).

Enstitü koleksiyonlarında bulunan yazma eserleri kataloglama çalışmaları 1960'lı yıllarda başlamış öncelikle Arapça ve Farsça eserler kataloglanmıştır. Burada inceleyeceğimiz *"Türkçe Yazmalar Kataloğu"* ise 2004 yılında yayımlanmıştır. Katalogda eserler konularına göre sınıflandırılmış ve istinsah tarihlerine göre kronolojik olarak sıralanmıştır. Bunun bir sonucu olarak da bir cilt içindeki çeşitli konulardaki eserler kataloğun farklı yerlerine dağılmıştır. Birbirini takip eden katalog numarası altında sıralanan eserlerin bibliyografik kimliklerine demirbaş numarası ile başlanıp, dil bilgisinin ardından eserin fiziksel özellikleri verilmiştir. Birinci bölümde sırasıyla; sayfa ve satır sayısı, kâğıt ve yazı alanı boyutu, kâğıt özellikleri (rengi, kalınlığı, filigranlı olup olmadığı gibi), cilt özellikleri, yazı türü, mürekkep, tezhip, cetvel bilgileri, müstensihi, istinsah yeri, hicri ve miladi olarak istinsah tarihi kaydedilmiş varsa eserin sahipliğine dair bilgiler de bu bölüme eklenmiştir. İkinci bölümde eser ve müellif adı Arap harfleriyle ve Latin harfleriyle verilmiş, eserin başlangıç ve bitiş satırları ise Arap harfleriyle kaydedilmiştir. Bibliyografik kimliğin en sonunda eserin başka nüshasının bulunduğu katalog adlarının kısaltması verilmiştir. Kataloğun sonuna ise eser, kişi (müellif, mütercim, müstensih, sahip vb.) ve yer adları dizinleri eklenmiştir (Bkz. Ek-11). (Gürcistan Bilimler Akademisi…, 2004)

Katalog, Gürcistan'daki Türkçe yazma eserlerin nitelik olarak zenginliğini ve uzun yıllar Türklerin hâkimiyetinde bulunan coğrafyadaki Türkçe yazılı mirası araştırmacılarla buluşturması açısından önemli bir çalışmadır. Gürcüce ve Türkçe iki dille hazırlanan bibliyografik kimliklerin bazılarında çeviri hataları olsa da eser ve müellif adının Arapça harfli yazılışlarının verilmesiyle kontrol edilebilmektedir. Eserlerin fiziksel ve sanatsal özelliklerine ilişkin kayıtların atlanmadığı katalogda en önemli

eksiklik eserin konu ve içerik özelliklerine dair bilgilerin kaydedilmemesidir. Ayrıca, katalogda eserlerin konularına göre sınıflandırılıp istinsah tarihlerine göre kronolojik olarak sıralanması sonucu bir cilt içindeki çeşitli konulardaki eserler kataloğun farklı yerlerine dağılması bazı kayıtlar da tekrarlara sebep olmasının yanında katalog hacmini de arttırmaktadır**.**

3.1.13. Cezayir Milli Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazma Eserlerin Kataloğu

İlk İslam fetihlerinden sonra Arap kültürünün hâkim olduğu ve eski bir Fransız sömürgesi olan Afrika ülkesi Cezayir'de de yazma eser katalogları hazırlanmıştır. Cezayir Milli Kütüphanesi'ndeki yazmalar 1893 gibi oldukça erken bir dönemde, Kuzey Afrika İslam geleneği ile ilgili çalışmalar yapmış Fransız şarkiyatçısı Edmond Fagnan (1846-1931) tarafından hazırlanmıştır. "Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France, Départements, tome XVIII. Alger" başlıklı bu katalog çalışması Fransız devlet kütüphanelerinde bulunan yazma eserlerin toplu kataloğunun Cezayir bölümü olarak hazırlanmıştır. Hazırlanan katalogda Türkçe, Arapça ve Farsça yazmalar da yer almaktadır; ancak bu yazmalar hakkında verilen bilgiler oldukça yetersiz olup bir kısmında ise önemli tespit hataları bulunmaktadır (Yazar, 2018, s. 275). Bunun üzerine çok yakın bir tarihte İstanbul Medeniyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi desteklediği *"Cezayir Milli Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazma Eserlerin Kataloğu"* başlıklı bağımsız araştırma projesi dâhilinde kütüphanedeki Türkçe yazmaların kataloğu hazırlanmıştır. Koleksiyonda meşhur Osmanlı şeyhülislâmı Ebu's-Su'ûd'un İrşâdu Akli's-Selîm adlı tefsirinin ciltleri, Taşköprüzâde'nin Şakâyıku'n-Nu'mâniyye adlı meşhur biyografik eseri, erken dönem Türk edebiyatı tercümeleri, Kâtip Çelebi'nin Keşfü'z-Zünûn'u gibi çok kıymetli eserler yer almaktadır.

Proje kapsamında oldukça detaylı hazırlanan katalogda eserler konularına göre sınıflandırılmış ve her esere bir takip numarası verilmiştir. Bibliyografik kimliklerin solunda her alan bir diğer numara ise nitelemesi yapılan eserin bulunduğu Cezayir Milli Kütüphanesi'ndeki daha önceden kayıtlı bulunduğu numaradır. Eserin risalelerine ise ilk takip numarasıyla ilintili olacak şekilde 3/1, 3/2, 3/3 şeklinde yeni bir takip numarası verilmiş her eser tek bir numarayla kaydedilmiştir. Bibliyografik kimliklerde ise; Latin ve Arap harfleriyle yazılmış eser adı ve yazar adı (yazar adları kaydedilirken, öncelikle yazarın varsa mahlası veya meşhur olduğu adına yer verilmiş, daha sonra da tam adı kaydedilmiştir), yazarın doğum ve ölüm tarihleri (hicrî ve milâdî olarak), eserin konusu, bölümleri, eser veya yazarı ile ilgili hatalı veya tartışmalı bilgilerin tashihi, telif tarihi, varsa eserin erken dönemdeki (matbaanın yaygınlaşmaya başlamasından sonraki süreçte) baskı/ları ile ilmî kıstaslara göre yapılan baskı/ları (tenkitli veya tahkîkli metin), tavsif edilen eser Arapça veya Farsça ise bu eserin mümkün olduğunca klâsik veya modern zamanlarda yapılan Türkçe tercümeleri gibi hususlara yer verilmiştir. Eserin başlangıç ve bitiş satırları, ardından FT kısaltması başlığı ile eserin fiziki özellikleri sırasıyla eserin dili, yazı türü, yaprak, satır ve sütun sayısı, kâğıt ve yazı alanı boyutu, kâğıt, tezhip ve cilt özellikleri ile restorasyon durumu hakkında bilgiler verilmiştir. Yine kayıtlar başlığı altında, varsa eserin istinsah kaydında yer alan bilgiler (istinsah tarihi, yeri ve müstensih adı), yazmada yer alan mülkiyet, vakıf, simâ', mukâbele gibi kayıtlarla yine mülkiyet ve vakıf kayıtlarıyla ilgili mühürlerde yer alan bilgiler verilmiştir. Kaynaklar başlığı altında, öncelikle kataloğu yapılan eserin yazarı hakkında bilgilerin yer aldığı temel biyografik kaynaklarla ansiklopediler kısaltılarak kaydedilmiştir. Daha sonra da eserin kataloğu hazırlanırken başvurulan diğer kaynaklar ile varsa eserin ilmî baskısıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Kataloğun sonuna da eser ve yazar adlarının Arap ve Latin harfli indeksleri de eklenmiştir (Yazar, 2018, s. 281-283).

Eserlerin içeriğinden mülkiyet kayıtlarına, fiziksel özelliklerinden eserden üretilen çalışmalara dek ayrıntılı bilgilerin verildiği bu katalog sadece eserlerin süsleme sanatlarına ilişkin bilgilere yer vermemesi yönüyle eleştirilebilir. Ancak mevcut haliyle dahi hazırlanacak yazma eser kataloglarına örnek teşkil edecek özelliğe sahiptir.

3.2. Türkiye'de Yazma Eserlerin Bibliyografik Nitelemesine Yönelik Yapılan Çalışmalar

Ülkemizin yazma eserler konusunda Osmanlı Devleti'nden bir hazine devraldığı tezin önceki bölümlerinde çokça dile getirildi. Hem içerik hem de fiziksel ve sanatsal özellikleri itibariyle çok değerli olan bu koleksiyonlar çeşitli kamu kurumları, üniversiteler, araştırma merkezleri ve özel dermelerde bulunmaktadır. Yurtdışında olduğu gibi yine ülkemizde de bu eserlerin bibliyografik denetiminin yapılması, araştırmacıların ve ilgililerin yararına sunulması amacıyla çeşitli dönemlerde kataloglar hazırlanmıştır.

Aslında İslam coğrafyasında bir bilgi kaynağı olarak kitapların kaydını tutmak ve korunmak amacıyla kataloglar hazırlanmasının geçmişi 10. yüzyıla kadar inmektedir. Bu anlamda akla gelen ilk örnek İbnu'n Nedim (d. 935- ö. 990)'in hazırladığı *el-Fihrist* isimli dünya bilim ve kaynakça tarihine giren eserdir. İbnu'n Nedim bu çalışmayı 987 yılında '*hiçbir kütüphanede bu kadar çok ve güzel eser görmediğini' söylediği* Feth b. Hâkân'ın (ö. 861) Bağdat'taki kütüphanesi için hazırlamıştır. Bibliyografya/kaynakça olarak tanımlanan eserde dönemin bilim dili Arapça, Farsça eserleri ve bu dillere yapılan Hintçe, Nabatça, Pehlevice, Grekçe, Süryânîce çevirileri sınıflandırılmıştır (Rukancı, Anameriç ve Tuzcu, 2016, s. 269; Kozan, 2016, s. 144).

Yine Osmanlı İmparatorluğu döneminde yazma eser kataloğu olma özelliğinden uzak fakat yazma eser kataloglama çalışmalarında kullanılacak başvuru kaynakları olmaları açısından önem arz eden bibliyografik eserler hazırlanmaya devam edilmiştir.

Bunlardan en önemlisi Osmanlı Devleti'nin tanınmış ilim adamlarından Kâtip Çelebi (1609-1658)'nin *"Keşfu'z-Zünûn 'an Esâmi'l-Kütüb ve'l Fünûn"* adlı Arapça yazdığı eseridir. Kitapların alfabetik sıraya göre düzenlendiği, müelliflerin ölüm ve kitapların telif tarihleri, başlangıç cümleleri ile bab ve fasılları hakkında bilgiler dahi verilen bu eser kendi alanında bir ilk niteliği taşımaktadır. Batıda da İslam ülkeleri ve Türkler hakkında araştırma yapanların başvurduğu bu eser Kâtip Çelebi tarafından Halep ve çeşitli şehirlerdeki sahaf ve kütüphaneleri gezerek 20 yılda tamamlanmış olup 9.512 yazar, 14.501 kadar kitap, risale, şerh, haşiye ve çevirilerinin adları toplanmıştır (Cunbur, 1959, s. 5; Kara, 2009, s. 39).

Bu iki çalışmada kişisel çabalar sonucu ortaya çıkarılmış dönemleri açısından oldukça önemli eserler olup bibliyografik denetim çalışmalarındaki birikimimizin çok eskilere dayandığını ortaya koyması açısından önemlidir. Nitekim sonraki yıllarda da Osmanlı coğrafyasında hazırlanan çeşitli kataloglara sağlam zemin hazırlamıştır[28].

[28] Osmanlı Devleti'nde hazırlanan diğer katalog çalışmaları için şu örnekler verilebilir: Dönemin Ercümen-i Daniş üyesi Mehmed Ali Efendi (1804-1857) tarafından hazırlanan "*el-Asar'ul-'Aliyye fi Hazain'ul-Kütüb'il-'Osmaniye"* isimli katalog İstanbul'da bulunan ve padişah, sadrazam, şeyhülislam, valide sultan gibi önemli kişiler tarafından yaptırılan 47 kütüphanenin toplu bir kataloğu olması ve ilk planlı bibliyografik kontrol çalışması olma özelliği taşıması açısından önemlidir. Bir diğer önemli çalışma da II. Abdülhamit (1876-1908) döneminde 1883-1894 yılları arasında İstanbul'daki 43 kütüphanenin kataloglarının hazırlanıp basıldığı "*Devr-i Hamîdî Fihristleri (Defterleri)"*dir. Kataloglarda eserler konularına göre ayrılmış ve bu konular altında kitaplar sıralanmıştır. Cilt bilgisi, hangi tür yazı ile yazıldığı, dili, satır ve sayfa bilgisi gibi tanımlayıcı unsurlar kaydedilmiştir. Yine dönemin diğer iki önemli çalışması: 1861- 1871 yılları arasında Dersaadet Kütüphaneler Müfettişliği yapan Umumi Fihrist, Abdurrahman Nâcim Efendi (d. 1832, Irak/Süleymaniye – ö. 1895, Harput) tarafından Türkiye'de ilk matbu kütüphane kataloğu olarak kabul edilen "*Damad İbrahim Paşa Kütüphanesi Fihristi (1861)"* ve "*Sadrazam Ragıp Paşa Kütüphanesi Fihristi (1869")* basılmıştır. Bu kütüphane fihristlerinde kitapların ismi, müellifi ve tarihi, hat türü, satır sayısı, dili ve adet bilgileri sırasıyla yer almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ise resmi olarak yazma eserlerin kataloglama çalışmaları 1935'te Prof. Helmut Ritter'in başkanlığında kurulan "Kütüphaneler Tasnif Komisyonu" ile başlamıştır. Komisyonun ilk projesi olan *"İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Tarih-Coğrafya Yazma Divanlar Kataloğu"* çalışması 1935 yılında başlatılmış, ilk fasikülü 1943 yılında, son fasikülü ise 1962 yılında yayınlanabilmiştir. Yine bu komisyon tarafından ilk cildi 1947 yılında, sonuncu cildi ise 1976 yılında yayınlanan *"İstanbul Kütüphanelerine Göre Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu"* ve son olarak da 1961 yılında yayınlanan *"İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Hamseler Kataloğu"* hazırlanmıştır (Aynur, 2002, s. 40).

Bunun yanında 1950'den sonra yapılan bireysel çabaların bir ürünü olarak ortaya konan kataloglar da vardır. Bu çalışmalardan ilki İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nin emekli müdürü Fehmi Edhem Karatay tarafından 1951-1953 yılları arasında iki fasikül halinde yayınlanan, kütüphanenin Arapça yazmaları için hazırlanan *"İstanbul Üniversitesi Arapça Yazmalar Kataloğu*" isimli kataloğudur. Karatay'ın bu çalışması o güne dek hazırlanan kataloglar arasında yazma eserlerin kâğıt özellikleri, kâğıt boyutu, yazı alanı, sayfa ve satır sayısı, yazı türü gibi bilgilerin yanında uygulanan süsleme sanatlarıyla ilgili bilgiler vermesi açısından önemlidir. Katalogda bu bilgiler yalnızca Kur'ân-ı Kerîm'lerin süslemeleri ve cilt özellikleri ile ilgili verilmiş olsa da, fiziksel ve sanatsal özellikleri yazma eserlerde niteleme alanlarının temel bileşenleridir ve kataloglarda nüsha özelliklerini ortaya koyması açısından önemli bilgiler içermektedir.

Diğeri İsmet Parmaksızoğlu'nun 1952'de yayınlanan *"Manisa Genel Kütüphanesi Tarih-Coğrafya Yazmalar Kataloğu*"dur. Bir diğer çalışama da Abdülbâkî Gölpınarlı tarafından 1967-1994 yılları arasında Mevlânâ Müzesi'nin yazmaları için hazırladığı 6 cilt halinde yayınlanan kataloglardır (Kozan, 2016, s. 150). Prof. Dr. Elezar

Birnbaum bu katalogların bazı hata ve eksiklerine rağmen başarılı örnekler olduğunu söylemiştir (Birnbaum, 1984).

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere ülkemizde defter katalogların, fihristlerin hazırlanmasına geç sayılmayacak bir dönemde başlanmıştır. İslam coğrafyasından Avrupa kütüphanelerine götürülen eserlerin kataloglarının hazırlanmasında dahi bu fihrist ve bibliyografik eserlerden yararlanılmıştır. Bu bilgi birikimi ile Türkiye'de mevcut yazma eserlerin bir toplu kataloğunu hazırlaması hedeflenmiş ve 1978 yılında Kütüphaneler Genel Müdürlüğü bünyesinde Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (TÜYATOK) projesi başlatılmıştır. TÜYATOK projesi kapsamında 1978-2002 yılları arasında yayınlanan 26 ciltte, 21.969 bibliyografik künyede, toplam 28.694 yazma eser/risalenin bibliyografik kaydı hazırlanmıştır (Türkmen, 2007, s. 64). Sıra numarası altında Dewey Onlu Sınıflama sistemine göre düzenlenen TÜYATOK künyelerinde; eserin bulunduğu kütüphanedeki demirbaş numarası, eserin Latin ve Arap harfleriyle ismi, aynı şekilde yazarın ismi (biliniyorsa doğum-ölüm tarihleri), başlangıç-bitiş satırları, dili, telîf ve istisâh tarihi (miladi takvimdeki karşılığı ile birlikte), yaprak sayısı ve TÜYATOK kataloglarındaki diğer nüshaların yer numarası bilgileri yer almaktadır. Bazı kimliklere yazı türü, müellif veya müstensih ile ilgili notlar, eserin bilinen diğer adları ve farklı nüshaların bulunduğu dermelerin bilgileri de kaydedilmiştir. Çokça önemini vurguladığımız yazma eserlerin ayırt edici özelliklerinden olan kâğıt, süsleme sanatları ve cilt özelliklerine dair bu kataloglarda neredeyse hiçbir kayıt yer almamaktadır. TÜYATOK ciltleri arasında biçimsel ve içerik özellikleri bakımından birçok farklılıklar bulunmaktadır.[29] Ancak

[29] Daha ayrıntılı bilgi için bakınız; N. Kara. (2009). *Türkiye'de Yazma Eser Kataloglama Çalışmaları: Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu Projesi (TÜYATOK) Örneği* (Uzmanlık Tezi); H. Türkmen. (2010). *Türkiye kütüphaneleri yazma eserler katalogları (1923-2006).* İstanbul: Kitabevi.

bibliyografik kimliklerin verilişinde bir standardın olmaması ve eserlerin kâğıt, hat, cilt, minyatür, tezhip gibi özelliklerinin kaydedilmemesi bu toplu katalog projesinin en eksik yönleridir.

3.2.1. Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Yapılan Çalışmalar

3.2.1.1. Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Türk dili ve edebiyatı alanında çalışanların ve ilgililerin yararlandıkları özel bir konu kütüphanesidir. Özellikle kendi konu alanına giren Türkçe, Arapça, Farsça sözlüklerin yanından Türkçeden Arapçaya, Arapçadan veya Farsçadan Türkçeye çeviri çok sayıda sözlük ve gramer konularında önemli bir yazma eserler koleksiyonuna sahiptir. Genellikle 15. ve 16. Yüzyıllarda yazılmış eserler olmakla birlikte aralarında az sayıda Selçuklu dönemi yazmaları da vardır. Dermede, meşhur Arapça-Türkçe sözlük *"Ahterî-i Kebir"*in 952 H. (1545 M.) bir nüshası, V. Çelebi Mehmed için Türkçeye çevrilen *"Kâmilü-t-Tâbir"* isimli rüya yorumu kitabı, Candaroğlu İsfendiyar Bey'in bizzat emriyle yazılmış bir tam Kur'an tefsiri gibi önemli eserler yer almaktadır (Türk Dil Kurumu…, 1999, s. 1-3).

Söz konusu yazma eserlerin bibliyografik denetimi için Dr. Müjgan Cunbur, Dursun Kaya, Niyazi Ünver ve Hacı Yılmaz tarafından 1999 yılında *"Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu*" hazırlanmıştır. Katalogda kütüphane dermesinde bulunan 609 yazma esere ait 981 bibliyografik künyeye yer verilmiştir. Eserlerin sınıflanmasında geleneksel konu sınıflaması yöntemi izlenmiş eserler 10 Genel konu başlığı (1-Genel Konular, 2- Felsefe, 3- Din, 4- Toplum Bilimler, 5- Dil, 6-Uygulamalı Bilimler, 7- Edebiyat, 8- Coğrafya, 9- Biyografi, 10- Tarih) altında alt konulara ayrılarak eser adına göre alfabetik olarak düzenlenmiştir.

Katalogda bir takip numarası altında sıralanan yazma eserlerin bibliyografik kimlikleri sol başında eserin Dewey Onlu Sınıflama Sistemine göre aldığı konu numarası ve aynı satırda sağ başında kütüphane yer numarası bilgileri ile başlamaktadır. Ardından eser ve yazar adı Arapça ve Latin harfleriyle kaydedilmiştir. Bazı eser adlarının yanında parantez içinde yazıldığı tarih de verilmiş, yazar adlarında tanınmış mahlas ve lakapları birinci unsur olarak esas alınmış ve bulunabilmiş ise doğum ölüm tarihleri de yazılmıştır. Bu kayıtları, Arap harfleriyle yazılmış eserin başlangıç satırları, eserin dili, yazı türü, varsa müstensihi, kağıtve yazı alanı ölçüleri, satır ve sütun sayısı, yaprak sayısı, kâğıt cinsi, varsa istinsah yeri ve tarihi, varsa tezhip, cetvel, başlık ve söz başlıkları ve cilt özellikleri ile ilgili bilgiler izlemektedir. Daha sonra, Arap harfleriyle yazılmış eserin bitiş satırları, eserin kimin adına yazıldığı ve çevrildiği, eser çeviri ise asıl yazar ve eser adı, yazmanın sahipliğini gösteren temellük kaydı ve mühür bilgileri kaydedilmiştir. Son olarak eserin başka nüshasının bulunduğu bir katalog adının kısaltması verilmiştir. Katalog ayrıca eserlerin yazıldıkları dillerin ve istinsah tarihlerinin birer analizini içermektedir. Kataloğun sonunda ise kişi adları (yazar, şarih, muhaşşi, mütercim ve derleyen), eser adları ve müstensih, malik, vakıf vb. adları dizinleri yer almaktadır (Bkz. Ek-12).

Katalog kütüphanede bulunan yazma eserlerin bibliyografik denetimi ve karşılaştırma yapma açısından yeterli düzeyde bilgi ve kayıt içermekte ve bu bilgileri standart bir form içinde vermektedir. Katalog özellikle manzum olarak kaleme alınmış divanlarda nazım şekillerinin bulunduğu yapraklar ile diğer fevaid kayıt ve notlarına dair bilgiler vermesi yönüyle de nitelikli bir çalışmadır.

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'nin yazma eser MARC kayıtları incelendiğinde ise basılı katalogdaki kadar ayrıntılı olmadığı, çoğu bilginin ise kaydedilmediği görülmektedir. Örneğin Yazma A/142/2 koleksiyon numaralı eserin basılı katalogda yer

alan, eserin başlangıç ve bitiş satırları, Arap harfli yazımlarıyla eser adı ve yazar adı MARC kaydında yer almamaktadır (Bkz. Ek-13). Bu durum kütüphanenin çevrimiçi kataloglarının eksikliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, eserin dil kodu Arapça kaydedilmiş, 500-Genel Not alanında Türkçe çeviri olduğu bilgisi verilmiştir. Oysaki bu bilginin kaydı için MARC'da müstakil 546-Dil Notu alanı bulunmaktadır. Aynı şekilde, 520-Özet/İçerik notu alanına kaydedilmesi gereken çevirisi yapılan eserin bilgilerinin de 500-Genel Not alanında verilmesi standartların yazma eserlerin nitelemesinde yanlış kullanımlarına örnek oluşturmaktadır.

3.2.1.2. Necip Paşa Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu I

Tire Necip Paşa Kütüphanesi Osmanlı imparatorluğu döneminde bağımsız binaya sahip ilk vakıf kütüphanesi örneklerinden biridir. 1827 yılında II. Mahmut dönemi devlet adamlarından Gürcü Mehmed Necib Paşa tarafından yaptırılmıştır. İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü bünyesinde hizmetini sürdüren kütüphanede bilimsel ve tarihi nitelikleri yanında kitap sanatları açısından da değerli, 12. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın başlarına kadar değişik dönemlerde yazılmış yazma ve basımı 1725 yılına kadar uzanan basma nadir eser bulunmaktadır. Kütüphanede önemli eserlerden bazıları arasında 717 yılında Hasan el-Basrî tarafından kûfî hatla yazılan "Kur'ân-ı Kerim", ilk üç sayfasında fevkalade değerli katı' süsleme örnekleri bulunan Mehmed Selim Tahranî "Dîvânı", büyük İslam âlimi İbn-i Sina'nın "Kitâbüş-Şifâ"sı, İbn-i Haldun'un "Mukaddime"si, yine İbn-i Sina'nın 1160 yılında istinsah edilen "İşârât"ı gibi kayda değer eserler vardır ("T. C. Vakıflar Genel Müdürlüğü", 2022).

Kütüphanede bulunan yazma eserler "Necip Paşa Yazmaları" ve "Diğer Vakıf Yazmaları" olarak iki ayrı koleksiyona ayrılmıştır. Necip Paşa yazmaları koleksiyonunda bulunan 602 cilt içinde 764 yazma eser için 2003 yılında kütüphane müdürlüğü yapan Ali

İhsan Yıldırım tarafından *"Necip Paşa Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu I"* isimli katalog hazırlanmıştır. İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu'nun sınıflama sisteminin esas alındığı katalogda eserler konularına göre 13 başlık altında tasnif edilmiştir. Bazı konular alt başlıklarına da ayrılmıştır. Konu başlıkları altında bibliyografik kimlikler eser adına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Kataloğun sonunda kitap adı, yazar adı ve konularına göre kitap adları için hazırlanmış 3 indeks yer almaktadır.

Ortada çerçeve içinde gösterilen katalog sıra numarası ile başlayan bibliyografik kimlikler aynı satırda sol tarafında Dewey Onlu Sınıflama numarası, sağ tarafında kütüphane demirbaş numarası ile başlamaktadır. Ardından katalog sıra numarasının altında sırasıyla eser adı önce Latin harflerle sonra Arap harfleriyle kaydedilmiş şekli, ölüm tarihleriyle birlikte Latin harfli yazar adı, başlangıç ve bitiş satırları verilmiştir. Sonraki bölümse eserin fiziksel özelliklerine geçilmiş, "Vr" kısaltmasıyla yaprak sayısı, "str" kısaltmasıyla satır sayısı, "eb" kısaltmasıyla kâğıt ve yazı alanı boyutu, yazı türü, dili ve telif tarihi kaydedilmiştir. Bibliyografik kimliğin son bölümünde eserin fiziki durumu, kâğıt özellikleri, cilt özellikleri, tezhipli veya sade oluşu hakkında bilgiler yer alır (Bkz. Ek-14) (Necip Paşa Kütüphanesi…, 2003).

Tire Necip Paşa Kütüphanesi'ndeki tarihi ve kültürel zenginliğin araştırmacıların ve ilgililerin erişimindeki zorluğu ortadan kaldırmak amacıyla hazırlanan yazma eserler kataloğu eserlerin bibliyografik denetimi için kişisel bir çabanın ürünü olarak ortaya konmuş çok önemli bir kaynaktır. Ancak bibliyografik kimliklerde eserlerin içerik bilgisine dair herhangi bir bilginin olmaması önemli bir eksikliktir. Bibliyografik kimliklerde yer alan bilgilerin verildiği düzeyde büyük ölçüde standart bir yapıda olduğunu söylemek mümkün olsa da, birçok kimlikte yazı alanı boyutunun kaydedilmediği tespit edilmiştir.

3.2.1.3. Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi El Yazması Eserler Kataloğu

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi hem matbu hem de yazma eserler bakımından ülkemizde zengin koleksiyonlara sahip kurum kütüphanelerinden birisidir. Öyle ki Başkanlık verilerine göre kütüphanede çeşitli konularda Türkçe, Osmanlıca, Arapça ve batı dillerinden İslam medeniyetine ait din, edebiyat, tarih, tıp, astronomi vb. alanları içeren 7433 cilt eser bulunmaktadır. Koleksiyonda Meşihat Makamı'nın son "Fetva Karar Defterleri", Daru'l-Funûn Süleymaniye Medresesi'nin "Mezuniyet Tezleri"nden bazılarının yanında Hz. Peygamber'in (s.a.s) fizikî özelliklerinin anlatıldığı es-Seyyid Mustafa ez-Ziyâdî el-Hanefî el-Kenzî tarafından kaleme alınan ve müellif hattı olan "eş-Şerhu'l-menkûl fî beyân-i hilyeti'r-rasûl" adlı eser, Büyük Selçuklu veziri Nizâmülmülk'e ait "Siyasetname" adlı eserin en eski nüshalarından biri, İslam hat sanatında yeni bir çığır açan Hafiz Osman'a ait nefis murakkalar, Osmanlı hat ekolünün kurucusu olan Şeyh Hamdullah Efendi'ye ait Tebareke cüzü ve daha örnekleri çoğaltılabilecek birçok değerli eser bulunmaktadır ("Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi", 2022).

Bu çok değerli eserlerin araştırmacıların hizmetine sunulması için 1988 ve 1994 yıllarında dönemin Dini Yayınlar Dairesi Kütüphane Şubesi Müdürü Abdullah Ceyhan tarafından iki ciltlik "*Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi El Yazması Eserler Kataloğu"* yayınlanmıştır. Kataloglarda Başkanlık kütüphanesinde mevcut yazma eserlerin 505 tanesi 1. ciltte, 624 tanesi ise 2. ciltte yer almıştır. Bu rakamlar katalogların yayınlandığı yıllar için kütüphanede bulunan yazma eserlerin dörtte biri kadardır (Diyanet İşleri Başkanlığı …, 1994).

Birçok katalog örneğinde olduğu gibi bu çalışmalarda da yazma eserler konularına göre sınıflandırılmış, konular altında eser adlarına göre alfabetik olarak düzenlenmiştir. En üstte ortada katalog sıra numarası altında sırlanan bibliyografik kimliklerin sol üst

köşesinde Dewey Onlu Sınıflama numarası, sağ üst köşesinde kütüphane demirbaş numarası ile niteleme başlamaktadır. Ardından eser adları önce Arap harfleriyle altında da Latin harfleriyle yazılmıştır. Daha sonra Latin harfleriyle yazar adı varsa doğum-ölüm tarihleri ile birlikte kaydedilmiştir. Bu kaydı eserin başlangıç satırı izlemektedir. Sonraki bölümde eserin fiziksel özelliklerine geçilmiş ve sırasıyla; dili, yazı türü, kâğıt ve yazı alanı boyutu, satır ve yaprak sayısı, istinsah tarihi, yeri ve müstensihi, kâğıt özellikleri, cilt özellikleri, varsa süslemeleri, mürekkep türü/rengi, temellük kaydı ve mühür bilgileri yer almaktadır. Ardından eserin bitiş satırları kaydedilmiştir. Son bölümde eserin konusu, eser ve müellifi hakkında –varsa- kısa bilgiler verilmiş kaynaklar gösterilmiştir. Her bibliyografik kimliğin sonunda dipnotta eserin bilinen diğer adları ve diğer kataloglara yapılan göndermeler ile ilgili bilgiler verilmektedir (Bkz. Ek-15) (Diyanet İşleri Başkanlığı…, 1988). Katalogların birinci cildinin sonuna eser ve yazar adı indeksi, ikinci cildin sonuna eser, yazar adı indeksi yanında konu indeksi de eklenmiştir.

Yayınlandıkları yıllardaki diğer katalog örneklerine bakıldığında Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi El Yazması Eserler Kataloglarında eserlerin ileri düzeyde nitelemesinin yapılması ve standart bir yapı içinde verilmesi konularının başarılı bir şekilde uygulandığını söylemek mümkündür. Öyle ki bu katalogların yayınlandığı tarihe dek ülkemizde bibliyografik denetim ve erişim açısından hazırlanmış en yararlı kataloglar olduğu söylenebilir. Çünkü eserlerin hem fiziksel ve sanatsal özellikleri (süslemeleri, mürekkep rengi/türü gibi) hem de entelektüel özellikleri (temellük kaydı, mühür bilgileri eserin içeriği hakkında bilgiler gibi) açısından birçok bilgi kaydedilmiştir. Katalogların birinci cildinde eser adlarının Türkçe okunuşlarının tam olarak verilmemesinin erişimde çeşitli sorunlara sebep olacağı yönüyle eleştirilebilecekken, bu husus ikinci ciltte düzeltilmiş ve eserlerin isimleri okunduğu şekilde yazılmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi'nin çevrimiçi kataloğundaki yazma eser MARC kayıtları incelendiğinde de basılı kataloglar kadar standart bir yapı içinde hazırlandığı MARC alanları arsındaki mantıksal ilişkinin kurulduğu gözlenmiştir. Örneğin: materyal türü "Yazma Eser", eser adı "Kur'an-ı Kerim", dil "Arapça" ve konu "Kutsal Kitaplar" seçilerek yapılan taramada 98 eserin bibliyografik kimliğine erişilmiştir. Tüm kayıtlarda eser adının doğru yazımıyla "el-Kur'ânü'l-Kerîm", bilinen diğer eser adının "Kur'an" olarak kaydedildiği tespit edilmiştir. Ayrıca 500-Genel not alanında eserlerin tezhip ve kâğıt özellikleri, mürekkep rengi, yazmanın başlangıç ve bitiş satırları, kondisyon bilgisi, içerik özlelikleri gibi gerek fiziksel gerekse entelektüel niteliklerinin belirli bir düzen içerisinde ayrıntılı bir şekilde kaydedildiği görülmektedir. Bu durum kütüphanenin yazma eser kayıtlarının standart ve nitelemenin kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verecek düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2.1.4. Hafız Ali Efendi Yazma Eserler Kataloğu

Ülkemizde dermesinde yazma eser bulunduran birçok halk kütüphanesinden birisi olan Kahramanmaraş Karacaoğlan İl Halk Kütüphanesi, şehirde uzun yıllar müftülük yapmış olan Hafız Ali Görgel'in ölümünden sonra yazma ve basma olmak üzere 2700 ciltten oluşan kütüphanesini bağış yoluyla koleksiyonları arasına katmıştır.

Hafız Ali Efendi koleksiyonundaki yazma eserlerin tasnifini yapmak, bibliyografik künyelerini tespit etmek, kataloğunu hazırlayıp araştırmacıların hizmetine sunmak amacıyla Kahramanmaraş Valiliği tarafından 2004 yılında, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi akademisyenlerinden oluşan bir komisyon kurulmuştur. Bu komisyonun çalışmaları sonucunda *"Hafız Ali Efendi Yazma Eserler Kataloğu"* hazırlanmış ve 2007 yılında yayınlanmıştır. Katalogda koleksiyonda 293 cilt içinde yer alan 630 yazma esere ait bibliyografik kimlik bulunmaktadır. Türkçe, Farsça

ve Arapça dillerinden oluşan eserler 12 konu başlığı altında sınıflandırılmıştır. Birden başlamak üzere katalog sıra numarasının verildiği eserlerin bibliyografik kimlikleri sol tarafında gösterilen Dewey Onlu Sınıflama numarası ve aynı satırda sağ tarafında gösterilen demirbaş numarası ile başlamaktadır. Ardından her ikisi de transkripsiyon ve Arap alfabesiyle yazılmış eser ve yazar adı, Arap harfleriyle başlangıç satırı kaydedilmiştir. Eser adının tespit edilemediği durumlarda eserin konusundan yola çıkılarak *"Kitâb fî..."* veya *"Risâle fî..."* ifadeleri kullanılarak isimlendirildiği ve köşeli parantez içinde verildiği tespit edilmiştir. Sonraki bölümde eserin fiziksel özelliklerine geçilmiş ve sırasıyla; yazı türü, eserin dili, kâğıt ve yazı alanı boyutu satır ve sütun sayısı (değişkenlik gösteriyorsa *"muhtelif"* ifadesi kullanılmıştır), yaprak sayısı, kâğıt özellikleri (aharlı, filigranlı olduğu bilgisi) kaydedilmiş, telif tarihi ve yeri, varsa istinsah tarihi ve müellifi de buraya eklenmiştir. Daha sonra eserin genel özelliklerine geçilmiş, içeriği hakkında kısa bilgiler verilmiş, haşiyeli, derkenarlı, cetvelli, tezhipli olup olmadığı, mürekkep bilgileri, fiziksel durumu (sayfaları yıpranmış, su veya nemden etkilenmiş olup olmadığı), cilt özelliği kaydedilmiş, en sonda Arap harfleriyle bitiş satırları yazılmıştır. Az da olsa bazı bibliyografik kimliklerde mühür ve vakıf kayırlarına da bu bölümde yer verildiği görülmüştür. Eğer eserin başı veya sonu eksikse *"eserin başı/sonu eksik"* şeklinde ifade edilmiştir (Bkz. Ek-16) (Hafız Ali Efendi…, 2007)

Katalogda yer alan künyelerdeki bibliyografik alanlar ile bunların verilişinde standart bir form sağlanmıştır. Ancak bibliyografik kimliklerde bunların sıralamasında tam bir birliktelik sağlandığını söylemek güçtür. Bazı kimliklerde müstensih adı başlangıç satırından sonra bazılarında fiziksel tasvirden sonra yazılmıştır, eserin cilt özellikleri ve fiziksel durumunun yazımında da aynı şekilde farklılıklar vardır. Bibliyografik künyenin sonunda eserin diğer nüshaları veya eser hakkında yapılan

çalışmalar hakkında bilgiye yer verilmemiş olması da nitelemenin kütüphanecilik bakış açısıyla yapılmadığını ortaya koymaktadır.

3.2.2. Üniversite Kütüphanelerinde Yapılan Çalışmalar

3.2.2.1 Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu I: Üniversite A ve B Koleksiyonları; II/1: Mustafa Çon A ve B Koleksiyonları

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nin Yazma Eserler Bölümü bağış ve satın alma yoluyla sağlanmış Türkiye'nin en büyük yazma eser koleksiyonlarından birine sahiptir. Kütüphanede koleksiyoncuların adıyla anılan ve çeşitli şekillerde derlenmiş aralarında müellif hattı nüshalar, tek nüshalar, istinsah tarihi bakımından değeri bulunan ve sanatsal özellikleri ile eşsiz olan eserlerin bulunduğu on bir koleksiyonda mevcut 15.039 cilt kitapta yaklaşık 40.000 eser bulunmaktadır (Adabağ, 2006, s. 5). Hem sayısı hem de özellikleri bakımından kıymetli olan bu eserlerin bibliyografik bilgilerinin çıkarılması ve araştırmacıların yararına sunulması amacıyla 1998 yılında başlatılan proje kapsamında *"Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu"* hazırlanmıştır. Projede fakültenin Kütüphanecilik Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı, Arap Dili ve Edebiyatı ile Fars Dili Anabilim Dalı akademisyenleri yani alan uzmanlarının işbirliğiyle ortaya konması açısından önemlidir. Katalogların 2006 yılında yayınlanan ilk cildinde Üniversite A koleksiyonunda toplam 786 eser, Üniversite B koleksiyonunda 60 eser olmak üzere toplam 846 esere ait; 2008 yılında yayınlanan ikinci cildinde ise 500 cilt içinde toplam 1104 esere ait bibliyografik kimlik yer almaktadır (Örs, Tuzcu ve Hekimoğlu, 2006, s. 7; Örs, Tuzcu ve Hekimoğlu, 2008, s. 7;).

Yazma eserlerin kütüphanedeki demirbaş numaralarına göre sıralandığı bibliyografik kimlikler Latin harfli eser adı ile başlamaktadır. Ardından alt notasyonlarına inilmeden Dewey Onlu Sınıflama numarasına göre konu numarası verilmiştir. Arap harfli eser adı kaydıyla devam eden nitelemede Latin ve Arap harfleriyle yazar adı (biliniyorsa ölüm tarihi ile birlikte) kaydedilmiştir. Sonraki bölümde serin fiziksel nitelemesine geçilmiş ve sırasıyla; dili, yazı türü, kâğıt ölçüsü ve özelliği (filigranlı olup olmadığı), yazı alanı boyutu, satır ve yaprak sayısı, sözbaşları ve metin mürekkep özellikleri, müstensih, istinsah yeri, istinsah tarihi (hicri ve miladi takvime göre) ve cilt özellikleri kaydedilmiştir. Nitelemenin üçüncü bölümünde eserin başlangıç-bitiş satırları Arap harfleriyle verilmiş, esere ilişkin açıklama notları, konusu ve yararlanılan kaynakların kaydıyla sonlandırılmıştır (Bkz. Ek-17). Katalogların sonuna yazar ve eser adından oluşan iki dizin eklenmiştir (Ankara Üniversitesi Dil …, 2006-2008)

Bu özellikleriyle kataloğun yazma eserlere ilişkin çoğu kataloğa göre ayrıntılı ve kapsamlı bilgiyi standart bir düzende verdiği ve bunun tüm künyelere uygulandığını söylemek mümkündür. Bunda projenin alan uzmanlarından akademisyenlerin destek ve denetiminde gerçekleştiğinin etkisinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak kataloğun sunuş ve önsöz bölümlerinde ifade edilen koleksiyonlarda fiziksel ve sanatsal özellikleri itibariyle çok değerli eserlerin olduğu bilgisi ne yazık ki bibliyografik kimliklere yeterli düzeyde yansıtılmamıştır. Eserlerin yalnızca cilt özellikleri ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir. Konu başlıkları ise oldukça genel verilmiş alt konulara inilmemiştir. Ayrıca demirbaş numarasına göre düzenlenen bir katalogda konu, müstensih, istinsah tarihi gibi kullanımı kolaylaştıracak dizinleri yer almaması da kataloğun önemli eksikliklerindendir.

3.2.2.2. Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Astronomi, Astroloji, Matematik Yazmaları Kataloğu

İslam coğrafyasında astronomiye ilgi 8. yüzyılda Arapçaya tercüme edilen Hint ve Yunan eserleri ile başlamıştır.[30] Daha sonraki yıllarda bu çeviri faaliyetleri devam etmiş ve astronomik gözlemleri daha doğru yapabilmek için 9. yüzyılda rasathaneler kurulmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin ilk rasathanesi Takıyeddîn'in (1521-1585) kurduğu İstanbul Rasathanesidir. 1868 yılında kurulan Rasadhane-i Amire'ye kadar da tek rasathane olma özelliğini korumuştur. Rasadhane-i Amire bugünkü Kandilli Rasathanesi'nin temelidir. 31 Mart ayaklanması sırasında tahrip edilen Rasadhane-i Amire yerine yeni bir rasathane kurmak ve çalışmalara başlamak için 1910 yılında Türk astronom Fatin Gökmen görevlendirilmiştir ve 1911 yılından itibaren Kandilli Rasathanesi meteorolojik unsurların ölçüm ve kayıtlarına başlamıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çalışmalarını sürdüren Rasathane 1982 yılında Boğaziçi Üniversitesine bağlanarak Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü adını almıştır (Kandilli Rasathanesi Kitaplığı…, 1973).

Kandilli Rasathanesi'ne kurucusu Fatin Gökmen kütüphaneye çok sayıda yazma eser kazandırmıştır. Bu eserlerden bazıları müellif hattı, bazıları ise kopya nüshalardır. Eserlerin hepsi astronomi ve matematikle ilgili olamayıp aralarında din, tarih gibi konularda eserler de bulunmaktadır. Rasathane Boğaziçi Üniversitesi'ne devredilmeden önce kütüphanede bulunan 574 yazma eser için iki ciltlik yazma eserler kataloğu hazırlanmıştır. Bunlardan ilki 1973 yılında Muammer Dizer tarafından koleksiyondaki 150 eser için hazırlanan *"Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Yazma Eserler Kataloğu-I"* isimli katalogdur. İkincisi ise kalan 424 eser için 1977 yılında Rıfkı Seven tarafından

[30] Arapçaya tercüme edilen Hint eserleri arasında 500 yılında yazılmış "*Aryabhata"*, 628 yılında yazılmış "Brahmasphutasiddhanta" gibi eserler yer almaktadır. Bu eserlerden yararlanan İranlı matematikçi ve astronom Ebu el-Hasan el-Ahvazi gezegenlerin donanım cetvellerini düzenlemiştir. İskenderiyeli astronom Batlamyus'un ünlü *"el-Mecistî"* isimli astronomi ansiklopedisi de 800 yılında Arapçaya çevrilmiştir.

hazırlanan *"Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Yazma Yapıtlar Kataloğu-II"* isimli katalogdur. Her iki kataloğun hazırlanmasında da özel bir sınıflama sistemi kullanılmamıştır. Katalogdaki takip numaraları aynı zamanda eserin kütüphane yer numarasını göstermektedir. Latin harfleriyle kaydedilmiş eser ve yazar adı bilgileri ile başlayan bibliyografik kimliklerde sırasıyla yazmanın cilt özellikleri, kâğıt ve yazı alanı boyutu, satır ve sütun sayısı, yazı türü, dili ve varsa çok ayrıntılı olmamak üzere tezhip özellikleri kaydedilmiştir. Ardından kâğıt özellikleri ve varsa müstensih adı verilmiştir. Yazmanın içeriği ile ilgili kısa notla bibliyografik niteleme sonlandırılmıştır (Bkz. Ek-18) (Kandilli Rasathanesi Kitaplığı…, 1973; Kandilli Rasathanesi Kitaplığı…, 1977).

Bu çalışmalar koleksiyonda bulunan eserlerin envanter kayıtlarını çıkarmak ve bibliyografik denetimini sağlamak amacıyla yapılmış olsa da eserlerin niteliğini tam olarak ortaya koymaktan uzaktır. Yıllar içerisinde koleksiyona yeni eserlerin de eklenmesi ile birlikte eserler hakkındaki her türlü bilgiyi vermeyi amaçlayan yeni kataloglar hazırlanmıştır. İki cilt halinde hazırlanan bu yeni kataloglarda öncekilerden farklı olarak ilk önce eserler dillerine göre sınıflandırılmıştır. Türkçe yazmalar birinci ciltte, Arapça-Farsça yazmalar ikinci ciltte toplanmıştır. 2007 yılında yayınlanan "*Kandilli Rasathanesi El yazmaları 1: Türkçe Yazmalar"* ve 2011 yılında yayınlanan *"Kandilli Rasathanesi El yazmaları 2: Arapça-Farsça Yazmalar"* isimli kataloglarda koleksiyonda bulunan toplam 828 cilt içinde 1340 esere ait bibliyografik kimlik yer almaktadır.

Eserlerin konuya göre sınıflandırıldığı kataloglarda her bir eser ilgili konu başlığı altında eser adına göre alfabetik olarak katalog numarası verilerek sıralanmıştır. Eğer bir yazmada birden çok eser varsa koleksiyon numarasında eserin o yazmada kaçıncı eser olduğu katalog numarası ile arasına "/" işareti konularak belirtilmiştir: 320/1, 320/2 gibi.

Bibliyografik nitelemeye eserin fiziksel özellikleriyle başlanmıştır. Sırasıyla eserin dış ve iç ölçüleri, yaprak ve satır sayısı, yazı türü, kâğıt ve cilt özellikleri, istinsah tarihi, müstensih adı kaydedilmiş vakıf ve temellük kayıtları gibi bilgiler de bu kısma eklenmiştir. Daha sonra Latin harfleriyle yazar adı doğum-ölüm tarihleriyle birlikte yazar hakkında kaynak bilgisi verilmiştir. Eğer eser çeviri ise çevirenin adı, şerh ise şerh edenin adı yazar adının altında kaydedilmiştir. Ardından eser adı yine Latin harfleriyle yazmada geçtiği şekliyle verilmiş, bilinen adları ayrıca belirtilmiştir. Sonraki bölümde eserin üretimi ve içeriği hakkında detaylı bilgiler kaydedilmiştir. Telif ve istinsah tarihinin hicri/miladi olarak kaydıyla başlayan bu bölümde eserin konusu gerek mukaddime gerekse bâbların başlıkları yazmadaki olduğu biçimiyle transkribe edilerek kaydedilmiş, eserde bulunan cetvel, şekil ve resimler bulundukları sayfalar belirtilerek kaydedilmiştir. Bu bölümde içerikle ilgili bilgi verilirken adı geçirilen padişahların saltanat yılları da eklenmiştir. Tüm hicri tarihlerin miladi karşılıkları verilmiştir. Bibliyografik kimliğin sonunda varsa eserin başka kütüphanelerdeki nüsha bilgisi ve kaynak olarak yararlanılan katalogların adı verilmiş, eserin başlangıç ve bitiş cümleleri, varsa yazar veya eser adının geçtiği yerler eğer eser tamamen cetvelden oluşuyorsa cetvellerin başı ve sonunun taranmış görüntüleri kaydedilerek niteleme sonlandırılmıştır (Bkz. Ek-19) (Boğaziçi Üniversitesi Kandilli…, 2007; Boğaziçi Üniversitesi Kandilli…, 2012).

Boğaziçi Üniversitesi ve UNESCO tarafından desteklenen bir proje olarak hayata geçirilen bu kataloglama çalışmasında uluslararası standartlara göre araştırmacılara eserlerdeki her türlü bilgiyi vermek amaçlanmıştır. Proje sorumluluğunu bilgi ve deneyimleriyle yazma eserler konusunda çok önemli çalışmalara imza atan Günay Kut'un yaptığı katalog gerek niteleme düzeyinin yüksekliği gerekse eserin aslını esas alarak bilgileri kaydetmesi ve eserlerin içeriğindeki entelektüel bilgileri ön plana çıkarmasıyla Türkiye'de yapılan en nitelikli kataloglama çalışmaları arasındadır. Ancak bibliyografik

kimliklerde eserin veya yazar adının Arapça yazılışlarının verilmemesi, süsleme bilgilerinin ayrıntılı kaydedilmemesi yönleriyle eleştirilebilir.

3.2.2.3. Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi Yazmaları Kataloğu

Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi, Koç Üniversitesi ile aynı zamanda 1993 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Kütüphane çeşitli özel koleksiyonların yanında bağış ve satın alma yoluyla nitelik bakımından çok değerli bir yazma eser koleksiyonunu da bünyesinde barındırmaktadır. Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinde çoğunluğu edebi ve dini konularda yazılmış eserlerden oluşan koleksiyonda tek nüsha olan, müellif hattı olan, erken tarihlerde istinsah edilen, cilt, hat, tezhip özellikleri açısından klasik Osmanlı kitap sanatlarının özelliklerini yansıtan birçok eser bulunmaktadır. Bunlara örnek verecek olursak 1607 yılında istinsah edilen "Gurerü-l- Ahkâm" isimli eser koleksiyonun sanatsal açıdan önem arz eden eserleri arasındadır, yine ince bir talik hatla yazılan ve içinde İran işi dört minyatür bulunan Mektebî Şîrâzî'nin Farsça Leylâ vü Mecnûn eserinin bir nüshası kütüphanede bulunan tek minyatürlü yazma eser olması açısından değerlidir. Osmanlı Devleti'nin son dönem ünlü talik hattatlarından Mehmed Elif Efendi'nin uzun süredir kayıp olduğu bilinen ve tam bir nüshası yakın zamanda tespit edilen Darwin teorisine karşı yazdığı "İrşâdu'l-Gavîn bi Reddi Nazariyyeti'd-Darvin" adlı Türkçe reddiyesinin eksik bir nüshası da koleksiyonda yer almaktadır.

Sahip olduğu özellikler açısından ön plana çıkan eserlerin örnekleri çoğaltılabilecek koleksiyona araştırmacıların en doğru şekilde erişimini sağlamak için 2018 yılında Ali Emre Özyıldırım tarafından *"Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi Yazmaları Kataloğu"* hazırlanmıştır. Katalogda Türk kültür hayatının farklı alanlarında çok değerli çalışmalar yapmış olan bilim ve kültür insanları Fuat Bayramoğlu, Mithat Sertoğlu, Josephine Powell ve Şinasi Tekin'in şahsi kütüphanelerinden bağışla

oluşturulan 4 farklı koleksiyonda 261 cilt içinde 425 adet esere ait bibliyografik kimlik yer almaktadır.

Kataloğun düzeninde de eserlerin sahipliğine önem verilmiştir. Bu katalogda eserler konularına, dillerine veya türlerine göre değil kitap sahiplerinin adıyla oluşturulmuş dört ana koleksiyon altında toplanmıştır. Buna göre Fuat Bayramoğlu koleksiyonunda 53 cilt içinde 104 eser, Mithat Sertoğlu koleksiyonunda 18 cilt içinde 19 eser, Josephine Powell koleksiyonunda 9 cilt içinde 14 eser ve Şinasi Tekin koleksiyonunda 181 cilt içinde 289 eser bulunmaktadır. Her bir koleksiyondaki eserlerin kendi içinde düzeninde ise yazma eserlere verilen sıra numarası esas alınmış olup farklı bir düzenlemeye gidilmemiştir. Bir cilt içinde birden fazla eser yer alıyorsa söz konusu eserin o cilt içinde kaçıncı sırada yer aldığı taksim işaretinden sonra gelen ikinci rakamla belirtilmiştir. Josephine Powell 72/1 gibi (Koç Üniversitesi Suna…, 2018).

Katalogda bibliyografik kimlikler alışılmışın dışında bir yöntemle eserin fiziksel özellikleri bilgileriyle başlamakta, kayıt ve müstensih bilgileriyle devam etmektedir. Nitelemenin ilk bölümünü oluşturan bu kısımda sırasıyla; kâğıt ve yazı alanı boyutu, yaprak sayısı, satır ve sütun sayısı, yazı türü, mürekkep rengi, kâğıt özellikleri (rengi, kalınlığı, türü, filigranlı ve çizgili olup olmadığı), cilt özellikleri, süsleme unsurları, temellük, vakıf kayıtları ve mühürleri, müstensih adı, istinsah yeri ve tarihi, varsa eserin fiziksel durumu ile ilgili özel bilgiler ve fevaid kayıtları yer almaktadır. İkinci bölümde eserin temel künye bilgilerine geçilmiş ve üretimine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde sırasıyla; eserin dili, konusu (eğer eserin konusu birden fazla alanı ilgilendiriyorsa araya (-) işareti konularak iki konu adı birden yazılmıştır), ardından yazar ve eser adları önce transkripsiyon imlasıyla sonra Arap harfli orijinal şekliyle yazılmış, yazarın ölüm tarihi biliniyorsa hem hicri hem de miladi olarak kaydedilmiştir. Eser adı bulunamamışsa konuya veya türüne uygun olarak genel bir isim verilmiş ve "[]" içinde

gösterilmiştir. Bu bölümde son olarak eserin telif/tercüme tarihi kaydedilmiştir. Üçüncü bölümde eserin içerik bilgilerine geçilmiş, eserle ilgili tanıtıcı bilgilere ve tartışmalı konulara yer verilmiştir. Bu bölümde sırasıyla; eserin başlangıç ve bitiş satırlarının görüntüleri de eklenmiştir, ardından eserin bölümleri, tercüme ve telif hikâyelerine, işlenen konunun ele alınış biçimine, mecmua tipi eserlerin ayrıntılı şekilde içerik dökümüne, şiir mecmualarında eserleri yer alan şairlerin isimlerine ve mahlaslarına, şiir biçim ve türlerine, divanlarda nazım biçimlerinin dağılımına, özellikle bilimsel eserlerde varsa şekil ve tablolar ilgili bilgilere yer verilmiştir. Eser hakkında tartışmalı bir durum varsa konuya açıklık getirmek adına kısa notlara ve özellikle nadir veya özgün eserlerin ayırt edici unsurlarına dair bilgiler de yine bu bölüme kaydedilmiştir. Bibliyografik kimliğin son bölümünde ise eserin diğer kataloglardaki nüshalarına göndermeler yapılmış ve kaynakça başlığında söz konusu eser veya yazarla ilgili özel çalışmalara, temel başvuru kaynaklarına referans verilmiştir (Bkz. Ek-20). Kataloğun sonunda yer alan 15 ayrı başlıkta düzenlenen ayrıntılı dizinlerde katalogda geçen her türlü özel isme ulaşılabilecek düzeydedir. Katalog koleksiyon adına göre sınıflandırılması nedeniyle erişim unsurları açısından yetersizlik sorununa eserlerin konularına, telif ve istinsah tarihlerine, dillerine, kitap sahiplerinin adlarından, eser ve yazar adının orijinal yazımlarına kadar ayrı ayrı hazırlanan dizinler sayesinde izin verilmemiştir (Koç Üniversitesi Suna…, 2018).

Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi Yazmaları Kataloğu Türkiye'deki zaten çok az sayıda olan üniversite kütüphanesi yazma eser koleksiyonlarından, nicelik bakımından olmasa da nitelik bakımından çok zengin olan birini gün yüzüne çıkaran, eserleri tüm özellikleriyle araştırmacı ve ilgililerle buluşturan çok önemli bir kaynaktır. Her şeyden öte kataloğun başlangıcında koleksiyonların ayrı ayrı tanıtımlarının yapılması, nitelikleri ile ön plana çıkan, tek nüsha veya müellif hattı olan nüshalara değinilmesi yanında kataloğun hazırlanışı ve bibliyografik kimliklerin bölümlerinde

hangi bilgilere yer verildiğinin ayrıntılı açıklanması yönleriyle son yıllarda Türkiyede hazırlanmış en nitelikli kataloglar arasında yerini almaktadır. Niteleme unsurlarına değinecek olursak yazma eserlerin bibliyografik denetimi ve karşılaştırma yapma açısından yeterli ölçüde bilgi ve ayrıntı içermekte, bu bilgileri standart bir yapı içinde vermektedir. Eser hem kataloglama hem de erişim açısından diğer bazı kataloglarda eleştirdiğimiz eserlerin fiziksel ve sanatsal unsurlarının tüm yönleriyle yansıtılması açısından da örnek teşkil edecek bir çalışmadır.

Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi yazma eser MARC kayıtları incelendiğinde ise basılı katalogdaki kadar ayrıntılı kayıtlar olduğu, RDA standardına göre oluşturulan kayıtlarda MARC alanlarının birkaç husus dışında doğru yorumlanıp alanlar arasındaki ilişkilerin kurallara uygun olarak kurulduğu görülmektedir. Buna karşılık basılı katalogda yer alan eserin başlangıç ve bitiş satıları MARC kayıtlarına aktarılmamıştır. Yanlış yorumlanan bazı alanları açıklamak gerekirse örneğin 72/1 numaralı kayıtta 264 alanında verilmesi gereken eserin istinsah tarihi bilgisi 500-Genel not alanında, 520 alanında verilmesi gereken içindekiler bilgileri 500 alanında, 041 alanında verilmesi gereken dil bilgisi kaydının 546 alanında not olarak kaydedilmesi yanlış kayıtlara örnek oluşturmaktadır (Bkz. Ek-21). Ancak genel olarak açıklanan olumlu yönleriyle Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi yazma eser MARC kayıtları RDA standardının yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde uygulanabilirliğini göstermesi açısından basılı kataloğunda olduğu gibi örnek teşkil edecek bir çalışmadır.

3.2.3. Vakıf Kütüphaneleri Tarafından Yapılan Çalışmalar

3.2.3.1. İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu

İzmir Milli Kütüphane Vakfı'nın malı olan ve üyelerinin girişimiyle kurulan İzmir Milli Kütüphanesi kurulduğu 1912 yılından beri "Milli" unvanını taşıyan Türkiye'nin en eski vakıf kütüphanelerinden birisidir. Kütüphanede, Türkçe, Arapça ve Farsça ile çeşitli bilim dallarını ilgilendiren konularda, 12-19. yüzyılları arasında yazılmış 4000 kadar yazma eser bulunmaktadır. Bu eserlerin bibliyografik denetimini sağlamak için Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ali Yardım tarafından 1992-1997 yılları arasında 4 ciltlik *"İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu"* hazırlanmıştır. Katalogda eserler ilk olarak dillerine göre; 1: Arapça Yazmalar, 2: Farsça Yazmalar, 3: Türkçe Yazmalar olarak üçe ayrılmıştır. Dördüncü cilt ise Arap ve Latin harfli eser ve yazar adı indekslerinden oluşmaktadır. Eserler dillerin altında konularına, konular altında da türlerine göre sınıflandırılmış ve bibliyografik kimlikler kronolojik olarak sıralanmıştır. Ancak metin, şerh, hâşiye, ta'lîk ve tercüme gibi aynı esere ait olan çalışmalar bir araya toplanmış olup, kronolojik sıraya uyulmamıştır. Ciltlerdeki ana konu başlıkları ise şu şekildedir:

1. Cilt Arapça Yazmalar: 1)Mushaf-ı Şerîf ve Cüzler, 2)Kur'ân İlimleri, 3)Hadîs ve Hadîs İlimleri, 4)Tarih-Coğrafya, 5)Akâid-Kelâm 6) Fıkıh, 7)Tasavvuf-Ahlak
2. Cilt 1. Bölüm Arapça Yazmalar devamı: 8)Edebiyat, 9)Felsefe, 10)Mantık, 11)Hesab-Hendese, 12)Hey'et, 13)Tıp, 14)Kimya, 15)Eğitim-Öğretim, 16)Lügat, 17)Kavâ'id
2. Cilt 2. Bölüm Farsça Yazmalar: 1)Tefsîr-Hadîs-Fıkıh, 2)Tarih, 3)Tasavvuf, 4)Edebiyat, 5)Münşeat-İnşa, 6)Astronomi, 7)Lügat-Gramer
3. Cilt Türkçe Yazmalar: 1)Kur'ân İlimleri, 2)Hadîs ve Hadîs İlimleri, 3)Tarih, 4)Coğrafya, 5)Akâid-Kelâm 6)Fıkıh, 7)Tasavvuf, 8)Ahlak-Mev'iza-Duâ, 9)Edebiyat, 10)Hesab-Hendese, 11) Astronomi-Nücum, 12)Tıp, 13)Kimya-

Madenler, 14)Mantık, 15) Ansiklopedi, 16)Lügat, 17)Kavâ'id – Gramer (İzmir Milli Kütüphanesi…, 1992)

Yukarıda görüldüğü üzere İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu'nda eserlerin mümkün olduğunca ayrıntılı bir konu sınıflamasına tabi tutulmaya çalışılmıştır. Ancak "Ansiklopedi", "Lügat", "Mushaf-ı Şerîf ve Cüzler" gibi eser türlerinin konu başlığı olarak kaydedilmesi yanlıştır. Katalogda bir takip numarası altında sıralanan eserlerin bibliyografik kimlikleri kütüphane yer numarası ile başlamaktadır. Ardından eser ve yazar adının Arap ve Latin harfleriyle yazılışı ile yazarın ölüm tarihin hicri/miladi olarak kaydedilmiştir. Sonraki bölümde Arap harfleriyle *"Başı"* ifadesi ile eserin başlangıç ve *"Sonu"* ifadesi ile bitiş satırları, "*Ferağ Kaydı*" ifadesi ile de müstensihi, istinsah yeri ve tarihi bilgileri verilmiştir. Bu bölümden sonra sırasıyla eserin yaprak sayısı, satır sayısı, kâğıt ve yazı alanı boyutu, yazı türü, varsa süsleme bilgileri, telif ve istinsah tarihleri bilgileri kaydedilmiştir. Eğer varsa eserle ilgili önemli notlarda bu bölüme kaydedilmiştir. Son bölümde de *"Bkz."* kısaltması ile eserin bulunduğu diğer katalog ve danışma kaynaklarına göndermeler yapılmıştır (Bkz. Ek-22).

Bireysel bir çabanın ürünü olarak kütüphanede bulunan yazma eserlerin bibliyografik denetimi açısından katkı sağladığı şüphesiz olan katalogda diğer kataloglardan farklı olarak niteleme alanlarında *"Başı"*, *"Sonu"* , "*Ferağ Kaydı*" gibi açıklayıcı ifadelere yer verilmiş olması ve tanımlamalardan önce kısaltmalar kullanılması (yaprak sayısı için "vr", satır sayısı için "str", boyutları i.in "eb", telif tarihi için "tlf", istinsah tarihi için "ist" vb. gibi) kullanıcı açısından faydalıdır. Ancak kataloğu hazırlayanın giriş bölümde de ifade ettiğinin aksine yazma eserlerin ayrıntılı "fiziki tasviri" kataloglarda gereksiz değil, eserin değerini ortaya koyan en önemli unsurlardandır. O nedenle bu katalogda eserlerin cilt bilgisi, süsleme bilgileri, mürekkep, kâğıt, mühür, filigran gibi özelliklerine yer verilmemiş olması çok önemli eksikliklerdir.

3.2.3.2. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Kataloğu

1944 yılında kurulan Yapı ve Kredi Bankası A. Ş.'nin sanat ve kültür alanında yaptığı çalışmalar sonucunda zamanla bünyesinde bir kütüphane oluşmuştur. Bu kütüphaneye bankanın ilk genel müdürü Sermet Çifter'in adı verilmiştir. Kurucu ve yöneticilerinin kitap düşkünleri ve sahaflardan satın aldıkları veya bağış yoluyla sağladıkları koleksiyonlarla kütüphanede bir yazma koleksiyonu oluşmuştur. Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazma Koleksiyonunda 1117 cilt içinde 1761 eser bulunmaktadır. Bu eserlerden 1389'u Türkçe, 274'ü Farsça, 98'i Arapçadır. Türk edebiyat tarihinin kurucusu kabul edilen Prof. Fuad Köprülü'nün bağışı olan 1080 yazma eser de bu koleksiyonda yer almaktadır. Bunlar arasında Fuad Köprülü'nün bizzat istinsah ettiği eserler bulunmaktadır.[31] Abdülhak Hamid Tarhan tarafından Köprülü'ye hediye edilen "*Yadigâr-ı Harb"* isimli eserin orijinal nüshası da yine bu koleksiyonda yer almaktadır.[32] Koleksiyonda müellif hattı nüshalar ve tek nüsha eserlerin yanında tezhip ve cilt özellikleri açısından da değerli eserler vardır. Bu değerli eserleri araştırmacıların ve ilgililerin hizmetine sunmak için 2001 yılında *"Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Kataloğu"* hazırlanmıştır (Yapı Kredi Sermet…, 2001).

Katalogda bu eserler herhangi bir sınıflamaya tabi tutulmadan bir takip numarası altında listelenmiştir. Latin harfleriyle kaydedilmiş eser ve yazar adı bilgileri ile başlayan bibliyografik kimliklerde sırasıyla yazmanın başlangıç satırı, yazı türü, dili, kâğıt ve yazı alanı boyutu, satır ve sütun sayısı, kâğıt özellikleri kaydedilmiştir. Ardından müstensihi, istinsah ve telif tarihi hicri/miladi olarak verilmiş, cilt özellikleri, çok ayrıntılı olmamak

[31] Bkz. 802 kayıt numaralı yazma eser.

[32] Bkz. 51 kayıt numaralı yazma eser.

üzere tezhip özellikleri verilmiştir. Yazmanın bitiş satırı ile bibliyografik niteleme sonlandırılmıştır (Bkz. Ek-23).

Uzun yıllar sadece adı bilinen ancak kataloğu hazırlanmadığı için araştırmacıların hizmetine sunulamayan koleksiyonda yer alan değerli yazma eserleri gün yüzüne çıkartan Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Kataloğu yazmaların fiziksel özelliklerine yer vermesi yönleriyle önemli bir çalışmadır. Ancak, ilk olarak eserleri herhangi bir sınıflamaya tabi tutmaması, bibliyografik kimlikleri de belli bir düzen içerisinde vermemesi sebebiyle kullanımı zordur. Ayrıca nitelemede yazar ve eser adının Arap harfleriyle yazımın eksik olması, eserin içerik özelliklerine dair notların olmaması yönleriyle eleştirilebilir.

3.2.3.3. Dr. Emel Esin Kütüphanesi Kataloğu: Yazma Eserler

Dr. Emel Esin 1912-1987 yılları arasında yaşamış Orta Asya Türk sanatı, arkeolojisi ve ikonografisiyle ilgili yaptığı çalışmalarıyla tanınan bir bilim insanıdır. Esin'in büyükelçi olan eşi Seyfullah Esin'in görevleri dolayısıyla uzun yıllar yurtdışında yaşamışlar ve bulundukları ülkelerin kültürel varlıkları ile yakından ilgilenerek zengin bir kütüphane ve arşiv oluşturmuşlardır. Emel Esin'in 1987 yılında vefatından önce hazırladığı vasiyet üzerine 1988 yılında TEK-ESİN Türk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Vakfı ve ona bağlı olarak da Dr. Emel Esin Kütüphanesi kurulmuştur. İslam öncesi Türk kültür ve sanatı konusunda Türkiye'deki en zengin koleksiyonlardan birine sahip olan kütüphanede 614 cilt içerisinde 917 yazma eser bulunmaktadır. Bu eserleri araştırmacıların hizmetine sunmak için 1995 yılında Mine Esiner Özer tarafından "*Dr. Emel Esin Kütüphanesi Kataloğu: Yazma Eserler"* hazırlanmıştır ("TEK-ESİN Vakfi", 2022).

Katalogda tüm eserler konularına ve türlerine göre alfabetik bir düzen olmadan 58 ayrı başlık altında sınıflandırılmıştır. Bir takip numarası altında sıralanan yazma eserlerin bibliyografik kimlikleri demirbaş numarası ve Dewey Onlu Sınıflama Sistemi konu numarası bilgileri ile başlamaktadır. Demirbaş numarasının altında Latin harfleriyle, konu numarasının altında ise Arap harfleriyle eserin ve yazarın adı kaydedilmiştir. Ardından sırasıyla eserin başlangıç satırı, yazı türü, dili, kâğıt özellikleri ve boyutu, yazı alanı, satır ve sütun sayısı bilgileri izlemektedir. Son olarak bitiş satırı ve diğer kataloglara yapılan göndermeler ile ilgili bilgiler verilmektedir. Eğer erişilebilmişse bazı bibliyografik kimliklerde istinsah tarihi ve müstensihi, eserin içeriği ve göze çarpan özellikleri, cilt özellikleri, temellük kaydı ve mühür bilgileri de eklenmiştir. Birden fazla nüshası olan eserlerde adlar ile başlangıç ve bitiş satırları ilk nüshada yazılmış ancak diğerlerinde yazılmamıştır. Sonu eksik olan eserler için ise alışılanın dışında bir seçim ile Arap harfli alıntıdan sonra *"sözlerinde kalmaktadır"* biçiminde ifade edilmiştir. Kataloğun sonunda dil, konu, yazar adı, Latin harfli eser adı ve Arap harfli eser adı olmak üzere 5 ayrı dizin hazırlanmıştır (Bkz. Ek-24) (Dr. Emel Esin Kütüphanesi…, 1995).

Mine Esiner Özer tarafından hazırlanan kataloğun Türk kültür ve sanatı konusunda çok değerli eserleri araştırmacılarla buluşturduğu, kütüphanede bulunan eserlerin bibliyografik denetimini sağlamada kullanılabilecek düzeyde olduğu şüphesizdir. Ancak diğer birçok katalogda olduğu gibi burada da bibliyografik kimlikler standart bir yapıda olmayıp, temel düzeyde hazırlanmıştır. Özellikle eserin yazı alanı boyutu bilgisi birçok kimlikte verilmemiş, eserler için başlangıçta çok ayrıntılı konu ve eser türü sınıflaması yapılmasına rağmen çoğu bibliyografik kimlikte eserin içerik özellikleri veya konusu ile ilgili hiçbir bilgi kaydedilmemiştir.

3.2.3.4. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yazma Eserler Kataloğu

İstanbul Araştırma Enstitüsü, İstanbul'un sahip olduğu kültürel ve tarihi mirasın, kentin korunması ve kente ait her türlü bilginin çağdaş bir anlayışla yeniden üretilip kentin belleğine yerleştirilmesi amacıyla 2007 yılında Suna ve İnan Kıraç Vakfı'na bağlı olarak kurulmuştur. İstanbul'u Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde inceleyen araştırma bölümlerinin yanında bir de uzmanlık kütüphanesi mevcuttur ("İstanbul Araştırmaları Enstitüsü", 2022).

İstanbul Araştırma Enstitüsü Kütüphanesi koleksiyonları arasında özellikle kent tarihini ve kültürünü yakından ilgilendiren zengin bir yazma eser koleksiyonu da bulunmaktadır. Önemli bir bölümü gazeteci, yazar Şevket Rado (1913-1988) bağışıyla enstitü kütüphanesine geçen koleksiyonda konularına göre 14 başlık altında tasnif edilmiş 1311 adet yazma eser bulunmaktadır. Aralarında Ahmedî'nin ünlü edebi eseri *İskender-nâmesi*'si gibi ünlü eserler, Mehmet Hanif'in 135 beyitlik *Sergüzeşt-name*'si gibi müellif nüshası eserler, fevkalede tezhipli eserler ve klasik, lake, bez, kadife, ebrulu, rokoko üsluplu ciltlerin örnekleri mevcuttur. Tüm bu kıymetli eserler için Prof. Dr. Günay Kut başkanlığında geliştirilen proje sonucunda *"İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yazma Eserler Kataloğu"* hazırlanmış ve 2014 yılında basılmıştır.

Kataloğun içindekiler bölümünde kütüphanede mevcut 1311 yazma eserin 14 ayrı konu başlığı altında sınıflandırılarak ve ağırlıklı olarak konu bazında düzenlenerek bibliyografik kimliklerin verildiği görülmektedir. Eser sayısının çok olduğu konu başlıklarının alt başlıklara da ayrıldığı katalogda her bir eser ilgili konu başlığının altında eser adına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Birbirini izleyen sıra numarası ile verilen bibliyografik kimliklerin yazma eserin yer aldığı koleksiyon numarası ve eserin dili ile başlamaktadır. Yazma eserin fiziksel özelliklerinin tanımlandığı kimliğin ilk bölümünde sırasıyla; kâğıt ve yazı alanı boyutu, yaprak sayısı, satır ve sütun sayısı, yazı türü, mürekkep rengi, kâğıt özellikleri (rengi, aharlı, su yolu, filigranlı olup olmadığı),

yapraklarının mevcut durumu, cilt özellikleri ve süsleme bilgileri, koruyucu yaprak olup olmadığı varsa kâğıt özellikleriyle birlikte verilmiştir. Ardından eserin mühür bilgileri vakıf ve temellük kayıtları, müstensih adı ve istinsah tarihi kaydedilmiş, eğer eser dışında notlar vb. mevcut ise bu bilgilerde bu bölümün sonuna eklenmiştir. Kimliğin ikinci bölümünde yazar/çeviren/şerh edenin adı, bulunabilmişse doğum-ölüm tarihleri ve eserde adının geçtiği yaprak sayısı, transkripsiyon harfleriyle eser adı ve yazmada geçtiği yaprak sayısı (eğer eserin bilinen diğer adları varsa yanında gösterilmiştir, adı belli olmayan eserlere ad kataloğu yapan kişi tarafından verilmişse [] ile gösterilmiştir), eserin başlangıç ve bitiş satırları Arap harfleriyle verilmiştir. Eğer eserin başı ve sonu eksik ise belirtilmiştir. Üçüncü bölümde eserin içerik bilgilerine geçilmiş, eserle ilgili tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde sırasıyla; eserin konusu bölümleri, gerek mukaddimenin gerekse bâbların başlıkları, divanlarda kaside ve gazellerin sayıları, eserde bulunan cedveli, şekil ve resimler bulundukları sayfalar belirtilerek kaydedilmiştir. Eser hakkında kısa notlara ve özellikle nadir veya özgün eserlerin ayırt edici unsurlarına dair bilgiler de yine bu bölüme kaydedilmiştir. Bibliyografik kimliğin son bölümünde ise *"Diğer nüshalar"* başlığında eserin diğer kataloglardaki nüshalarına göndermeler yapılmış ve *"Kaynaklar"* başlığında söz konusu eser hakkında yapılan çalışmalara referans verilmiştir (Bkz. Ek-25). Kataloğun sonuna eser adları, kişi adları, mecmualardaki kişi adları, müstensih adları ve istinsah tarihleri olmak üzere 5 ayrı başlıkta düzenlenen ayrıntılı dizinler eklenmiştir (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü …, 2014).

Uzman bir ekip tarafından bir proje kapsamında hazırlanan *"İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yazma Eserler Kataloğu"* yakın tarihte yayınlanmış hem yazma eserlerin nitelemesi hem de bibliyografik denetiminde kullanılan araçlar açısından ülkemizde yapılmış kapsamlı çalışmalardan biridir. Katalogda yazma eserlere ilişkin

hemen her türlü verinin bibliyografik kimlikte verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Kataloglarda araştırmacılar tarafından görülmesi arzulanan bibliyografik kimliklerin veriliş düzeninin standart bir yapıda olması ve bunun tüm kimliklere uygulanmış olması yönleriyle de nitelikli bir çalışmadır. Ancak yazar ve eser adlarının Arap harfli özgün imlasıyla verilişleri ile telif/tercüme tarihi bilgilerinin eksik olması kataloğun eksik yönlerini oluşturmaktadır.

3.2.3.5. Kubbealtı Vakfı Yazma Eserler Kataloğu

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, 1970 yılında Kubbealtı Cemiyeti adıyla faaliyete başlamış, 1978 yılında bugünkü adını alan Vakıf, Türk tarihinden gelen değerleri esas alarak bilim, sanat, dil ve çeşitli sosyal kültürel alanlarla yayınlar yapmakta, konferanslar düzenlemekte ve kurslar vermektedir ("Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı", 2022).

Vakfın kurucularından Ekrem Hakkı Ayverdi ve kardeşi Samiha Hakverdi'nin bağışladığı 196 yazma eser için, Vakfın kuruluşunun 50. yılı münasebetiyle *"Kubbeltı Vakfı Yazma Eserler Kataloğu"* hazırlanmış 2021 yılında yayınlanmıştır. Koleksiyonda 14. yüzyıldan 20. yüzyılın başına geniş bir zaman dilimine tarihlenen Osmanlı eserleri bulunmaktadır. Ünlü hattat Şeyh Hamdullah'a ait duâ kitabı, yine Hasan Rıza Efendi'nin 1869 yılında henüz 20 yaşında iken cüzler halinde yazdığı ilk mushaflarından biri, ünlü hattat ebru sanatçısı Necmeddin Okyay tarafından cildi ve ebruları yapılmış eserler, Mimar Sinan'ın bizzat yazdırdığı *"Tezkiretü'l-Ebniye"* isimli eserin bir nüshası, Kâtip Çelebi'nin tanınmış eseri *"Takvîmü-t- Tevârih"* in iki nüshası gibi önemli birçok eser koleksiyonun değerini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda başta Kur'ân-ı Kerîmler olmak üzere yazmaların tamamına yakını tezhiplidir.

Kubbeltı Vakfı Yazma Eserler Kataloğu'nda eserler 10 ayrı konu başlığı altında sınıflandırılmıştır. Duâ kitapları ve dini ilimler başlığındaki eserler, eser türlerine göre bir alt başlığa daha ayrılmıştır. Bir takip numarası altında sıralanan bibliyografik kimlikler Latin harfleriyle kaydedilen eser adı bilgisi ile başlamaktadır. Ardından yine Latin harfleriyle yazar adı varsa miladi takvim esasına göre ölüm tarihi ile birlikte kaydedilmiştir. Bunu müstensih ve istinsah tarihi (hicri ve miladi takvime göre) bilgileri izlemektedir. Sonraki bölümde eserin fiziksel özelliklerine geçilmiş sırasıyla; kâğıt ve yazı alanı boyutu, yaprak sayısı, satır ve sütun sayısı, dili, yazı türü, kâğıt özellikleri (aharlı, filigranlı olup olmadığı, kalınlığı, rengi), mürekkep bilgileri, cilt özellikleri kaydedilmiştir. Sonraki bölümde eserin bölümleri hakkında bilgi, süsleme unsurları sayfa numaraları ile birlikte verilmiş, süslemeleri uygulayan sanatkâr bilgileri de bu kısmın sonuna eklenmiştir (Bkz. Ek-26) (Kubbealtı Vakfı Yazma…, 2021).

Yazma eserlerin sahip olduğu sanatsal özellikleri itibariyle ön plana çıkan bir koleksiyonun, bu özelliklerinin bibliyografik kimliklerde sayfa sayılarından uygulayan sanatçısına kadar verilmesi çoğu katalogda yer almayan önemli bir unsurdur. Bibliyografik kimliklerde yer alan bilgileri standart bir form içinde verilmiş olması da önemlidir. Ancak eser adlarının Arap harfleriyle orijinal yazımlarının eksikliği, eserin konusu ve içeriği hakkında bilgiler, temellük, vakıf ve mühür kayıtları ile diğer nüshalarına göndermelerin eksik olması yönleriyle eleştirilebilecek bir katalog örneğidir.

3.2.4. Müze Kütüphaneleri Tarafından Yapılan Çalışmalar

3.2.4.1. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe, Farsça, Arapça Yazmalar Kataloğu

Topkapı Sarayı Müzesi'ni bugün sahip olduğu değere ulaştıran şeylerin başında kütüphanesi ve buradaki yazma kitaplar gelmektedir. Kütüphane Osmanlı saraylarındaki

kitap ve kütüphane kültürünün günümüze bir yansımasıdır. Çünkü buradaki koleksiyonlar saray atölyelerinde padişahların hazırlattığı yazma eserlerin yanında hânedan mensupları ve bürokratların padişahlara hediye etmesi, savaş ganimetleri veya satın alma gibi yollarla oluşmuştur. Ayrıca varisi olmayan yüksek devlet görevlilerinin ölümünden sonra sahip oldukları eserler de saray kütüphanelerine alınmaktaydı. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ne bu yollarla binlerce ciltlik Türkçe, Arapça Farsça yazmanın yanında, Bizans'tan Osmanlı sarayına kalmış çoğu tek nüsha olan Yunan, Latin, Süryani ve İbrani dillerinde yazılmış birçok eser kazandırılmıştır.

Kütüphanede din, tarih, edebiyat ve fen konularını içeren eserlerin yanında dünyada eşine az rastlanan zengin Mushaf koleksiyonu yer almaktadır. Çoğu Arap, İran, Hint, Mağrib, Selçuklu ve Osmanlı topraklarında hazırlanmış arasında en erken tarihlileri 8-9. yüzyıllara ait, kûfî hatla parşömen üzerine yazılmış Mushaflar arasında Halife Hz. Osman eliyle yazılmış 6, Halife Hz. Ali'ye dayandırılan 9, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e atfolunan 2 mushaf bulunmaktadır. Yine İran edebiyatının en güzel örnekleri Firdevsi'nin "Şehname"si, Mevlâna'nın "Mesnevi"si gibi önemli eserlerle, cilt, hat, tezhip ve minyatür bakımından da önem taşıyan eserlerle Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi her yönüyle çok zengin bir yazma eser koleksiyonuna sahiptir.

Tüm bu eserler için Fehmi Ethem Karatay tarafından 1961-1969 yılları arasında 7 ciltlik Türkçe, Arapça ve Farsça yazmalar kataloğu hazırlanmıştır. Türkçe yazmalar kataloğu 1961 yılında iki cilt halinde Farsça yazmalar kataloğu aynı yıl tek cilt halinde, Arapça yazmalar kataloğunun ilk cildi 1962, ikinci cildi 1964, üçüncü cildi 1966 ve dördüncü cildi 1969 yılında yayınlanmıştır. Tüm kataloglarda eserler konularına göre sınıflandırılmış, konular altında telif tarihine ve aynı eserde istinsah tarihine göre düzenlenmiştir. Türkçe katalogda 3081 cilt, Farsça katalogda 940 cilt ve Arapça katalogda 9043 cilt eser yer almaktadır. Tüm kataloglarda aynı düzeyde niteleme

unsuruna yer verilmiştir. Her bibliyografik kimlik bir takip numarası almıştır, bu numaranın yanında eserin kütüphanede bulunduğu koleksiyonun adını işaret eden baş harfli kısaltması ve yer numarası bulunmaktadır (Topkapı Sarayı Müzesi…, 1961, 1961, 1962) .

Bibliyografik kimliklerin ilk bölümünde eserin fiziksel özellikleri yer almaktadır. Bu bölümde sırasıyla; kâğıt özellikleri (rengi, aharlı olup olmadığı), kâğıt ve yazı alanı boyutu, yaprak sayısı, yazı türü, satır sayısı, istinsah tarihi, cilt özellikleri kaydedilmiştir. Sonraki bölümde eser adları önce Arap harfli orijinal şekliyle sonra transkripsiyon imlasıyla yazılmış, yazar adı ölüm tarihi biliniyorsa hem hicri hem de miladi olarak kaydedilmiştir. Bazı eserlerin bölümleri hakkında kısa bilgiler ve eserlerle ilgili bazı tespitlere de burada yer verilmiştir. Bibliyografik kimliğin son bölümünde "başı" ifadesiyle eserin başlangıç satırı kaydedilmiş ve son olarak diğer kataloglardaki nüshalara göndermeler yapılmıştır (Bkz. Ek-27). Türkçe kataloğun sonuna eser adına ve şahıs adlarına göre alfabetik olarak hazırlanmış iki dizin ve en sonuna resimli ve haritalı eserlerin numaralarını gösteren bir liste ilave edilmiştir (Topkapı Sarayı Müzesi…, 1961).

Bireysel bir çabanın ürünü olarak Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan zengin yazma eser koleksiyonunu gün yüzüne çıkaran ve bibliyografik denetimi açısından katkı sağladığı şüphesiz olan katalog Türkiye'de 60'lı yıllarda yapılmış yazma eser sayısı bakımından en kapsamlı kataloglardan biridir. Koleksiyonun sayıca fazlalığı göz önünde bulundurulduğunda Fehmi Ethem Karatay'ın çok kıymetli bir çalışma ortaya koyduğunu söyleyebiliriz. Ancak yine eserlerin sayıca fazlalığından kaynaklı girişte kendisinin de ifade ettiği gibi diğer yabancı kataloglarda ayrıntılı bibliyografik kimliği yer alan eserlerin oradaki numaralarına atıf yapılarak katalog hacminin artmaması amaçlansa da kataloğun bütünlüğü açısından eksik bir unsurdur. Ancak bir ekip çalışmasıyla mümkün olacağı bilinse de, eserlerin sahip olduğu fiziksel ve sanatsal

unsurlarıyla ön plan çıkan koleksiyondaki nadir veya özgün eserlerin ayırt edici unsurlarına dair bilgilere yer verilmemiş olması, eserin başlangıç satırının kaydedildiği bir nitelemede bitiş satırına yer verilmemesi de önemli eksikliktir.

3.2.4.2. Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Yazmaları Kataloğu

Vehbi Koç Vakfı'na bağlı olarak hizmet veren Sadberk Hanım Müzesi 1980 yılında açılmış Türkiye'nin ilk özel müzesidir. Müzenin içinde bulunan ihtisas kütüphanesine 1983 yılında bir iş insanı olan Hüseyin Kocabaş'a ait yazama eserler satın alma yoluyla dâhil edilmiş ve koleksiyona adı verilmiştir. Koleksiyonda mevcut 668 yazma eser içinde özellikle nadir eser niteliğindeki sâlnâmeler ayrı bir önem taşımaktadır. Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi sâlnâme koleksiyonu 421 adet sâlnâmesiyle özel kütüphaneler sıralamasında Türkiye'de birinci olup, özel ve resmi kütüphanelerin geneline bakıldığında ise ilk beşe girmektedir ("Sadberk Hanım Müzesi", 2022).

Müzenin Hüseyin Kocabaş koleksiyonunda bulunan yazmalar için 2001 yılında kütüphanecisi İsmail Bakar tarafından *"Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Yazmaları Kataloğu"* hazırlanmıştır. Katalogda bibliyografik kimlikler herhangi bir sınıflamaya tabi tutulmadan yazar adına göre alfabetik olarak sıralanmıştır, yazarı olmayan eserlerde kitap adı esas alınarak yine alfabetik sırasına konulmuştur. Bir takip numarası altında sıralanan bibliyografik kimliklerde: miladi takvim esasına göre doğum-ölüm tarihleri ile birlikte Latin harfleriyle kaydedilen yazar adı ve eser adı, dil, yazı türü, iç ve dış ölçüleri, satır ve sütun sayıları, yaprak sayısı, eserin içeriği hakkında kısa bilgi, varsa müstensihinin adı ile birlikte eserin istinsah edildiği yer ve tarih bilgileri verilmiştir. Kimi yazmalarda süsleme bilgileri sayfa numaralarıyla birlikte verilmiştir. Varsa mühür ve mülkiyet kaydı bilgileri de eklenmiştir. Son olarak yararlanılan kaynaklar, Dewey Onlu Sınıflama numarası, konusu ve kütüphane koleksiyon numarası ile niteleme

sonlandırılmıştır (Bkz. Ek-28). Kataloğun sonunda yazar adı, eser adı, müstensihler, konu, dil ve yazma eser numarasına göre hazırlanmış 6 dizin yer almaktadır (Sadberk Hanım Müzesi, 2001).

Katalogdaki bibliyografik kimlikler Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi çalışanı Ayşe Özakbaş'ın kişisel çabaları ile hazırlanmıştır. Ancak katalogda birinci düzeyde hazırlanan bibliyografik kimlikler standart bir yapıda olmayıp eserlerin bibliyografik denetimini sağlamada kullanılabilecek düzeydedir. Hazırlanan dizinlerin çeşitliliği kataloğu kullanıcı dostu kılarken, başlangıçta eserlerin sınıflandırılmaması, yazar adı ve eser adının aynı alfabetik sırada verilmesi erişimi zorlaştırmaktadır. Koleksiyonda çok fazla eser bulunmadığı için sınıflama yaklaşımı tercih edilmemiş olabilir ancak yazar adı ve eser adının Arap harfleriyle yazımları, başlangıç/bitiş satırları, eserin kâğıt veya cilt özellikleri gibi fiziksel unsurların eksikliği de düşünüldüğünde kataloğun kullanıcı dostu olmaktan uzak olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.4.3. Deniz Müzesi Komutanlığı El Yazmaları Kataloğu

Deniz Kuvvetlerine bağlı olarak hizmet veren Deniz Müzesi Komutanlığının hafızasını oluşturan Deniz Tarihi Arşiv ve İhtisas Kütüphanesi çok sayıda belgenin yanında sayıca az ama kıymetli bir yazma eser koleksiyonunu da korumakta, gelecek nesillere aktararak erişime sunmaktadır.

Deniz Müzesi Komutanlığı Deniz Tarihi Arşiv ve İhtisas Kütüphanesi'nde 16 ayrı konuyu kapsayan 289 eser için Prof. Dr. Günay Kut tarafından *"Deniz Müzesi Komutanlığı El Yazmaları Kataloğu"* hazırlanmış ve 2020 yılında yayınlanmıştır. Katalogda eserler konularına göre sınıflandırılmış her bir eser ilgili konu başlığının altında yazmaların demirbaş numarasına göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak düzenlenmiştir.

Katalogda bibliyografik kimlikler eserin fiziksel özelliklerinin ayrıntılı bir kaydıyla başlamaktadır. Nitelemenin ilk bölümünü oluşturan bu kısımda sırasıyla; eserin dili, kâğıt ve yazı alanı boyutu (yazılı kısmın sabit olmadığı durumlarda "*başka başka*" ifadesi için*"bb x bb"* kısaltması kullanılmıştır), yaprak sayısı (eserin boş olan bütün yaprak ve sayfaları *"boş"* şeklinde belirtilmiştir*),* satır ve sütun sayısı (satır sayısı değişken olan eserler *"Muhtelif st."* şeklinde ifade edilmiştir), yazı türü (eserin içerisinde farklı yazı türü görülmüşse sayfa aralığı belirtilmiştir), mürekkep rengi (başka renk mürekkeple yazılı alanlar sayfa aralığı veya sayısı belirtilerek yazılmıştır), kâğıt özellikleri (rengi, kalınlığı, türü, varsa ahar, su yolu, filigranlı olup olmadığı), kâğıdın durumu (eserin yapraklarında görülen lekeler, yırtıklar, kesikler, kopmuş-koparılmış kısımlar, kurt yenikleri ve yanıklar yaprak aralığı belirtilerek verilmiştir), tezyinatlı yaprak/sayfaların tahrir ve cetvel bilgileri (kullanılan motifler belirtilmiş, süslemeler yaprak numarası verilerek kaydedilmiştir), diğer yaprak/sayfaların cetvel bilgileri, cilt özellikleri, koruyucu kapak bilgisi (koruyucu yapraklarda herhangi bir not vs. görülmüşse kaydedilmiştir) yer almaktadır. Müstensih adı, istinsah yeri ve tarihi, temellük kaydı, vakıf kayıtları, mühür ve kaşe bilgileri yer almaktadır. İkinci bölümde eserin temel künye bilgilerine geçilmiş ve üretimine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde sırasıyla; eserin müellifi, tercüme edeni (doğum ve ölüm tarihi biliniyorsa hem hicri hem de miladi olarak kaydedilmiştir, müellif isimlerinin yazımında tam isim kullanılmış ancak genel olarak kullanılan kısaltma isim/mahlas var ise o da belirtilmiştir), Latin harfleriyle eser adları önce transkripsiyon imlasıyla sonra Arap harfli orijinal şekliyle yazılmıştır (eserin kimliği hazırlanan nüshada belirtilen isminin dışında eserin bilinen başka isimleri varsa diğer isimleri [/] konularak belirtilmiştir, eserin ismi belirtilmemişse kataloğu hazırlayan tarafından içeriğinden yola çıkılarak uygun bir isim verilmiş bu da yine [] içerisinde belirtilmiştir), bu bölümde son olarak eserin başlangıç ve bitiş satırı yazılmış görüntüleri

de eklenmiştir. Üçüncü bölümde eserin içerik bilgilerine geçilmiş, eserle ilgili tanıtıcı bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde sırasıyla; eserin telif tarihi, bölümleri, içeriğe dair özet bilgi, eser bir divan ise bölümlerden, fasıllardan, bablardan veya konu başlıklarından oluşuyorsa yaprak/sayfa aralıkları, eserin başında, içinde veya sonunda tablo, şekil, minyatür vb. mevcutsa bu bilgilere de bu kısımda yer verilmiştir. Bibliyografik kimliğin son bölümünde ise *"Diğer nüshalar"* başlığında eserin diğer kataloglardaki nüshalarına göndermeler yapılmış, "*Yayınlar"* başlığında eser üzerinde doktora düzeyinde yapılmış akademik çalışmalar ve eserle ilgili yayınlara yer verilmiş ve *"Kaynaklar"* başlığında tüm bunların tespitinde başvurulan kaynaklar referans verilmiştir (Bkz. Ek-29). Kataloğun sonunda eser, müellif, müstensih, diğer kişi isimleri indeksi ve istinsah tarihleri indeksi olmak üzere 5 ayrı başlıkta indeks hazırlanmıştır (Deniz Müzesi Komutanlığı…, 2020).

Deniz Müzesi Komutanlığı El Yazmaları Kataloğu Türkiye'de müze kütüphanesi yazma eser koleksiyonlarından, nicelik bakımından olmasa da nitelik bakımından, çok zengin olan birini gün yüzüne çıkaran, eserleri tüm özellikleriyle araştırmacı ve ilgililerle buluşturan çok önemli bir kaynaktır. Kataloğun başlangıcında 16 konu başlığı altında koleksiyonda nitelikleri ile ön plana çıkan eserlere değinilmesi yanında kataloğun hazırlanışı hakkında ve bibliyografik kimliklerin bölümlerinde hangi bilgilere yer verildiğinin ayrıntılı açıklanması yönleriyle son yıllarda Türkiye'de hazırlanmış en nitelikli kataloglar arasında yerini almaktadır. Niteleme unsurlarına değinecek olursak yazma eserlerin bibliyografik denetimi ve karşılaştırma yapma açısından yeterli ölçüde bilgi ve ayrıntı içermekte, bu bilgileri standart bir yapı içinde vermektedir. Eser hem kataloglama hem de erişim açısından diğer bazı kataloglarda eleştirdiğimiz eserlerin fiziksel ve sanatsal unsurlarının tüm yönleriyle yansıtılması açısından da örnek teşkil edecek bir çalışmadır.

3.2.4.4. Askeri Müze Yazma Eserler Kataloğu

Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı, Millî Savunma Bakanlığı Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Kültür Sanat Dairesi Başkanlığına bağlı İstanbul Harbiye semtinde konuşlandırılmış bir müzedir. Askeri müzeler başta askeri tarihe ait gerçekler olmak üzere çeşitli alanlarda bilimsel araştırma ve inceleme yapmakta olan araştırmacılara hizmet veren bir araştırma kurumu özelliği taşımaktadır. Müzenin içinde yer alan araştırma kütüphanesinde en eskisi 10. yüzyıla kadar tarihlenen Türkçe, Arapça, Farsça ve Batı dillerinde yazılmış çok değerli bir yazma eser koleksiyonu bulunmaktadır. Kütüphanenin "Yazma Eserler" bölümünde hizmete sunulan koleksiyon müzenin en eski koleksiyonlarından olup, çeşitli bağış ve askeri kurumlara ait kütüphanelerden müzeye ulaştırılan eserlerden oluşmaktadır.

Askeri Müze Kütüphanesi'nde 105 cilt içinde 138 adet yazma eser bulunmaktadır. 10. yüzyıldan başlayıp 20. yüzyıl başlarına kadar tarihlenen eserler arasında ünlü müellif hatları ile yazılmış nadir nüshalar yer almaktadır. Din, dil, edebiyat, siyaset, uygulamalı bilimler ve askeri konu eserlerin çoğunluğu Türkçe ve Arapça dillerinde yazılmıştır. Koleksiyonda Farsça, Fransızca ve Almanca dillerinde yazılmış eserler de yer almaktadır. Koleksiyonun en dikkat çeken özelliklerinden birisi de eserlerde yer alan mühürlerdir. Fatih Sultan Mehmed, Sultan II. Bayezid, Sultan III. Selim ve Sultan I. Abdülhamid'e ait mühürlerin bulunduğu eserlerin ismi geçen sultanlara sunulduğu veya onlar tarafından okunduğunu kanıtlamaktadır. Ayrıca birçok yazma eser içinde Hasköy Mühendishane-i Hümayun, Erkan-ı Harbiye Mektebi, Topçu Mektebi, Harp Akademileri, Bursa ve Erzincan liselerine ait çeşitli askeri kurumların ve kütüphanelerin mühürleri de bulunmaktadır (Askeri Müze Yazma…, [1997])

Bu koleksiyona araştırmacıların daha kolay erişimini sağlamak amacıyla Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı tarafından *"Askeri Müze Yazma Eserler Kataloğu"*

hazırlanmıştır. Eserlerden görüntülerle zenginleştirilen katalogda herhangi bir konu sınıflaması veya alfabetik bir düzen kullanılmamıştır. Eserlerin bibliyografik kimlikleri demirbaş numarasıyla başlamakta ardından sırasıyla Latin harfleriyle eser adı, cilt sayısı, yazı türü ve yaprak sayısı, kâğıt ve yazı alanı boyutu, satır sayısı, konusu, dili, müellifi, telif tarihi ve varsa kimin için yazıldığı, müstensihi ve istinsah tarihi bilgileri yer almaktadır. En sonda esere ait ayırt edici unsur olan önemli bilgiler kaydedilerek niteleme sonlandırılmıştır (Bkz. Ek-30).

Dünyanın sayılı askeri müzelerinden biri durumunda olan Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı'nın az sayıda eserden oluşan fakat nitelikleri itibariyle değerli olan eserleri kullanıcılarla buluşturan kataloğu eserlerin bibliyografik denetimi açısından şüphesiz önemli bir çalışmadır. Kataloglarda yer alan bibliyografik kimliklerde standart bir form yakalanmış olsa da birçok yönüyle eksiktir. Eserin tamlığını ortaya koymak amacıyla kaydedilen başlangıç ve bitiş satırlarının ve eser adının orijinal dilde yazımlarının olmaması, katalogda herhangi bir sınıflama veya alfabetik düzen yanında dizinlerin olmaması bu eksikliklerdendir.

3.2.5. Diğer Çalışmalar

3.2.5.1. Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu I

Tercüman Gazetesi Kütüphanesi, koleksiyonları arasında yazma eser bulunan kuruluşlardandır.[33] Gazete ve kütüphanenin açık aldığı olduğu dönemlerde satın alma yoluyla oluşturulan koleksiyonda 694 cilt Türkçe, Arapça Farsça ve bir adet de Arnavutça yazma eser bulunmaktadır. Bu eserlerden araştırmacıların yararlanmasını mümkün

[33] Bu koleksiyon 1991 yılında Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi tarafından satın alınmıştır ve burada hizmete sunulmaktadır.

kılmak amacıyla 1979 yılında Günay Kut tarafından bir katalog hazırlanmaya başlamıştır. 1982 yılında tamamlanan çalışma, 1989 yılında *"Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu I"* adıyla yayınlanmıştır. Tercüman Gazetesi Kütüphanesi yazmalarının birinci cildi olarak hazırlanan bu katalog sadece Türkçe yazmaları kapsamakta ve 306 cilt içerisinde 398 esere ait bibliyografik kimlik bulunmaktadır.

Katalogda eserler 12 konu başlığı altına sınıflandırılmıştır. Çoğu başlık alt konularına ve eser türlerine göre tekrar sınıflandırılarak bibliyografik kimlikler sıra numarası almıştır. Günay Kut tarafından hazırlanan diğer kataloglarda olduğu gibi bu katalogda da bibliyografik kimliğe eserin fiziksel tasviri ile başlanmıştır. Sırasıyla eserin, kâğıt ve yazı alanı boyutu, yaprak sayısı, satır ve sütun sayısı, yazı türü, cetvel ve mürekkep bilgileri, kâğıt özellikleri (aharlı, filigranlı, rengi, kalınlığı), yaprakların fiziksel durumu (hasarlı olup olmadı vb.), cilt özellikleri, sözbaşları ve tezhip özellikleri, vakıf ve temellük kayıtları, mühür bilgileri, müstensihi ve istinsah tarihi bilgileri yer alır. Eğer eserde atlanan sayfalar varsa sayfa aralığı da yine bu bölüme kaydedilmiştir. Bibliyografik kimliğin ikinci bölümünde Latin harfleriyle yazar adı verilmiş ve eğer varsa hemen yanına yazar hakkında bilgi veren bir veya iki kaynak yazılmıştır. Daha sonra eser adı transkripsiyon ve Arap harfli orijinal şekliyle kaydedilmiş, eserin başlangıç ve bitiş satırlarına yer verilerek bu bölüm sonlandırılmıştır. Üçüncü bölümde eser hakkında kısa bilgi, ayırt edici unsurlar verilmiş ve eserin diğer nüshalarını ve basımlarını gösteren belirli kataloglar kaynak olarak gösterilmiştir. Eğer koleksiyonda bir eserin birden fazla nüshası var ise *"aynı eser"* denilmiş ayıca başı sonu verilmemiştir. Fakat eksiklik ve fark varsa hem *"aynı eser"* denilmiş hem de başı ve sonu verilmiştir (Bkz. Ek-31). Kataloğun sonunda eser adı, yazar adı ve müstensih adına göre hazırlanan 3 indeks yer almaktadır (Tercüman Gazetesi Kütüphanesi…, 1989).

Türkiye'de yazma eser bulunduran kurum ve kuruluşlarda farklılığı görmek açısından Tercüman Gazetesi Kütüphanesi çok önemli bir örnektir. Tercüman Gazetesi 1979 yılından itibaren satın alarak oluşturduğu yazma eser koleksiyonunu hazırladığı katalogla kullanıcı ile buluşturmuştur. Katalogda yazma eserlere ilişkin hemen her türlü verinin bibliyografik kimlikte verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bibliyografik kimliklerin veriliş düzeninin standart bir yapıda olması ve bunun kataloğun girişinde açıklanması kullanımını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca eserlerin diğer yazma ve basma nüshalarına işaret edilmesi kataloğun diğer önemli özelliğidir. Ancak katalogda Türkmen'in de (2007, s. 172) dikkat çektiği üzere bazı konu başlıklarının sınıflandırılmasında, örneğin Mantık ve Felsefe kitapları İslami İlimler ana konu başlığı altında, Ahlâk ve Siyaset konusunun Edebî Eserler ana konu başlığı altında sınıflandırılması hatalıdır.

3.2.5.2. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Katalogları

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı da dermesinde yer alan yazmaların kataloglarını hazırlamıştır. Atatürk Kitaplığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdür Yardımcılığından emekli Nail Bayraktar'ın üstün çabalarıyla 6 ana koleksiyon[34] altında toplanmış eserlerin 1993-2003 yılları arasında yayınlanmış kataloglarıdır (Atatürk Kitaplığı, 2021). Yayınlanan kataloglar yazar adına göre alfabetik olarak düzenlenmiş olup yazar kaydı olmayan eserler ise kitap adı esas alınarak alfabetik olarak sıralanmıştır. Bibliyografik kimliklerde; yazar adı, eser adı, telif tarihi, yaprak ve satır sayısı, yazı türü, istinsah tarihi ve müstensihi, konu, dil ve demirbaş numarası yer alır. Standart bir yapıda sunulan bibliyografik kimliklerde eserlerin sınıflama numarasına,

[34] Bunlar; Belediye, Cevdet Paşa, Yazma Kur'anlar, Muallim Cevdet, Fatma Aliye ve Osman Ergin koleksiyonlarıdır.

Arap harfli yazar ve eser adına hiç yer verilmemesi kataloğun eksik yönleri olduğu söylenebilir. Başında koleksiyon ve katalog düzeni hakkında açıklayıcı bilgilerin yer alması ise katalogların kullanıcılar tarafından etkin bir şekilde kullanılmalarını sağlamaktadır. Bu nitelikleriyle Atatürk Kitaplığı yazmaları kataloglama çalışmaları başarılı katalog örneklerindendir diyebiliriz.

3.3. Yabancı Ülkelerde ve Türkiye'de Yapılan Yazma Eser Kataloglarının Değerlendirilmesi

Yabancı ülkelerde ve Türkiye'de yapılan yazma eser kataloglarının genel incelemesi, analizi ve karşılaştırması yapıldığında farklı bulgulara erişilmiştir. Kütüphaneler, enstitüler ve bazı özel koleksiyonların yazma eser kataloglarını çoğunlukla konu, dil ve kronoloji sınıflamasına göre, nadir olarak da herhangi bir sınıflamaya gitmeden düzenledikleri ve eser adı veya yazar adına göre alfabetik olarak listeledikleri görülmektedir. Yazma eser koleksiyonlarının çoğunda din, edebiyat, siyaset, İslam hukuku, tarih, coğrafya, tıp, astronomi alanları öne çıkmaktadır. Yurtdışındaki yazma eser koleksiyonları genellikle oryantalist veya devlet görevlilerinin seyahatleri ve görevleri sürecince bulundukları Doğu kentlerindeki yazma eserleri bulundukları kentlere taşımaları, satın alma veya bağış yoluyla; Türkiye'de ise vakıflardan devir, yazma eser ilgilileri tarafından toplanma ve bağış yoluyla oluşturulmuştur.

Kataloglarda genellikle bir takip numarası altında sıralanan yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinin uluslararası kataloglama kuralları, standartları veya ulusal bir rehber çerçevesinde yapıldığı bilgisine rastlanmamıştır. Katalogların çoğunlukla doğu yazmaları uzmanlarının kişisel çabasıyla veya projeler kapsamında hazırlandığı görülmüştür. Üniversite kütüphanelerinde hazırlanan kataloglar dışında diğer katalogların içerdiği eserlerin çevrimiçi kataloglarda taranabilme olanakları maalesef

bulunmamaktadır. Erişilebilen MARC kayıtları örnekleri incelendiğinde, aynı eserin basılı katalogda yer alan niteleme bilgileri ile çevrimiçi katalogda yer alan MARC kayıtları arasında önemli farklılıklar olduğu görülebilmektedir. Bunların yanında MARC kayıtlarındaki bazı alanlarının yazma eserlere ait niteleme bilgilerinin kaydında yanlış yorumlandığı örneklerle açıklanmıştır. Tüm bunların yanında basılı kataloglarda niteleme bilgilerinin kaydında tekbiçimliğin sağlanamadığı ve yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde tekbiçimliğin sağlanması amacıyla yazma eser uzmanlarına yönelik olarak ayrıntılı bir rehberin hazırlanması ve kullandırılması gerektiği görülmektedir. Hem yabancı ülkelerdeki hem de Türkiye'deki yazma eser kataloglarının hazırlanmasının tamamen kurumlar ile doğu dilleri uzmanlarının çabalarına bırakılmaması gerektiği, bir ekip çalışması gerektirdiği ve bu ekip içerisinde bilgi ve belge yönetimi uzmanları ile birlikte dil, din, edebiyat, sanat tarihi uzmanları ve yazma eser kültürü ve tecrübesine sahip kişilerin iş birliği içerisinde hareket etmesi gerektiği görülmektedir.

Yabancı ülkelerdeki ve Türkiye'deki yazma eser katalogları arasındaki farklılıkları gözlemlemek için ise bibliyografik niteleme unsurları açısından bir karşılaştırılma tablosu hazırlanmıştır (Bkz. Tablo-1). Yukarıda değinilen benzer yönler ile birlikte bu karşılaştırmanın sonuçları tez kapsamında ele alınacak olan rehbere katkı sağlamaktadır.

Tablo 1: Bibliyografik Niteleme Unsurları Açısından Yabancı Ülkelerdeki ve Türkiye'deki Katalogların Karşılaştırması

Sıra no	Bibliyografik Niteleme Unsuru	Yabancı ülkelerdeki 13 katalog içinde	Türkiye'deki 18 katalog içinde
1	Arap harfli eser adı	9	11
2	Latin harfli eser adı	11	18
3	Değişik biçimde/ bilinen diğer eser adı	4	4
4	Arap harfli müellif ve/veya müstensih adı	4	6
5	Latin harfli müellif ve/veya müstensih adı	13	18

6	Müellif ve/veya müstensih doğum-ölüm tarihleri	5	12
7	Müellif ve/veya müstensih hakkında bilgi	4	3
8	Diğer sorumluların kaydı	2	4
9	Telif yeri	1	1
10	Telif tarihi	5	10
11	İstinsah yeri	6	8
12	İstinsah tarihi	10	18
13	Başlangıç satırları	9	14
14	Bitiş satırları	9	13
15	Eserin konusu	3	12
16	Eserin dili	3	14
17	Kâğıt özellikleri	10	14
18	Yaprak sayısı	11	15
19	Yazı türü	7	18
20	Yazım türü	4	0
21	Satır ve sütun sayısı	12	18
22	Kâğıt ve yazı alanı boyutu	11	17
23	Cilt özellikleri	11	14
24	Tezhip, minyatür vb. sanatsal özellikleri	10	16
25	Mürekkep bilgisi	6	7
26	Mühür bilgileri	5	9
27	Mülkiyet kaydı	6	11
28	Fevâid kayıtları	2	2
29	Eserin içeriği ile ilgili bilgiler	3	7
30	Eserin bölümleri hakkında bilgi	2	7
31	Eser hakkında ek notlar	8	7
32	Eserin kenar notları	2	3
33	Eser hakkında yapılan çalışmaların kaydı	4	1
34	Kaynaklar	2	6
35	Kondisyon bilgisi	4	6
36	Metnin harekeli olup olmadığı	1	0
37	Rakabe kaydı	2	0
38	Diğer nüsha bilgileri	6	10
39	Yer numarası	8	11
40	Eserin kataloğu hazırlanırken başvurulan kaynaklar	3	2
41	Varsa basılı kopyaları, tıpkıbasımları hakkında bilgi	3	0

Yazma eser kataloglarının detaylı şekilde analizi yapıldıktan sonra erişilebilen, önerilecek rehbere de katkı koyabilen bulgular sonucunda değerlendirme şu şekildedir:

- Yabancı ülkelerdeki örneklerin genelinde, katalogların bibliyografik niteleme düzeyinin temel seviyede olmamakla beraber ileri seviyede olmadığı görülmektedir. Öyle ki nitelemede: müellif ve/veya müstensih adlarının Arap harfli yazımları 13 katalogdan sadece 4'ünde bulunmaktadır, eserlerin konusu ve diline ise sadece 3 katalogda yer verilmiştir. Yabancı ülkelerdeki yazma eser koleksiyonları sayıları binleri bulmayan ülkemize göre çok küçük koleksiyonlardır. Bu bakımdan incelenen örneklerden bazıları Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinin en küçük koleksiyonları kadardır. O nedenle her bir eser için ayrıntılı ileri düzey kayıtların hazırlanması çok daha mümkündür. Bibliyografik kimliklerin verilmesindeki farklılıklar da yazma eserlerle ilgili niteleme alanlarında standardın sağlanamadığını göstermektedir. Özellikle müellif ve müstensih adlarının kaydında bazen şöhret/mahlas veya lakap addan önce bazense addan sonra yazılmıştır. Sanatsal özelliklerin kaydında bazı eserlerde tezhip ve minyatürlerin renk özellikleri ayrıntılı açıklanmış bazılarında ise sadece figürlere yer verilmiş renk bilgisi hiç kaydedilmemiştir. İncelenen örneklerde müellif adı, eser adı, mülkiyet kaydı, fevâid kayıtları gibi bilgilerin eserin hangi yapraklarında olduğu bilgisi Türkmenistan Milli Elyazmaları Enstitüsü Türkçe Yazma Eserler kataloğu dışında hiçbir katalogda yer almamaktadır. Bu durum katalogların bilgi kaynaklarının etkin erişimi ve kullanımı amacıyla hazırlanmasının tam olarak anlaşılamadığını ve bibliyografik kimlikleri hazırlayan uzmanların kütüphanecilik bakış açısından uzak olduğunu ortaya koymaktadır.
- Bunlara karşılık katalogların genel olarak eserlerin sadece eser adı, sorumluluk veya fiziksel özelliklerinin değil entelektüel içerikleri, eser hakkında yapılan çalışmalar ve eserin diğer nüshalarına yapılan göndermelere yer vermesi eser dışı

niteleme unsurlarına önem verildiğini göstermektedir. Eserlerin fiziksel özellikleri ile cilt özelliklerinin neredeyse tüm kataloglarda niteleme unsuru olarak kaydedilmesi bu bilgilerin öneminin tam olarak anlaşıldığını ortaya koymaktadır. Bir iki örnekte rastlanan metnin harekeli olup olmadığı ve rakabe kaydı bilgilerinin verilmesi ise tezde önerilen rehberin içeriği konusunda yönlendirici katkı sağlamıştır. Bu yönleriyle incelenen kataloglar yazma eserlerin bibliyografik denetiminde ve nüsha karşılaştırmalarında bilgi merkezlerine, eserler üzerine yapılacak çalışmalarda ise araştırmacılara danışma kaynağı olarak yardımcı olacak ve katkı sağlayacak niteliktedir.

- Türkiye'deki katalog örnekleri genel olarak değerlendirildiğinde yabancı ülkelerdeki örneklerle benzer şekilde bibliyografik niteleme düzeyinin temel seviyede olmamakla beraber ileri seviyede olmadığı görülmektedir. En belirgin farklılık Türkiye'deki örneklerde eserlerin entelektüel yönleri ile eser dışı niteleme unsurlarına bibliyografik kayıtlarda çok daha az yer verilmesidir. Örneğin incelenen kataloglar arasında eser hakkında yapılan çalışmaların kaydına yalnızca 1 katalogda, eserin içeriği, bölümleri, ayırt edici özellikleri hakkında bilgilerin kaydına 7 katalogda, eserin kenar notlarının kaydına 3 katalogda, eserin kataloğu hazırlanırken başvurulan kaynaklar kaydına ise 2 katalogda yer verilmiştir. Eserin yazım türü ile basılı kopyaları, tıpkıbasımlarının kaydına ise hiç rastlanmamıştır. Yine yurtdışı örneklerinde görülen rakabe kaydı bilgisine de yer verilmemiştir. Bu durumun benzer şekilde katalogların kütüphanecilik bakış açısıyla hazırlanmadığını bibliyografik nitelemeye sadece eser odaklı değil eser dışı unsurlarla erişim odaklı bütüncül ve tamamlayıcı yaklaşılmadığından kaynaklandığını düşündürmektedir. Eserlerin başlangıç ve bitiş satırları eserin tamlığını ortaya koyması açısından önemli bir bilgidir. Topkapı Sarayı Müzesi

Kütüphanesi tarafından hazırlanan katalogda eserlerin başlangıç satırlarının kaydedilip bitiş satırlarının yazılmaması bu bütünlüğü bozmaktadır. Bibliyografik kimliklerin verilmesindeki farklılıklar Türkiye'deki örneklerde de belirgindir. Genel olarak tüm kataloglarda, müellif ve müstensih adlarının yazımında bir birliktelik sağlanamadığı, çoğunda da şöhret/mahlas, lakap, unvan, neseb bilgilerinin kaydedilmeden sadece adın kaydedildiği gözlemlenmiştir. Bunun yanında yazma eserlerin kâğıt, cilt, minyatür, tezhip, yazım türü ve mürekkep gibi fiziksel ve sanatsal özelliklerine yer verilmişse de bilgilendirici ve ayrıntılı olmadıkları *"tezhiplidir"* veya *"minyatür var"* gibi basit ifadelerle açıklandığı tespit edilmiş hatta bazı kataloglarda *"fiziksel tasvirin"* gereksiz olduğu ifade edilmiştir. Oysaki bilgi merkezleri yazma eserlerin bu özellikleri ile koleksiyonlarının önemini ve farklılığını gösterme imkânına sahip olabilmektedir.

- Bunlara karşılık olarak Türkiye'deki katalogların yurtdışındaki örneklerle arasında büyük farklar yoktur. Ülkemizdeki yazma eserlerin nicelik ve nitelik olarak değeri ve bu eserleri kataloglama konusundaki birikimimizin yansıtıldığı bir düzen içerisinde yürütülen daha planlı ve standart çalışmalar yapıldığında uluslararası düzeyde yönlendirici konuma gelebiliriz. Diyanet İşleri Başkanlığı ile Koç, Boğaziçi, Ankara Üniversiteleri kataloglarının nitelik olarak ön plana çıkması, görev ve sorumluluğu itibariyle Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı önderliğinde kamu-üniversite iş birliği ile bu çalışmaların yapılabileceğini göstermektedir. Bu çalışmanın temeline ise bibliyografik kimliklerin verilişindeki bu farklılıkların giderilmesinin oturtulması halinde yazma eser koleksiyonlarının depolarda muhafaza edilen defineler olmasının önüne geçilebilecektir. Böylece yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde

ulusal düzeyde bir standardın kullanımı mümkün olabilecek ve bu eserlerin uluslararası düzeyde erişimleri başarılı şekilde sağlanmış olacaktır.

Yukarıda yorumlanan bulgulardan yola çıkılarak yazma eser koleksiyonlarının düzenlenmesi, erişim ve paylaşım faaliyetlerinde;

önerilmesi planlanan rehberin ulusal düzeyde standart olarak kullanılabilecek ve ihtiyaca cevap verecek bir şekilde tasarlanmasına önem ve öncelik verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAZMA ESERİN BİBLİYOGRAFİK NİTELEMESİ İÇİN KULLANILACAK MARC VE RDA ALANLARI İLE UYULMASI GEREKEN KURALLAR: REHBER ÖNERİSİ

Tezin bu bölümünde yazma eserin bibliyografik nitelemesi için kullanılacak niteleme alanları, alanlar arası ilişkiler ve kataloglama kurallarına ilişkin bilgiler verilerek önerilen rehberin yapısı ortaya konacaktır. Bilgi merkezlerine ve yazma eser uzmanlarına kılavuz olmak adına bu bölümde, MARC ve RDA standartları kapsamında yazma eserlerin olabilecek en kapsamlı düzeyde kataloglanabilirliğini ortaya koyarak niteleme alanlarına örnekler verilecektir. Yazma eserler nüshadan nüshaya farklılıklar gösterdiği için her biri nadir eser olması sebebiyle, tanımlama alanlarında bir standart oluşturmak ve sınıflamak birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu karmaşık duruma rağmen bir bilgi kaynağı olarak yazma eserin kaynak türüne özgü terminolojisine hâkim olunması, standart kayıt oluşturmaya elverişli otomasyon programı ve bilgi ve belge yönetimi uzmanları ile sanat tarihi, tarih, edebiyat ve ilahiyat alan uzmanlarının ortak çalışmaları ile standart bibliyografik kayıtlar oluşturmak mümkün olabilecektir.

RDA standardının bilgi merkezlerinde kullanılmaya başlanmasıyla birlikte MARC'ın bazı alanlarında değişimlere gidilmiş ve RDA'ya uyumlandırmaya çalışılmıştır. Bu nedenle RDA'nın sunmuş olduğu ilişkisel kataloglama bağlantı kodları ile MARC'ın niteleme alanlarına göre RDA kuralları verilecektir. RDA'nın adında yer alan "*erişim"* ifadesi doğrudan imkân verdiği bu ilişkisel kataloglamaya işaret etmektedir. Şöyle ki yazma eser örneğinde bunu açıklayacak olursak; bir yazma eserin bibliyografik nitelemesinde farklı sorumluluk bildirimleri ile adı geçen birçok kişi olacaktır. Bir eserin müellifi başka bir eserin müstensihi olabilmektedir veya bir başka

eserin temellük, semâ, kıraat kaydında yer alabilmektedir. Bir isim üzerindeki tüm bu farklı sorumlulukların bibliyografik kayıtta ilişkilendirilmesiyle birlikte bu isim ile arama yapan kullanıcı o kişiyle bağlantılı *"isimden-kaynağa", "kaynaktan-kaynağa*" ve *"isimden-isme"* yapılacak tüm göndermeleri bir arada görebilecektir (Cünüş, 2018, s. 170; Bayter, 2021, s. 105).

Kaynak tanımlama için en çok kullanılan standartlardan biri olan MARC21 alanları tüm materyaller için benzerlik göstermekle beraber bazı MARC alanları kaynak türlerine göre değişiklik göstermektedir. Yazma eserlerin standart formatta üretilmemesi, her eser üzerindeki sorumluların çeşitliliği, sanatsal ve fiziksel özelliklerinin değişkenliğinden dolayı kullanılacak MARC alanlarının çoğaltılması mümkündür. Tezin *"yazma eserlerin bibliyografik nitelemesine yönelik yapılan çalışmalar"* başlıklı üçüncü bölümünde yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinin ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı, Koç ve Boğaziçi Üniversitesi gibi örneklerin dışında başlangıç düzeyinde olduğu ortaya konmuştur. Ancak bunun aksine mevcut standartlar kullanıcıların araştırma sonuçlarını daha nitelikli bir noktaya ulaştırmaya imkân sunmaktadır. Bunun için ise yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde olabildiğince fazla alan kullanmalı ve eserin üzerindeki kayıtların niteleme alanlarında tanımlamaları ayrıntılı biçimde yapılmalıdır.

Yazma eserin bibliyografik nitelemesi yapılabilecek iki türü vardır:

1. Eserin fiziksel nüshası
2. Dijitalleştirilmiş kopyası

Bu bölümde anılacak bibliyografik niteleme alanları her iki materyal türüne ait açıklama ve örnekleri içerek olup AACR2'den RDA'ya yapılan tüm değişiklikleri değil sadece yazma esere özgü yeni RDA kurallarının çoğunu ve MARC21'de bibliyografik tanımlama ve erişim için yapılan RDA eklemeleri ile değişiklikleri içerecektir.

4.1. Leader

MARC21'de bütün bilgi kaynaklarının bibliyografik nitelemesine ilk olarak **"Leader"** alanı ile başlanır. Bu alanda otomasyon sistemleri tarafından doğrudan verilen (00-04, 10, 11, 12-16, 20, 21, 22, 23) ve kodlanması gereken (05, 06, 07, 08, 09, 17, 18, 19) alanları yer almaktadır. Burada yazma eserler için kodlanması gereken alanlar şunlardır:

05 - Kayıt durumu = **Record status:** Nitelemesi yapılacak yazma eser ilk kez kaydedilecekse yeni kayıt için **"n – New"**, düzenlenen veya revize edilen bir kayıt ise **"c - Corrected or revised"** , silinecek bir kayıt ise **"d - Deleted"** kodu seçilmelidir.

06 – Kaynak türü = **Type of record:** Bu alan bilgi kaynağının biçimini ifade eden 14 ayrı koddan oluşur. Bu alanda fiziksel nüshasının bibliyografik nitelemesi yapılan bir yazma eser için **"t - Manuscript language material = El yazması dil materyali"** kodu ve dijital kopyası nitelenen yazma eser için ise **"m - Computer file = Bilgisayar dosyası"** kodu seçilmelidir.

07 - Bibliyografik seviye = Bibliographic level: Bilgi kaynağının bibliyografik seviyesinin yani bir koleksiyon veya tek başına bir eser olarak tanımlamasının yapılıp yapılmadığının belirtildiği 7 ayrı koddan oluşan bu alanda, yazma eserler için **"m – Monograf/Item"** kodu seçilmelidir.

17 - Kodlama seviyesi = Encoding level: Bu alan bilgi kaynağının bibliyografik kaydında kullanılan kodlama seviyesini işaret eden 10 ayrı koddan oluşur. Yazma eserlerin ayrıntılı bibliyografik nitelemesinin yapılması gerektiğinin savunulduğu bu çalışmadan hareketle katalog seviyesinin tam seviye olduğunu gösteren **"#"** kodunun kullanılması önerilmektedir.

18 - Tanımlayıcı kataloglama formu = Descriptive cataloging form: Bu alanda bilgi kaynağının bibliyografik nitelemesinin hangi standart kullanılarak yapıldığı kodlanır. AACR için "a" , noktalamalar dâhil ISBD için "i" kodu verilmiştir. Eğer nitelemesi yapılan eserin bulunduğu bilgi merkezi tarafından RDA standardı kullanılıyorsa MARC'da RDA'ya uyarlanan **ISBD noktalama dâhil "i"** kodu kullanılmalıdır. Bu alan 040 - Kataloglama Kaynağı alanı ile ilişkili olup burada kullanılan koda uygun olarak 040 - Kataloglama Kaynağı alanının "$e- Tanımlama kuralları" alt alanına kullanılan kataloglama kuralı bilgisi yazılmalıdır.

4.2. 00X - Bibliyografik Kontrol Alanları = Control Fields

Bu alanlar bibliyografik nitelemesi yapılan yazma eserin kodlardan oluşan özet verileri, diğer bir deyişle bilgisayar dilinde oluşan kimliğidir. Bu kimlik eserin, materyal türü, dili, tarihi, kataloglama kaynağı vb. bilgilerinin uygun kod ve numaralar kullanılarak seçilmesi ile oluşur.

Bu bölümde 001- Kontrol Numarası Alanı, 003 - Kontrol Numarası Tanımlayan Kurum Alanı ve 005 – Son İşlem Tarihi ve Saati Alanı otomasyon sitemi tarafından otomatik olarak oluşturulup dışarıdan müdahaleye kapalı olduğu için, 006 – Sabit Uzunluklu Veri Öğeleri Alanı ise nitelemesi yapılan kaynağa ek bir materyal varsa onun özelliklerine işaret ettiği için açıklanmayacaktır.

Yazma esere yönelik olarak bu bölümde doldurulması gereken alanlar 007 – Fiziksel Tanım Sabit Alanı ve 008 – Sabit Uzunluklu Veri Öğeleri (Kontrol) Alanı'dır.

4.2.1. 007 – Fiziksel Tanım Sabit Alanı = Physical Description Fixed Field

Bu alan bilgi kaynağının fiziksel özelliklerini/diğerlerinden ayrılan özelliklerini tanımlayan 15 ayrı koddan oluşur. Bu alanda özellikle kâğıt dışı ortamlardaki bilgi

kaynakları için kullanılabilecek genel materyal kategorisi seçilmektedir. Bu kategorilerden harita "a", elektronik kaynak "c", mikroform "h", metin/yazı "t" gibi farklı seçim alanları bulunmaktadır. Yazmalar için bu listeden elektronik kaynak **"c=electronic resource"** ve **"t=text"** seçenekleri kullanılabilir.

Materyal kategorisi **"c=electronic resource - 00"** seçilen eserlerin spesifik malzeme tanımı için "01", renk bilgisi için "03", boyut bilgileri için "04" ve dosya formatı için "09" karakter konumundaki alt alan kodlarının seçiminden hareketle yazma eserler için;

- Renk tanımı-03 karakter konumunda siyah-beyaz "b" ve çok renkli "c" kodları

- Dosya formatı-09 karakter konumunda tek dosya formatı "a", ve karışık dosya formatı "m" kodları seçilmelidir.

4.2.2. 008 - Sabit Uzunluklu Veri Öğeleri (Kontrol) Alanı = Fixed-Length Data Elements

Tanımlaması yapılan yazma esere ait materyal türü, dil, katalog seviyesi, kataloglama kaynağı gibi alt alanlara ait tanımlama kodlarının seçildiği alandır. Bu alanda bazı bilgiler kısaltmalarla bazıları da rakamlarla ifade edilir. 008 alanı nitelemesi yapılan bilgi kaynağı türüne göre 39 karakterden oluşur. Bunlardan 00-17 ve 35-39 arasındaki karakter kodları tüm materyaller için ortak alanlar olup, seçilen bilgi kaynağı türüne göre 18-34 arasındaki karakter kodları değişiklik göstermektedir. Ayrıca, 00-05 alt alanı otomasyon sistemleri tarafından otomatik üretilmekte olup, 06, 07-10, 11-14, 15-17, 35-37, 38, 39 alanları seçime bağlıdır. 006 alanında olduğu gibi fiziksel nüshasının bibliyografik nitelemesi yapılan bir yazma eser için *Books = Kitaplar*, dijital kopyası nitelenen yazma eser için ise *Computer files = Bilgisayar dosyası* karakter konumları seçilerek aşağıdaki alt alanlara veri girişi yapılmalıdır.

06 - Tarih türü = Type of date: 15 ayrı kod bilgisinin sunulduğu bu alanda yazma eserler için muhtemel seçilecekler şunlardır:

m - Multiple dates = Birden fazla tarih: Aynı nüshada hem telif hem istinsah tarihi olan eserler için,

n - Dates unknown = Bilinmeyen tarih: Tarih bilgisinin bulunamadığı eserler için,

q - Questionable date = Şüpheli tarih: Tarih bilgisinin kesin olarak belirlenemediği köşeli parantez içinde verildiği eserler için,

s - Single known date =Bilinen tek tarih: Tarih bilgisinin kesin olarak tespit edildiği eserler için seçilmelidir.

Eğer 06 alt alanında tek tarih "s" kodu seçilmiş ise devamında 07-10 alt alanına tarihin ne olduğu yazılmalıdır. Birden çok tarih "m" kodu seçilmiş ise 07-10 alt alanına eserin telif tarihi, 11-14 alt alanına ise eserin istinsah tarihi bilgisi kaydedilmelidir.

15-17 - Yayın, üretim veya uygulama yeri = Place of publication, production, or execution: Bu alanda Kongre Kütüphanesi tarafından yayınlanan *"Marc Code List for Countries = Ülkeler için Marc Kodu Listesi"* tablosundaki ülke veya eyalet kodları kullanılmalıdır. Bu çalışma kapsamındaki Doğu yazmalarının çoğu Osmanlı İmparatorluğu döneminde üretildiği ve çeşitli yollarla edinildiği için Turkey "tu" kodunun kullanılması uygun görülmektedir. Ancak, eserin üretildiği yer ülke kodları listesinde yer alıyor ise tespit edilen ülke kodu yazılmalıdır. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğunun en önemli kentlerinden birisi olan Halep bugün Suriye'nin bir şehridir. Eğer bir yazma eserin Halep'te telif veya istinsah edildiği tespit edilmiş ise burada verilecek kod Turkey "tu" değil, Suriye "sy" olmalıdır.

18-21 – Resimleme = Illustrations: Bilgi kaynağının sahip olduğu fiziksel detaylar ile ilgili 15 ayrı koddan oluşan bu alandan nitelemesi yapılacak eser için en fazla 4 karakter kullanılabilir ve her bir alan alfabetik olarak girilmelidir. Bu alanda minyatürlü yazma eserler için **"a – Illustrations"**, harita içeren özellikle coğrafya konulu eserler için **"b – Maps"**, portre içeren (padişah portreleri) eserler için "**c – Portraits**", çizim içeren özellikle astronomi konulu kitaplar için **"d – Charts"**, kodları seçilebilir. Bazı yazma eserlerde ise secere kayıtları bulunmaktadır bu eserler için ise **"j - Genealogical tables"** kodu seçilmelidir. Bu alandaki kodlar ile 006 alanının 01-04 karakter konumlarındaki kodlar ve 300 – Fiziksel Niteleme alanındaki "$b – Diğer fiziksel detaylar" alt alanı ilişkili olup kaydedilen bilgiler aynı olmalıdır.

22 - Hedef kitle = Target audience: Bu alanda bilgi kaynağının ulaştırılmak istendiği hedef kitlesi seçilmektedir. Yazma eserler için **"e – Adult = Yetişkin"** kodu kullanılmalıdır. Bu alandaki kod ile 006 alanının 05 karakter konumundaki kod ilişkili olup aynı kod seçilmelidir.

23 - Öğenin formu = Form of item: Bu alanda mikrofilm, mikrofiş, çevrimiçi, elektronik vb. gibi bilgi kaynağının formuna işaret eden kodlar yer almaktadır. Yazma eser kütüphanelerinde bir dönem mikrofilm formunda eserler kullanıma sunulsa da günümüzde çok tercih edilmemektedir. Bu alanda dijitalleştirilmiş yazma eserler için **"o – Online = Çevrimiçi"** kodu seçilmelidir. Bu alandaki kod ile 006 alanının 06 karakter konumundaki kod ilişkili olup aynı kod seçilmelidir.

26 - Bilgisayar dosyasının türü = Type of computer file: Bu alan da yine dijitalleştirilmiş yazma eserler için olup bilgisayar tarafından okunabilen ve işlenebilen bir formata dönüştürülmüş metin olduğuna işaret eden **"d – Document"** kodu seçilmelidir. Bu alandaki kod ile 006 alanının 09 karakter konumundaki kod ilişkili olup aynı kod seçilmelidir.

35-37 – Dil = Language: Bu alanda bilgi kaynağının dil bilgisi seçimi yapılırken Kongre Kütüphanesi tarafından yayınlanan *"Marc Code List for Languages / Diller için Marc Kodu Listesi"* kullanılmalıdır. Bu çalışma kapsamındaki Doğu yazmalarından Arapça olanlar için **"ara - Arabic"** , Farsça olanlar için **"per - Persian"** , Osmanlıca olanlar için ise **"ota – Turkish, Ottoman"** ve Türkçe eserler için **"tur – Turkish"** kısaltmaları kullanılmalıdır. Burada girilecek kısaltma ile 041 – Dil Kodu alanında "$a" alt alanına girilecek bilgi ilişkili olup kaydedilen bilgiler aynı olmalıdır.

39 - Kataloglama kaynağı = Cataloging source: Bu alanda kullanılan kod oluşacak bibliyografik kaydın orijinal kataloglama kaynağını gösterir. Alt alan kodlarından ulusal bibliyografya ajansı için **"#"**, diğerleri için **"d"** ve bilinmiyor ise **"u"** seçilmelidir. Yazma eserlerin bibliyografik kayıtları bulunduğu kurumlarda oluşturulacağından dolayı **diğer "d"** kodu kullanılmalıdır.

4.3. 01X – 09X - Sayılar ve Kod Alanları = Numbers and Code Fields

4.3.1. 040 - Kataloglama Kaynağı = Cataloging Source

Bibliyografik nitelemesi yapılan bilgi kaynağının kataloglama kaynağına işaret eden 5 alt alandan oluşur. Orijinal veya kopya kayıt yapılması durumu buradaki kodlar aracılığıyla gösterilir. Alt alan kodlarında orijinal bibliyografik kaydı oluşturan kurum için **"$a - Original cataloging agency",** kataloglama dili için **"$b - Language of cataloging",** MARC kaydını hazırlayan kurum için **"$c - Transcribing agency"**, kullanılan niteleme standardını belirtmek için "**$e - Description conventions"** kodları kullanılmalıdır. RDA standardı kapsamında üretilen bibliyografik kayıtlarda Leader/18 alanında seçilen **ISBD noktalama dâhil "i"** kodunun konfigürasyonu olarak burada "e" alt alanında $e-rda bilgisi kaydedilmelidir.

Örneğin; RDA standardı ile Türkiye Yazma Eserler Kurumu tarafından üretilmiş, Türkçe bir kayıt şu şekilde kodlanmalıdır.

Leader/18 i

008/39 d

040 $a TYEK $b tur $c TYEK $e rda

4.3.2. 041 - Dil Kodu = Language Code

Bu alan yazma eserin orijinal ve/veya çevrildiği dil ile birden çok dille yazıldıysa "paralellik içeriyorsa" o dillerin bilgisinin belirli kodlar kullanılarak nitelendiği alandır. Bu bilgilerin kaydı için burada iki alt alan kullanılabilir. Birincisi eserin yazıldığı orijinal dilin kaydedildiği **"$a - Language code of text"** ve çevrildiği dilin kaydedildiği **"$h - Language code of original"** alt alanlarıdır (Anameriç, 2017, s. 109). Burada da dil bilgisi kısaltma kodu için Kongre Kütüphanesi tarafından yayınlanan "Marc Code List for Languages / Diller için Marc Kodu Listesi" kullanılmalıdır.

Ayrıca bu alanda niteleme yapılırken gösterge (indicator) bilgileri girilmelidir. Eğer eser çeviri içermiyorsa "0", içeriyorsa "1" göstergesi kullanılmalıdır.

İncelenen kataloglarda Osmanlıca ile Türkçe eserlerin nitelemesinde karşılaşılan bazılarına Osmanlıca bazılarına Türkçe kodunun girilmesi sorununu netleştirmek için bu çalışmada, Arap harfli yazılan Osmanlıca eserler için bu alana "ota" değil "tur" kodunun girilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Bu durumda 546 – Dil Notu alanındaki "$b - Information code or alphabet – Alfabe bilgisi" alt alanına eserde kullanılan alfabeye dair bilgi kaydedilerek karışıklık giderilecektir.

Birden fazla dili içeren eserlerde mevcut dillerin kodları eserde ki dil sırasına göre 041 alanında $a alt alanı çoğaltılarak kaydedilmelidir. Bu alandaki kod ile 008 alanının

35-37 karakter konumundaki kod ve 546 – Dil Notu alanındaki "$a" alt alanına girilecek açıklama bilgisi ilişkili olup kaydedilen bilgiler aynı olmalıdır.

Örneğin; Antik Yunancadan (1453'ten önce yazılmış) Arapçaya tercüme edilmiş bir eserin kaydı şu şekilde olmalıdır

008/35-37 ara

040 1# $a ara $h anc

546 $a Metin Arapça; Antik Yunancadan çeviri $b Arap alfabesi

Örneğin; Sırasıyla Arapça, Farsça, Türkçe dillerini içeren bir eserin kaydı şu şekilde olmalıdır

008/35-37 ara

040 0# $a ara $a per $a tur

4.3.3. 044 - Yayımlayan/Üreten Ülke Kodu = Country of Publishing/Producing Entity Code

Nitelemesi yapılan eserin üretildiği ülke alan kodunun "MARC Code List for Countries / Ülkeler için Marc Kodu Listesi" kullanılarak yazıldığı alandır. 008 alanının 15-17 karakter konumundaki kodlar ile ilişkilidir. 044 alanının "$a" alt alanına girilecek kod ile, 008/15-17'de görünen kod aynı olmalıdır.

4.3.4. 050 ve 082 - Sınıflama Numarası

Yazma esere sahip olan bilgi merkezinin kullandığı sınıflama sistemi eğer Kongre Kütüphanesi Sınıflama ise **050**, Dewey Onlu Sınıflama Sistemi ise **082** MARC alanlarına yazılmalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken husus tercih edilen sınıflama

sistemine göre 6XX-Konu Başlıkları MARC alanlarında ilgili sınıflama sisteminin konu başlıklarına uygun olarak verilmesidir.

Bilgi merkezi tarafından eğer LC Sınıflama Sistemi kullanılacaksa Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları listesinden seçim yapılmalıdır. Dewey Onlu Sınıflama Sistemi kullanılacaksa İslam dini konularıyla ilgili eserlerde Fahriye (Mercanlıgil) Gündoğdu tarafından hazırlanan 297 İslâm Dini ve İslâm İlimleri Sınıflama Cetveli ve Bağlantılı Dizini[35] adlı eserindeki sınıflama cetvelinden, İslam dışı konularda ise Dewey cetvellerinden seçim yapılmalıdır.

4.3.5. 09X – Yerel Yer Numarası = Local Call Numbers

Bu alan bilgi merkezlerinde çoğunlukla yazma eserin demirbaş, yerel yer numarası ve/veya derme/koleksiyon numaralarını kaydetmek için kullanılır. Koruma amaçlı kapalı raf sistemine göre kullanıma sunulan yazma eserlere konu numarası verilse dahi diğer kaynaklarla bir arada bulunmayıp çoğu zaman özel bir depolama sistemine dâhil edildiklerinden raftaki yerlerini belirlemek için demirbaş numaraları veya yerel yer numaraları kullanılır. Demirbaş numaraları çoğunlukla eserin bilgi merkezine geliş sırasına göre kitaba verilen numaralardır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğüne bağlı kütüphanelerde *"Numaralandırma, 1'den başlayarak art arda devam eder. Bir cilt, birden çok eseri (risaleyi) içeriyorsa, cildin içerisindeki her risale tek bir kayıt numarasının paydası olarak kaydedilir. Örnek: 382/1, 382/2, 382/3. Bazen asıl metnin dışında, sayfa kenarında şerh, haşiye şeklinde bir eser bulunabilir. Bu durumda, kitap çok risaleli eser gibi kaydedilir. Çerçeve içindeki ana metin 1.risale, sayfa kenarındaki risale 2.risale olarak kaydedilir. Bir eser, çok ciltli ise,*

[35] *297 İslâm Dini ve İslâm İlimleri Sınıflama Cetveli ve Bağlantılı Dizini.* (1997). F. (Mercanlıgil) Gündoğdu (hazl.), Ankara, Milli Kütüphane Başkanlığı.

her cilt, ayrı bir demirbaş numarası alır" (Kütüphanelerde Yazma …, 2010). Bu numara 09X alanına kaydedilebilir. Milli Kütüphane gibi kapalı raf usulü hizmet veren ve "Yer No." uygulaması gibi yerel yer numarası kullanan bazı kütüphaneler tarafından da bu alan yerel yer numarasının kaydı için kullanılabilir.

Yazma eserler çok eski tarihlerden günümüze ulaştırıldığı için farklı zamanlarda farklı demirbaş numaraları almış olabilir bu durumda da yazma eser üzerinde birden fazla demirbaş numarası bulunabilir. Bu şekilde olan vakıf koleksiyonlarına ait eserlerin, varsa vakıf koleksiyonu fihristinde aldığı numara ve kütüphaneye başka kütüphanelerden devir yoluyla gelen kitapların eski demirbaş numaraları "eski kayıt/yer numarası" olarak ifade edilmektedir (Kütüphanelerde Yazma …, 2010). Bu eserlerde bilinen en yeni demirbaş numarası 09X alanına yazılıp diğer numaralar ise "852 – Location =Yer" alanının "$d - Former shelf number = Eski yer/raf numarası" alt alanına kaydedilmelidir (Anameriç, 2017, s. 110).

4.4. 100 - Temel Giriş - Kişi Adı Alanı = Main Entry - Personal Name

Bibliyografik kayıtlarda temel giriş olarak kullanılır ve eserin oluşmasından birinci derecede sorumlu kişinin kaydedildiği alandır. Yazma eserlerde bu kişi müelliftir. Müellif adları Latin harfli ve Arap harfli olarak, eğer ulaşılabiliyorsa doğum ve ölüm tarihleri ile birlikte verilmelidir. Yazma eserlerde müellifin adının tespiti oldukça zordur. Fazla sayıdaki eser türüne bağlı olarak müellifin esere yaptığı katkının değişmesi, eserlerin nüshalarında müstensihler tarafından müellif adının aynı şekilde kaydedilmemiş olması ve müellif isminin birçok unsurdan oluşan uzun isimler olması bunun başlıca sebepleridir.

Doğu-İslam yazmaları telif geleneğine göre, şerh, hâşiye, tâ'likat, tefsir türünde eser verenler ile fetva mecmualarını düzenleyenler ve metin de ekleme, çıkartma vs.

yaparak esas metni değiştiren mütercimler müellif olarak kabul edilir. Bu kişilerin esere yaptığı katkı ilgili bilgiler "520 - Summary, etc = Özet/İçerik" alanının "$a- Summary, etc" alt alanına kaydedilmelidir.

Örneğin;

100 $a Şerefüddin Ali b. el-Hâcc İlyâs

245 $a Akrâbâzîn

520 $a Eser, Ebû İbrâhim Zeynüddin İsmâ'il b. Hasan el-Cürcâni et-Tabîb el-Harizmşâhî'nin "Zahîre-i Ḫârizmşâhî" adlı Farsça eserinin "Akrâbâzîn" başlıklı otuz bir bab olan son bölümüne ilâveler yapılarak otuz üç baba çıkarılan tercümesidir.

Birebir tercüme yapan mütercimler ve fetva mecmualarında fetvaları veren şeyhülislam, kadı veya müftü ikinci sorumlu olarak nitelendirilmeli ve adları "700 - Added Entry-Personal Name = Ek giriş-Kişi adı" alanının "$a- Personal name =Kişi adı" alt alanına kaydedilmelidir. Eserle ilişkisini göstermek için ise aynı alanın "$e - Relator term = İlişki terimi" alt alanına eserdeki sorumluluk bilgisi kaydedilmelidir.

Örneğin;

100 $a İbnü'l-Mukayyid

245 $a Nukûlü Fetvâ Ali Efendi

520 $a Eser, Çatalcalı Şeyhülislam Ali Efendi'nin fetvalarının toplanmasıdır.

700 $a Şeyhülislam Ali Efendi $e Şeyhülislam

Eğer müellif adı eserde yer almıyorsa bu alan boş bırakılmadan önce, yurtiçi ve yurtdışındaki bilgi merkezlerinin koleksiyonlarında eserin farklı nüshaları bulunup

bulunmadığı kontrol edilmeli veya danışma kaynaklarına[36] başvurularak tespit edilmeye çalışılmalıdır. Eğer müellif adı bu şekilde tespit edilmiş ise buna dair bilgi de "500-General Note = Genel Notlar" alanının "$a - General note = Genel Not" alt alanında yararlanılan kaynaklar ile birlikte verilmelidir.

Örneğin;

100	$a İshak b. Hasan ez-Zencânî et-Tokâdî $d 1100/1688
245	$a Zehâ'iru'l-Âhire [Müntehab]
500	$a Eser ve müellif adı eserin diğer bir nüshası olan Süleymaniye Kütüphanesi Ragıp Paşa koleksiyonu 00674-003 demirbaş numaralı nüshasıyla karşılaştırılarak tespit edilmiştir.

Müellif adı tespit edildiğinde ise doğru yazımı ve bu alanın nitelemesinde tek biçimliliğin sağlanması çok önemlidir. Ülkemizde ulusal bir yazar otorite dizini olmamasından dolayı eserin kaydını oluşturan bilgi merkezi tarafından bir otorite dizini oluşturulabilir veya pek çok kütüphane tarafından otorite kabul edilen Kongre Kütüphanesi kayıtları kullanılabilir.[37] Bu konuda yönlendirici çalışmalar mevcuttur[38]. Çalışma yazar adı veya eser adı gibi tek biçimliliğin sağlanmasının önemli olduğu

[36] Kâtib Çelebi'nin "*Keşfü'z-zunûn",* Bağdatlı İsmail Paşa'nın "*Hediyyetü'l-ʿârifîn*", İbnü'n-Nedîm'in "*el-Fihrist*', Bursalı Mehmed Tâhir'in "*Osmanlı Müellifleri"* adlı eserlerine başvurulabilir.

[37] Ayrıca bkz. Türkiye Milli Kütüphane Kişi Dizini (https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/authority/personlist/)

[38] Koç, O. (2020). *Yazar otorite dizininde karşılaşılan sorunlar: Ankara Üniversitesi örneği* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara); Cünüş, S. A. (2018). *Kaynak tanımlama ve erişim standardının yazma ve eski harfli basma eserlerin bibliyografik tanımlamalarında uygulanabilirliği: Türkiye yazma ve nadir eser kütüphaneleri ulusal kaynak tanımlama sistemi önerisi* (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul).

alanlarda otorite dizinlerinin nasıl oluşturulması gerektiği ele alınmayacak olup 100 MARC alanının yazma eserde nasıl işlenmesi gerektiği açıklanacaktır.

Müellif adını oluşturan bölümler: İslam dünyasındaki isim verme geleneğinden dolayı müellif adları çeşitli bölümlerden oluşan oldukça uzun isimlerdir. Yazma eserlerde müelliflerin tam adı: künye, isim, baba ve dede adı (neseb), nisbe, lakap, şöhret, mahlas ve unvan olmak üzere 8 farklı bölümden oluşur (Erünsal, 2020, s. 165). Her müellif adında bu unsurların hepsi olmayabilir, birinden birden fazla olabilir (bir müellifin birden fazla nisbesi olabilir) veya sadece müellifin adından oluşabilir. Ancak bilgi merkezlerinin bibliyografik kayıtlarında standart bir yapı oluşturmak amacıyla şu sıra önerilmektedir.

Bazı müellifler her şeyden önce şöhretleriyle bilinmektedir ve genellikle isimlerinden önce şöhretleri anılır.[39] Bu nedenle nitelemede ilk sırayı müellifin varsa şöhreti almalıdır ve künyeden virgülle ayrılmalıdır. Bir müellifin birden fazla bilinen şöhret adı varsa, bunlardan diğerine göre daha fazla meşhur olanı yazılıp diğeri parantez içerisinde belirtilmelidir (Yazım Kuralları…, 2023, s. 8).

Örneğin:

Dânî (İbnü’s-Sayrafî), Ebû Amr Osman b. Sa‘îd b. Osman el-Kurtubî el-Mukrîen-Nahvî
şöhret

Şöhretle aynı nitelikte olan ancak manzum türünde eser veren şairler için müellif kayıtlarında mahlas şöhret adı yerinde kullanılır. Şöhretin yazımında olduğu gibi mahlas da künyeden önce virgülle ayrılmalı, birden fazla bilinen mahlası varsa, bunlardan

[39] Bu konuda, Nail Bayraktar’ın 1997 yılında hazırladığı Bağdatlı İsmâil Paşa ‘nın *“Hediyyetü’l-ʿârifîn, esmâʾü’l-müʾellifîn ve âṣârü’l-muṣannifîn”* isimli iki ciltlik biyografi ansiklopedisinde adı geçen müelliflerin şöhret buldukları künye, nisbe, mahlas ve lakapları esas alarak hazırladığı indekse bakılabilir. Bayraktar, N. (1997). *Hediyetü'l-arifin, esmaü'l-müellifin ve asaru'l-musannifin - ŞÖHRETLER İNDEKSİ*. İstanbul, Millî Eğitim Bakanlığı.

diğerine göre daha fazla meşhur olanı yazılıp diğeri parantez içerisinde belirtilmelidir (Yazım Kuralları…, 2023, s. 8). Burada mahlas kullanarak eser ortaya koyan padişahlara ayrıca değinilmelidir. Müellif adında tespit edilebildiği sürece bu kadar farklı unsura yer verilmesinin sebebi diğer müelliflerle karıştırılmasının önüne geçmektir. Ancak padişahlar zaten çok bilinen kişiler oldukları için müellif adı nitelenirken mahlasları yazılıp, virgülden sonra Sultan kelimesi ve isimlerindeki Roma rakamlarını koruyarak isimlerinin yazılması yeterli olacaktır. Diğer müelliflerde olduğu gibi baba adı, dede adı veya nisbe, unvan gibi unsurların yazılmasına gerek yoktur.

Örneğin:

Avnî,	Sultan I. Mehmed	Muhibbî,	Sultan I. Süleyman
mahlas	ad	mahlas	ad

Şöhreti veya mahlası aynı olan müelliflerin kayıtlarında karışıklığı önlemek için müellifin künyesi, adı, baba adı, dede adı veya nisbesi de yazılarak farkları ortaya konmalıdır.

Örneğin: Musannif, Muhammed b. Ebû Bekir el-Bursevî el-Hanefî

Musannif, Mehmed b. Yusuf b. Veliyyüddin el-İzmirî (Yazım Kuralları, 2023, s. 8).

Şöhret ve mahlas bilgilerinin kaydından sonra üçüncü bölüm olarak müellifin *"künye"* bilgisine yer verilmelidir. Künye, müellifin ilk erkek çocuğu yoksa ilk kız çocuğunun adının başına babası anlamına gelen *"Ebû"* kelimesinin getirilmesiyle oluşur. Örneğin: Ebû Ca'fer (Ca'fer'in babası), Ebû Hanife (Hanife'nin babası) (Erünsal, 2020, s. 165).

Künyenin ardından dördüncü bölümde müellifin varsa "*lakab*"ı yazılmalıdır. Lakap kişiye başkaları tarafından verilen ve toplum içerisinde karakterini, meziyetlerini

veya fiziksel özelliklerini ön plana çıkararak tanınmasını sağlayan takma isimdir. Lakaplar kişiye övgü (Hezarfen "bin fennin sahibi anlamında) veya yergi (Deli Birâder) içerebilir, dedelerinin, babalarının mesleğine (Defterdârzâde, Hammâmcızade) ve kendi mesleğine (Şekerci Hacı Bâkî, Hekîmbaşı Mustafâ Behcet Efendi) gönderme yapabilir veya fiziksel özelliklerini (Kınalızâde, Benli Memi) ön plana çıkarabilir (Sevinç, 2019, s. 311). Bir müellifin birden fazla lakabı olması durumunda hepsi sırayla kaydedilmelidir.

Lakabın ardından beşinci bölümde müellifin "*ad*"ı yazılmalıdır. Bir müellifin birden fazla "ad"ı olması durumunda hepsi sırayla kaydedilmelidir. Müellif adı yazılırken Arapça isimlerin başına gelen harf-i târif (belirtme edatı) olan "el" takısı yazılmamalıdır. Buna karşılık adı tamamlayan, baba ve dede adına bağlayarak "oğlu" anlamındaki *"İbn"* ifadesinin kısaltması olarak "b" kullanılmalıdır. Bu kısaltmayla müellif adının sonraki bölümü "*neseb"* yani müellifin akrabalık ilişkisi belirten unsurlar olarak baba, dede, anne adlarına yer verilir.

Örneğin: el-Abdullah b. Mübarek değil

Abdullah b. Mübarek (Mübarek'in oğlu Abdullah) (Yazım Kuralları, 2023, s. 7).

Bu bilgilerin ardından yedinci bölümde müellifin "*nisbe"*si yazılmalıdır. Nisbeler müellifin doğduğu yeri, ait olduğu kabileyi, etnik kökenini, mesleğini, mezhebini, tarikatını, meşrebini ifade ederler (Erünsal, 2020, s. 166). Her müellifin nisbesi yoktur. Buna karşılık birden fazla nisbesi olanlar da olabilir. Müellifin birden fazla nisbesi varsa ilk olarak müellifin doğum yerini gösteren nisbeye yer verilir. Sonra sırasıyla etkin olduğu yer, meslek, mezhep ve meşreb belirten nisbelere yer verilir. Müellif adında kullanılmaması gereken harf-i tarif nisbelerin her birine eklenerek yazılmalıdır (Yazım

Kuralları…, 2023, s. 6-7). Örneğin, Vankulu ismiyle şöhreti bilinen Mehmed b. Mustafa *"Vânî"* nisbesini doğum yeri olan Van'dan alır. Tam adı:

Vankulu,	Mehmed b. Mustafa	el-Vânî	şeklinde yazılır.
Şöhret	ad	nisbe	

Son olarak müellifin *"unvan"*ı da tam adına yazılmalıdır. Unvan çoğu zaman lakapla karıştırılır. Ancak unvanlar müellifin ait olduğu zümreyi ve eğitimini belirtmek için kullanılan "*Efendi, Bey, Beg, Çelebi, Molla, Pir, Ağa, Paşa, Han, Şeyh, Hoca, Lala*" gibi ifadelerdir (Sevinç, 2019, s. 2011). Unvanın müellifin tam adında yerini, herhangi bir bilgiden önce veya sonra yazılması gerektiğini söylemek doğru olmayacaktır. Çünkü unvan bazen ismi, bazen şöhreti, bazen nisbeyi veya lakabı tamamlayan bir unsurdur. O nedenle müellifin tam adının başında, sonunda, ortasında yer alabilir. Tüm bölümleri ile yazılacak müellif kayıtlarında örnekler şu şekilde olabilir:

Ebû İbrâhim	Zeynüddin İsmâ'il	b. Hasan	el-Cürcâni	et-Tabîb	el-Harizmşâhî
künye	ad	baba adı	nisbe	nisbe	nisbe

Gazzâlî,	Ebû Hâmid	Hüccetü'l-İslam	Muhammed	b. Muhammed	b. Muhammed
şöhret	künye	unvan	ad	baba adı	dede adı

et-Tûsî	el-Gazzâlî
nisbe	nisbe

MARC'da müellif kaydının oluşturulması: Eğer AACR2'ye göre müellif kaydı oluşturulacaksa 100 - Temel Giriş- Kişi Adı alanında üç müellife kadar isim kayıtta yer alabilir. Üçten fazla müellif var ise "245 – Eser adı alanının $c – Sorumluluk bildirimi alt alanında" [ve başk.] şeklinde yazılmalıdır. Ancak yazma eserlerde ortaya konuş şekli itibariyle birden fazla müellif tarafından yazılması nadir rastlanacak bir örnektir. Doğu yazmalarında bir fikir veya konu etrafında toplanarak eser veren müellifler vardır ancak bu eserlerin her biri ayrı bir kitap olarak ele alınmıştır (Anameriç, 2017, s. 112). Dolayısıyla müelliflerin her biri için "Temel Giriş-Kişi Adı" girişi yapılmalıdır.

100 MARC alanında niteleme yapılırken indikatör bilgileri girilmelidir. İlk indikatör ile kişi kaydı yalnızca adı ise “0”, soyadı var ise “1” ve aile adı var ise “3” seçilir. İkinci indikatör tanımsızdır. Müellif kayıtlarında soyadı olamayacağından dolayı yalnızca adı bulunan müellifler için “0”, neseb içeren kayıtlar için “3” indikatörü kullanılmalıdır.

Alt alan kodlarında ise temel giriş için **“$a - Personal name – Kişi adı”**, müellifin doğum veya ölümüne ilişkin tarihler için (hicri ve miladi) “**$d - Dates associated with a name = Adla ilişkili tarihler**”, müellifin eserle ilişkisini göstermek için **“$e - Relator term = İlişki terimi”** , müellif adının Arap harfli yazımı için **“$6 – Linkage = Bağlantı”** alt alanları kullanılmalıdır.

Örnek:

100 3 $a Nişancızâde, Muhyiddin Mehmed b. Ahmed b. Mehmed et-Tevkî‘î er-Rûmî $d 1031/1621 $e Müellif

$6 نشانجى زاده، محيي الدين محمد بن أحمد بن محمد التوقيعي الرومي

245 $a Mir’ât-ı Kâ’inât

$c Nişancızâde, Muhyiddin Mehmed b. Ahmed b. Mehmed et-Tevkî‘î er-Rûmî

Örnek: Şerh, hâşiye, tâ’likat, tefsir türünde eserler için,

100 3 $a Hasan Çelebi b. Mehmed Şah b. Muhammed el-Bursevî el-Fenârî

$d 891/1486 $e Muhaşşi

$6 حسن چلبى بن محمد شاه بن محمد البرسوي الفناري

245 $a Hâşiye alâ Şerhi'l-Mevâkıf

$c Hasan Çelebi b. Mehmed Şah b. Muhammed el-Bursevî el-Fenârî

520 $a Eser, Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin Şerḥu'l-Mevâḳıf adlı eserinin hâşiyesi olup 886 (1481) yılında tamamlanmıştır.

Eğer RDA'ya göre müellif kaydı oluşturulacaksa, müellif sayısına bakılmaksızın ilk müellifin adı 100 MARC alanında verilir diğer tüm müellifler isimleri için 700 – Ek giriş-kişi adı alanında ek giriş yapılır. RDA'ya göre bu alanda yapılan diğer bir değişiklik ise AACR2'de kullanılan [ve başkl.] gibi kısaltmaların tamamen kaldırılmış olmasıdır (Bayter, 2021, s. 126). RDA'da müellif adının Arap harfli yazımıyla ilgili yapılacak tüm ilişkilendirmeler **"880 - Alternate Graphic Representation = Alternatif Grafik Gösterimi"** alanının **"$6 – Linkage = Bağlantı"** alt alan kodu aracılığıyla gösterilir.

Örnek:

100 3 **$6 880-01** $a Nişancızâde, Muhyiddin Mehmed b. Ahmed b. Mehmed et-Tevkî'î er-Rûmî $d 1031/1621 $e Müellif

245 $a Mir'ât-ı Kâ'inât

$c Nişancızâde, Muhyiddin Mehmed b. Ahmed b. Mehmed et-Tevkî'î er-Rûmî

880 **$6 100-01/(3/r)** $a نشانجى زاده، محيي الدين محمد بن أحمد بن محمد التوقيعي الرومي

Buradaki bağlantıyı açıklayacak olursak. Öncelikle 100 alanında "$6" bağlantı kodu aracılığıyla hangi alanla bağlantı kurulacağı (800), "-" den sonra da ilk olarak hangi bilgiyle bağlantı kurulacağı (01) gösterilir. 880 alanında da aynı şekilde "$6" bağlantı kodu aracılığıyla ilk olarak 100 alanı ile bağlantı kurulacağı (100-01) gösterilmiştir. "/" dan sonra gelen "3" Arap harflerin kodunu, "r" ise sağdan sola doğru yazılan alfabeler

için kullanılan kodu (3/r) ifade eder. Bunların ardından 880 alanın **$a - same as associated field = ilişkili alanla aynı"** başlıklı alt alanında müellif adının Arap harfli yazımı gösterilir (Appendix A…, 2018; Cünüş, 2018, s. 172).

Örnek: Şerh, hâşiye, tâ'likat, tefsir türünde eserler için**,**

100	3	**$6 880-01** $a Hasan Çelebi b. Mehmed Şah b. Muhammed el-Bursevî el-Fenârî $d 891/1486 $e Muhaşşi
245		$a Hâşiye alâ Şerhi'l-Mevâkıf $c Hasan Çelebi b. Mehmed Şah b. Muhammed el-Bursevî el-Fenârî
520		$a Eser, Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin Şerḥu'l-Mevâḳıf adlı eserinin hâşiyesi olup 886 (1481) yılında tamamlanmıştır.
880		**$6 100-01/(3/r)** $a حسن چلبی بن محمد شاه بن محمد البرسوي الفناري

4.5. 130 – Temel Giriş - Tekbiçim Eser Adı = Main Entry - Uniform Title

Bibliyografik kayıtlarda temel giriş olarak kullanılır ve eserlerin tekbiçim adının kaydedildiği alandır. Tekbiçim eser adı, eserin başka adlarının yer alması durumunda, eseri temsil etmek üzere seçilen belirli tek bir başlıktır. Bu alan kutsal kitaplar, destanlar, masallar, anonim eserler, antlaşmalar, hukuk metinleri vb. gibi eserlerin temel girişinde kullanılır.

Doğu-İslam yazmaları kapsamında bu alan İslam dininin kutsal kitabı Kur'ân-ı Kerîm'in bibliyografik kaydında kullanılır. Kur'ân-ı Kerîm'in tekbiçim olmayan başlığı (el-Kur'ânü'l-Kerîm) ise 245 - Eser adı alanında verilir.

130 MARC alanında niteleme yapılırken indikatör kaydında 1. indikatör 0-9 tanımsız karakterlerden oluşur ve "0" seçilmelidir, 2. indikatör "#" ise kullanılmaz.

Alt alan kodlarında ise ilk olarak temel giriş için **"$a - Uniform title = Tekbiçim eser adı"** alanı kullanılmalıdır.

Örnek:

130 0 $a Kur'ân-ı Kerîm

245 10 $a el-Kur'ânü'l-Kerîm/ $c müstensih: İbrahim b. Muhammed el-Kerîm Liğvânî.

Eğer Kur-an'ı Kerîm'in bir bölümünün nitelemesi yapılıyor ise cüz, sure, ayet gibi **"$p - Name of part/section of a work = Eserin bölümünün adı"** alt alan kodu kullanılmalıdır.

Örnek:

130 0 $a Kur'ân-ı Kerîm $p 18. Cüz

245 10 $a el-Kur'ânü'l-Kerîm

Eğer RDA'ya göre tekbiçim eser adı kaydı oluşturulacaksa tüm ilişkilendirmeler **"880 - Alternate Graphic Representation = Alternatif Grafik Gösterimi"** alanının **"$6 – Linkage = Bağlantı"** alt alan kodu aracılığıyla gösterilir.

Örnek:

130 0 **$6 880-01** $a Kur'ân-ı Kerîm $p 18. Cüz

880 1 **$6 130-01/(3/r)** $a قران كريم – جزئ ١٨

Eğer bir yazma eserin dijitalleştirilmiş kopyasının RDA standardına göre nitelemesi yapılıyorsa bulunduğu taşıyıcının bilgisinin kaydı için 130 alanın **"$h – Medium = Ortam"** alt alanı kullanılabilir. Bu bilgi küçük harflerle yazılır ve köşeli parantez içinde "[ ]" kaydedilir. Bu durumda "336 – İçerik türü, 337 – Medya türü, 338 –

Taşıyıcı türü ve 347 – Dijital dosya özellikleri" MARC alanlarına gerekli bilgiler eklenmelidir.[40]

Örnek:

130 0 **$6 880-01** $a Kur'ân-ı Kerîm $p 18. Cüz **$h[bilgisayar dosyası]**

336 $a metin $b txt $2 rdacontent

337 $a bilgisayar $b c $2 rdamedia

338 $a çevrimiçi kaynak $b cr $2 rdacarrier

347 $a metin dosyası $bPDF $2rdaft

880 **$6 130-01/(3/r)** $a قران كريم – جزئ ١٨

Aynı eserin kâğıt ortamındaki fiziksel nüshasının RDA kapsamında yapılacak bibliyografik nitelemesi için

Örnek:

130 0 **$6 880-01** $a Kur'ân-ı Kerîm $p 18. Cüz

336 $ametin $b txt $2 rdacontent

337 $aaracısız $b n $2 rdamedia

338 $a kâğıt $b nc $2 rdacarrier

880 **$6 130-01/(3/r)** $a قران كريم – جزئ ١٨

4.6. 245 - Eser Adı = Title Statement

[40] İlgili alanların içerikleri ve kullanımları 4.11, 4.12, 4.13 ve 4.14 numaralı başlıklar altında ayrıntılı açıklanmıştır.

Bibliyografik kayıtta eser adının/başlığının ve sorumlularının kaydedildiği temel niteleme alanıdır. Yazma eserin üretimine katkı yapan başta müellif olmak üzere müstensih, mütercim, müzehhep, mücellid, hattat, nakkaş gibi sorumluların nitelemelerinin yapıldığı alandır. Eser adları kaydı Latin ve Arap harfli olarak iki şekilde kaydedilir.

245 MARC alanında niteleme yapılırken indikatör kaydında 1. indikatörde 100 veya 130 MARC alanlarında giriş yer almıyorsa "0" yer alıyorsa "1" olarak seçim yapılmalıdır. İkinci indikatör ise 0-9 tanımsız karakterlerden oluşur ve "0" seçilmelidir.

Alt alan kodlarında ise ilk olarak temel giriş için **"$a – Title = Eser adı/Başlık"** alanı kullanılmalıdır. Bu alt başlıkta eserin kaynaktan alınan tam, orijinal, en bilinen adı kaydedilir. Eser adı müellifin veya müstensihin eserde yazdığı şekliyle aynen kaydedilmeli herhangi bir kısaltma veya değişiklik yapılmamalıdır.

Eğer eserin müellif tarafından verilmiş bir ismi yok ise veya eserin başı ve sonunda özellikle bibliyografik bilgilerin yer aldığı bölümlerindeki sayfalarda eksiklik varsa eser adı tespitinde bibliyografik kaynaklardan yararlanarak, nüsha karşılaştırması yapılarak veya eserin konusuna göre yazma eser uzmanı tarafından esere bir ad verilir ve köşeli parantez "[ ]" içinde kaydedilir. Eğer eser adı, nitelemesi yapılan nüshada geçen bir bilgiden hareketle tespit edilmişse köşeli parantez "[ ]" kullanılmaz. Eser adının bu yöntemlerle belirlenmesi durumunda ise buna dair bilgi de "500- Genel notlar" alanının "$a Genel-Not" alt alanına kaydedilmelidir.

Örnek:

245 00 **$**6880-01 **$**a[Hâşiye 'alâ bidâyeti'ş-şemsiyye].

500 **$**a Eser ismi konusundan çıkarılmış olup müellif adı tespit edilememiştir.

880 1 **$**6245-01/(3/r) **$a**[حاشية على بداية الشمسية]

Örnek:

245 00 **$**6880-01 **$**aŞerhu'l-Kâfiye.

500 **$**a Eserin başı ve sonu eksik olduğundan müellif adı ile eserin adı tespit edilememiştir. Eser adı nüshadaki bir önceki eserle karşılaştırılması sonucu tespit edilmiştir.

880 1 **$**6245-01/(3/r) **$a**شرح الكافية

Eğer orijinal eser adını tamamlayıcı başka bir başlık varsa veya başka dillerdeki adları mevcutsa **"$b - Remainder of title = Alt/paralel başlık"** alanı kullanılmalıdır. Alt veya paralel eser adı örneklerine yazma eserlerde pek fazla rastlanmamaktadır. Olması durumunda ise eser adı kaydından sonra ":" işareti konularak kaydedilir.

Eserin müellif ve müellif dışındaki diğer katkı sağlayanların kaydı için "**$c - Statement of responsibility, etc. = Sorumluluk bildirimi"** alanı kullanılmalıdır. Bir eserde birden fazla sorumlu varsa aralarına ";" konarak kaydedilir. Müellif dışında kalan diğer tüm sorumlular için 700 – Ek giriş kişi adı alanında ek girişler yapılır. Eser adı ve sorumluluk bildirimi alanları aralarına eser adı kaydından sonra "/" işareti konularak kaydedilir.

Örnek:

100 0 **$**6880-01 **$**aHızır Bey, Celâleddîn b. Ahmed Paşa es-Sivrihisârî

245 10 **$**6880-02 **$**aManzum tercüme-i Kasîde-i nûniyye / **$**c Celâleddîn b. Ahmed Paşa es-Sivrihisârî ; müstensih: es-Seyyid Ahmed

700 **$**a es-Seyyid Ahmed, **$**e müstensih

880 1 **$**6100-01/(3/r) **$a** خضر بك، جلال الدين بن أحمد باشا السورى حصارى

880 1 **$**6245-02/(3/r) **$a** منظوم ترجمۀ قصیدۀ نونیه

Eğer bir yazma eserin dijitalleştirilmiş kopyasının RDA standardına göre nitelemesi yapılıyorsa bulunduğu taşıyıcının bilgisinin kaydı için 245 alanın **"$h – Medium = Ortam"** alt alanı kullanılabilir. Bu bilgi küçük harflerle yazılır ve köşeli parantez içinde "[ ]" kaydedilir. Bu durumda "336 – İçerik türü, 337 – Medya türü, 338 – Taşıyıcı türü ve 347 – Dijital dosya özellikleri" MARC alanlarına gerekli bilgiler eklenmelidir.

Eğer RDA'ya göre eser adı ve sorumluluk bildirimi kaydı oluşturulacaksa tüm ilişkilendirmeler **"880 - Alternate Graphic Representation = Alternatif Grafik Gösterimi"** alanının **"$6 – Linkage = Bağlantı"** alt alan kodu aracılığıyla gösterilir.

Örnek:

100 0 **$**6880-01 **$**aMahmûd b. Ebî Bekr.

245 10 **$**6880-02 **$a**Hâşiye 'alâ şerh-i âdâb-ı Taşköprîzâde / **$**cMahmûd b. Ebî Bekr; müstensih: Ahmed b. Mahmûd **$h[bilgisayar dosyası]**

336 $a metin $b txt $2rdacontent

337 $a bilgisayar $b c $2rdamedia

338 $a çevrimiçi kaynak $b cr $2rdacarrier

347 $a metin dosyası $bPDF $2rdaft

700 **$**a Ahmed b. Mahmûd, **$**e müstensih

880 1 **$**6100-01/(3/r) **$a** محمد بن ابی بکر

880 1 **$**6245-02/(3/r) **$a** حاشیة علی شرح آداب طاش کوپری زاده

Aynı eserin kâğıt ortamındaki fiziksel nüshasının RDA kapsamında yapılacak bibliyografik nitelemesi için

Örnek:

100 0 **$**6880-01 **$**aMahmûd b. Ebî Bekr.

245 10 **$**6880-02 **$a**Hâşiye ‘alâ şerh-i âdâb-ı Taşköprîzâde / **$**cMahmûd b. Ebî Bekr; müstensih: Ahmed b. Mahmûd

336 $a metin $b txt $2 rdacontent

337 $a aracısız $b n $2 rdamedia

338 $a kağıt $b nc $2 rdacarrier

700 **$**a Ahmed b. Mahmûd, **$**e müstensih

880 1 **$**6100-01/(3/r) **$a** محمد بن ابی بکر

880 1 **$**6245-02/(3/r) **$a** حاشية على شرح آداب طاش كوپرى زاده

Müellif kaydında da ifade edildiği üzere şerh, hâşiye, tâ’likat, tefsir türündeki eserlerin müellifleri bu eserlere bazen tamamen farklı bir isim vermiş bazende orijinal eserle ilişkisini ifade eden bir isimle kitaplarını adlandırmışlardır. Bu tür eserlerde müellifin eserine verdiği isim eser adı olarak kaydedilir ve orijinal eser adına **“246 - Varying Form of Title = Değişik Biçimde Eser Adı”** alanında yer verilir ayrıca **“520 – Summary, etc = Özet/İçerik”** alanında eser adına ilişkin açıklamaya yer verilmelidir.

Örnek:

100 0 **$**6880-01 **$**aHâfız b. Alî el-İmâdî.

245 10 **$**6880-02 **$**aHâşiye ‘alâ hâşiye Kul Ahmed Alî el-Fevâidi’l-fenâriyye/ **$**c Hâfız b. Alî el-İmâdî.

246 10 **$**6880-03 **$**aHâşiyetü'l-hâşiye 'alâ Fevâidi'l-fenâriyye

520 **$**a Esîrüddîn el-Ebherî'nin (ö. 663/1265 [?]) Îsâgûcî (er-Risâletü'l-Esîriyye) adlı mantık kitabı üzerine Molla Fenârî'nin (ö. 834/1431) yazmış olduğu el-Fevâ'idü'l-Fenâriyye (el-Fevâidü'l-Fenâriyye 'alâ Risâleti'l-Esîriyye) adlı şerhe Kul (Kavil) Ahmed'in (ö. 950/1543) Hâşiye 'alâ Fevâ'idi'l-fenâriyye (Kul Ahmed) isimli haşiye üzerine yazılan bir haşiyedir.

880 1 **$**6100-01/(3/r) **$a** حافظ بن علي العمادي

880 1 **$**6245-02/(3/r) **$a** حاشية على حاشية قول احمد على الفوائد الفنارية

880 1 **$**6246-03/(3/r) **$a** حاشية الحاشية على فاوائد الفنارية

Benzer bir durum divan türü eserlerde de mevcuttur. Bu eserlerin müellifleri eserlerine bazen kendi divanları olduğunu ifade eden "Dîvân-ı ….." ifadesiyle isim vermiş, bazense konusuna göre isimlendirmişlerdir. Ancak divanların müellif isimleriyle bilinmesi yaygındır. Bu nedenle müellif tarafından esere verilmiş bir ad var ise bu eser adı 245 alanında verilip, kimin divanı olduğu veya yaygın eser adı bilgisi ise 246 alanında "Dîvân-ı ……." ifadesiyle değişik biçimde eser adı olarak kaydedilmelidir. Bu bilginin açıklaması ise "520 - Özet/İçerik" alanı altında açıklanmalıdır. Eğer müellif tarafından esere verilmiş bir ad yok ise kimin divanı olduğu bilgisi ""Dîvân-ı ……." ifadesiyle 245 alanında eser adı olarak kaydedilmelidir.

Örnek:

100 3 $aEşrefoğlu Rûmî, Abdullah b. Ahmed Eşref b. Muhammed er-Rûmî, $e müellif

245 10 $aDivân-ı Şerif-i Hazret-i Eşrâf-zâde/ **$**cEşrefoğlu Rûmî, Abdullah b. Ahmed Eşref b. Muhammed er-Rûmî

246 10 $a Divân-ı İlâhiyyât

500 $aEser adı nüshanın 1b yüzünde "Divân-ı Şerif-i Hazret-i Eşrâf-zâde" şeklinde kaydedilmiştir.

520 $aEser, Eşrefoğlu Rûmî'nin 124 ilahi ve ayrıca rubaî adı altında 63 ilahi dörtlüklerini ihtiva eden divanıdır.

Örnek:

100 3 **$**6880-01 $aEbu'l-Mekârim Evhadüddin Abdulahad Nûri b. Mustafa b. İsmâ'il es-Sivâsî el-Halvetî, $e müellif

245 10 **$**6880-02 $aDîvân-ı Nûrî/ **$**cEbu'l-Mekârim Evhadüddin Abdulahad Nûri b. Mustafa b. İsmâ'il es-Sivâsî el-Halvetî

246 10 **$**6880-03 $a Abdülahad en-Nûrî Dîvânı

246 10 **$**6880-04 $a Dîvân-ı Abdulahad Nûrî

520 $a Eser, Abdülahad Nûrî'nin dinî ve tasavvufî konuları ele aldığı divanıdır.

880 1 **$**6100-01/(3/r) **$a** أبو المكارم أوحد الدين عبد الأحد نورى بن مصطفى بن إسماعيل السيواسي الخلوتي

880 1 **$**6245-02/(3/r) **$a** ديوان نورى.

880 1 **$**6246-03/(3/r) **$a** عبدالاحد النورى ديوانى

880 1 **$**6246-04/(3/r) **$a** ديوان عبدالاحد نورى.

Bir cilt içerisinde olup birden fazla eser içeren risaleler de (risale mecmuası) yazma eserlerin yaygın bir türüdür. Bu eserler bazen aynı konuda farklı müellif ve/veya müstensihlerin eserlerinin bir araya getirilmesiyle, bazen tek müellif ve/veya müstensihin farklı zamanlarda farklı konularda yazmış olduğu eserlerin bir araya getirilmesiyle, bazen de ne konu ne üreten bütünlüğü olmadan farklı konularda, farklı zamanlarda, farklı müellif ve/veya müstensihler tarafından yazılmış eserlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş çok çeşitli eserlerdir. Dolayısıyla bu eserlerin her biri için ayrı bibliyografik kayıt oluşturulması, ancak bir cilt içerisinde olduklarının da bibliyografik niteleme alanları aracılığıyla belirtilmesi gerekir. Risale türündeki eserlerin bibliyografik kaydında bütünlüğü sağlamak ve eserler arasındaki ilişkiyi göstermek için **"505-Biçimlendirilmiş içerik notu"** ve **"856- Elektronik yer ve erişim"** alanlarından faydalanılır (Cünüş, 2018, s. 209-210). Bibliyografik kaydı yapılan ilk eserin adı ve müellifi 245 alanına kaydedilirken, diğer eserlerin eser adı için 505 alanında içerik notu oluşturulur ve eserlerin bibliyografik kaydına gönderme yapmak için 856 alanı kullanılır. Bu tür eserler için örnekler ilgili alanların başlıkları altında verilmiştir.

4.7. 246 - Değişik Biçimde Eser Adı = Varying Form of Title

Bibliyografik kayıtta 245 alanında belirtilen eser adının farklı dillerdeki ve/veya kısa biçimde bilinen adları bu alanda kaydedilir. Eserin değişik biçimde eser adları kaydı da Latin ve Arap harfli olarak iki şekilde kaydedilmelidir. Eserin birden fazla değişik biçimde eser adının olması durumunda her ad için 246 MARC alanı açılarak kaydedilmelidir.

Alanın ilk indikatöründe eğer eser ile ilgili ek giriş istenmiyorsa "0", ek giriş isteniyorsa "1", notlar alanında belirtilmemiş ek giriş istenmiyorsa "2" ve notlar alanında belirtilmemiş ek giriş isteniyorsa "3" olarak seçim yapılmalıdır. İkinci indikatörde ise

eser adının bir parçası, açıklaması veya alternatif adı ise “0”, paralel eser adı ise “1”, ayırt edici bir eser ise “2”, diğer eser adı ise “3”, dış kapak eser adı ise “4”, iç kapaktan önceki sayfada bir eser adı varsa “6”, sayfaların altlarında veya üstlerinde farklı bir eser adı varsa “7”, sırt eser adı varsa (yazma eserler için etek yazısı şeklinde kullanılabilir) “8” gibi alt başlık türleri seçilmektedir. Yazma eserlerde iç kapak kavramı olmadığı ve eser adı çok eşitli bölümlerinde yer alabildiği için “6”, “7” ve “8” indikatörleri dikkatle kaydedilmelidir.

Alt alan kodlarında ise eserin kısa, bilinen veya yaygın olarak kullanılan diğer adının kaydı için **“$a – Title proper/short title = Uygun/kısa eser adı”** alanı, bu adın Arap harfli yazılışının gösterimi için **“$6 – Linkage = Bağlantı”** alt alan kodu kullanılmalıdır.

Örnek:

130 0 **$**6880-01 $a Kur'ân-ı Kerîm

245 10 **$**6880-02 $a el-Kur'ânü'l-Kerîm/ $c müstensih: Süleyman b. Ahmed.

246 10 **$**6880-03 $a Kur'ân → (kısa-yaygın kullanılan eser adı)

880 1 **$**6100-01/(3/r) **$a** قران كريم

880 1 **$**6245-02/(3/r) **$a** القرآن الكريم

880 1 **$**6246-03/(3/r) **$a** قران

Örnek:

100 3 **$**6880-01 $aEsîrüddîn el-Mufaddal b. Ömer es-Semerkandî el-Ebherî

245 10 **$**6880-02 $aÎsâgocî/ $cEsîrüddîn el-Mufaddal b. Ömer es-Semerkandî el-Ebherî.

246 10 **$**6880-03 $a er-Risâletü'l-esîriyye fi'l-mantık → (bilinen diğer eser adı)

880 1 **$**6100-01/(3/r) **$a** اثير الدين المفضل بن عمر السمرقندي الأبهري

880 1 **$**6245-02/(3/r) **$a** ايساغوجي

880 1 **$**6246-03/(3/r) **$a** الرسالة الاثيرية في المنطق

246 alanında eser adı kaydı yapılması gereken yazma eser türlerinden biri de fetva mecmualarıdır. Fetvaları veren şeyhülislam, kadı veya müftünün fetvalarını derleyen müellif tarafından esere verilmiş bir ad var ise bu eser adı 245 alanında verilip, kime ait fetvaların derlendiği bilgisi ise 246 alanında "Fetâvâ-yı ……." ifadesiyle değişik biçimde eser adı olarak kaydedilmelidir. Bu bilginin açıklaması ise "520 - Özet/İçerik" alanı altında açıklanmalıdır.

Örnek:

100 3 **$**6880-01 $aMehmed Fıkhî el-Aynî, $e müellif

245 10 **$**6880-02 $aBehcetü'l-fetâvâ/ **$**cMehmed Fıkhî el-Aynî; müstensih: Muhammed b. Nasuh

246 10 **$**6880-03 $a Fetâva-yı Yenişehirli Abdullah Efendi

520 $aBu eser, bir süre Şeyhülislam Abdullah Efendi'nin hizmetinde bulunmuş olan Fetva Emini Mehmed Fıkhî el-Aynî tarafından Abdullah Efendi'nin vermiş olduğu fetvaların toplanmış olduğu bir fetva mecmuasıdır.

700 $aMuhammed b. Nasuh, $emüstensih

880 1 **$**6880-01 $aمحمد فقهي العيني

880 1 **$**6245-02/(3/r) **$a** بهجة الفتاوي

880 1 **$**6246-03/(3/r) **$a** فتاواي يكيشهيري عبدالله أفندي

Eğer fetvalarını derleyen müellif tarafından esere verilmiş bir ad yok ise kime ait fetvaların derlendiği bilgisi "Fetâvâ-yı ……." ifadesiyle 245 alanında verilip, "520 - Özet/İçerik" alanı altında açıklaması yapılır.

Örnek:

100 3 **$**6880-01 $aMehmed b. Abdülhalim Efendi el-Bursevî, $e müellif

245 10 **$**6880-02 $a Fetâvâ-yı Yahyâ Efendi/ **$**c Mehmed b. Abdülhalim Efendi el-Bursevî

520 $a Eser, müellif tarafından Şeyhülislâm Zekeriyyazâde Yahya Efendi Efendi'nin (ö.1053/1644)'nin hizmetinde iken onun birinci, ikinci ve üçüncü şeyhülislâmlık görevleri sırasında defterlere kaydedilen müteferrik fetva suretlerinin toplanmış olduğu bir fetva mecmuasıdır.

880 1 **$**6880-01 $aمحمد بن عبد الحليم أفندي البرسوي

880 1 **$**6245-02/(3/r) **$a** فتاواي يحيي أفندي

4.8. 260 – Yayın, Dağıtım vb. = Publication, Distribution, etc. (Imprint)

Bibliyografik kayıtta eserin nerede, hangi yayıncı tarafından ve ne zaman yazıldığı/üretildiği ile ilgili bilgilerin kaydedildiği temel niteleme alanıdır. Yazma

eserlerde bu bilgiler “telif yeri ve tarihi” , “istinsah yeri ve tarihi” ve “tercüme yeri ve tarihi”nden oluşur. Bir yazma eserde bu bilgilerden birisi veya birkaçı bulunabilir veya hiç bulunmayabilir. Bir eserde hem telif hem de istinsah ve/veya tercüme yeri ve tarihi olması durumunda müellif nüshasına kullanıcıyı ulaştıracak bilgiler her zaman öncelikli olmalıdır. Dolayısıyla bu alanın kaydında aralarına noktalı virgül koyarak sırasıyla “telif yeri ve tarihi” ; “istinsah yeri ve tarihi” ; “tercüme yeri ve tarihi” bilgileri kaydedilmelidir. Bu alana kaydedilen bilgiler ile **“008 – Sabit Uzunluklu Veri Öğeleri”** alanının “**06 – Tarih türü** alt alanına kaydedilen bilgiler uyumlu olmalıdır.

Yazma eserlerde “yayın evi” veya buna benzer bir kurumdan söz edilemeyeceği için 260 MARC alanının “yayın evi” bilgisinin kaydedildiği **“b - Name of publisher, distributor, etc.”** alt alanı kullanılmaz. Bu durumla ilişkili olarak alanın yayın evi kaydıyla ilgili olan ilk indikatörü ve tanımsız olan ikinci indikatörü de kullanılmayacaktır.

Alt alan kodlarında ise eserin üretim yeri bilgisi **“a - Place of publication, distribution, etc.”** alt alanına kaydedilmelidir. Yazma eserde belirlenen üretim yeri eğer telif yeri ise esere ilişkin temel yer bilgisi olduğu için “a” alt alanında “telif yeri” ibaresi kullanılmadan yazılmalı, istinsah ve tercüme yeri bilgileri ise “İstinsah yeri: ……..” , “Tercüme yeri: ……” şeklinde kaydedilmelidir.

Örnek:

008 230930tu (230930=kayıt tarihi, tu=üretim yeri)

260 $aMaraş (Sükûtiye Medresesinde)

İstinsah yeri ile birlikte:

008 230930tu (230930=kayıt tarihi, tu=üretim yeri)

260 $aMaraş (Sükûtiye Medresesi) ; İstinsah yeri: İstanbul (Süleymaniye Medresesi)

Eserin üretim tarihi bilgisi ise **"c - Date of publication, distribution, etc."** alt alanına kaydedilir. Yazma eserde belirlenen üretim tarihi eğer telif tarihi ise esere ilişkin temel tarih bilgisi olduğu için bu alt alanda "telif tarihi" ibaresi kullanılmadan yazılmalı, istinsah ve tercüme tarihleri ise "İstinsah tarihi: ……." , "Tercüme tarihi: ……" şeklinde kaydedilmelidir.

Yazma eserlerin üretim tarihleri Hicri veya Rumi Takvim'e göre verilir. AACR2'ye göre bu tarihler Miladi Takvim'e çevrilerek köşeli parantez içinde kaydedilmelidir. Eserin dışındaki bir kaynaktan edinilen tarihler köşeli parantez içinde verilmeli [Recep 1200 [Nisan 1786], belirlenmeyen veya eserin diğer özelliklerinden (kâğıt, mürekkep vb.) yaklaşık bir üretim tarihi belirlenebilen eserler için ise bu bilgi:

- şüpheli tarihler için soru işareti kullanarak [1200? [1785/1786?],

- tarihteki bilinmeyen rakamlar için bir sembol seçerek [125-? [183-?],

- şüpheli tarihler "veya" bağlacı kullanarak [1210 veya 1250 [1796 veya 1834],

- ipucu olan bir bilgiden hareketle yıllar arasında ifadesi kullanarak [1210-1250 arasında [1796 – 1834 arasında],

- ipucu olan bir bilgiden hareketle tarih öncesi veya sonrası ifadesi kullanarak [1210 öncesi [1796 öncesi] veya [1250 sonrası [1834 sonrası] şeklinde kaydedilebilir (ISBD International…., 2011, 177,184 ; Anameriç, 2017, s. 114).

Hicri veya Rumi Takvimde gün bilgisi belli olmadığında ay ve yıl bilgisi iki farklı tarihe karşılık gelmektedir. Örneğin Hicri Takvimde "Recep 1251" tarihi Miladi Takvimde "Ekim/Kasım 1835" tarihine veya tek başına "1251" yılı "1835/1836" yıllarına karşılık gelmektedir. Bu durumda tarih çevirmelerinde bir standart sağlanması amacıyla çalışma kapsamında küçük olanın tercih edilmesi uygun değerlendirilmiştir. Recep 1251 = Ekim 1835 veya 1251 = 1835 gibi.

Bazı yazma eserlerde ebced hesabına göre veya karmaşık, kesirli ifadeler ile verilmiş bilmeceli tarihler de mevcuttur. Bu tarihlerin anlaşılıp doğru yorumlanabilmesi için yönlendirici çalışmalar mevcuttur.[41] Belirlenmesi uzun çaba gerektiren bu tarihlerin tespiti durumunda yukarıdaki şekillerde kaydedilmelidir.

Ciltli eserlerde ise üretim yeri ve tarihinin kaydıyla ilgili bütün ciltler bir arada değerlendirilmelidir. Eğer en son ciltte bu bilgiler yer alıyorsa diğer ciltlerin de fiziksel ve sanatsal özelliklerine (özellikle yazı türü) bakılarak aynı elden çıktığı kesinleştiğinde diğer ciltlerin üretim yeri ve tarihi için de aynı bilgiler köşeli parantez içinde kaydedilebilir. Bu ciltlerin telif ve istinsah kayıtlarının, eserin son cildinden alındığı bilgisi ise "500 – Genel notlar" alanında belirtilmelidir.

Yazma eserin üretim yeri bilgisi üretim tarihi bilgisinden ":" işareti ile ayrılarak kaydedilir (ISBD International…, 2011, s. 151).

Örnek:

008	230930s1596tu (230930=kayıt tarihi, s: bilinen tek tarih, 1596: telif tarihi, tu=üretim yeri)
260	$aMaraş (Sükûtiye Medresesi): $cRabîülevvel 1005 [Ekim 1596]

Örnek:

008	230930m15961620tu (230930=kayıt tarihi, m: birden fazla tarih, 1596: telif tarihi, 1620: istinsah tarihi, tu=üretim yeri)

[41] Detaylı bilgi için bkz. Coşan, M. e. (1975). Bazı yazmalarda görülen bilmeceli tarih kayıtları. *AÜİF İslami İlimler Enstitüsü Dergisi,* II, 55-65; Akay, S. (2023). Yazma eserlerin ferağ ve istinsah kayıtlarında görülen bir garip bilmece: kesirlerle tarih. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (32 (Dicle Üniversitesi'nin 50. Yılına Özel 50 Makale), 712-729.

260 $aMaraş (Sükûtiye Medresesi); İstinsah yeri: İstanbul (Kemankeşhane): $c5Rabîülevvel 1005 [27 Ekim 1596]; İstinsah tarihi: Cemazeyilevvel 1029 [Mayıs 1620)

Örnek:

008 230930q1251tu (230930=kayıt tarihi, q: şüpheli tarih, 1251: istinsah tarihi, tu=üretim yeri)

260 $aİstinsah yeri: Süleymaniye: $cİstinsah tarihi: [1251? [1835?]

Örnek:

008 230930ntu (230930=kayıt tarihi, n: bilinmeyen tarih, tu=üretim yeri)

260 $aİstinsah yeri: İstanbul (Süleymaniye Medresesi): $cİstinsah tarihi: [980-1050 arasında [1572-1640 arasında]

4.9. 264 – Üretim, Yayın, Dağıtım, İmalat ve Telif Hakkı Bildirimi = Production, Publication, Distribution, Manufacture, and Copyright Notice

Bu alan MARC'ın RDA'ya uyumlandırılmasıyla oluşmuştur. RDA standardına göre oluşturulacak bir bibliyografik kayıtta yayın yeri, yayınlayan ve yayın tarihi bilgileri 264 alanına kaydedilmelidir.

Alt alan kodlarında ise yazma eserler için üretim yeri kaydında "a" ve üretim tarihi kaydında "c" alt alanları kullanılmalıdır. Alan indikatöründe ise basılı olmayan eserler için en uygun olan "0" seçilmelidir (Cünüş, 2018, s. 200).

AACR2'ye göre bu alanın tespit edilemeyen bilgileri için kullanılan yayın yeri yok [s.l], yayınlayan yok [s.n.], yayın tarihi yok [n.d.] kısaltmalarının yerine RDA'da

“place of publication not identified=yayın yeri tanımlanmadı”, “publisher not identified= yayıncı tanımlanmadı” ve “date of publication not identified=yayın tarihi tanımlanmadı” ifadeleri kullanılmaktadır (Bayter, 2021, s. 168-169). Yazma eserlerde bu ifadelerin karşılığı olarak köşeli parantez içinde “[telif/istinsah/tercüme yeri tanımlanmadı] ve “[telif/istinsah/tercüme tarihi tanımlanmadı]” ifadelerinin kullanılması uygun değerlendirilmiştir.

Bu farklılık dışında yazma eserlerin üretim yeri ve tarihi ile ilgili bilgiler 260 alanında belirtilen kurallar ve ilişkiler çerçevesinde 264 alanına kaydedilmelidir.

Örnek:

Leader/18		i (kaydın RDA’ya göre yapıldığını belirten kod)
008		230930ntu (230930=kayıt tarihi, n: bilinmeyen tarih, tu=üretim yeri)
040		$aTYEK $btur $cTYEK $erda
264	0	$a [İstinsah yeri tanımlanmadı]: $c [İstinsah tarihi tanımlanmadı]

4.10. 300 – Fiziksel Niteleme =Physical Description

Bibliyografik kayıtta eserin ölçülebilen özelliklerini ve bu özellikleri tamamlayan diğer niteliklerinin kaydedildiği temel niteleme alanıdır. Yazma eserlerin ölçülebilen fiziksel özellikleri cilt, yaprak sayıları, kâğıt boyutu, yazı alanı boyutu, satır ve sütun sayılarıdır. Bu özellikleri tamamlayan fiziksel özellikleri ise yazı türü, yazım türü ile birlikte satır ve sütun sayılarıdır (Anameriç, 2017, s. 115). AACR2’ye göre bu alana kaydedilen bilgilerin verilişinde kullanılabilecek kısaltmalar (sayfa için s., cilt için c., resim için res. gibi) RDA’da açık bir şekilde yazılır. Çalışma kapsamında bu alanda

kullanılacak bazı yazma eser terimlerinin (yaprak/varak gibi) özgün niteliğinden ötürü kısaltma olarak değil ayrıntılı biçimde yazılması uygun değerlendirilmiştir.

300 MARC alanı indikatörleri tanımsızdır.

Alt alan kodlarında ise eserin cilt ve yaprak sayısı bilgisi **"$a – Extent = Sayfa, cilt vb. sayısı"** alt alanına kaydedilmelidir. Yazma eserlerde sayfa sayısının kaydında yaprak ve varak terimlerinden hangisinin kullanılacağı bilgi merkezi tarafından belirlenmelidir.

Yazma eserlerde sayfa numaralandırmasının nasıl yapılması gerektiği tezin 2.1.5.2. numaralı bölümünde açıklanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda yazma eser eğer tek ciltten oluşuyorsa ve numaralandırılmamışsa metnin başlangıcının yer aldığı 1a'dan başlayarak eserin son satırının bulunduğu yaprağa kadarki toplam sayı yaprak sayısı olarak kaydedilir. Eser numaralandırılmış ise öncesinde sayılarak kontrolü sağlanır ve son sayfadaki sayı kaydedilir. Eserin başında ve sonunda metin dışında kalan ve eseri korumak için eklenen vikaye yaprakları ise roma rakamı ile numaralandırılarak eklenmelidir. Bu sayfaları belirtmek için aralarına "+" veya "," işareti konulmalıdır (ISBD International…., 2011, s. 204).

Örnek: 300 $a III (başta) + 230 yaprak/varak + IV (sonda) veya

300 $a III (başta), 230 yaprak/varak, IV (sonda)

Eğer yazma eser birden fazla ciltten oluşuyorsa öncelikle nitelemesi yapılan cildin sayısı/numarası, daha sonra yaprak/varak bilgisi kaydedilir. Çok ciltli eserin cilt ve sayfa bilgilerinin gösteriminde farklı kullanımlar mevcuttur (ISBD International…., 2011, s. 206-207). Ancak bu kullanımlar arasından Anameriç'in (2016, s. 445) örnekleriyle değerlendirdiği üzere yazma eserler için en kullanışlı ve anlaşılır olanı kaçıncı cildin nitelendiğini belirtmek amacıyla ilk olarak ilgili cilt sayısının/numarasının, sonrasında

arasına "/" işareti konularak toplam cilt sayısının/numarasının, en son ise parantez içinde toplam yaprak sayısının kaydedilmesidir. Bu yolla nitelemesi yapılan cildin 300 alanının diğer fiziksel özellikler ve boyut bilgilerinin kaydedildiği alt alanlarının sadece nitelenen cilde göre doldurulmasında da kolaylık sağlanmış olacaktır.

Örnek: 300 $a 4/7 (iii+120 yaprak/varak)

Toplam cilt bilgisi bilinen ancak bilgi merkezinde tüm ciltleri bulunmayan eserlerin cilt bilgisinin verilmesinin ardından "500 - Genel Notlar" alanında eserin hangi ciltlerinin mevcut olduğu kaydedilmelidir.

Örnek: 300 $a 4/7 (iii+120 yaprak/varak)

500 $a Bilgi merkezinde eserin, 1., 3., 4. ve 5. ciltleri bulunmaktadır.

Tek cilt içinde bulunan ancak yazar adı, eser adı veya konu birlikteliği bulunmayan birden fazla eserin bir araya getirilmesiyle oluşan risale türündeki eserlerin nasıl ki müellif adı veya eser adı ayrı ayı kaydediliyor ise yaprak numaraları da her eser için ayrı ayrı kaydedilmelidir. Cilt içindeki eserlerin hangi yapraklar arasında olduğu ise "500 - Genel Notlar" alanında gösterilmelidir.

4 risale mecmuasından oluşan bir yazma eser örneği:[42]

1. Eser: Âdâbü'l-Bahs ve'l-Münâzara
2. Eser: Fethu'l-Vehhâb fî Şerhi Risâleti'l-Âdâb
3. Eser: Şerhu'r-Risâleti'l-Kıyâsiyye
4. Eser: er-Risâletü'l-Kıyâsiyye

[42] Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, 00981-001, 002, 003 ve 004 koleksiyon numaralı eserler.

1. Eser: 090 $a 00981-001

100 $aGelenbevî, Ebu’l-Feth İsmâ‘il b. Mustafa b. Mahmûd el-Gelenbevî

245 $a Âdâbü’l-Bahs ve’l-Münâzara

300 $a **7 yaprak/varak**

500 $a **Eser 1a-7a yaprakları/varakları arasındadır.**

2. Eser: 090 $a 00981-002

100 $aHasan Paşazâde, Mehmed Sa‘îd b. Hasan er-Rûmî el-Hanefî

245 $a Fethu’l-Vehhâb fî Şerhi Risâleti’l-Âdâb

300 $a **56 yaprak/varak**

500 $a **Eser 7b-61a yaprakları/varakları arasındadır.**

3. Eser: 090 $a 00981-003

100 $aÖmer Efendi

245 $a Şerhu'r-Risâleti'l-Kıyâsiyye

300 $a **5 yaprak/varak**

500 $a **Eser 62b-67a yaprakları/varakları arasındadır.**

4. Eser: 090 $a 00981-004

100 $aPehlivânî, Mûsâ b. Abdullah et-Tokâdî

245 $a er-Risâletü’l-Kıyâsiyye

300 $a **2 yaprak/varak**

500 $a **Eser 67b-68b yaprakları/varakları arasındadır.**

300 alanı MARC'ın RDA'ya göre uyumlandırılmasıyla değişiklik yapılmış alanlarından birisidir. Özellikle dijital ortamdaki bilgi kaynaklarının fiziksel nitelemesinde kullanılan alt alanlara, bilgi kaynağının kayıtlı olduğu bilgi kayıt ortamına ve kaynağın türüne göre kaydedilmesi gereken yeni bilgiler eklenmiş ve bu bilgiler de "336 – İçerik türü, 337 – Medya türü ve 338 – Taşıyıcı türü" MARC alanları ile ilişkilendirilmiştir.

Eğer dijitalleştirilmiş bir yazma eserin RDA'ya göre bibliyografik nitelemesi yapılıyorsa "$a – Extent" alt alanına "1 bilgisayar dosyası" veya "1 çevrimiçi kaynak" ifadeleriyle birlikte toplam sayfa sayısı parantez içinde yazılmalıdır.

Örnek:

300 $a1 bilgisayar dosyası (324 sayfa) veya
$a1 çevrimiçi kaynak (324 sayfa)

336 $atext $btxt $2rdacontent

337 $abilgisayar $b c $2rdamedia

338 $çevrimiçi kaynak $b cr $2rdacarrier

347 $ametin dosyası $bPDF $2rdaft

Alt alan kodlarından bir diğeri ise bilgi kaynaklarının renk, resim, harita, şekil gibi bilgilerinin kaydedildiği "**$b - Other physical details = Diğer fiziksel detaylar"** alt alanıdır. Basılı kaynakların resim, şekil, harita gibi görsel özellikleri bu alana kaydedilmektedir. Ancak yazma eserlerde metnin içeriğini zenginleştiren ve açıklayan sanatsal özelliklerinin nitelenmesi gereken özelliklerinin çeşitliliğinden dolayı "500-Genel notlar" alanına kaydedilmektedir. (Anameriç, 2016, s. 448). Dolayısıyla bu alt alanda yazma eserlerin sırasıyla:

- yazı türü (yazıldığı hat türü)
- yazım türü (mensur veya manzum)
- satır ve sütun sayısı bilgileri kaydedilmelidir.

Bir eserde birden fazla yazı türü ve yazım türü olabildiğinden aralarına " – " işareti konularak, satır ve sütun sayısı ise aralarına "/" işareti konularak birbirinden ayrılması sağlanır. Yazı türü, yazım türü, satır ve sütun sayısı bilgisi ise araların "," konularak bu alt alana eklenebilir. Yazma eserlerde satır ve sütun sayısının yazılışındaki farklılıklar nedenleri ile tezin 2.1.5.4. numaralı bölümünde açıklanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda "b" alt alanı örnekleri aşağıdaki şekilde olabilir.

Örnekler:

300 $a4/7 (iii+120 yaprak/varak): $bNesih, mensur, 19 satır

300 $a60 yaprak/varak: $b**Nesih – muhakkak-sülüs**, mensur, 19 satır

300 $aiii+120 yaprak/varak+iii: $bKûfî, mensur, **değişken satırlı**

300 $a76 yaprak/varak: $bNesih, **mensur-manzum**, 17 satır / 2 sütun

300 $a2/4 (280 yaprak/varak): $b Talik, mensur-manzum, **16 satır / değişken sütunlu**

300 $a82 yaprak/varak: $b Talik, manzum, **değişken satırlı / 2 sütun**

300 MARC alanında son olarak yazma eserin kâğıt ve yazı alanı boyutunun en ve boy ölçüleri "**$c – Dimensions = Boyutlar"** alt alanına milimetre (mm) cinsinden aralarına "X" işareti konularak kaydedilir. Kâğıt ve yazı alanı boyutu ise aralarına ";" konularak birbirinden ayrılır (ISBD International …, 2011, s. 226).

Örnek:

300 $a82 yaprak/varak: $bTalik, manzum, değişken satırlı / 2 sütun;

$c210x140mm ; 160x120mm

4.11. 336 – İçerik Türü = Content Type

Bibliyografik kayıtta eserin içerik türünü ifade eden RDA alt alanıdır. Özellikle dijitalleştirilmiş yazma eserlerin türünü ve içeriğini tanımlamada kullanılır. Bu alan**, "Leader/06 - Kayıt türü"** alanında bilgi kaynağının biçimini ifade eden kodlarla, **"130 ve 245 alanlarının $h-Ortam alt alanıyla"** ve "**300 – Fiziksel Niteleme"** alanıyla ilişkilendirilerek kullanılmalıdır. Alan indikatörleri tanımsızdır. Alt alan kodlarından ise yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde içerik türü terimini tanımlamak için **"a - Content type term"**, içerik türünü ifade eden kod için **"b - Content type code"** ve içerik kaynağını belirtmek için **"2 - Source"** alt alanları kullanılabilir.

4.12. 337 - Ortam Türü = Media Type

Bibliyografik kayıtta eserin ortam türünü ifade eden RDA alt alanıdır. Bu alan, bilgi kaynağının malzeme kategorisini ifade eden **"007/00 – Fiziksel tanım sabit alan"** kodlarıyla, **"130 ve 245 alanlarının $h-Ortam alt alanıyla"** ve "**300 – Fiziksel Niteleme"** alanıyla ilişkilendirilerek kullanılmalıdır. Alan indikatörleri tanımsızdır. Alt alan kodlarından ise yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde ortam türü terimini tanımlamak için **"a - Media type term"**, ortam türünü ifade eden kod için **"b - Media type code"** ve ortam kaynağını belirtmek için **"2 - Source"** alt alanları kullanılabilir.

4.13. 338 Taşıyıcı Türü = Carrier Type

Bibliyografik kayıtta eserin taşıyıcı türünü ifade eden RDA alt alanıdır. Bu alan, eğer bilgi kaynağının bulunduğu ortamın taşıyıcısı olacak özel bir malzemeye ihtiyaç varsa (manyetik disk, bilgisayar kartı vb. gibi) bu özel malzemenin tanımlarını ifade eden **"007/01 – Özel malzeme tanımı"** alanındaki kodlarla, **"130 ve 245 alanlarının $h-Ortam alt alanıyla"** ve "**300 – Fiziksel Niteleme"** alanıyla ilişkilendirilerek kullanılmalıdır. Alan indikatörleri tanımsızdır. Alt alan kodlarından ise yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde taşıyıcı türü terimini tanımlamak için **"a - Carrier type term"**, ortam türünü ifade eden kod için **"b - Carrier type code"** ve ortam kaynağını belirtmek için **"2 - Source"** alt alanları kullanılabilir.

4.14. 347 – Dijital Dosya Özellikleri = Digital File Characteristics

Bibliyografik kayıtta dijitalleştirilmiş eserin özelliklerini ifade eden RDA alt alanıdır. Alan indikatörleri tanımsızdır. Alt alan kodlarından ise yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde dosya türünü tanımlamak için **"a - File type"**, dosya formatını ifade eden kod için **"b - Encoding format"** ve kaynağı belirtmek için **"2 - Source"** alt alanları kullanılabilir.

Örnek:

Leader/06		m (bilgisayar dosyası olduğunu ifade eden kod)
006		m (bilgisayar dosyası olduğunu ifade eden kod)
007/00		cba (c=elektronik kaynak, b=siyah-beyaz, a:tek dosya formatı)
008/23-26		od (o=çevrimiçi, d=doküman)
130	0	**$6 880-01** $a Kur'ân-ı Kerîm **$h[bilgisayar dosyası]**

300 $a 1 bilgisayar dosyası (30 sayfa): $bKûfî, mensur, değişken satırlı; $c160X120mm ; 100X60mm

336 $a metin $b txt $2 rdacontent

337 $a bilgisayar $b c $2 rdamedia

338 $a çevrimiçi kaynak $b cr $2 rdacarrier

347 $a metin dosyası $bPDF $2rdaft

880 **$6 130-01/(3/r)** $a قران كريم

4.15. 500 – Genel Not = General Note

Bibliyografik kayıtta diğer veri giriş alanlarına girilmeyen ve yazma eserlere içerik, nüsha ve sanatsal/fiziksel özellikleri açısından "nadir" olma niteliği kazandıran bilgilerinin kaydedildiği alandır. Daha önce de vurgulandığı üzere yazma eserler aynı müstensih tarafından çoğaltılmış olsa dahi eseri tamamlayan veya açıklayan bu özellikleri sebebiyle birbirinden farklı olabilmektedir. MARC alanları içerisinde yazma eserler için ayrılmış özel bir bölüm veya alt alan olmadığından "500–Genel not alanının **"a- Genel not"** alt alanı yazma eser uzmanları tarafından eserler arasındaki bu farklılığın belirgin bir şekilde ortaya konması için kullanılabilmektedir (Anameriç, 2015, s. 30). Ancak kaydedilecek bilgilerin çeşitliliği bu alanın belirli kurallar çerçevesinde kullanılmasını ve bilgilerin kaydında bir standardın oluşturulmasını gerektirmektedir. Bu amaçla bu çalışmada yazma eserin nitelemesinde kullanılacak notların kaydında MARC alanlarının sırasına göre bir yapı önerilmektedir.

500 – Genel not alanında sırasıyla:

1. Müellif ve esere dair notlar,
2. Ferağ kaydına dair notlar,

3. Fevâid kayıtlarına dair notlar,
4. Derkenar/hâşiye ve şukka kayıtlarına dair notlar,
5. Yazma eserin başlangıç ve bitiş satırları,
6. Nüshaya dair notlar,
7. Eserin sanatsal özelliklerine dair notlar,
8. Eserin fiziksel özelliklerine dair notlar,

olmak üzere 8 başlık altında toplanabilecek bilgilerin her biri için yeni **"a – Gelen not"** alt alanı açılarak, açıklayıcı ve anlaşılır cümleler halinde yaprak numaraları ile birlikte kaydedilebilir. Bu başlıklar altına kaydedilebilecek bilgiler ve örnekleri aşağıdaki şekillerde olabilir.

1. **Müellif ve esere dair notlar**
    - Müellif ve/veya eser adının nüshanın hangi bölümünde, kaçıncı yaprakta yer aldığına ilişkin bilgi,
    - Müellifin yaşamına ve vefatına ilişkin bilgi,
    - Eğer müellif ve/veya eser adı, başka kaynaklardan veya nüsha karşılaştırması yoluyla tespit edildiyse buna ilişkin bilgi,
    - Eğer müellif ve/veya eser adı tespit edilememişse buna ilişkin bilgi,
    - Eseri konusu ile ilgili ön plana çıkaran bir özelliği varsa buna ilişkin bilgi,
    - Varsa eser üzerine yapılan çalışmalara ilişkin bilgi (şerh, haşiye, ta'likat gibi),
    - Müellif ve eser adı ile ilgili nüshada düzeltmeler varsa buna ilişkin bilgi,

notlar alanına müellif ve esere dair notlar olarak kaydedilebilirler.

Örnekler:

500 $a Müellifin ismi nüshanın 114a yaprağında yer almaktadır.

500 $a Müellifin vefat tarihi tam olarak bilinmemesine karşılık 1091 istinsah tarihli bu nüshanın istinsah kaydında müellif hakkında kullanılan "Allah şanını ve saygınlığını artırsın" anlamındaki dua cümlesi o tarihte müellifin yaşadığına dair bir karine oluşturmaktadır.

500 $a Müellif ve eser adı bilgileri nüshanın 1a yaprağında yer almaktadır.

500 $a Müellif adı Osmanlı Müelliflerindeki 3-93 eser kaydı dikkate alınarak kaydedilmiştir.

500 $a Müellif adı tespit edilememiştir.

500 $a Eserin 83b numaralı yaprağında şairin Nûrî mahlası tespit edilse de sayıları on dörde yaklaşan Nûrî mahlaslı şâirlerden hangisi olduğu tespit edilememiştir.

500 $a Eserin adı nüshanın 1a sayfasında yer almaktadır.

500 $a Eser adı nüshanın mukaddimesinden tespit edilmiştir.

500 $a Eser adı konusundan çıkarılmıştır.

500 $a Eser tıpla ilgili Farsça yazılmış ilk ansiklopedik eserdir.

500 $a Eser Osmanlı'da medreselerde yıllarca ders kitabı olarak okutulmuş olup üzerine birçok şerh çalışması yapılmıştır.

500 $a Eserin 1a sayfasında eser-müellif adının Bidâyetü'l-Hidâye - Gazâlî olduğunu belirten bir kayıt ile bu kaydın yanlış olup eser-müellif adının Beyânu Esrâri't-Tâlibîn - Mevlâna Yûsuf şeklinde olması gerektiğini bildiren başka bir kayıt bulunmaktadır.

2. Ferağ kaydına dair notlar

Burada kaydedilecek bilgiler öncesinde eserde ferağ kaydı olduğunu belirtmek için "Ferağ kaydı:" ifadesiyle eserin kaçıncı yaprağında ferağ kaydı olduğu belirtilmelidir. Ardından:

- Eserin telif yeri ve tarihine ilişkin açıklayıcı bilgiler,
- Eserin istinsah yeri, tarihi ve müstensihine ilişkin açıklayıcı bilgiler,
- Eserin tercüme yeri, tarihi ve mütercimine ilişkin açıklayıcı bilgiler,
- Eserin üretim tarihi ebcedle düşürülmüş ise buna ilişkin bilgi,
- Eserin dua bölümüne ilişkin bilgiler,
- Eserin üretimi ile ilgili nüshada yanlışlıklar veya düzeltmeler varsa buna ilişkin bilgiler

notlar alanına yaprak numaraları ile birlikte ferağ kayıtları olarak kaydedilebilirler.

Örnekler:

500 $a Ferağ kaydı: Nüshanın (1b) varağında ferağ kaydı vardır.

500 $a Müellif eserinin telifini 743 [1342] yılının Muharrem ayının başında İmâm-ı Azâm'ın şehit edildiği yerin civarında tamamlamıştır.

500 $a Eserin (91a) yaprağında on altıncı cüzü tamamlanmaktadır. Müellif bu cüzün telifini 24 Cemazeyilahir 743 [24 Kasım 1342] tarihinde Bağdat/Caferiye'de tamamlamıştır. İlgili sayfada yer alan ferağ kaydında istinsah hatası olarak on altı yerine on yedi yazılmıştır.

500 $a Eserin (566b) yaprağında eseri yazdığı yer ve tarihi belirten müstensih, istinsah yeri olan İstanbul'u Dâru's-Saltanat diye niteledikten sonra üç isim kullanmaktadır. Kostantiniyye, Bizantiniyye, İslambol.

500 $a Eserin istinsah tarihini 20 Rebîülevvel 961 [23 Şubat 1554] olarak bildiren müstensih, daha sonra da bu tarihin ebced hesabına göre

karşılığını بالف ثم سين ثم ظاء şeklinde vermektedir. Ebced hesabına göre elif harfinin değeri 1, sin harfinin 60, zâ harfinin 900 olduğundan toplamı 961 etmektedir.

500 $a Eserde telif yeri ve tarihi yer almamaktadır.

500 $a Eserde yer almayan telif tarihi kaynaklardan 810 [1407] olarak tespit edilmiştir. Eserde yer almayan telif yeri de Diyanet İslam Ansiklopedisi maddesine dayanarak müellifin 800 [1397]'de Birgi'den Konya'ya gittiği ve 824 [1421]'te II. Murat tahta çıktıktan sonra Birgi'ye tekrar geri döndüğünü bilindiği için Konya olabilir.

500 $a İstinsah tarihi (6b) yaprağında yer almaktadır.

500 $a Eserin birinci risale ile aynı müstensih tarafından kaleme alındığından ilk risalenin (20b) yaprağında yer alan müstensih, istinsah yeri ve tarihi bu risaleye de kaydedilmiştir.

500 $a Eserde yazı değişmediğinden üçüncü risalenin (85a) yaprağında yer alan istinsah yeri ve tarihi bu risaleye de kaydedilmiştir.

500 $a Eserin tercüme yeri ve tarihi (35b) varağında ferağ kaydında yer almaktadır.

500 $a Mütercim adı tespit edilememiştir.

3. Fevâid kayıtlarına dair notlar

- Mukâbele, sema', icâzet ve kırâ'at kayıtları,
- Fihrist kaydı,
- İlâç reçeteleri, doğal afetler, salgın hastalık, dönemin ürün fiyatları gibi toplumsal konulara dair çeşitli kayıtlar

notlar alanına fevâid kayıtları olarak kaydedilebilir.

Örnekler:

500 $a Eserin (358a) yaprağında es-Seyyid Muhammed b. Ebû Bekir el-Halîmî el-Kayserî el-Hisârî tarafından mukabele kaydı düşülmüştür.

500 $a Eserin (Ia-sonda) yaprağında sema' kayıtları bulunmaktadır.

500 $a Eserin (Ib-başta) icâzet ve semâ' kayıtları bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde Şeyh İbnü't-Tûrâbiştî müstecîz Şerefüddîn Ahmed el-Isfâhânî'ye 707 [1307] yılında Sultâniyye'de (Mısır) icâzet verdiği bilgisi vardır. İkinci kayıtta ise dede Muhammed el-Habeşî Fîrûzâbâdî'den "İ'tisâm" bâbına kadar semâ' yoluyla kalan kısmını ise münâvele yoluyla 783 [1381] yılında icâzet aldığını belirtir.

500 $a Eserin (5b-6b) yaprakları arasında fihrist vardır. Eser (7b) varağında başlamaktadır.

500 $a Son sayfalarda Ehl-i Beyt'in soy serecelerini gösteren ağaçlar mevcuttur.

500 $a Eserin (7b–14b) yaprakları arasında da tıp ile ilgili Farsça ve Arapça fevaid bulunmaktadır.

500 $a Eserin (Ia-başta) yaprağında baş ağrısının devasına dair Türkçe fevâid, göz hastalığında kullanılacak ilaca dair Farsça fevâid bulunmaktadır.

4. Derkenar/hâşiye ve şukka kayıtlarına dair notlar

Burada kaydedilecek bilgiler öncesinde eserde derkenar notu olduğunu belirtmek için "Derkenar notları:" ifadesi kullanılmalıdır. Ardından:

- Eserin metin alanının dışında kalan sayfa boşluklarına ilâve edilen metne dair çeşitli notlar, açıklamalar ve düzeltmeler,

- Eserin şukkalı olup olmadığına,
- Şukkanın içerine ilişkin bilgiler

notlar alanına yaprak numaraları ile birlikte kaydedilebilir.

Örnekler:

500 $a Derkenar notları: Eserin (6a-7b) yaprakları arasında yer alan derkenarlarda dikkat çekmek için kırmızı mürekkeple birkaç defa "mühimme" kelimesi yazılmıştır.

500 $a Derkenar notları: Eserde "dir [der]" ile biten iktibaslar ve bazı kelimelerin başka nüshalarda nasıl geçtiğine dair derkenar notları bulunmaktadır.

500 $a Derkenar notları: Eserin neredeyse bütününde derkenarlar olup çoğu metin ile ilgili açıklamalar içermektedir.

500 $a Eserin (137a-138a) yaprakları arasında şukka vardır.

500 $a Eserin (224a) yaprağında yer alan şukkada Şerhu Şir'ati'l-İslâm, Nüzhetü'l-Mecâlis, Suyûtî'nin Tefsîr'i ve İbn Melek'in Şerhu'l-Meşârık'ından alıntılar ve Ahmedî'den vücudun âzâlarına dair Türkçe bir alıntı yer almaktadır.

5. Yazma eserin başlangıç ve bitiş satırları

- Yazma eserlerin başlangıç ve bitiş satırları Arap harfli yazılacağından dolayı 500 alanında 880 alanına gönderme yaparak sadece "Başlangıç/bitiş satırları:" ifadesi yazılır. Arap harfli satırlar ise 880 alanına kaydedilir.

Örnekler:

- 500 $6 880-01 $a Başlangıç satırları:

- 880 $6 500-01/(3/r) $a

(1b)

بسم الله . گفتار نخستین اندر یاد کردن وادهای مفرد و مرکب که در ...

اول اندر دادها که اندر طلا و ضماد و نطوک شموم خداوند سر سام کرم و صداع کرم و بی خوابی

- 500 $6 880-02 $a Bitiş satırları:
- 880 $6 500-02/(3/r) $a

(3b)

داروهای بوی دهان سرکه و گلاب سرکه عنصل عاقرقرحا فوفل ...

و نفسل سداب سادخ هندی سعد مصطکی عود خام کبابه

6. Nüshaya dair notlar

Burada kaydedilecek bilgiler öncesinde "Nüsha bilgisi:" ifadesiyle

- Nüshanın müellif hattı ya da müellif hattı olması muhtemel olduğuna ilişkin bilgi,
- Bilinen tek nüsha olup/olmadığına ilişkin bilgi,
- Eğer varsa bilinen tek nüshasına ilişkin bilgi,
- Müellif nüshasından istinsah edilmiş ise buna ilişkin bilgi,
- Müellif nüshası ile mukabele edilmiş ise buna ilişkin bilgi,
- Müellifi hayattayken istinsah edilmiş ise buna ilişkin bilgi,
- Başka bir müellif tarafından tamamlanmış ise buna ilişkin bilgi,
- Telifine yakın istinsah edilmiş ise buna ilişkin bilgi,
- Nüsha bir kişiye ithaflı veya hediye olarak hazırlandı ise buna ilişkin bilgi,
- Nüshanın başında, sonunda veya yapraklar arasında önemli belirgin bir eksiklik olması halinde buna ilişkin bilgiler

notlar alanına nüsha bilgisi olarak kaydedilebilir (Anameriç, 2015, s. 49).

Örnekler:

500 $a Nüsha bilgisi: İki cüzden müteşekkil bu nüsha, istinsah kaydında belirtildiğine göre müellif hattından istinsah edilmiştir.

500 $a Nüsha bilgisi: Bu nüsha, eserin tek nüshası olmasından dolayı çok kıymetlidir.

500 $a Nüsha bilgisi: Nadir bir eserdir ve bu nüshanın eserin tek nüshası olma ihtimali vardır.

500 $a Nüsha bilgisi: Nadir rastlanan eserlerdendir. Eserin rastlanılan tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Koleksiyonu No: 3950 (547a-548a) yaprakları arasındadır.

500 $a Nüsha bilgisi: Eser müellif hattıdır. Eserin taranabilen kütüphanelerde başka bir nüshasıyla karşılaşılmamıştır.

500 $a Nüsha bilgisi: Bu nüsha, Zilhicce 1086 [Şubat-Mart 1676] tarihinde müellifin nüshasından istinsah edilmiştir.

500 $a Nüsha bilgisi: Eser (87b) yaprağında yer alan kayda göre müellif nüshasından 1133 [1720] tarihinde mukebele edilmiştir.

500 $a Nüsha bilgisi: Eser müellif hayatta iken istinsah edilmiş nadir nüshalardandır.

500 $a Nüsha bilgisi: En eski nüshalardandır. Eserin (Ia-başta) yaprağında müellif nüshasından mukabele edildiğine dair bir not düşülmüştür.

500 $a Nüsha bilgisi: Müellif eserini Sultan Ebü'l-Gâzî Ubeydullâh Bahadır Han'a ithaf etmiştir.

500 $a Nüsha bilgisi: Şarih eserini Mahmud Paşa (ö. 875/1474)'ya ithaf etmiştir.

500 $a Nüsha bilgisi: Eserin baş kısmı eksiktir. Son kısmının ise farklı bir hatla yazıldığından başka birisi tarafından tamamlandığı anlaşılmaktadır.

7. Eserin sanatsal özelliklerine dair notlar

Yazma eserlerin sanatsal özellikleri arasında yer alan cilt özellikleri için **"563-Binding Information = Cilt Bilgisi"** alanı kullanılmakta olup, yazma eserlerin cilt özelliklerini tamamlayan bir süsleme unsuru olarak ebrû sanatı ile ilgili niteleme bilgileri ilgili alana kaydedilecektir. 500-Notlar alanında eserin tezhip ve minyatür özelliklerine dair bilgiler kaydedilmelidir.

Örnekler:

500 $a Tezhip özellikleri: Eserin (IIIb-başta) yaprağında çiçek motifli, altın yaldızlı, mihrabiyeli, tığ işlemeli, mor, mavi, beyaz ve altın yaldızlı süslemeli bir serlevha vardır. IIIb-IVa varakları metnin etrafı ve derkenar altın yaldız bordürle cetvellenmiştir.

500 $a Tezhip özellikleri: Eserin (1b) yaprağında altın yaldız mihrabiyeli, tığ desenli rûmi motifli, yeşil, pembe ve kırmızı renklerle süslenmiş bir serlevha vardır. Eserin tüm yapraklarında altın yaldız bordür vardır. Eserde, bazı kelimeler, duraklar ve başlıklar altın yaldızlıdır.

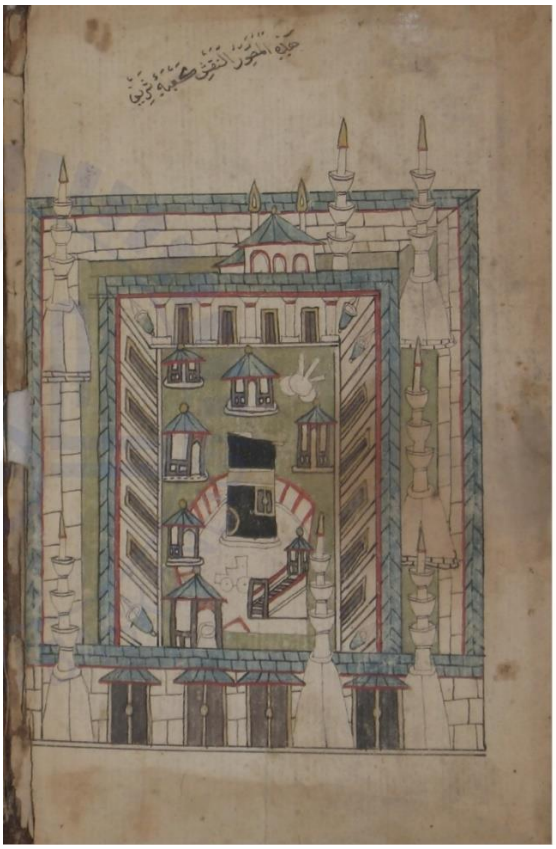
500 $a Minyatür özellikleri: Eserin (6b-7a) yapraklarında Mekke ve Medine minyatürleri vardır.

500 $a Tezhip özellikleri: Eserin (1b) varağında çiçek motifli, mihrabiyeli, tığ işlemeli, turuncu, yeşil, sarı renkte süslemeli bir serlevha vardır. (Resim-14)

500 $a Minyatür özellikleri: Baştaki cilt kapağının iç tarafında harem-i şerifin bir minyatürü vardır. (Resim-15)[43]

Resim 14

Resim 15

8. Eserin fiziksel özelliklerine dair notlar

[43] Resim-14 ve 15'teki görseller Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, 004790-I demirbaş numaralı esere aittir.

- Sayfa numaralandırmayla ilişkili olduğu için eserde rakabe yöntemi kullanılmışsa buna ilişkin bilgi,
- Kâğıt özelliklerine (türü, rengi, filigranlı olup olmadığı, aharlı mı, aharsız mı olduğu, suyolu olup olmadığı) ilişkin bilgiler "Kâğıt özellikleri:" ifadesiyle,
- Mürekkep rengine ilişkin bilgi "Mürekkep rengi:" ifadesiyle,
- Eserin kondisyonuna ilişkin bilgiler "Kondisyon:" ifadesiyle,

notlar alanında eserin fiziksel özellikleri olarak kaydedilebilir.

Örnekler:

500 $a Rakabe kaydı vardır.

500 $a Kâğıt özellikleri: Bağdâdî, saman sarısı renkli, aharlı, çapa filigranlı kâğıt".

500 $a Kâğıt özellikleri: Krem renkte, aharlı, (1a-15b) aralarındaki yapraklar üç ay filigranlı, (16a-112a) aralarındaki yapraklar ise çapa filigranlı kâğıt.

500 $a Kâğıt özellikleri: Nohudi renkli, suyolu filigranlı kâğıt.

500 $a Kâğıt özellikleri: (1a-10b) arasındaki yapraklar krem, (11a-30b) arasındaki yapraklar yeşil renkli filigransız kâğıt

500 $a Mürekkep rengi: Sözbaşları ve kasideler kırmızı mürekkeplidir.

500 $a Mürekkep rengi: Siyah ve kırmızıdır.

500 $a Kondisyon: Eserin şirazesi dağılmış, yaprakların çoğu yırtılmış ve şirazeden ayırılmış, eserin yapraklarının çoğu bordürlerinden kopmuş, mürekkep dağılması çoğu yerde metne zarar vermiştir.

4.16. 505 – Biçimlendirilmiş İçindekiler Notu = Formatted Contents Note

Yazma eserlerin yaygın bir türü olan risalelerin (risale mecmualarının) eser adı kaydı için ve müstakil telif eserlerin "fihrist" bölümlerindeki başlıkların kaydında kullanılan alandır.

Risalelerin bibliyografik nitelemesinde bu alan kullanılırken içinde bulunan her bir eserin adı ve sorumlusu için ayrı bibliyografik kayıt açılır ve cildin içinde bulunan diğer eserlerin bibliyografik bilgileri için 505 alanı kullanılır. Bu eserlerin katalogdaki yerlerini göstermek için ise **"856-Elektronik yer ve erişim"** alanında bibliyografik kayıtlarına ilişkin linkler eklenerek kayıtlar arasında bağlantı sağlanır.

Yazma eserlerde günümüz basma kitaplarında bulunan içindekiler bölümüne denk olan, yazma eserin metin kısmından hemen önce içindeki bölüm başlıklarının listelendiği fihrist adı verilen bölümler bazen eserdeki başlıkların sayfa numarasını bazen de başlıkların eser içindeki sırasına göstermek amacıyla kullanılırdı (Yayla, 2022, s. 550). Dolayısıyla eserin içindekiler bilgisine işaret ettiği için eğer bir yazma eserde fihrist kaydı var ise 500 – Genel not alanında "fihrist kaydı var" notu eklendikten sonra fihrist kaydındaki bölüm başlıkları 505 alanına kaydedilmelidir.

Alanın ilk indikatöründe eğer cilt içindeki tüm eserler tespit edilebilmişse **"0- Contents**" veya bazıları tespit edilememişse eksik olduğunu ifade eden **"1- Incomplete contents"** seçimi yapılmalıdır**.** İkinci indikatör ise tanımsızdır.

Alt alan kodlarından ise, biçimlendirilmiş içerik notunu tanımlamak için **"a- Formatted contents note"** ve eser adının kaydı için **"t- Title"** alt alanları kullanılmalıdır. Kayıtlar arasında bağlantının kurulacağı 856 alanında ise bağlantının içeriğini kısaca tanımlamak için **"$z - Public note"** ve bibliyografik kaydın bağlantı linkini eklemek için **"u- Uniform Resource Identifier"** alt alanları kullanılır.

Örnek:

Genel olarak cilt içerisinde astronomi ve ilgili bilimleri, matematik, astronomi hesaplarında kullanılan teknikler, işlemler, araç ve gereçlerle ilgili eserlerin olduğu bir cilt içerisindeki 7 farklı risalenin eser adı sırasıyla şunlardır:[44]

1. Eser: Kifâyetü'l-Kunû‘ fi'l-Amel bi'r-Rub‘i'l-Maktû‘/ müellif: Sıbtu'l-Mardinî, Bedreddin Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Kâhirî el-Mardinî ed-Dımaşkî
2. Eser: Risâle fi'l-Amel bi'r-Rub‘i'l-Mukantarât / sorumlu tespit edilememiştir.
3. Eser: Risâletü'l-Münharife / müellif: Hâfız Ali
4. Eser: Hey'et / sorumlu tespit edilememiştir.
5. Eser: Risâle-i Ceyb-i Âfâkî / sorumlu tespit edilememiştir.
6. Eser: Risâle fi'l-Usturlâb / Cezerî, Haydar b. Abdurrahman el-Hüseynî
7. Eser: Risâle-i Basîte / sorumlu tespit edilememiştir.

Bu eserlerin birbirine gönderme yaparak kaydı şu şekilde gerçekleştirilebilir:

245 00 $a Kifâyetü'l-Kunû‘fi'l-Amel bi'r-Rub‘i'l-Maktû‘/ $cmüellif: Sıbtu'l-Mardinî, Bedreddin Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Kâhirî el-Mardinî ed-Dımaşkî

505 0 $a 7 farklı eser bir aradadır. $a 2. Eser: $t Risâle fi'l-Amel bi'r-Rub‘i'l-Mukantarât. $a 3. Eser: $t Risâletü'l-Münharife. $a 4. Eser: $t Hey'et. $a 5. Eser: $t Risâle-i Ceyb-i Âfâkî. $a 6. Eser: $t Risâle fi'l-Usturlâb. $a 7. Eser: $t Risâle-i Basîte

[44] Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, 01847-001, 002, 003, 004, 005, 006 ve 007 koleksiyon numaralı eserler.

856 $z 2. Eser: Risâle fi'l-Amel bi'r-Rub'i'l-Mukantarât. $u https://portal.yek.gov.tr/works/detail/344754

856 $z 3. Eser: Risâletü'l-Münharife $u https://portal.yek.gov.tr/works/detail/344755

856 $z 4. Eser: Hey'et. $u https://portal.yek.gov.tr/works/detail/344756

856 $z 5. Eser: Risâle-i Ceyb-i Âfâkî. $u https://portal.yek.gov.tr/works/detail/344757

856 $z 6. Eser: Risâle fi'l-Usturlâb. $u https://portal.yek.gov.tr/works/detail/344758

856 $z 7. Eser: Risâle-i Basîte. $u https://portal.yek.gov.tr/works/detail/344759

4.17. 506 – Erişim Sınırlılığı/Kısıtlaması Notu = Restrictions on Access Note

Bibliyografik kayıtta eserin çeşitli sebeplerden dolayı kullanımının uygun olmadığı durumlarda ilgili bilgi merkezi tarafından kullanılabilecek bir not alanıdır. Yazma eserlerde bu alan, eser onarıma ihtiyacı olduğu için restorasyon atölyesinde bulunduğunda, sergi amacıyla kurum dışına çıkarıldığında, uzun süreli bir proje için kullanımda olması durumunda veya içeriği itibariyle günün siyasi, dini, ahlaki değerlerine uygun olmadığı veya müstehcenlik içerebildiği durumda kullanıcıyı bilgilendirmek amacıyla kullanılmalıdır.

Alanın ilk indikatöründe eğer esere sınırlama/kısıtlama yok ise "0", sınırlama/kısıtlama var ise "1" kullanılmalıdır. İkinci indikatör ise tanımsızdır.

Alt alan kodlarından ise, esere uygulanan yasal, fiziksel veya idari sınırlama/kısıtlamayı açıklamak için **"$a-Terms governing Access"**, erişim

sınırlaması/kısıtlamasına karar veren kurumu tanımlamak için **"$b-Jurisdiction",** fiziksel erişim sınırlaması/kısıtlamasının ilişkin hükümler için "**$c-Physical access provisions",** "a" alt alanında açıklanan erişim sınırlaması/kısıtlamanın uygulanmayacağı kişi ve sorumluları belirtmek için **"$d-Authorized users",** erişim sınırlılığı/kısıtlılığına ilişkin yetkinin kaynağını açıklamak için ise "**$e-Authorization"** alt alanları kullanılabilir.

Bu alt alanlar arasında özellikle fiziksel sınırlılık açısından 500 alanının a-Genel not alt alanına kaydedilen eserin **"Kondisyon"** notu ile doğrudan ilgilidir. Buraya kaydedilen notla bağlantılı olarak erişim kısıtlaması 506 alanında açıklanmalıdır. Ayrıca eserin fiziksel nüshasına erişim kısıtlandığında eğer varsa dijital nüshasına kullanıcı yönlendirilmek istenirse **"856-Elektronik yer ve erişim"** alanı kullanılabilir.

Örnekler:

- 500 $a Kondisyon: Eserin şirazesi dağılmış, yaprakların çoğu yırtılmış ve şirazeden ayırılmış, eserin yapraklarının çoğu bordürlerinden kopmuş, mürekkep dağılması çoğu yerde metne zarar vermiştir.

506 1 $a Eser acil onarım ihtiyacı için restorasyon atölyesine alınmıştır. $bDiyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi

- 506 1 $a Eser Topkapı Sarayı Müzesi tarafından düzenlenen "İstanbul'un Fethinin 570. Yılı" başlıklı sergide yer aldığı için fiziksel nüshası 2024'e kadar erişime kapalıdır. $b Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi

856 $z Eserin PDF formatındaki dosyası: $u https://portal.yek.gov.tr/works/detail/384915

- 506 1 $a Esere erişim sınırlıdır. $b Milli Kütüphane $c Yazılı başvuru gereklidir.

- 506 1 $a Esere erişim araştırmacılarla sınırlıdır. $b Milli Kütüphane $c Yazılı başvuru gereklidir. $e Bağışçısının şartı nedeniyle.

4.18. 510 – Atıf/Kaynakça Notu = Citation/References Note

Yazma eserlerin bibliyografik nitelemesine ilişkin kayıtların tespit edilmesinde yazma eser uzmanlarının yararlandığı danışma kaynağı, biyografi, monograf, makale ve bildiri gibi kaynakların bibliyografik kimliklerinin kaydedildiği not alanıdır. Bunların yanında farklı alanlardan araştırmacılar tarafından yapılmış tezler, eser incelemeleri ve karşılaştırılmalar mevcuttur. Bu çalışmalar ve kaynaklar eserlerin eksik bilgilerinin tamamlanmasında yazma eser uzmanlarına yardımcı olduğu gibi, 510 alanı aracılığıyla yapılan yönlendirme sayesinde de kullanıcıların eser hakkında daha ayrıntılı bilgi elde etmesine yardımcı olacaktır.

Alanın ilk indikatöründe eğer yararlanılan kaynağın tarih kapsamı bilinmiyor ise "0", tam tarih kapsamlı ise "1", seçilmiş tarih kapsamlı ise "2", cilt, sayfa, bölüm no vb. bilgileri verilmemiş ise "3", cilt, sayfa, bölüm no vb. verilmiş ise "4" kullanılmalıdır. İkinci indikatör ise tanımsızdır.

Alt alan kodlarından ise, yararlanılan kaynağın adı için **"$a - Name of source",** kaynağın tarih kapsamı için **"$b - Coverage of source"**, yararlanılan kaynağın cilt, sayfa, bölüm vb. bilgileri için **"$c - Location within source"** ve elektronik kaynağın URL adresi için **"$u - Uniform Resource Identifier"** alt alanları kullanılabilir.

Bu alana eklenecek bilgi kaynaklarının bibliyografik kimliklerin de belirlenecek standart bir sisteme göre kaydedilmesi gerekir. Bu kapsamda:

- RDA standardında bilgilerin açık yazılması kuralı doğrultusunda kaynakların bibliyografik kimliklerindeki bilgiler açık şekilde yazılmalı, kısaltması parantez içinde verilmelidir,
- Kaynakların yayın tarihleri, cilt ve sayfa numaraları belirtilmelidir,
- Kaynakların her biri için yeni bir 510 alanı açılmalıdır,

Örnekler:

- 510 4 $a TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA) $c cilt 38, sayfa 223-233.

- 510 4 $a Kâtib Çelebi, Keşfü'z-Zunûn, $c cilt II, sayfa 957.

- 510 4 $a Mustafa Akman, Celâleddîn ed-Devvânî'nin Eserleri ve Özet Olarak Tanıtımı, "Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi", $b 2018 $c sayı 1, sayfa 122-159.

  $u https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/464123

- 500 $a Müellif adına metin içinde ve dışında rastlanmamıştır. Müellif adı, Osmanlı Müellifleri cilt I, sayfa 227'deki eserin müellifi gösterilmesi dikkate alınarak yazılmıştır.

510 4 $a Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, $c sayı 2, sayfa 227.

-500 $a Eserin telif tarihi Catalogue of the Arabic, Persian and Turkish Manuscripts of the Yehuda Collection of the National Library of Israel, sayı II, sayfa 181'deki kayıt dikkate alınarak alınarak yazılmıştır.

510 4 $a Efraim Wust, Catalogue of the Arabic, Persian and Turkish Manuscripts of the Yehuda Collection of the National Library of Israel, $c sayı II, sayfa 181.

4.19. 520 – Özet Notu = Summary, etc.

Bibliyografik kayıtta yazma eserin diğer alanlarda kaydedilmeyen içeriğine, bab ve fasıl başlıklarına, bölümlerine, konusuna, derkenar notlarına ilişkin bilgilerin veya açıklamaların kaydedildiği alandır. Bu bağlamda bu alanda kaydedilen bilgilerin diğer alanlardaki bilgilerin tekrarı değil tamamlayıcı niteliğinde olmasına dikkat edilmelidir. 245 alanında üzerinde durulduğu ve örneklerle açıklandığı üzere şerh, hâşiye, talik, telhis türünde yazılmış eserlerde özet notu olarak hangi eser üzerine yapılan çalışma olduğu ve fetva mecmualarında kimin fetvalarının toplamı olduğu birkaç cümle ile belirtilir.

Alanın ilk indikatöründe özet bilgisi için **"# - Summary"**, konu için **"0 – Subject"**, eleştiri-inceleme için **"1 – Review"**, kapsam ve içerik için **"2- Scope and content",** öz için **"3 – Abstract"** olarak seçim yapılmaktadır. İkinci gösterge tanımsızdır. Yazma eserlerde yalnızca özet bilgisi kaydedilebileceğinden iki indikatörde tanımsız kullanılacaktır.

Alt alan kodlarından ise, özet bilgisinin kaydı için **"$a - Summary, etc"** ve geniş özet için **"$b - Expansion of summary note"** alt alanları kullanılmalıdır.

Örnek:

100 3 $aTarikatçı Emir, Mustafa b. Abdullah el-Osmancıkî $d1143 [1730]

245 10 $aTebyînü'l-Merâm $c aTarikatçı Emir, Mustafa b. Abdullah el-Osmancıkî

520 $aHamza Efendi'nin Türkçe olarak kaleme aldığı bey' ve şirâ' (alım-satım) meselelerine dair yazmış olduğu Risâle fi'l-bey' ve'şirâ' üzerine Tarikatçı Emir tarafından yapılmış Türkçe şerhidir.

Örnek:

245 00#$a ez-Zerî‘a ilâ Mekârimi’ş-Şerî‘a

520 $a Ahlâk alanında kaleme alınmış olan eser bir mukaddime ve yedi fasıl üzerine düzenlenmiştir. Her fasıl kendi içerisinde bâblara taksim edilmiştir. Birinci fasıl, insanın halleri, kuvvetleri, fazileti ve ahlâkına dairdir ve 34 bâbdan meydana gelmektedir. 44 bâba ayrılmış olan ikinci fasılda akıl, ilim ve nutka dair meseleler incelenmiştir. Üçüncü fasıl şehevî kuvvetler hakkındadır ve 15 bâba ayrılmıştır. 12 bâbdan meydana gelen dördüncü fasıl gazabî kuvvetlere tahsis edilmiştir. 13 bâba ayrılmış olan beşinci fasılda adalet, zulüm, muhabbet ve nefret gibi konular ele alınmıştır. Altıncı fasıl meslekler, geçim yolları, infak, cömertlik ve cimrilik hakkındadır, 11 bâbdan meydana gelmektedir. Yedinci fasıl ise fiiller hakkında olup 6 bâbtır.

4.20. 533 – Reprodüksiyon Notu = Reproduction Note

Eğer bir yazma eserin tıpkıbasımı yapılmışsa ve/veya başka bir bilgi kayıt ortamında (e-kitap gibi) yeniden üretilmişse yani reprodüksiyonları yapılmışsa doldurulması gereken bir alt alandır. Bunların yanında yazma eserlere ilişkin çeviri, metin kritiği gibi türler de bazen eserin bulunduğu bilgi merkezi tarafından basılabilir veya bastırılabilir. Bu tür yayınların bilgileri de reprodüksiyon notu alanına kaydedilebilir.

Alan indikatörleri tanımsızdır.

Alt alan kodlarında ise, reprodüksiyon türü için **“a - Type of reproduction”,** reprodüksiyonun basıldığı/üretildiği yerin kaydı için **“b- Place of reproduction”**, reprodüksiyonun basımından/üretiminden sorumlu kurumun kaydı için **“c - Agency responsible for reproduction”**, reprodüksiyonun basıldığı/üretildiği tarihin kaydı için **“d - Date of reproduction”**, reprodüksiyonun fiziksel özelliklerinin kaydı için **“e -**

Physical description of reproduction" ve eğer reprodüksiyon bir dizi/seri şeklinde basılmışsa dizi/seri bilgileri için **"f - Series statement of reproduction"** alt alanları kullanılmalıdır.

Örnek:

100 $a Ali Şîr Nevâyî

245 $a Külliyât-ı Nevâyî

533 $aTıpkıbasım $bİstanbul $cTürkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı $d2020 $e802 sayfa

Örnek:

100 $a Ahmed Hamdî Şirvânî

245 $a Levâmi'ü'd-Dekâik fi Tercemeti Mecâmi'i'l-Hakâik

533 $aÇeviri kitap $bİstanbul $cTürkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı $d2017 $f Dini İlimler Serisi

4.21. 541 – Doğrudan Sağlama Notu = Immediate Source of Acquisition Note

Yazma eserin ilgili bilgi merkezine hangi yolla (satın alma, bağış, devir gibi), nasıl, kimden ve ne zaman sağlandığı bilgilerinin kaydedildiği alandır.

Alanın ilk indikatöründe eğer sağlama kaynağı bilinmiyorsa **"#- No information provided",** özel bir kişi ise **"0 – Private",** tüzel kişi ise **"1 - Not private"** seçilmelidir. İkinci indikatör tanımsızdır.

Alanın alt alan kodlarında, ağlama kaynağı için **"a - Source of acquisition",** sağlanan özel veya tüzel kişinin adresi için **"b – Address",** sağlama metodu için **"c - Method of acquisition",** sağlama tarihi için **"d - Date of acquisition",** eserin kimden

sağlandığı bilgisi için **“f – Owner”** ve eğer eser satın alma yoluyla sağlandıysa fiyat bilgisi için **“h - Purchase price”** alt alanları kullanılmalıdır.

Örnek:

500 $a Eserin (VIa-başta) varağında kütüphaneye bağış yapıldığına dair bir not vardır.

541 0 $a Mustafa Efendizâde Hâfız Ali’nin ailesinin bağışıdır $c Bağış $d 8 Nisan 1927 $f Mustafa Efendizâde Hâfız Ali

4.22. 546 – Dil Notu= Language Note

Bibliyografik kaydı yapılan eserin dili ile ilgili açıklayıcı bilgilerin kaydedildiği alandır. Bu alan, aynı zamanda “008/35-37 – Dil” ve “041 - Dil kodu” alanları ile ilişkili olup ilgili alanlara girilen kayıtların açıklama notu niteliğindedir. Yazma eserlerin hangi dil veya dillerde yazıldığını, kullanılan alfabe ve eserin hangi dil veya dillerden çevrildiği bilgilerinin yanında eğer varsa bazı bölümlerinde ve kenar notlarında değişen dil farklılıkları da dil notu alanına kaydedilmelidir.

Alan indikatörleri tanımsızdır.

Alt ala n kodlarında ise dil notunun kaydı içi **“a - Language note”** ve dil kodu veya alfabe bilgisi için **“b - Information code or alphabet”** alt alanları kullanılır.

Örnek:

008/35-37 tur

041 1# $a tur $h per

546 $a Eser Türkçe, Farsçadan çeviri. $a Eserin mukaddimesi Arapçadır. $b Arap alfabesi

Örnek:

008/35-37 ara

041 0# $a ara

546 $a Eser Arapçadır. $a Sayfa kenarlarındaki notların bazıları Türkçedir. $b Arap alfabesi

4.23. 561 - Mülkiyet ve Emanet Geçmişi Notu = Ownership and Custodial History

Yazma eserlerin temellük ve vakıf kayıtlarına ilişkin bilgilerin, bu kayıtlara ait mühürlerin, esere sahip olan kişilerin isimleri ve şahıs mühürlerine ilişkin bilgilerin mülkiyet kaydı olarak kaydedildiği alandır. Genellikle yazma eserlerin zahriyesinde ve fevaid yapraklarında yer alan bu bilgiler birden fazla nüshanın bulunduğu risalelerde sayfa aralarında olabilmektedir. O nedenle eserlerin bu yönden dikkatle incelenmesi gerekir. Alan indikatörleri kullanılmaz. Alt alan kodlarından mülkiyet geçmişinin kaydı için **"a – History"** alt alan kodu kullanılır.

Bu çalışmada mülkiyet notları kaydedilirken standart bir yapının oluşturulması amaçlanmış, bu kapsamda yol göstermesi açısından çeşitli bilgi merkezlerinin yazma eser MARC kayıtları incelenmiştir. Bunun sonucunda Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yazma Eserler Veritabanı kayıtlarında bu alana dair bilgilerin kaydında kullanılan düzen çalışmada oluşturulmak istenen standart yapıya uygun düştüğü gözlenmiştir. Yazma Eserler Veritabanında "temellük", "vakıf" ve "şahıs" anahtar kelimelerini kullanarak "AND" operatörü ile yapılan taramada 160 bibliyografik kayda erişilmiştir. Bu 160 kayıt incelendiğinde kaydedilen bilgilerin (tespit edilebilen bilgiler ölçüsünde) büyük ölçüde standart olduğu ancak kayıtların sırasında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Örneğin bir kayıtta temellük kaydı en önce iken, diğer kayıtta vakıf kaydı

veya mühür bilgilerinden sonra kaydedilmiştir veya mühürlere ait bilgiler temellük ve vakıf kayıtları başlığı altına kaydedilmiştir. Bu tespitler de dikkate alınarak mülkiyet notu kaydının şu şekilde oluşturulması önerilmektedir:

İlk olarak temellük kaydına ilişkin bilgiler verilmelidir. Bu kayıtta "Temellük kaydı:" ifadesi kullanılarak mülk edinenin (mütemellik) adı, temellük tarihi, varsa temellük yeri ve parantez içinde kaydın bulunduğu yaprak numarası bilgileri aralarına virgül konularak kaydedilir.

İkinci sırada vakıf kaydına ilişkin bilgiler verilmelidir. Bu kayıtta "Vakıf kaydı:" ifadesi kullanılarak vakfedenin adı, vakıf adı, vakıf tarihi, varsa vakıf yeri ve parantez içinde kaydın bulunduğu yaprak numarası aralarına virgül konularak kaydedilir.

Son olarak da sırasıyla temellük, vakıf ve şahıs mühürleri kaydedilir. Mühür bilgileri öncesinde "Temellük mührü:", "Vakıf mührü:", "Şahıs mührü:" ifadesi kullanılarak, mührün ait olduğu kişi ismi, mühür metni (tırnak işareti içinde), tarih ve parantez içinde kaydın bulunduğu yaprak numarası aralarına virgül konularak kaydedilir.

Her kayıt için ayrı 561 alanı oluşturulur. Eğer bir kayıt birden fazla yaprakta yer alıyorsa aralarına virgül konarak bulunduğu yapraklar kaydedilir. Bu kayıtlarda isimleri geçen şahıs isimlerinin Arap harfli yazımı ile ilgili bibliyografik kayıtta bağlantı 880 alanı aracılığıyla sağlanır.

Örnek:

561 $ 6880-01 $a Temellük kaydı: Abdülkerîm b. Muhammed b. Ebi's-Su'ûd, (Ia-başta, 1a).

880 $6 880-01/(3/r) $a عبد الكريم بن محمد بن أبي السعود

Örnek:

561 $6 880-01 $a Temellük kaydı: Hızır b. Halil b. Mübârek b. Osman b. Mîkâîl el-Erzincânî, 12 Cemaziyelevvel 732 [10 Şubat 1332], (1a).

561 $a Vakıf mührü: Dârüssaâde Ağası Hacı Beşir Ağa, "Yâ Beşîr min Ekberi'l-Hayrât Vakfun fî Sebîlillâh Vallâhu Yağfiru'z-Zellât Vakfun fî Sebîlillâh", 1130 [1717], (1a, 81a, 175a).

880 $6 561-01/(3/r) $a خضر بن خليل بن مبارك بن عثمان بن ميكائيل الأرزنجاني

Örnek:

561 $6 880-01 $a Temellük kaydı: Ahmed b. Muhammed Dukakînzâde, (1a).

561 $6 880-02 $a Vakıf mührü: "Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa, "Hâzâ mimmâ Vakafehu'l-Vezîr Ebu'l-Abbâs Ahmed b. el-Vezîr Ebî Abdullah Mehmed Urife bi-Köprülü Ekâlallâhu Isârahumâ", (1a).

561 $a Şahıs mührü: İnnemâ li külli'mriin mâ nevâ, (1a).

880 $6 561-01/(3/r) $a احمد بن محمد دوقه كين زاده

880 $6 561-02/(3/r) $a كوپريلى فاضل احمد پاشا

4.24. 563 – Cilt Bilgisi = Binding Information

Yazma eserlerin cilt özelliklerinin nitelendiği alandır. Burada eserin cildi ile ilgili ilk olarak rengi, daha sonra bölümleri (sırt, ön ve arka kapak, sertap ve miklep), ardından belirlenebiliyorsa kullanılan motifler ile birlikte üslubu, sonra süsleme unsurlarına (şemse, köşebent, zencirek, bordür) ve ebrûsuna ilişkin bilgiler ve son olarak da türü kaydedilir. Eğer cildin bölümlerinde rengi ve türü değişiyorsa kayda bölümlere ilişkin bilgilerin verilmesiyle başlanır. Örneğin: Sırtı bordo meşin kaplı, kapakları kahverengi

deri bir cilt gibi. Eğer cildin bölümlerinde renk ve tür değişmiyorsa önerilen sıralama uygulanır. Örneğin: Kahverengi, sertap ve miklepli, salbek şemseli, deri bir cilt.

Alan indikatörleri tanımsızdır. Alt alan kodlarından cilt özelliklerinin kaydı için **"$a - Binding note"** alt alanı kullanılır. Bu alanda, öncelikle "Cilt özellikleri:" ifadesi kullanılarak kayda ilişkin bilgiler aralarına virgül konularak ayrıntılı bir şekilde yazılır.

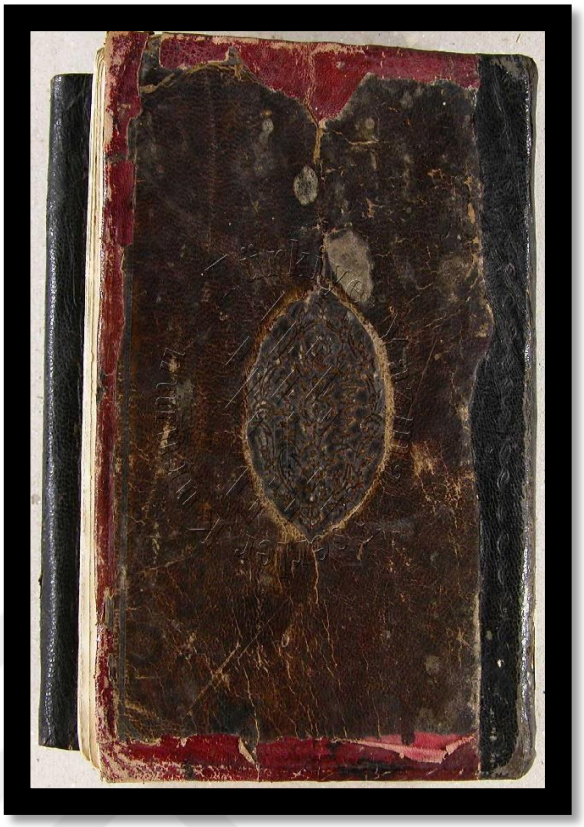
Örnekler:

563 $a Cilt özellikleri: ön-arka kapakları ebru desenli, kenarları kırmızı deri kaplı, miklepli, mukavva bir cilt. (Resim 16)

563 $a Cilt özellikleri: sırtı ve sertabı siyah deri, ön ve arka kapakları çaharkûşe bordo ve kahverengi deri kaplı mukavva, şemseli deri cilt. (Resim 17)

Resim 16 [45]

Resim 17 [46]

563 $a Cilt özellikleri: Vişne çürüğü meşin kaplı, miklebi altın sarısı şemseli, köşebentli, bordürlü ve zencirekli, sertabı altın sarısı cedvelli, ön ve arka kapağı altın sarısı renkte salbek şemseli, köşebentli, cedvel ve bordürlü mukavva cilt. Kapak içleri koyu kahve meşin kaplı, içi mavi çizgileri altın sarısı salbek şemseli, ve köşebentli, altın sarısı bordürlü, zencerekli ve cedvelli. (Resim 18-19)

[45] Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, 377/8 koleksiyon numaralı yazma eser.

[46] Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, BY0000006018 koleksiyon numaralı yazma eser.

Resim 18

Resim 19 [47]

[47] Resim 18 ve 19'daki görseller Nuruosmaniye Kütüphanesi, 01037 koleksiyon numaralı yazma esere aittir.

4.25. 581 – Tanımlanan Bilgi Kaynağı Hakkında Yayınlar Notu = Publications About Described Materials Note

Bibliyografik nitelemesi yapılan eser üzerine yapılmış bir çalışma, yayın, proje vb. varsa bu yayınlara ilişkin bibliyografik kimliklerin kaydedildiği not alanıdır. Bu alanda ayrıca yazma eserin nüshalarının bulunduğu basılı katalogların bilgisinin kaydında da kullanılabilir.

Alanın ilk indikatöründe eğer bilgi notu verilecek yayın öncesinde sabit bir ifade kullanılacak veya bir kaynakça bilgisi kaydedilecekse **"#-Publications"**, eğer herhangi bir sabit ifade kullanılmayacaksa **"8 - No display constant generated"** kullanılır. İkinci indikatör tanımsızdır.

Alt alan kodlarında ise yayınlara ilişkin bilginin kaydı için **"a - Publications about described materials note"** alt alanı kullanılır. Basılı kataloglarda ki diğer nüshalar notu kaydedilirken öncelikle "Diğer nüshalar:" ifadesi kullanılır ve yayınlar arasına noktalı virgül konularak kaydedilir.

Örnek:

245 00 $a Tefsir-i Sure-i Yâsin

581 ## $a Diğer nüshalar: TÜYATOK, 06 Mil Yz 6267/1; Karatay (TY), c. 1, s. 16; Götz, s. 16. ayrıca bakınız 147, 248, 398 numaralı yazmalar.

581 8# $a Özkan, M. (2010). Eski Anadolu Türkçesi döneminde yapılmış Kuran tercümeleri. Tarihten günümüze Kuran'a yaklaşımlar. İstanbul: İlim Yayma Vakfı, s.538. ; Gürbüz N. (1986). Mustafa b. Muhammed Ankaravi Yasin suresi tefsiri. (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.

581 ## $a Eserin tenkitli metni yayımlanmıştır: Mustafa b. Muhammed (2016). Kur'an'ın kalbi, 14. yüzyıla ait bir Sure-i Yasin tefsiri. E. Doğan (haz.). İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

4.26. 585 – Sergiler Notu = Exhibitions Note

Bibliyografik nitelemesi yapılan eser eğer düzenlenen bir sergide sergilenmişse buna ilişkin notun kaydedildiği alandır. Yazma eser koleksiyonlarının tanıtım ve pazarlaması açısından çok önemli olan bu sergilerde tarihi bir olayın yıldönümü üzerine döneme ait sanatsal öğeler barındıran yazma eserler, kutsal kitaplar, önemli hattatların istinsah ettiği eserler sunulabileceği gibi padişah, bilim insanı gibi tarihi bir kişilik hakkında eserler de olabilir (Kozan, 2016, s. 203).

Alan ilk indikatöründe tanımsızdır.

Alt alan kodlarında ise sergi notuna ilişkin metnin kaydı için **"a - Exhibitions note"** alt alanı kullanılır. Sergi notu kaydedilirken öncelikle "Sergilendi:" ifadesi kullanılır, daha sonra tırnak içinde "sergi adı", kim tarafından düzenlendiği ve hangi yılda düzenlendiği aralarına virgül konularak kaydedilir.

Örnek:

100 0 $a Yunus Emre $d 720 [1320] [?]

245 10 $a Dîvân-ı Yunus Emre/ $c Yunus Emre

530 $a Sergilendi: "Anadolu Ârifleri ve Âlimleri Yazma Eser Sergisi", Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2022.

4.27. 600 – Konu Ek Girişi – Kişi Adı = Subject Added Entry - Personal Name

Bibliyografik kayıtta bir eserin doğrudan veya dolaylı olarak "konu" ettiği kişilere ait bilgilerin kaydedildiği alandır. Bir yazma eserde kişi adı(ları) konu girişi kaydı oluşturulup oluşturulmayacağı hususunda eser türü ve adı yazma eser uzmanlarına ipucu verebilir. Örneğin "*Şemâil-i Şerif"* adlı bir eserde konu "kişi" olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Aynı şekilde peygamberlerin, halifelerin, din âlimlerinin örnek yaşamlarını, dış görünüşlerini ve güzel vasıflarını konu edinen *"siyer", "şemail", "megazi", "hilye"* türünde eserler, padişahlar ve hanedanlık mensupları, devlet adamları veya öncü kişiler (İbn-i Sina, Farabî gibi) hakkında yazılan *"biyografi"* türündeki eserler, savaşları, askeri kahramanlıklarını konu edinen "*gazavatnâme"* türündeki eserler kişi konu girişi kaydı yapılacak yazma eser türlerindendir (Anameriç, 2017, s. 121).

Alanın ilk indikatörlerinde eğer konu girişi yapılan kişi adı yalnızca ad içeriyorsa **"0 – Forename"**, soyadı içeriyorsa **"1 – Surname"** ve aile adı içeriyorsa **"3 - Family name"** seçilmelidir. İkinci indikatör ise yerel uygulamaları ifade eden **"4- Source not specified"** seçilmelidir.

Alt alan kodlarında ise kişi adı kaydı için **"a - Personal name"**, kişi adı numara içeriyorsa (örn.: II. Murad) "**b – Numeration**", unvan kaydı için **"c - Titles and other words associated with a name",** isimle ilişkili tarih varsa (doğum-ölüm) **"d - Dates associated with a name",** eğer esere alt başlık eklenmek istenirse **"x - General subdivision"** alt alanları kullanılır. Bu kayıtlarda isimleri geçen kişi adlarının Arap harfli yazımı ile ilgili bibliyografik kayıtta bağlantı 880 alanı aracılığıyla sağlanır.

Örnek:

100 3 $6 880-01 $aPrizrenli Sûzî Nakşıbendî $d 1455-1524

245 10 $6 880-02 $aGazavatnâme $cPrizrenli Sûzî Nakşıbendî

246 $6 880-03 $aGazavât-ı Mihaloğlu Ali Bey

600 34 $6 880-04 $aMihaloğlu Ali Bey $cGazi $d 1425-1507

880 $6 100-01(3/r) $a پرزرینلی سوزی نقشبندی

880 $6 245-02(3/r) $a غزواتنامه

880 $6 246-03(3/r) $a غزوات میخال اوغلی علی بك

880 $6 600-04(3/r) $a میخال اوغلی علی بك

Örnek:

040 $a tur $h ara

245 00 $aAkvemü'l-Vesâ'il fî Tercemeti'ş-Şemâ'il $c mütercim: İshak Hocası, Şemseddin Ahmed b. Hayreddin el-Güzelhisarî el-Aydınî

500 $a Tirmizî'nin (ö. 279/892) eş-Şemâ᾽ilü'n-Nebeviyye adlı Resûl-i Ekrem'in şemailine dair eserinin Türkçe tercümesidir.

600 04 $a Hz. Muhammed $d 571-632 $xŞemail

Örnek:

100 0 $a Şükrî-i Bitlisî

245 10 $aSelimnâme $c Şükrî-i Bitlisî

600 04 $aSelim $b I $cYavuz $d 1512-1520

4.28. 630 – Konu Ek Girişi – Tek Biçim Eser Adı = Subject Added Entry - Uniform Title

Bibliyografik kayıtta 130 Temel Giriş- Tek Biçim Eser Adı alanına tek tip bir başlık kaydedildiğinde aynı kaydın konu olarak eklendiği alandır. Yazma eserler için 130 alanı Kur'an-ı Kerim'in kaydında kullanıldığından 630 alanı kaydı da Kur'an-ı Kerim olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken "kutsal kitaplar" konu başlıkları listesinde yer

aldığı için aynı zamanda 650 – Konu Ek Girişi-Konu Terimi alanında "Kutsal Kitaplar" kaydının yapılmasıdır. Alan indikatörlerinden birincisi"0", ikincisi eğer tek biçim eser adı ek girişi Kongre Kütüphanesi konu başlıklarından seçilecekse "2", kaynak belirtilmeyecekse "4" seçilmelidir. Alt alan kodlarında ise tek biçim eser adı kaydı için **"a - Uniform title"** kullanılır. Eser adının Arap harfli yazımı ile ilgili bibliyografik kayıtta bağlantı 880 alanı aracılığıyla sağlanır.

Örnek:

130	0	$a Kur'ân-ı Kerîm
245	10	$a el-Kur'ânü'l-Kerîm/ $c müstensih: İbrahim b. Muhammed el-Kerîm Liğvânî.
630	04	**$6 880-01**$a Kur'ân-ı Kerîm
650		$a Kutsal Kitaplar
700		$a İbrahim b. Muhammed el-Kerîm Liğvânî $e Müstensih
880		**$6 630-01/(3/r)** $a قران كريم

4.29. 648 – Konu Ek Girişi – Kronolojik Dönem = Subject Added Entry - Chronological Term

Bibliyografik kaydı yapılan yazma eserin konusu eğer belirli bir tarihsel süreci, devir, dönem veya yılı kapsıyorsa bu tarih aralığının kaydedildiği ek giriş alanıdır. Bu alan daha çok siyasi, tarihi, coğrafya konulu veya biyografi, seyahatname türündeki eserlerde kullanılabilir (Anameriç, 2017, s. 124). Örneğin Celâlzâde Salih Çelebi'nin *Mohaç-nâme* adlı eserinde konu tarihsel süreç olarak Mohaç Meydan Savaşı'nın yapıldığı yıl olan 1526'dır.

Alan indikatörlerinden birincisi tanımsız, ikincisi eğer kronolojik dönem ek girişi Kongre Kütüphanesi konu başlıklarından seçilecekse "2", kaynak belirtilmeyecekse "4" seçilmelidir. Alt alan kodlarında ise tarihsel süreç kaydı için **"a- Chronological term",** genel alt birim kaydı için **"x - General subdivision"** ve coğrafi alt bölüm kaydı eklenecekse **"z- Geographic subdivision**" alt alanları kullanılır.

Örnek:

245	00	$a Vekâyi'u'l-Fuzalâ'/ $c müstensih: Şeyhî, Mehmed b. Hasan Feyzî b. Mehmed el-İstanbulî, $d ö. 1144 [1731]
520		$a Eser 1124 [1635] - 1142 [1730] yılları arasında yaşayan Osmanlı'nın meşhur adamlarından bahsetmektedir.
650		$a Biyografi $xTarih $x Edebiyat
648		$h. 1124-1142 [1635 – 1730]
700		$a Şeyhî, Mehmed b. Hasan Feyzî b. Mehmed el-İstanbulî $e Müstensih

Örnek:

100	0	$a Kilisli Mehmed Emin Vahîd Paşa, $d ö. 1244 [1828]
245	10	$a Sefâretnâme-i Fransa/ $c Kilisli Mehmed Emin Vahîd Paşa
246		$a Sefâretnâme-i Seyyid Vahîd Efendi
520		$a Eserde, IV. Mustafa ile Napolyon Bonapart arasında Rusya'ya karşı bir ittifak ile temini vesairenin müzakeresi için 1221 [1806-07]'de sefir olarak Fransa'ya gönderilen Vahîd Efendi'nin İstanbul'dan hareketle uğradığı yerler ve Napolyon'la nasıl görüştüğünden bahsedilmektedir.

600 04 $a Mustafa $b IV $d 1779-1808

600 04 $a Napolyon Bonapart $b I $d 1769-1821

650 $a Coğrafya ve seyahat $xTarih

650 $a Siyaset $x Osmanlı İmparatorluğu $x Fransa

648 04 $a h. 221 [1806-07] $z Fransa

4.30. 650 – Konu Ek Girişi - Konu Terimi = Subject Added Entry-Topical Term

Bibliyografik kayıtta eserin "konu"suna ilişkin giriş/girişlerin yapıldığı ek giriş alanıdır. 050 ve 082- Sınıflama Sistemleri alanlarıyla doğrudan ilişkilidir. Bilgi merkezi tarafından eğer LC Sınıflama Sistemi kullanılıyorsa Kongre Kütüphanesi Konu Başlıkları listesinden seçim yapılmalıdır. Bu durumda alanın 2. indikatör "0" olmalıdır.

Bilgi merkezi tarafından eğer Dewey Onlu Sınıflama Sistemi kullanılıyorsa İslam dini konularıyla ilgili eserlerde Fahriye (Mercanlıgil) Gündoğdu hazırlamış olduğu İslam Dini ve İslam İlimleri Sınıflama Cetveli'nden yararlanarak konu terimi kaydedilir. Eğer eser İslam dini dışındaki konularda yazılmış ise Dewey Onlu Sınıflama Sistemini'nin konu tasnif sistemi listesinden alınarak kaydedilir.

Alan indikatörlerinden birincisi boş bırakılıp, ikincisi "2" veya "4" seçilmelidir. Alt alan kodlarında ise konu terimi kaydı için **"a- Topical term",** biçim alt birim kaydı için **"x - General subdivision"**, kronolojik alt bölüm kaydı için **"y- Chronological subdivision"** ve coğrafi alt bölüm kaydı için **"z- Geographic subdivision**" alt alanları kullanılır. Konu kaydının Arap harfli yazımı ile ilgili bibliyografik kayıtta bağlantı 880 alanı aracılığıyla sağlanır. Bu alan eserin kapsamında bulunan konulara göre hem genel ve hem de alt alanları ile tekrarlanabilir olarak eklenebilir.

Örnek:

245 10 $a Tercüme-i Muhtasar “eş-Şemâʾilü’n-nebeviyye ve’l-ẖaṣâʾilü’l-Muṣṭafaviyye”

650 4 $6 880-01 $a İslam $xTarih

650 4 $6 880-02 $aSiyer $xŞemail

880 $6 **650-01/(3/r)** $a الإسْلاَم $xتاريخ

880 $6 **650-02/(3/r)** $a السير $x الشمائل

Örnek:

245 10 $a Arâziye müte’allik olan Kânûnnâme.

650 4 $6 880-01 $a Türkiye $x Tarih $y Osmanlı İmparatorluğu, 1288-1918

650 4 $6 880-02 $a Hukuk $a Türkiye

880 $6 **650-01/(3/r)** $a تركيا $xتاريخ $y الدولة العثمانية

880 $6 **650-02/(3/r)** $a حقوق $z تركيا

4.31. 651 – Konu Ek Girişi - Coğrafi İsim = Subject Added Entry-Geographic Name

Bibliyografik kaydı yapılan yazma eserin konusu eğer belirli bir coğrafi bölgeyi, eyaleti, şehri, ülkeyi kapsıyorsa bu yerin adının kaydedildiği ek giriş alanıdır. Bu alan daha çok tarihi, coğrafya konulu, seyahatname türündeki eserlerde kullanılabilir (Anameriç, 2017, s. 124).

Alan indikatörlerinden birincisi tanımsız, ikincisi eğer coğrafi isim ek girişi Kongre Kütüphanesi konu başlıklarından seçilecekse “2”, kaynak belirtilmeyecekse “4”

seçilmelidir. Alt alan kodlarında ise coğrafi isim kaydı için **"a- Geographic name",** genel alt birim kaydı için **"x - General subdivision"** ve coğrafi alt bölüm kaydı eklenecekse **"z- Geographic subdivision**" alt alanları kullanılır. Coğrafi isim kaydının Arap harfli yazımı ile ilgili bibliyografik kayıtta bağlantı 880 alanı aracılığıyla sağlanır.

Örnek:

100	0	$a Feridun Ahmed Bey, $d ö. 991 [1583]
245	10	$a Nüzhetü'l-Esrâri'l-Ahyâr Der Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar
650	4	$a Tarih $y Osmanlı İmparatorluğu, 1288-1918
650	4	$a Coğrafya $x Balkan Yarımadası
648	4	$a h. 974 [1566-67]
651	4	$a Zigetvar [Macaristan]

Örnek:

100	0	$a el-Himyerî
245	10	$a er-Ravzu'l-Mi'târ fî Haberi'l-Aktâr
650	4	$a Coğrafya $x Seyahat
651	4	$a Amed [Diyarbakır]
651	4	$a Ankara
651	4	$a Antakya
651	4	$a Şâm

4.32. 700 - Ek Giriş - Kişi Adı = Added Entry-Personal Name

Bibliyografik kayıtta eserin yazarı olan müellif dışında yazma eserin yeniden üretilmesini sağlayan ve esere katkıda bulunan tüm sorumluların (müstensih, mütercim, hattat, mücellid, müzeehib, mülkiyet kaydında adı geçenler, sema', kıraat, icâzet, mukâbele kaydında adı geçenler) kaydedildiği alandır. Bir kişinin bir eserde birden fazla sorumluluğu da olabilmektedir. Örneğin bir eserin müstensihinin ismi aynı zamanda eserin mülkiyet kaydında da adı geçebilir. Bu durumda farklı sorumluluklarına ait her kayıt için ayrı bir 700 – Ek Giriş – Kişi adı alanı açılmalıdır.

Alanın ilk indikatöründe eğer ek girişi yapılan kişi adı yalnızca ad içeriyorsa **"0 – Forename"**, soyadı içeriyorsa **"1 – Surname"** ve aile adı içeriyorsa **"3 - Family name"** seçilmelidir. İkincisinde "#", "bilgi sağlanamadı" ve "2", "analitik giriş" indikatörlerinden uygun olan tercih edilebilir.

Alt alan kodlarında ise kişi adı kaydı için **"a - Personal name"**, kişi adı numara içeriyorsa "**b – Numeration**", unvan kaydı için **"c - Titles and other words associated with a name",** isimle ilişkili tarih varsa (doğum-ölüm) **"d - Dates associated with a name",** esere yaptığı katkıya göre isimle ilişkili terimin kaydı için **"e - Relator term"** alt alanları kullanılır. Bu kayıtlarda isimleri geçen kişi adlarının Arap harfli yazımı ile ilgili bibliyografik kayıtta bağlantı 880 alanı aracılığıyla sağlanır.

Örnek:

100 30 $aSeyyid Şerîf Cürcânî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali el-Cürcânî el-Hanefî

245 10 $aHâşiye alâ Mişkati'l-Mesâbîh/ $c Seyyid Şerîf Cürcânî, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali el-Cürcânî el-Hanefî ; müstensih: İbrâhîm b. Abüdlazîz b. Muhammed el-Kureşî

500 $a Eserin (Ia-sonda) yaprağında yer alan kayıtta müellifin dedesi Muhammed el-Habeşî'nin Fîrûzâbâdî'den eserin "İ'tisâm" bâbına kadar olan kısmını semâ' yoluyla, kalan kısmını ise münâvele yoluyla 783 [1381] yılında icâzet aldığını belirtir. Müstensih İbrâhîm el-Kureşî icâzet kaydını dedesi Muhammed el-Habeşî'nin el yazısından aktardığını söylemektedir. Anlaşılan hem Muhammed el-Habeşî hem de ondan torunu İbrâhîm el-Kureşî bu icâzete münâvele yoluyla sahip olmuşlardır.

561 $aTemellük kaydı: Yahyâ b. Muhammed, (1a).

561 $aTemellük kaydı: Muhammed b. Receb, 1051 [1641], (1a).

700 02 $6 880-01 $a İbrâhîm b. Abüdlazîz b. Muhammed el-Kureşî $e Müstensih

700 02 $6 880-02 $a Muhammed b. Muhammed el-Habeşî, $e İcâzet Veren

700 02 $a İbrâhîm b. Abüdlazîz b. Muhammed el-Kureşî, $e İcazet alan **(eserin aynı zamanda müstensihi olduğu için 880 alanıyla bağlantısının bir defa verilmesi yeterlidir)**

700 02 $6 880-03 $a Yahyâ b. Muhammed, $e Mütemellik

700 02 $6 880-04 $a Muhammed b. Receb, $d ö. 1051 [1641], $e Mütemellik

880 $6 700-01/(3/r) $a إبراهيم بن عبد العزيز بن محمد القرشي.

880 $6 700-02/(3/r) $a محمد بن محمد الحبشي

880 $6 700-03/(3/r) $a يحيى بن محمد.

880 $6 700-04/(3/r) $a محمد بن رجب

4.33. 852 – Yer Bilgisi = Location

Yazma eserlerin bulundukları bilgi merkezine gelmeden önce daha önce bulundukları diğer kütüphanelerdeki yerlerinin/numaralarının kaydedildiği alandır. Yazma eserler vakıf ve mülkiyet kayıtlarından anlaşılacağı üzere çok fazla el ve yer değiştiren dolayısıyla üzerinde birden fazla demirbaş numarası bulunabilecek eserlerdir. 852 alanı ayrıca farklı binalarda hizmet veren ve birçok farklı koleksiyondan oluşan yazma eser kütüphanelerinde eserin derme/koleksiyon bilgisin, tanımlamak için de kullanılır.

Alanın sınıflama sistemine işaret eden ilk indikatöründe eğer LC kullanılıyorsa "0", Dewey kullanılıyorsa "1", eser adına göre bir sıralama varsa "5", diğer için "8" seçilmelidir. Yazma eserler çoğunlukla demirbaş numarasına göre raflara yerleştirildiği için **"8 - Other scheme"** seçilmelidir. İkinci indikatörde bilgi sağlanamadı ifadesi için **"#"** tercih edilebilir.

Alt alan kodlarından yer bilgisi kaydı için **"a – Location",** derme/koleksiyon kaydı için **"b - Sublocation or collection",** raftaki yeri için **"c - Shelving location",** eserin önceki yer bilgisi kaydı için **"d - Former shelving location",** adres kaydı için **"e – Address"** alt alanları kullanılır.

Örnek:

852 8 $a Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi $b Esad Efendi Koleksiyonu

852 8 $a Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi

852 8 $a Nuruosmaniye Kütüphanesi $b Nuruosmaniye Koleksiyonu

$a 04710 $d 03487

4.34. 856 - Elektronik Yer ve Erişim Bilgisi = Electronic Location and Access

Risale türündeki eserlerin bibliyografik kaydında bütünlüğü sağlamak ve eserler arasındaki ilişkiyi göstermek için **505** alanıyla ilişkili olarak kullanılan bu alan eserlerin çevrimiçi katalogdaki yerlerini göstermek için kullanılır (Bkz. 4.16. 505 – Biçimlendirilmiş İçindekiler Notu).

Ayrıca, bir eserin herhangi bir sebeple fiziksel nüshasına erişiminin kısıtlandığı durumda erişim kısıtlamasına ilişkin **506** alanında bir not varsa bu notla ilişkili olarak 856 alanı eserin dijital nüshasına kullanıcı yönlendirilmek için kullanılır (Bkz. 4.17. 506 – Erişim Sınırlılığı/Kısıtlaması Notu).

4.35. 880 – Diğer Alfabe Gösterim Alanı (Linkleme) = Alternate Graphic Representation

Yazma eserin temel giriş, notlar veya ek giriş alanlarında yer alan kayıtların Arap harfli yazımlarına ilişkin tüm gösterimlerinin kaydedildiği alandır. İlgili alanlarda nasıl kullanılacağı açıklanmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yazma eserlerin (Doğu/İslam yazmaları) bibliyografik niteleme işlemlerinin basma eserlere göre daha ayrıntılı ve zahmetli olmasının sebepleri bibliyografik niteleme unsurlarının çeşitliliği, her eserde aynı bölümde aynı biçimde olmayışı ile sahip oldukları sanatsal özelliklerinin kültürel ve maddi değeridir. Aynı müellifin elinden çıkan aynı eserin bile kendine has özellikleri olması itibariyle her biri nadir olan bu eserlerin bibliyografik denetiminin uluslararası kataloglama standartları MARC ve RDA çerçevesinde yapılması, özel depolarda muhafaza edilen bu eserlerin erişim, kullanım, koruma ve tanıtımına yönelik yapılacak her türlü çalışmanın etkinliğini ve verimi arttıracaktır. Bu amaçla yabancı ülkelerde ve ülkemizde uzun yıllardır birçok katalog hazırlanmıştır. Ancak bu katalogların büyük bölümü eserlerin standart bibliyografik kayıtlarını oluşturmaktan uzak ve eserlerin tüm yönleriyle ayrıntılı tanımlamasından yoksun bir şekilde hazırlanmıştır. Aynı durum koleksiyonunda yazma eser bulunan bilgi merkezlerinin çevrimiçi kataloglarında da mevcuttur. Yazma eserler sadece Türkiye'den araştırmacıların değil, Ortadoğu, Balkanlar, Avrupa, Amerika ve dünyanın çeşitli yerlerinde İslam ve Türk dünyası ile ilgili çalışma yapan araştırmacıların da başvurduğu kaynaklardır. Dolayısıyla eserlerimize uluslararası düzeyde daha kolay erişilebilmesi, bibliyografik denetimlerinin yapılabilmesi ve envanterin çıkarılabilmesi için uluslararası kataloglama standartlarına göre bibliyografik nitelemelerinin yapılması gerekmektedir.

Bu gereklilikten hareketle tezin amaçları doğrultusunda öne sürülen hipotezler önceki bölümlerde çeşitli analizlerle sınanıp desteklenmiştir. Çalışmanın temel hipotezi olarak "*Türkiye'de yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde standardın uygulanması için yazma eser uzmanlarının kullanımına sunulacak bir rehberin oluşturulmasına gereksinim*

bulunmaktadır" savı öne sürülmüştür. Bu doğrultuda yapılan araştırma ve analizlerde, yabancı ülkelerde hazırlanan 13, Türkiye'de hazırlanan 18 yazma eser kataloğunun herhangi bir kataloglama kuralı, standardı veya ulusal bir rehber çerçevesinde hazırlanmadığı görülmüştür. Bu durum, temel hipotezin yüksek oranda doğrulandığını göstermektedir.

Çalışmanın alt hipotezleri olarak;

"*Alt Hipotez 1: Kullanıcıların yazma eserlere erişim uçları düşünülerek her ölçekte bilgi merkezine yönelik hazırlanmış bir kataloglama kılavuzu ile bu eserlere kesin isabet oranı ile erişim ihtimali yükselebilecektir.*

Alt Hipotez 2: Yazma eserin bibliyografik nitelemesinde mevcut kütüphane standartlarının sağladığı imkânlardan en doğru şekilde faydalanılacak bir rehberin hazırlanması, kullanılması ve bir düzen içerisinde yürütülen daha planlı çalışmaların yapılmasıyla ülkemiz Doğu/İslam yazmalarının bibliyografik nitelemesinde uluslararası düzeyde otorite olabilecektir" savları ortaya koyulmuş ve desteklenmişlerdir. Araştırmanın alt hipotezlerinin doğrulanması açısından, aşağıda sonuçlar tespit edilmiştir.

Yazma eserlerde bibliyografik niteleme konusunda yazılan bu tez çalışmasının sonucunda yazma eserlerin kendine has birtakım özellikleri olan, özenle saklanmalarının yanında aynı özenle erişime sunulmaları gereken koleksiyonlar oldukları sonucuna varılmıştır. Yazma eserlerin içerdikleri bilgiler ile bilim, sanatsal yönleriyle ise sanat ve kültür dünyasında önem taşıması dikkat çekicidir. Yazma eserlerin içeriklerinin önemli olması durumu büyük ölçüde eserlerde yer alan bilgilerin çoğu konuda daha önce hiçbir kaynakta rastlanmamış olma özelliği taşımalarından dolayıdır. Sanatsal yönlerinin önemli olma durumu ise süslemelerin, renklerin, motiflerin, detayların bir eserde yapıldığı

şekliyle bir başka eserde asla görülemeyeceğinden dolayıdır. Bu açılardan yazma eserler herhangi bir benzeri bulundukları yerden başka hiçbir yerde bulunamayacak önemli ve farklı kaynaklardır. Yazma eserlerde bibliyografik niteleme unsurları mukaddime, zahriye, sebeb-i telif, ferağ kaydı, fevaid kaydı, derkenar/hâşiye ve şukka notları, temellük, vakıf, sema, kıraat, mukabele kayıtları gibi eseri oluşturan birçok bölüme yayılan bilginin ve eseri tamamlayan fiziksel özellikleri ile sanatsal süslemelerinin kaydından oluşur. Bu kayıtlar her eserde bulunduğu yer, ifade ediliş biçimi, yazı türü gibi değişenlerle farklılık gösterdiğinden tespiti oldukça zor olmaktadır. Yazma eserlerin bu nitelikleri göz önüne alındığında, basma eserlerden farklı olarak her anlamda asla yerine koyulamayacak önemli bir varlık özelliği kazandığı görülmektir. Bu önem ve farklılık yazma eserlerde bibliyografik niteleme unsurlarının neler olduğunun, içeriklerinin ne olduğunun, niçin kaydedilmesi gerektiğinin, yazma eser içinde hangi terimlerle aranması ve hangi bölümlerde yer alabileceğinin detaylı açıklamalarıyla ortaya konmuştur.

Bu çalışmada, yazma eser katalogları eserlerin bibliyografik niteleme unsurlarının kaydında ne derece detaylı ve bilgilendirici ve ayrıntılı olduğu ile kayıtlar arasında standardın sağlanabilirliği açılarından incelenmiştir. Yabancı ülkelerde ve Türkiye'de yazma eserlerin bibliyografik nitelemesine yönelik hazırlanan kataloglar arasında birbirine benzeyen yönler olduğu kadar farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Yabancı ülkelerde hazırlanan kataloglarda genel olarak eserlerin sadece eser adı, sorumluluk veya fiziksel özelliklerinin değil entelektüel içerikleri, eser hakkında yapılan çalışmalar ve eserin diğer nüshalarına yapılan göndermelere yer vermesi ile eser dışı niteleme unsurlarına da önem verildiği görülmektedir. Bunun yanında kâğıt, cilt, minyatür, tezhip ve hat gibi yazma eserleri farklılaştıran sanatsal özelliklerine nitelemede yer vermeleri eserlerin kültürel değerinin ve öneminin bilincinde olduklarını göstermektedir. Bu iki tespit açısından Türkiye'de hazırlanan yazma eser katalogları daha olumsuz bir durumda

olsalar da yabancı ülkelerdeki örneklerle aralarında büyük farkların olmadığı gözlenmiştir. Hem yabancı ülkelerdeki hem de Türkiye'deki yazma eser kataloglarında bibliyografik nitelemede standardın sağlanamadığı, bu amaçla hazırlanan herhangi bir rehberin olmadığı tamamen kurumlar ile doğu ve/veya doğu dilleri uzmanlarının kişisel çabalarına bırakılan veya projelerle gündeme gelen çalışmalar olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ülkemizdeki yazma eserlerin nicelik ve nitelik olarak değeri ve kataloglama konusundaki birikimi düşünüldüğünde, Doğu/İslam yazmalarının bibliyografik nitelemesi konusunda bir düzen içerisinde yürütülen daha planlı ve standart çalışmalar yapıldığında uluslararası düzeyde otorite olabileceğimiz sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmada yapılan değerlendirmeler sonucunda Türkiye'de kamu kurumları, üniversiteler, araştırma merkezleri, müzeler gibi koleksiyonunda yazma eser bulunduran çeşitli bilgi merkezlerinde yazma eserlerin bibliyografik nitelemesindeki farklı düzeydeki uygulamaların önüne geçmek için bir rehber önerisinde bulunulmaya çalışılmıştır. Yazma eser uzmanları için *"Yazma Eserleri Kataloglama Kılavuzu"* olması arzulanan bu rehber ile bibliyografik nitelemeye ilişkin birlikteliğin sağlanmasının ve standart bir uygulama geliştirilmesinin mümkün kılınacağı düşünülmektedir. Söz konusu rehber, dermesinde yazma eser bulunduran her ölçekteki bilgi merkezine yönelik MARC ve RDA standartlarını kapsayacak biçimde oluşturulmuştur. Bu araştırmada önemle üzerinde durulduğu üzere bir hazine olduğunu bildiğimiz yazma eserlerimizin uluslararası bilgi kaynakları erişim ve paylaşım platformlarında (Europeana, OCLC v.b.) görünür ve erişilebilir olması bu eserlerimizin uluslararası kataloglama standartları kapsamında nitelenmesi, bu standartlara ilişkin niteleme alanlarının doğru kullanımı ve alanlar arasındaki ilişkinin doğru kurulmasıyla mümkün olabileceği bir gerçektir. Önerilen rehberde sadece yazma eserlerin nitelemesinde kullanılacak MARC ve RDA alanlarının standartlaştırılması değil, niteleme alanlarına kaydedilecek bilgilerin verilişinin de biçim,

sıra ve düzen açısından standartlaştırılması önerilmiştir. Çünkü uluslararası kataloglama standartlarına uyumlu ve AACR2'ye uygun bibliyografik kayıtlar oluşturulması bibliyografik niteleme alanlarının bu çalışmada sunulan rehberde açıklanan örneklerde olduğu gibi anlaşılır, sade ve net ifadelerle kaydedilmesi ile sağlanmış olacaktır.

Hedef kitlesi yazma eser uzmanları olarak belirlenen bu rehberde *"yazma eser uzmanı"* ile ifade edilen bir çalışma grubunun üyeleridir. Tezin ikinci bölümünde ortaya konulduğu üzere yazma eserlerin bibliyografik niteleme unsurlarının basma eserlere göre çok daha ayrıntılı olması bu eserlerin tek tek incelenerek ilgili bölümlerinden eserin bibliyografik niteleme bilgilerinin alınarak kaydedilmesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca bu konuda çalışacak uzmanların Doğu/İslam yazmaları kitap kültürüne hâkim olması, eserlere özgü terminolojiyi bilmesi, eserlerin sanatsal ve fiziksel özelliklerin doğru tasvirini yapabilmesi ve bu bilgilerin niteleme alanlarına aktarılması için hangi bilginin hangi alana ne şekilde kaydedileceğini, alanlar arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağını bilmeleri gerekir. Anılan tüm bu özelliklerin bir kişide olması imkânsız olduğu için yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinin önerilen rehber çerçevesinde yapılabilmesi için başta bilgi ve belge yöneticileri olmak üzere, tarih, edebiyat, dil ve din uzmanları ile sanat tarihi uzmanlarından oluşan bir ekip tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de yazma eserlerin bibliyografik nitelemesine yönelik yapılacak çalışmaların organizasyonunda liderlik edebilecek bir kuruluşun olması son derece önemlidir. Yazma eser kütüphanelerinin etkin bir şekilde hizmet vermesi amacıyla 2010 yılında kurulan Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'nın, 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yeniden düzenlenen görevleri arasında " ... *kütüphanecilik standartlarını geliştirmek"* ve *"... eserlerin kütüphanecilik ilkelerine uygun olarak kataloglama, sınıflama ve bibliyografya çalışmalarını yürütmek, veri tabanlarını oluşturmak"* yer almaktadır (4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı …, 2010). Bu

maddeler yazma eserlerin bibliyografik nitelemesi üzerinde yapılacak tüm tasarruflarda TYEKB'nın söz sahibi olması için yeterlidir. TYEKB; yazma eserlerin bibliyografik denetiminin uluslararası kataloglama standartları MARC ve RDA çerçevesinde yapılması için üzerine düşen gerekli düzenlemeleri yapabilmelidir. Yazma eser kütüphaneleri ve koleksiyonunda yazma eser bulunan çeşitli türdeki bilgi merkezleri, TYEKB tarafından yayınlanacak standart bir kataloglama kılavuzuna göre yazma eserlerinin bibliyografik nitelemesini yapmalı ve bu kimlikler ihtiyaç duyulursa basılı kataloglar, değilse çevrimiçi kataloglar aracılığıyla uygun şekillerde hizmete sunulmalıdır. TYEKB'nın bunu kontrollü bir şekilde gerçekleştirebilmesi için "*Başkanlığın faaliyet alanıyla ilgili konularda yurt içi ve yurt dışındaki kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak*" şeklinde tanımlanan görevinden aldığı yetki ile üniversiteler ve diğer kamu kurumları ile ortak akıl içerisinde personel, bütçe organizasyonları, araştırma ve geliştirme faaliyetleri gibi alanlarda iş birliği yapmalıdır. Bu kapsamda Başkanlık tarafından bir *"Kataloglama ve Sınıflama Kurulu"* oluşturulması yararlı olacaktır. TYEKB'nın Yazma ve Nadir Eserler Dairesi Başkanlığı'nın görevleri arasında *"Yurt içinde veya yurt dışında bulunan eserlere ilişkin bibliyografyalar hazırlamak, kataloglar oluşturmak ve bu verilere elektronik ortamda erişimi sağlamak"* yer almaktadır. Bu görev tanımı doğrultusunda oluşturulacak kurul Yazma ve Nadir Eserler Dairesi Başkanlığı yönetiminde faaliyetlerini yürütebilir. Bu kurul bünyesinde Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, İstanbul Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'nden birer temsilci, üniversitelerin bilgi ve belge yönetimi, Türk dili ve edebiyatı, Arap dili ve edebiyatı, Fars dili ve edebiyatı, tarih, sanat tarihi veya ilahiyat fakültelerinden birer öğretim üyesi yer almalıdır. Kurul, Başkanlığın yazma eserlerin bibliyografik denetimi sorumluluğu ile ilgili olarak sorun ve önceliklerin belirlenmesi, hazırlanacak kataloglama kılavuzunun merkezden bölgelere kadar

koleksiyonunda yazma eser bulunduran her ölçekteki bilgi merkezinde kullanımının sağlanması için temel yaklaşım ve uygulamalar belirlenmesi amacıyla ulusal çapta uygulamaya yönelik kararlar alıp görüş bildirebilmelidir. Özet olarak TYEKB; Türkiye'de yazma eserlerin bibliyografik nitelemesi, denetimi, katalogların hazırlanması ve erişimi konularında yönlendirici, gerekli durumlarda kendisine danışılan ve gerekli durumlarda da kanunun kendine verdiği yetkilerle ulusal çapta uygulanabilir kararlar alabilen bir kurum olarak faaliyet göstermelidir. Bu şekilde uzun yıllardır ülkemizde gerçekleştirilmek istenen ancak çeşitli sebeplerle sonlandırılamayan *"yazma eserlerin bir toplu kataloğunun hazırlanması"* çalışmaları da yerini teknolojinin sağladığı avantajlar sayesinde ortak bir ağın yardımıyla *"yazma eserlere tek bir noktadan erişimin sağlanması"*nın mümkün olabileceği çalışmalara bırakabilecektir.

Ulusal düzeyde yapılacak standartlaşma çalışmaları yazma eserlerimizin uluslararası düzeyde görünür ve erişilebilir olmasını da kolaylaştıracaktır. Yabancı ülkelerde yazma eserler üzerinden tanıtım ve pazarlama faaliyetleri planlı ve programlı bir şekilde yapılmaktadır. Uluslararası kültürel mirasa katkı sağlayan yazma eserleri tüm yönleriyle tanıtarak araştırmacıların ve ilgililerin dikkatini çekmek, kullanım oranını arttırmak bilgi merkezlerinin öncelikleri arasında yer almaktadır. Bu faaliyetlerin temelinde de koleksiyon özelliklerini iyi bilmek dolayısıyla yine eserlerin bibliyografik denetiminin sağlanması olduğu bir gerçektir. Sonuç olarak, yazma eserlerin nitelemesinde uluslararası kataloglama standartlarının mantıksal bütünlüğüne uygun olarak hazırlanan ulusal bir standart, yazma eserlere ulusal ve uluslararası düzeyde etkin erişim oranını arttıracak dolaylı yoldan da bilgi merkezlerinin ve ülkenin bu konudaki değerini yükseltecektir. Tüm bu açıklamalar, tezin alt hipotezlerinin de büyük ölçüde doğrulandığını göstermektedir.

Türkiye'deki yazma eser koleksiyonlarının MARC ve RDA standartları çerçevesinde nitelenmesinde geliştirilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Yapılması gerekenler noktasında öneriler aşağıdaki gibidir:

- Türkiye'de çeşitli türdeki bilgi merkezleri tarafından hazırlanan yazma eser katalogları incelendiğinde (3. Bölüm) tespit edildiği gibi; yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinin herhangi bir kataloglama kuralı, standardı veya ulusal bir rehber çerçevesinde yapılmadığı, daha çok doğu çalışmaları, tarih, edebiyat, ilahiyat alanlarından uzmanların kişisel çabalarıyla ortaya konduğu görülmüştür. Bu da bilgi merkezlerinde yapılan nitelemenin plansız, standartlardan ve stratejik bütünlükten uzak olmasına sebep olmaktadır. Bu konuda; tezde önerilen rehber yazma eser uzmanları tarafından kılavuz olarak kullanılmalı ve kataloglama konusunda dünyadaki güncel gelişmeler takip edilerek bilgi merkezlerince uygulanmalıdır.
- Teknoloji her alanda olduğu gibi bilgi merkezlerinin iş süreçlerinde ve faaliyet alanlarında da önemli değişiklilere sebep olmuş ve çok önemli fırsatlar yaratmıştır. Bunlardan en önemlisi depolama ve erişim kolaylığı sağlayan dijitalleştirme teknolojileridir. Bu kapsamda birçok bilgi merkezi yazma eserlerini dijital ortama aktarmış ve dijital yazma eser koleksiyonları oluşturmuşlardır. Bu koleksiyonların oluşması bilginin düzenlenmesi ve daha etkin erişilir kılınması çalışmalarının daha net ifadeyle "nitelemenin" önemini de arttırmıştır. Çünkü daha görünür ve erişilebilir olması amacıyla dijitalleştirilen koleksiyonların, üstveri standartlarının niteleme alanları arasındaki ilişki doğru kurulmadan yapılan bibliyografik nitelemesi asla amacına hizmet etmeyecektir. Bu nedenle yazma eserin fiziksel nüshası veya dijitalleştirilmiş kopyasının MARC ve RDA standartları çerçevesinde nitelemesi yapılırken iki türün birbirinden ayrılan

niteleme alanlarının neler olduğu belirlenmelidir. Özellikle bilgi kaynaklarının bibliyografik nitelemesinde yapılan kaydın kod ve numaralardan oluşan kimliğinin ortaya konduğu Leader ve Sabit alanlardaki alt alanların materyal türüne göre doğru kaydedilmesine ve alanların birbiri ile olan ilişkisine dikkat edilmedir.

- Bilginin bulunduğu tüm ortamlar ve bilgi kaynaklarının tüm türlerinin tanımlanması ve erişim için tasarlanan RDA standardının bilgi merkezleri tarafından kullanımı her geçen gün yaygınlaşmaktadır. RDA standardının bibliyografik kayıtta erişilmek istenen bir bilgi ile ilgili bilgi merkezinin koleksiyonunda ilişkili olduğu diğer kayıtlara yapılan tüm göndermeleri bir arada göstermesi bilgi kaynaklarına etkin erişimi sağlamaktadır. Ancak bu erişim yine yeni geliştirilen bu standardın nitelemeye getirdiği değişikliklerin, kuralların ve terminolojisinin iyi kavranması ve bibliyografik kayıtta alanların doğru göndermelerle birbiriyle ilişkilendirilmesiyle mümkün olabilecektir. Bu nedenle yazma eser uzmanlarının RDA konusunda kendilerini geliştirebilmeleri için bilgi merkezlerinin eğitim ihtiyaçlarını karşılaması, bu konuda onlara uygulama alanı açması ve yabancı ülkelerdeki uygulamacılarla bir araya gelerek kendilerini geliştirmelerini sağlaması gerekmektedir.
- RDA sadece bibliyografik kayıtlarının değil otorite alanlarının da standartlaşmasını sağlamakta kolaylıklar sunmaktadır. Bu imkân doğrultusunda yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde tekbiçimliliğin sağlanmasında ciddi sorunlar yaşanan müellif/müstensih adlarının yazımı ile ilgili ulusal çapta kullanılacak bir otorite dizininin hazırlanması gerekmektedir. Buna ek olarak eser adı ve konu otorite dizinleri oluşturulmalıdır. Bunun için, bugüne dek ortaya

konmuş ve ileride ortaya koyulabilecek akademik/teknik çalışmalardan yararlanılabilir.

- TYEKB; Türkiye'de yazma eserlerin bibliyografik nitelemesi, denetimi, katalogların hazırlanması ve erişimi konularında yönlendirici, gerekli durumlarda kendisine danışılan ve gerekli durumlarda da kanunun kendine verdiği yetkilerle ulusal çapta uygulanabilir kararlar alabilen bir kurum olarak faaliyet göstermelidir.
- TYEKB'nın destekleri ve katkısıyla çalışmada önerilen rehberin hayata geçirilmesi konusunda ve gelecek yıllarda yazma eserlerin standart bibliyografik kayıtlarının oluşturulması konusunda çalışmalar ortaya konulabilir.

KAYNAKÇA

4 Sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum Ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018, 15 Temmuz). T. C. *Resmî Gazete (Sayı: 30479)*. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/19.5.4.pdf

Adabağ, N. (2006). *Sunuş*. Derya Örs, Kemal Tuzcu ve Muhammet Hekimoğlu (Yay. Hazl.). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu Üniversite A-B Koleksiyonları (ss. V-VI) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.

Afshar, I. (2003). *Catalogue of Persian manuscripts in the Austrian National Library and in the Austrian State Archives in Vienna. (Cilt 3)*. A. R. Rahimi-Risseh (Ed.) Vienna: Institute for Iranian Studies, Austrian National Library.

Ahmed, M. M. (1939). *A descriptive catalogue of the Islamic manuscripts in the Goverment Oriental Manuscripts Library, Madras*. Madras: The Superintendent Goverment Press.

Akın, K. ve Keş, Y. (2017). 15. yy. Avrupa ve Osmanlı el yazma kitaplarında yazı, süsleme ve tasarım anlayışı. *Yıldız Journal of Art And Design,* 4 (2), (104-127). Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/yjad/issue/33125/354216

Al-Furqan Islamic Heritage Foundation. *The World Survey of Islamic Manuscripts*. Erişim adresi: https://al-furqan.com/did-you-know/the-world-survey-of-islamic-manuscripts/

Alparslan, E. (2013). "Ebru" ile ciltlenmiş el yazması eser ciltlerinin incelenmesi (Kütahya Vahit Paşa Yazma Eser Kütüphanesi örneği). *NWSA-Fine Arts*, 8 (4),

368-378. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsafine/issue/19890/213019

Alparslan, E. (2018). Türk cilt sanatında "çeharkuşe" ciltlerin incelenmesi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (25), s.783-800. Erişim adresi: https://www.ulakbilge.com/makale/pdf/1530362141.pdf

Anameriç, H. (2015). Yazma eserlerde bir bilgilendirme aracı olarak şukka. Bilig, 73, 17-38. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25349/267642

Anameriç, H. (2015). Yazma eserlerin kataloglanmasında MARC standardı 500 genel notlar alanı ve bileşenlerinin kullanımı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55 (2), 27-58. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/dtcfdergisi/issue/66790/1044409

Anameriç, H. (2016). Yazma eserlerin kataloglanmasında MARC standardı 300 fiziksel niteleme alanı ve bileşenlerinin kullanımı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 56 (2), 440-464. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2153546

Anameriç, H. (2017). Dijital bilgi kaynaklarında bibliyografik tanımlama standartları: yazma eser örneği. H. Odabaş ve M. A. Akkaya (yay. hazl.), Bilişim teknolojilerinin bilgi merkezlerine ve hizmetlerine etkisi (s. 105-128) içinde. İstanbul, Hiperlink Yayınları.

Anameriç, H. ve Rukancı, F. (2017). Yazma eserlerin MARC tabanlı nitelenmesine terminolojik yaklaşım. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 57 (1), 71-88. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/dtcfdergisi/issue/66797/104451

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi yazmalar kataloğu I: Üniversite A-B koleksiyonları. (2006). Derya Örs, Kemal Tuzcu ve Muhammet Hekimoğlu (Yay. Hazl.). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi yazmalar kataloğu II/1: Mustafa Çon A ve B koleksiyonları. (2008). Derya Örs, Kemal Tuzcu ve Muhammet Hekimoğlu (Yay. Hazl.). Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.

Appendix A - control subfields (2018). Librray of Congress Network Development and MARC Standarts Office. Erişim adresi: https://www.loc.gov/marc/bibliographic/ecbdcntf.html

Arslan, S. (2020). *Osmanlı'da bilginin dolaşımı - bilgiyi istinsahla çoğaltmak- İznik Süleymaniye Medreseleri dönemi*. İstanbul, Ketebe Yayınları.

Askeri müze yazma eserler kataloğu. [1997]. Sadık Tekeli (hazl.). İstanbul: Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı.

Ay, Ü. (2013). DENA'ya göre İran kütüphanelerinde bulunan Türkçe, Türkçe-Farsça, Türkçe-Farsça-Arapça divanların kısa künyesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 11, 81-126. doi: https://doi.org/10.15247/dev.183

Aydemir, Y. ve Hayber, A. (2007). *Makedonya kütüphaneleri Türkçe yazma eserler kataloğu*. Ankara: TİKA Yayınları.

Aydın, Ş. (2008). *İran kütüphaneleri Türkçe yazmalar kataloğu*. İstanbul, Timaş Yayınları.

Aynur, H. (2002). Türkiye'de Türkçe yazma eserlerin kataloglanması üzerine bir değerlendirme, 1989-2002. *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 16 (1), 37-52. Erişim

adresi: https://www.academia.edu/745887/T%C3%BCrkiyede_T%C3%BCrk%C3%A7e_Yazma_Eserlerin_Kataloglanmas%C4%B1_%C3%9Czerine_Bir_De%C4%9Ferlendirme_1989-2002 .

Bayrav, S. (1998). *Filolojinin oluşumu: çağdaş dilbilim- eleştiri sorunları*. İstanbul: Multilingual. Erişim adresi: https://turuz.com/storage/Language/2017/1294-Filolojinin_Olushumu-Suheyla_Bayrav-1998-202s.pdf

Bayter, M. (2008). *Türkçe Web belgelerinin kataloglanması: Bir iş birliği modeli önerisi* (Doktora Tezi). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=XUeK6BNi0Y9AyJqakmAguA&no=R2FMA3pboS_a5CeNshtz1Q

Bayter, M. (2021). *Bilgi Kaynaklarının Tanımlanması ve Erişimi RDA*. İstanbul: Hiperyayın.

Berk, S. (2013). *Devlet-i Aliyye'den günümüze hat sanatı tarihçe, malzeme ve örnekler*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Astronomi, Astroloji, Matematik Yazmaları Kataloğu 1: Türkçe Yazmalar. (2007). Günay Kut ve diğerleri (Hazl.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Astronomi, Astroloji, Matematik Yazmaları Kataloğu 2: Arapça-Farsça Yazmalar. (2012). Günay Kut ve diğerleri (Hazl.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Canata, F. (2005). *Bilgi belge merkezleri bibliyografik standartlar ve İstanbul'da durum*. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: http://eprints.rclis.org/30119/1/214923.pdf

Carter, J. (1980). *ABC for book collectors*. 6.th ed., revised by Nicholas Barker. London.

Catalogue of Turkish manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Science. Budapest, The Library of the Hungarian Academy of Science. (2007). İsmail Parlatır, György Hazai ve Barbara Kellner-Heinkele (Hazl.). Budapest: The Library of the Hungarian Academy of Sciences.

Chester Beatty Library. (2021). *Catalogue of the Persian, Turkish, Hindustani and Pushtu manuscripts.* Erişim adresi: https://chesterbeatty.ie/assets/uploads/2018/11/A-Catalogue-of-The-Persian-Manuscripts-and-Miniatures-Vol-III_Part1.pdf

Ciltçilik. (1993). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (Cilt 7) içinde. Erişim adresi: https://islamansiklopedisi.org.tr/ciltcilik

Cortese, D. (2000). *Ismaili and other Arabic manuscripts: a descriptive catalogue of manuscripts in the Library of the Institute of Ismaili Studies*. London, The Institute of Ismaili Studies.

Crawford, W (1991). *Technical standards: an introduction for librarians*. 2d ed. Boston: G. K. Hall.

Cunbur, M. (1959). Yazmaların fişlenmesinde faydalanılan el kitapları. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 8 (2), 3-17.

Cünüş, S. A. (2018). *Kaynak tanımlama ve erişim standardının yazma ve eski harfli basma eserlerin bibliyografik tanımlamalarında uygulanabilirliği: Türkiye yazma ve nadir eser kütüphaneleri ulusal kaynak tanımlama sistemi önerisi* (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=6ZYkjRRUB3T5YS_C3x6IMQ&no=F1yziTlfpFFIRDXp1uO18Q

Çelik, A. F. (2022). Yazma eserlerde varaklara numara atama ve varak-sayfa eşleştirmesi. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, (16), 145-162. doi: https://doi.org/10.23897/usad.1161305

Delibaş, B. ve Kılıç S. (2022). RDA ve MARC 21 standartları çerçevesinde bir bilgi kaynağı olarak efemeraların kataloglanması. *Arşiv Dünyası*, 9 (2), 129-156. doi: 10.53474/ad.1126563

Deniz Müzesi Komutanlığı el yazmaları kataloğu. (2020). İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi el yazması eserler kataloğu I. (1988). Abdullah Ceyhan (Hazl.). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi el yazması eserler kataloğu II. (1994). Abdullah Ceyhan (Hazl.). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi. (2022). *Tarihçe*. Erişim adresi: https://kutuphane.diyanet.gov.tr/Tarihce.html

Dobrača, K. (2000). *Katalog Arapskih, Turskih, Perzijskih i Bosanskih rukopisa by Gazi Husrevbegova Biblioteka u Sarajevu*. 2. Ed. Sarajevo, El-Kalem.

Dr. Emel Esin Kütüphanesi kataloğu: yazma eserler. (1995). Mine Esiner Özen (Hazl.). İstanbul: TEK-ESİN Türk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Vakfı.

Ersoy, A. (1988). *Türk tezhip sanatı*. İstanbul: Akbank.

Ersoy, E. (2018). Yurt dışındaki Türkçe yazmalarla ilgili bazı tespit ve öneriler. *Bir Devr-i Kadim Efendisi Prof. Dr. Tahir Üzgör'e Armağan* içinde (273-296). H. Taş, Ü. Aslan ve Ö. Zülfe (Ed.). Ankara: İlahiyat Yayınları. Erişim adresi:

https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/88823ad1-b4bd-4671-bef1-d0087205929a/bir-devr-i-kadim-efendisi-prof-dr-tahir-uzgore-armagan

Erünsal, İ, E. (2003). JAN SCHMIDT, Catalogue of Turkish Manuscripts in The Library of Leiden University and Other Collections in The Netherlands. Volume One Comprising The Acquisitions of Turkish Manuscripts in The Seventeenth and Eighteenth Centuries, Leiden University Library, Leiden 2000 [Kitap Tanıtımı]. *BELLETEN*, 67 (248), 203-208. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/ttkbelleten/issue/58388/844137

Erünsal, İ. E. (2016). *Edebiyat tarihi yazıları: arşiv kayıtları, yazma eserler ve kayıp metinler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Erünsal, İ. E. (2020). *Orta Çağ İslam dünyasında kitap ve kütüphane*. İstanbul, Timaş Yayınları.

Faslü'l-hitâb. (1995). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (Cilt 12) içinde. Erişim adresi: https://islamansiklopedisi.org.tr/faslul-hitab

Fazlıoğlu, İ. (2005a). Türk Felsefe Bilim Tarihi'nin seyir defteri (bir önsöz). *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 18, 1-57. https://dergipark.org.tr/tr/pub/divan/issue/25947/273364

(2005b). Şehir Tarihi çalışmalarında yazma eserlerden nasıl istifade edilebilir? *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3 (6), 517-526. https://dergipark.org.tr/tr/pub/talid/issue/43465/530409

Fevâid. (1995). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (Cilt 12) içinde. Erişim adresi: https://islamansiklopedisi.org.tr/fevaid-kaydi

Gacek, A. (2017). *Arapça el yazmaları için rehber*. A. Benli ve M. Cüneyt Kaya (Çev.). İstanbul: Klasik.

Gürcistan Bilimler Akademisi El Yazmaları Enstitüsü Türkçe yazmalar kataloğu. (2004). Tsisana Abuladze ve Marine İluridze (Hazl.). Tiflis: TİKA.

Hafız Eli Efendi yazma eserler kataloğu. (2007). Cemal Ergün (Ed.). Kahramanmaraş: Kahramanmaraş İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Hanlon, A. ve Küçük, M. E. (2001). Metadata kavramına kısa bir giriş. *Bilgi Dünyası*, 2 (2), 206-217. doi: https://doi.org/10.15612/BD.2001.472

Internet Archive. (2021). *Catalogue of the Persian, Turkish, Hindustani and Pushtu manuscripts.* Erişim adresi: https://archive.org/details/catalogueofpersi01bodluoft/page/2/mode/2up

ISBD International standard bibliographic description consolidated edition. (2011). Erişim adresi: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/cataloguing/isbd/isbd-cons_20110321.pdf

Işılak, H. (2020). *İran'da yazma eser ve diğer kaynakların temini üzerine notlar*. Erişim adresi: https://www.academia.edu/40007500/%C4%B0RANDA_YAZMA_ESER_ve_D%C4%B0%C4%9EER_KAYNAKLARIN_TEM%C4%B0N%C4%B0_%C3%9CZER%C4%B0NE_NOTLAR

İgit, A. (2019). Dijital oyunlarda empatik iletişim. Ankara: Nobel.

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yazma Eserler Kataloğu. (2014). İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü. (2022). *Hakkımızda.* Erişim adresi: https://www.iae.org.tr/Icerik/Hakkimizda/124

İzmir Milli Kütüphanesi yazma eserler kataloğu. (1992). Ali Yardım (Hazl.). İzmir: İzmir Milli Kütüphane Vakfı.

Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Yazma Eserler Kataloğu I. (1973). Muammer Dizer (Düzl.). İstanbul: Kandilli Rasathanesi Bilim Tarihi Yayınları.

Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Yazma Eserler Kataloğu II. (1977). Rıfkı Seven (Derl.). İstanbul: Kandilli Rasathanesi Bilim Tarihi Yayınları.

Kara, N. (2009). *Türkiye'de Yazma Eser Kataloglama Çalışmaları: Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu Projesi (TÜYATOK) Örneği*, (Uzmanlık Tezi).

Karasar, N. (2015). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kenderova, S. (1995). *Catalogue of Arabic manuscripts SS Cyril and Methodius National Library, Sofia: Hadith sciences.* London: Al-Furqan Islamic Heritage Foundation.

Keseroğlu, H. S. (1987). Türkiye'de katalog ve kataloglamanın tarihçesi. *Kütüphanecilik Dergisi: Belge, Bilgi, Kütüphane Araştırmaları*, 1.

Keseroğlu, H. S. (1989). *Halk kütüphanesi politikası ve Türkiye Cumhuriyeti'nde durum*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.

Khosrowpour, S. (2012). Development of resource description and access (RDA): The New Cataloging Standard. *Bilgi Dünyası*, 13 (2), 397-417. doi: https://doi.org/10.15612/BD.2012.148

Kılıç, H. (2020). Osmanlı minyatürlerinde padişah portreleri. *Lale*, 1 (1), 96-104. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/lale/issue/53416/666088

Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi yazmaları kataloğu 1. (2018). Ali Emre Özyıldırım (Hazl.). İstanbul: Koç Üniversitesi.

Kozan, T. (2016). *Türkiye'de yazma eser kütüphanelerinin organizasyonu*. (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Kut, G. ve Bayraktar, N. (2021). *Yazma eserlerde vakıf mühürleri*. İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Erişim adresi: http://ekitap.yek.gov.tr/urun/yazma-eserlerde-vakif-muhurleri_746.aspx

Kütüphanelerde Yazma ve Eski Basma Eserlere İlişkin Çalışma Yönergesi. (2010). Erişim adresi: https://teftis.ktb.gov.tr/yazdir?D7E88C9951A234C8BCADFB7463CDD648

Leiden University Libraries. (2021). *Catalogue of Turkish manuscripts in the library of Leiden University and other collections in the Netherlands*. Erişim adresi: https://digitalcollections.universiteitleiden.nl/view/item/119353#page/1/mode/1up

Memmedli, Ş. ve Memmedli, G. G. (2018). Gürcistan'da Fuzulî eserlerinin yazma nüshaları. *TURAN: Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 10(38), 173-180. doi: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041

Mesara, G. (1998). *Türk sanatında ince kâğıt oymacılığı (katı')*. (2. Basım). Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Mollaibrahimoğlu, S. (2017). *Yazma eserler terminolojisi*. (2. bs.) İstanbul, Ensar Neşriyat.

Mutlu, İ. (1953). İran umumi kütüphanelerine toplu bir bakış. *Türk Kütüphaneciliği*, 2 (2), 112-124. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/47332210_Iran_Umumi_Kutuphanelerine_Toplu_Bir_Bakis

Necip Paşa Kütüphanesi yazma eserler kataloğu I. (2003). Ali İhsan Yıldırım (Hazl.). Tire: Tireliler Derneği.

Odabaş, H. ve Odabaş, Y. (2008). Osmanlı yazma eser ve belgelerinin sanatsal özellikleri ve Türkiye'de geliştirilen katalog sistemlerinde nadir eserlerin sanatsal özelliklerine ilişkin yaşanan niteleme sorunları. *Turkish Studies: International Periodicals for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 3 (2), 545-573.

Odabaş, H. (2011). Osmanlı yazma eserleri ve Türkiye'de yazma eser kütüphaneciliği. *Bilig* (56), 143-162.

Örs, D., Tuzcu, K. ve Hekimoğlu, M. (2006). *Önsöz*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu I: Üniversite A-B Koleksiyonları (s. VII) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.

Örs, D., Tuzcu, K. ve Hekimoğlu, M. (2008). *Önsöz*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu II/1: Mustafa Çon A ve B Koleksiyonları (s. VII) içinde. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.

Özel, N. (2015). Bilginin düzenlenmesine yönelik yeni bir standart: resource description and access (RDA). *Bilgi Dünyası*, 16 (1), 23-44. doi: https://doi.org/10.15612/BD.2015.473

Özen, M. (1985). *Yazma kitap sanatları sözlüğü*. İstanbul: İ. Ü. Fen Fakültesi Basım Atölyesi.

Pedersen, J. (1984). *The Arabic Book*. G. French (Çev.) ve R. Hillenbrand (Yay. Haz.). Princeton, Princeton University Press.

Riemer, J. J. (Ed.). (2011). *Cataloging and classification standards and rules.* Newyork and London: Routledge Taylor & Francis Group.

Rukancı, F. (2012). Yazma eserlerde fiziksel niteleme. *Erdem*, (63), 169-204. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/666659

Rukancı, F., Anameriç, H. ve Tuzcu, K. (2016). *Yazma eserlerin bibliyografik denetimi*. N. Özel (Yay. Haz.). Ankara, Hiperlink.

Sabuncuoğlu Şerafettin. (2008). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (Cilt 35) içinde. Erişim adresi: https://islamansiklopedisi.org.tr/sabuncuoglu-serefeddin

Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi Hüseyin Koçabaş yazmaları kataloğu. (2001). İsmail Bakar (Hazl.). İstanbul: Vehbi Koç Vakfı.

Sadberk Hanım Müzesi. (2022). *Araştırma*. Erişim adresi: https://www.sadberkhanimmuzesi.org.tr/tr/arastirma

Schmidt, J. (2000). *Catalogue of Turkish manuscripts in the Library of Leiden Universty and other collections in the Netherlans vol. 1-3*. Leiden: Leiden University Library.

Sevinç, F. (2019). Tezkirelerde şair tanıtımlarında kullanılan lakaplara dair. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19), 309-342. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/igdirsosbilder/issue/66825/1045203

Şenoğlu, A. ve Akbayrak, E. A. (2018) *Kataloglama politikası oluşturma ve RDA'ya geçiş süreci: Atılım Üniversitesi Kadriye Zaim Kütüphanesi örneği.* Elsa Bitri ve Hasan S. Keseroğlu (Yay. Haz.) Bilgi ve Belge Yönetimi Alanında Bilgiye Erişim/Kataloglama Sorunları Sempozyumu Bildiriler *içinde* (65-79). İstanbul: Hiperyayın.

Şimşek, M. ve Samar, M. (2018). Elyazması eserlere dibâce ve tahkikte süreli yayıncılık: mecelletü ma'hedi'l-mahtûtâti'l-'arabiyye. *Tahkik İslami İlimler Araştırma ve Neşir Dergisi*, 1(2): 121-186. Erişim adresi: https://doi.org/10.5281/zenodo.3474601

T. C. Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2022). *Necip Paşa Kütüphanesi ve kataloğu (Tire/İzmir)*. Erişim adresi: https://www.vgm.gov.tr/faaliyetler/kulturel-faaliyetler/kutuphaneler

TEK-ESİN Vakfı. (2022). *Kütüphane ve arşiv*. Erişim adresi: http://tekesin.org.tr/kutuphane-ve-arsiv/

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça yazmalar kataloğu Cilt 1. (1962). Fehmi Ethem Karatay (Hazl.). İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça yazmalar kataloğu. (1961). Fehmi Ethem Karatay (Hazl.). İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe yazmalar kataloğu Cilt I. (1961). Fehmi Ethem Karatay (Hazl.). İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi.

TSE Kataloğu. (1983). Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.

Turgut, A. Y. (2018). *Türk tezhip sanatı tarihinde yenilikçi yorumlar* (Sanatta Yeterlilik Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=sRusBeUcTq8PmoRvixCAcw&no=e-nFijzxbe_CVvhJ9yR7Xg

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi yazma yserler kataloğu. (1999). Müjgan Cunbur ve diğerleri (Hazl.). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkmenistan İlimler Akademisi Milli El Yazmalar Enstitüsü Türkçe yazma eserler kataloğu. (2015). Annagurban Aşırov, Araznepes Mammetcumayev, Gurbangül Guzuçıyeva ve Emek Üşenmez (Hazl.). İstanbul: Akademik Kitaplar.

World Survey of Islamic Manuscripts. (1991-1994). London, Al-Furqan Islamic Heritage Foundation. C. I-IV.

Uçak, N. Ö. (1997). Bilgi gereksinimi ve bilgi arama davranışı. *Türk Kütüphaneciliği*, 11 (4), 315 - 325. Erişim adresi: http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1059/1057

Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi yazmalar kataloğu. (2001). Yücel Dağlı ve diğerleri (Hazl.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yayla, M. A. (2022). "Kullanıcı dostu" bir unsur: Lâmiî'nin Nefehât tercümesinin Topkapı A. 1422 nüshasındaki fihriste yakından bakmak. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* IX (2), 550 - 561. doi: https://doi.org/10.16985/mtad.1087978

Yazar, S. (2018). Cezâyir Milli Kütüphanesi'ndeki Türkçe yazmaların kataloğu. *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, 4, 274 – 335. doi: https://doi.org/10.28981/hikmet.502810

Yazım kuralları ve tenkitli neşir esasları. (2023). Erişim adresi: http://www.ceviriyayim.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=17

Yazma. (2013). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (Cilt 43) içinde. Erişim adresi: https://islamansiklopedisi.org.tr/yazma

Yazma Eserler Portalı. (2021). *Kâmûsu'l-Muhît tercümesi ve Vankulu Lügatı*. Erişim adresi: http://www.kamus.yek.gov.tr/Home/Index_?n_id=1

Yazma ve eski basma kitapların tasnif ve fişleme kılavuzu ve İslam dini ilimleri tasnif cetveli. (1958). A. Berker ve İ. Parmaksızoğlu (hazl.). İstanbul, [yayl. y.].

Yılmaz, E ve Şimşek, R. (2019). Tezhip ve Tezhip'te kullanılan motif ve teknikler. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 592-604. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/issue/51576/636301

EKLER

(vii) A young prince and his writing-master. This miniature, painted in full colours and mounted on an album page with calligraphy above, is Turkish work, probably dating from about 1600. Apart from the style, this is indicated by the elaborate frogging and fur trimmings of the young man's coat which is draped loosely round his knees.

[B. W. R.]

243
DĪVĀN OF BANĀ'Ī

DATED 983 (1576)

A manuscript of the Dīvān of Banā'ī

SUBJECT AND ARRANGEMENT. Kamāl al-Dīn Shīr 'Alī Haravī, using the poetical *takhalluṣ* Banā'ī, who was killed in Shāh Ismā'īl's massacre of Sunnīs in 918 (1512), is otherwise known for his historical epic *Shāhanshāh-nāmah*, for which see Storey, *Persian Literature*, p. 302. The *Dīvān* (see *Bankipore Catalogue*, ii, p. 96) is arranged as usual; the *qaṣīdahs* end on fol. 27, and are followed by the *ghazals* (fol. 28) and the *rubā'īs* and minor pieces (fol. 176).

MEASUREMENTS, ETC. 31·5 × 19 cm.; the written surface measures 17·6 × 9 cm.; 2 columns of 14 lines; 186 folios.

WRITING AND PAPER. The writing is a fine *Nasta'līq*. The paper is of good quality, polished, and gold-sprinkled.

BINDING. The dark red-brown flapped leather binding has stamped gilt cord and line borders.

DATE AND SCRIBE. The manuscript is dated Saturday, 1 Ẕū'l-Ḥijjah 983 (2 March 1576), and is signed Muḥammad ibn Rūḥ Allāh al-Ṭabīb.

ILLUMINATIONS AND ILLUSTRATIONS. On foll. 1*b* and 28*b* are two illuminated headings of excellent quality (though the first has been somewhat damaged by damp) characterized by the strong colouring and bold execution of the period.

The three miniatures on foll. 57, 82, and 106 exhibit the same characteristics and are good examples of the contemporary metropolitan (Qazvīn) style, of which the use of a rich dark-green and gold for the ground, and a vivid blue for the sky, are prominent features. The prince on fol. 106 wears a baton turban. The subjects are conventional representations of conversations between a young prince and a learned man, the first and third set in a landscape, and the second in a building and courtyard.

[A. J. A. and B. W. R.]

EK-1: "A Catalogue of The Persian Manuscripts and Miniatures" kataloğu bibliyografik kimlik örneği.

DESCRIPTION: 1 fly-leaf with partial index, 325 pp.; 16 lines per page; 220 x 140/140 x 80 mm.; clear black naskhī; some headings and annotations in the margins in red; one large wormhole throughout, not affecting the text.

REFERENCES: Gacek, IIS, vol.1 (no.11); Ivanow, IL, 14; Poonawala, p.72 (no.3).
EDITIONS: Ja'far b. Manṣūr al-Yaman, *Sarā'ir wa asrār al-nuṭaqā'*, ed. M. Ghālib, Beirut, 1404/1984.
EXTRACTS: Ivanow, IT, pp.275–304 (Eng.); pp.81–106 (Ar.).

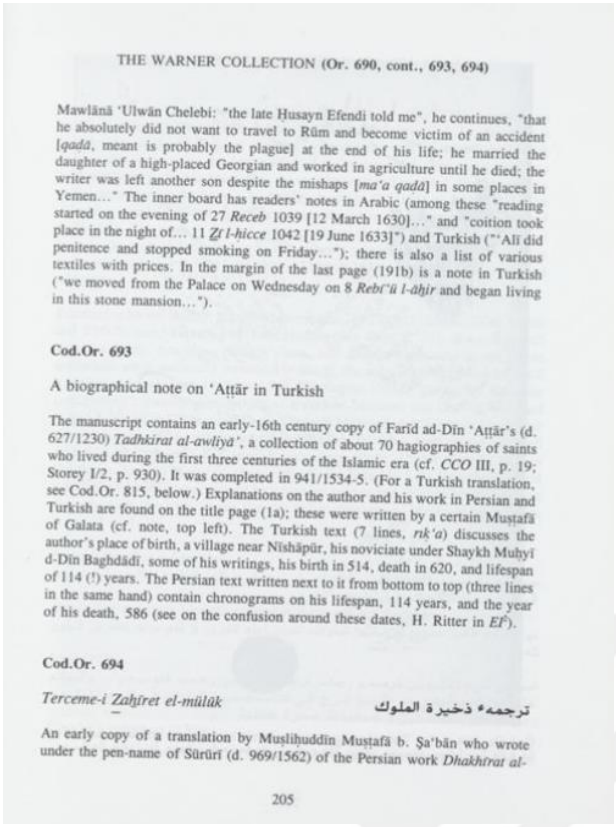
[52/1013]

Kitāb al-'ālim wa'l-ghulām
A work generally attributed to Ja'far b. Manṣūr al-Yaman consisting of a dialogue between a master and a pupil who is progressively initiated into the Ismaili esoteric doctrine. The text, which belongs to the early period of Ismailism, contains pre-Fāṭimid doctrines, particularly of cosmology.

COPYIST: unknown.
DATE: 23 Shawwāl 1353/28 January 1935.
DESCRIPTION: 155 pp.; 11 lines per page; 200 x 135/135 x 80 mm.; clear black naskhī; title, headings and words in red; text within red block-stamped frame.

REFERENCES: Gacek, IIS, vol.1 (no.6); GAL, SI, p.324; Goriawala, 17; Ivanow, IL, 10; al-Majdū', pp.134–5; Poonawala, p.74 (no.14).
EDITIONS: M. Ghālib (ed.), *Arba' kutub ḥaqqāniyya*, Beirut, 1403/1983, pp.13–75.
SUMMARIES: W. Ivanow, *Studies in Early Persian Ismailism*, 2nd ed., Bombay, 1955, pp.61–86; H. Corbin, *Ismaili Initiation or Esoterism and the Word*, London, 1981, being the English translation from French of 'L'initiation Ismaélienne ou l'ésotérisme et le Verbe,' *Eranos-Jahrbuch*, 39 (1970), pp.41–142.
STUDIES: H. Corbin, 'Un roman initiatique Ismaélien,' *Cahièrs de Civilisation Médiévale*, 15 (1972), pp.1–25, 121–42.

EK-2: "Ismaili and Other Arabic Manuscripts: A Descriptive Catalogue of Manuscripts in the Library of The Institute of Ismaili Studies" kataloğu bibliyografik kimlik örneği.

THE WARNER COLLECTION (Or. 690, cont., 693, 694)

Mawlānā 'Ulwān Chelebi: "the late Ḥusayn Efendi told me", he continues, "that he absolutely did not want to travel to Rūm and become victim of an accident [*qadā*, meant is probably the plague] at the end of his life; he married the daughter of a high-placed Georgian and worked in agriculture until he died; the writer was left another son despite the mishaps [*ma'a qadā*] in some places in Yemen..." The inner board has readers' notes in Arabic (among these "reading started on the evening of 27 *Receb* 1039 [12 March 1630]..." and "coition took place in the night of... 11 *Ẕī l-hicce* 1042 [19 June 1633]") and Turkish ("'Alī did penitence and stopped smoking on Friday..."); there is also a list of various textiles with prices. In the margin of the last page (191b) is a note in Turkish ("we moved from the Palace on Wednesday on 8 *Rebī'ü l-āḫir* and began living in this stone mansion...").

Cod.Or. 693

A biographical note on 'Aṭṭār in Turkish

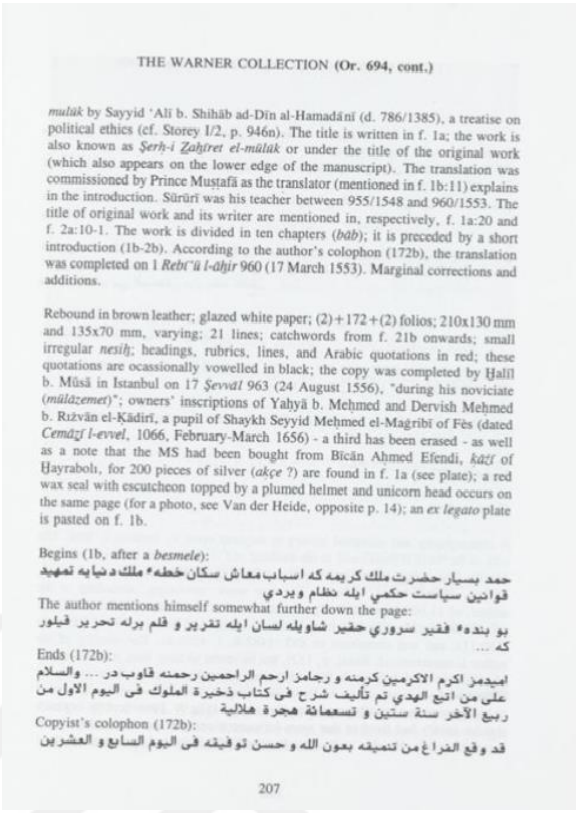
The manuscript contains an early-16th century copy of Farīd ad-Dīn 'Aṭṭār's (d. 627/1230) *Tadhkirat al-awliyā'*, a collection of about 70 hagiographies of saints who lived during the first three centuries of the Islamic era (cf. *CCO* III, p. 19; Storey I/2, p. 930). It was completed in 941/1534-5. (For a Turkish translation, see Cod.Or. 815, below.) Explanations on the author and his work in Persian and Turkish are found on the title page (1a); these were written by a certain Muṣṭafā of Galata (cf. note, top left). The Turkish text (7 lines, *rık'a*) discusses the author's place of birth, a village near Nīshāpūr, his noviciate under Shaykh Muḥyī d-Dīn Baghdādī, some of his writings, his birth in 514, death in 620, and lifespan of 114 (!) years. The Persian text written next to it from bottom to top (three lines in the same hand) contain chronograms on his lifespan, 114 years, and the year of his death, 586 (see on the confusion around these dates, H. Ritter in *EI*^{2}).

Cod.Or. 694

Terceme-i Ẕaḫīret el-mülūk ترجمهء ذخيرة الملوك

An early copy of a translation by Muṣliḥuddīn Muṣṭafā b. Ṣa'bān who wrote under the pen-name of Sūrūrī (d. 969/1562) of the Persian work *Dhakhīrat al-*

205

THE WARNER COLLECTION (Or. 694, cont.)

mulūk by Sayyid 'Alī b. Shihāb ad-Dīn al-Hamadānī (d. 786/1385), a treatise on political ethics (cf. Storey I/2, p. 946n). The title is written in f. 1a; the work is also known as *Şerḥ-i Ẕaḫīret el-mülūk* or under the title of the original work (which also appears on the lower edge of the manuscript). The translation was commissioned by Prince Muṣṭafā as the translator (mentioned in f. 1b:11) explains in the introduction. Sūrūrī was his teacher between 955/1548 and 960/1553. The title of original work and its writer are mentioned in, respectively, f. 1a:20 and f. 2a:10-1. The work is divided in ten chapters (*bāb*); it is preceded by a short introduction (1b-2b). According to the author's colophon (172b), the translation was completed on 1 *Rebī'ü l-āḫir* 960 (17 March 1553). Marginal corrections and additions.

Rebound in brown leather; glazed white paper; (2)+172+(2) folios; 210x130 mm and 135x70 mm, varying; 21 lines; catchwords from f. 21b onwards; small irregular *nesiḫ*; headings, rubrics, lines, and Arabic quotations in red; these quotations are ocassionally vowelled in black; the copy was completed by Ḫalīl b. Mūsā in Istanbul on 17 *Şevvāl* 963 (24 August 1556), "during his noviciate (*mülāzemet*)"; owners' inscriptions of Yaḥyā b. Meḥmed and Dervish Meḥmed b. Rıżvān el-Ḳādirī, a pupil of Shaykh Seyyid Meḥmed el-Maġribī of Fès (dated *Cemāẕī l-evvel*, 1066, February-March 1656) - a third has been erased - as well as a note that the MS had been bought from Bīcān Aḥmed Efendi, *ḳāżī* of Ḫayraboli, for 200 pieces of silver (*akçe* ?) are found in f. 1a (see plate); a red wax seal with escutcheon topped by a plumed helmet and unicorn head occurs on the same page (for a photo, see Van der Heide, opposite p. 14); an *ex legato* plate is pasted on f. 1b.

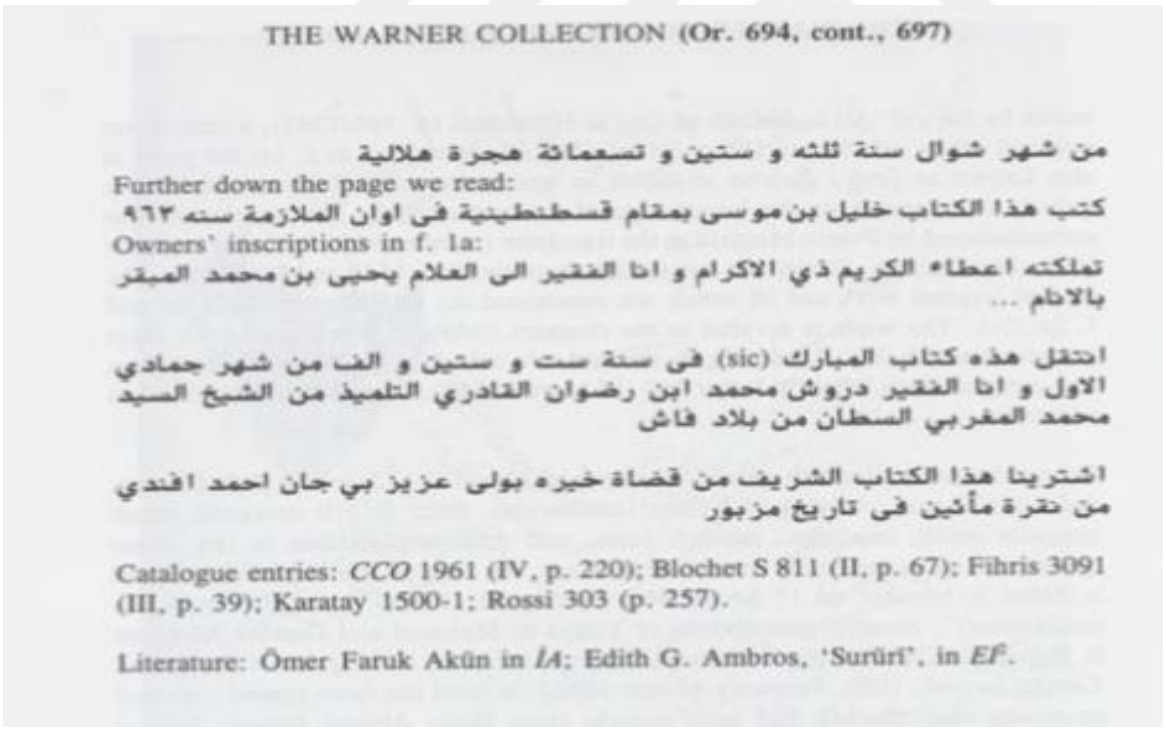
Begins (1b, after a *besmele*):
حمد بسيار حضرت ملك كريمه كه اسباب معاش سكان خطهء ملك دنيايه تمهيد قوانين سياست حكمي ايله نظام ويردي

The author mentions himself somewhat further down the page:
بو بندهء فقير سروري حقير شاويله لسان ايله تقرير و قلم برله تحرير قيلور كه ...

Ends (172b):
اميدمز اكرم الاكرمين كرمنه و رجامز ارحم الراحمين رحمنه قاوب در ... والسلام على من اتبع الهدي تم تأليف شرح فى كتاب ذخيرة الملوك فى اليوم الاول من ربيع الآخر سنة ستين و تسعمائة هجرة هلالية

Copyist's colophon (172b):
قد وقع الفراغ من تنميقه بعون الله و حسن توفيقه فى اليوم السابع و العشرين

207

THE WARNER COLLECTION (Or. 694, cont., 697)

من شهر شوال سنة ثلثه و ستين و تسعمائة هجرة هلالية

Further down the page we read:
كتب هذا الكتاب خليل بن موسى بمقام قسطنطينية فى اوان الملازمة سنه ٩٦٣

Owners' inscriptions in f. 1a:
تملكته اعطاء الكريم ذي الاكرام و انا الفقير الى العلام يحيى بن محمد المبقر بالانام ...

انتقل هذه كتاب المبارك (sic) فى سنة ست و ستين و الف من شهر جمادي الاول و انا الفقير دروش محمد ابن رضوان القادري التلميذ من الشيخ السيد محمد المغربي السطان من بلاد فاش

اشترينا هذا الكتاب الشريف من قضاة خيره بولى عزيز بي جان احمد افندي من نقرة مأتين فى تاريخ مزبور

Catalogue entries: *CCO* 1961 (IV, p. 220); Blochet S 811 (II, p. 67); Fihris 3091 (III, p. 39); Karatay 1500-1; Rossi 303 (p. 257).

Literature: Ömer Faruk Akün in *İA*; Edith G. Ambros, 'Surūrī', in *EI*^{2}.

EK-3: "Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden Universty and Other Collections in the Netherlans" kataloğu bibliyografik kimlik örneği.

Title	ترجمهء ذخيرة الملوك
Title	Terceme-i Ẕaḫīret el-mülūk.
Author/Creator	Surūrī, Muṣliḥ al-Dīn 1492-1562 › Ḫalīl b. Mūsā › Hamadhānī, ʻAlī ibn Muḥammad 1314-1385 ›
Shelfmark	Or. 694
Date	[No indication of date]
Form	[2], 172, [2] folios. ; 210 x 130-135 x 70 mm.
Language	Ottoman Turkish
Description	**Note :** Also known as: Şerḥ-i Ẕaḫīret el-mülūk. **Note :** Early copy of a translation of the Persian work Dhakhīrat al-mulūk by Sayyid ʻAlī b. Shihāb ad-Dīn al-Hamadānī. **Note :** Muṣliḥuddīn Muṣṭafā b. Şaʻbān wrote under the pen-name of Sürūrī (d. 969/1562) **Note :** The translation was completed on 1 Rebīü l-āḫir 960 (17 March 1553). This copy was completed by Ḫalīl b. Mūsā in Istanbul on 17 Şevvāl 963 (24 August 1556)
Binding	Rebound in brown leather.
Provenance	Collection Levinus Warner (1665) Owners' inscriptions of Yaḥyā b. Meḥmed and Dervish Meḥmed b. Riżvān el-Ḳādirī, a pupil of Shaykh Seyyid Meḥmed el-Maġribī of Fès (dated Cemāẕī l-evvel, 1066, February-March 1656) - a third has been erased.
References	- Jan Schmidt, Catalogue of Turkish manuscripts in the library of Leiden University and other collections in the Netherlands. Volume one. Leiden 2000, Or. 694, pp. 205-208 - E. Blochet. Bibliothèque Nationale. Catalogue des manuscrits turcs. S 811; II, p. 67 - Catalogus codicum orientalium bibliothecae academiae Lugduno Batavae, 1961 (IV, p. 220) - Ömer Faruk Akün in İA
Related Titles	Available in other form: Terceme-i Ẕaḫīret el-mülūk ›
Identifier	This item in WorldCat : 875262307
Note on language	A translation in Turkish of the Persian work Dhakhīrat al-mulūk, a treatise on political ethics.
Rights	Download provided. Copyright: Use of this resource is governed by the terms and conditions of the Creative Commons CC BY License

EK- 4: "Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University and Other Collections in the Netherlands" kataloğu Or. 694 koleksiyon numaralı esere ait çevrimiçi katalog bilgileri

alınmıştır. Eserde her harften şiir mevcuttur. Sonra, "elifba" sırası gözetilmeksizin farklı nazım şekillerinde manzumelere yer verilmiş olup genellikle şiirlerde nasihat ağır basmaktadır.

335

MST II/342

Kitap adı: Tuhfe-i Şâhidî
Yazarı: Şâhidîİbrâhim Efendi b. Salih
Başı:

بسم بنام خالق وَ حیّ و تُوانی / قدیمُ قادرِ و بنا وُ دانا

Sonu:

شاهدیه هر کم ایلرسه دعا / ایده مَحْشَرْده شَفاعَتْ مُصْطَفا

Yazanı Çavuşzâde Molla İbrâhim, yaprak sayısı 50, 200x148-120x75 mm. ölçülerinde, 8 satır, nestalik yazı, yıpranmış karton kapaklı, cilt kapağı kopmak üzere olan cilt içindedir. **Genel notlar:** Eserde fazlaca derkenar vardır. Başlıklar ve alıntılar kırmızı mürekkep ile yazılmış, bazı kelime ve satırların üzeri kırmızı ile çizilmiştir. Alıntılar harekelidir. Metnin başında "Lügat-ı Şâhidî ilm ü lisân-ı Fârisî'nin Lügatıdır bu kitab. Ma'lûm ola ki bu kitâb bu lugat şehr-i Köstendil'de Dindar mahallesinde Şeyh Saîd Babaoğlu Şeyh Derviş Mustafa Vehbi ve vehbîdenin kendi hayrâtı ve vakfı olan mahalle-i Dindar'da Nakşibendî saadethanesi olan Şeyhzâde Şeyh Mustafa Vehbî Vehbidi Mevlevî Nakşibendî tekyesine vakf-ı sahîh ile şerî vakıfdır. 1238" notu ve tarihi vardır.

336

MST II/343

Kitap adı: Mecmua
Yazarı: ?
Başı:

ساعت پازار کونی ساعت 1 کون ساعتدر...

Sonu:

بو قرائت جلب منفعات قضای حاجات توسیع رزق حقنده ثادث یری عظیمدر شاد شیری عزیمدر

EK-5: "Makedonya Kütüphaneleri Türkçe Yazma Eserler Kataloğu" bibliyografik kimlik örneği

581

TÖRÖK F. 38

One vol.; 178 fols.; 17 lines; single columns; p.d. 323 x 187 mm, w.s. 230 x 107 mm. Leather-bound; with gilded rosette inset; corners are also gilded, flower decorated; flap has fallen off, but the volume is in good condition. Paper: glazed; script: *ta'lik*; ink: black; headings are in red; gilded and decorated opening heading (*serlevha*); all pages have a thickly gilded border; catchwords.

Tārīḫ-i Süleymān (تاريخ سليمان)

Begins:

بسم الله الرحمن الرحيم

حمدالمن خلق الخلق بالخلق العظيم و ملكهم ملكه الحلقه (1b)

Ends:

شب غنيمت دان كه بعد از روزكار بسى كردش كند

كر هنه ليل نهارا رد شمهٔ باتو كفتم و رفتم

قس على ما سمعة الباقى تمت (178a)

This work of ABDÜLAZİZ KARAÇELEBİ-ZADE (d. 1068/1658) is known under the title *Süleyman-name*, but in this manuscript it is entitled *Tarih-i Süleyman*. ABDÜLAZİZ EFENDİ was son of the Karaçelebi dinasty. He had Sultan Murad IV's (1623-1640) temper. Later, he succeeded in finding means for his problems; he became *kazasker*. Afterwards, he succesfully worked out intrigues for obtaining the post of the *Şeyhülislâm*.

Other works by the same author: The *Ravzatü'l-ebrar* his well-known work treats the events from the creation of the World to 1056/1646. His *Zafer-name* is also known under title *Tarih-i feth-i Revan ve Bagdad*.

Literature: BABINGER 204-206 (N° 175); *OM* 3.120.

The manuscript of the LHAS is complete. No colophon. On the notice page/flyleaf//*zahriye*, there is a notice about ownership.

For manuscripts in other collections see: FLÜGEL II, N° 1009 (the beginning of the manuscript is different).

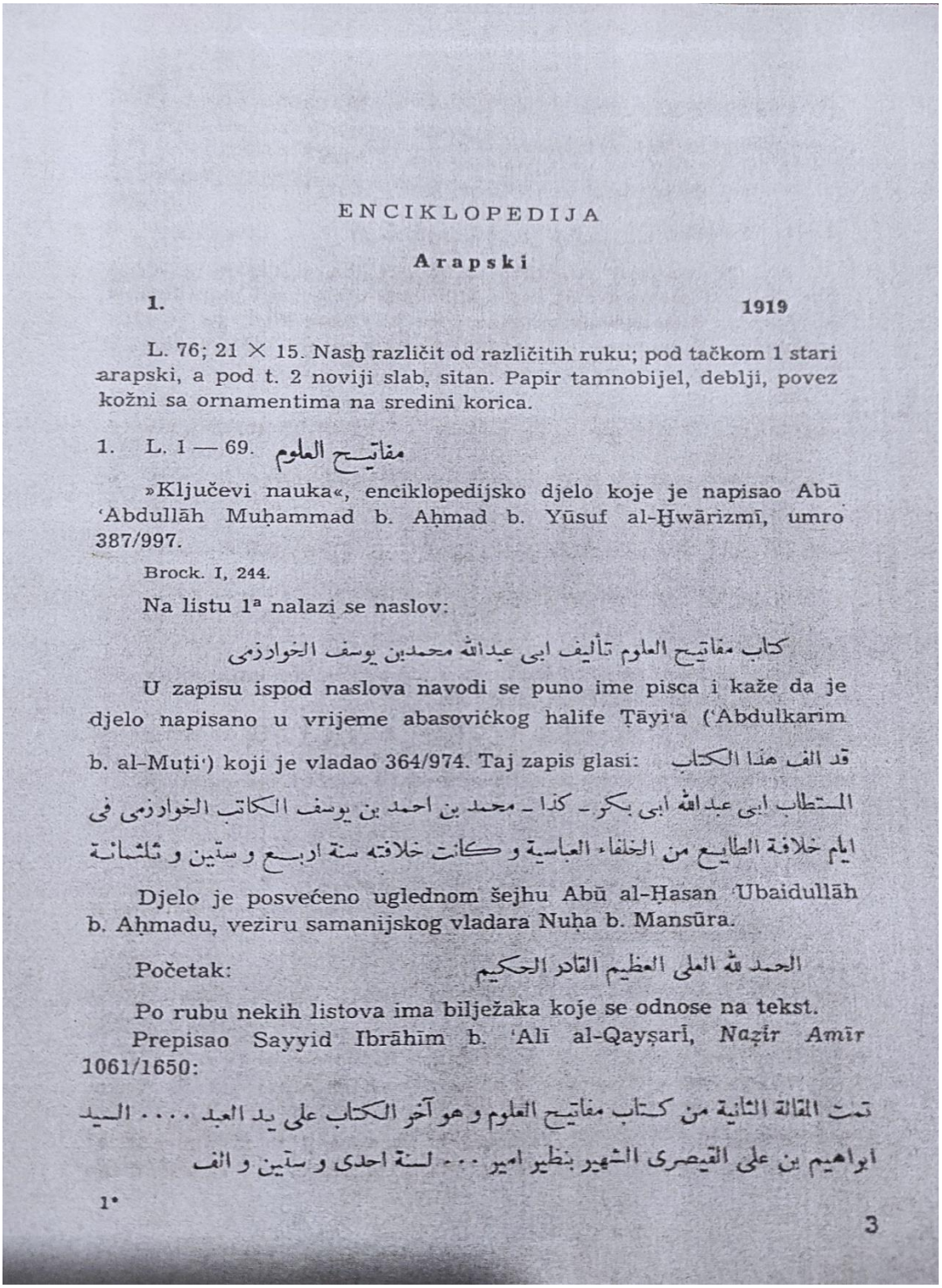
582

TÖRÖK F. 57

One vol., 210 fols.; 13 lines; single and double columns; p.d. 302 x 212 mm, w.s. 205 x 120 mm. Leather-bound; with rosette inset; in good condition. Paper: thick, glazed; script:

434

EK-6: "Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of the Hungarian Academy of Science" kataloğu bibliyografik kimlik örneği.

ENCIKLOPEDIJA

Arapski

1. **1919**

L. 76; 21 × 15. Nasḫ različit od različitih ruku; pod tačkom 1 stari arapski, a pod t. 2 noviji slab, sitan. Papir tamnobijel, deblji, povez kožni sa ornamentima na sredini korica.

1. L. 1 — 69. مفاتيح العلوم

»Ključevi nauka«, enciklopedijsko djelo koje je napisao Abū 'Abdullāh Muḥammad b. Aḥmad b. Yūsuf al-Ḫwārizmī, umro 387/997.

Brock. I, 244.

Na listu 1ª nalazi se naslov:

كتاب مفاتيح العلوم تأليف ابى عبدالله محمدبن يوسف الخوارزمى

U zapisu ispod naslova navodi se puno ime pisca i kaže da je djelo napisano u vrijeme abasovićkog halife Ṭāyi'a ('Abdulkarim b. al-Muṭi') koji je vladao 364/974. Taj zapis glasi: قد الف هذا الكتاب المستطاب ابى عبدالله ابى بكر ـ كذا ـ محمد بن احمد بن يوسف الكاتب الخوارزمى فى ايام خلافة الطايع من الخلفاء العباسية و كانت خلافته ستة اربع و ستين و ثلثمائة

Djelo je posvećeno uglednom šejhu Abū al-Ḥasan 'Ubaidullāh b. Aḥmadu, veziru samanijskog vladara Nuḥa b. Mansūra.

Početak: الحمد لله العلى العظيم القادر الحكيم

Po rubu nekih listova ima bilježaka koje se odnose na tekst.

Prepisao Sayyid Ibrāhīm b. 'Alī al-Qayṣarī, *Naẓīr Amīr* 1061/1650:

تمت المقالة الثانية من كتاب مفاتيح العلوم و هو آخر الكتاب على يد العبد .... السيد ابراهيم بن على القيصرى الشهير بنظير امير ... لسنة احدى و ستين و الف

1*

3

EK-7: "Katalog Arapskih, Turskih, Perzijskih i Bosanskih Rukopisa by Gazi Husrevbegova Biblioteka u Sarajevu" kataloğu bibliyografik kimlik örneği.

6

OR. 485, II

نخبة الفكر في مصطلح (اصطلاح) اهل الاثر

Nukhbat al-fikar fī muṣṭalaḥ (iṣṭilāḥ) ahl al-athar

4 fols. (text 37v – 40r). 150 x 120mm; 67–73 x 150–160mm. 20 lines per page (21 on fol. 37v).

Mid-12th/18th century. Yellowish European paper. Watermark: small bunch of grapes with small crown (fols. 35–40, 37–38). Black ink. Rubrics in purple. Small *Naskhī* script. Covers padded with used manuscript leaves. Leather spine and edges. The binding is torn.

Owner's inscription (fol. 75v) of Munlā Muṣṭafá Ṣaybī(?).

7

OR.1350, XXXV

توضيح نخبة الفكر في مصطلح اهل الاثر
او نزهة النظر في توضيح نخبة الفكر

Tawḍīḥ Nukhbat al-fikar fī muṣṭalaḥ ahl al-athar,
or *Nuzhat al-naẓar fī tawḍīḥ Nukhbat al-fikar*

AUTHOR: Aḥmad b. Ḥajar al-ʿAsqalānī (773–852/1371–1446).

The author's commentary on *Nukhbat al-fikar*. Complete copy.

Incipit (fol. 93v):

الحمد لله الذي لم يزل عالماً قديراً ... اما بعد فان التصانيف في اصطلاح اهل الحديث قد كثرت للائمة في القديم والحديث ...

14

Explicit (fol. 112v):

... و الهادي لا اله الا هو عليه توكلت و اليه انيب و حسبنا الله و نعم الوكيل. آخر نزهة النظر في توضيح نخبة الفكر في مصطلح اهل الاثر وصلى الله على سيدنا محمد و اله وصحبه و سلم.

20 fols. (text 93v – 112v). 123 x 193mm; 78–83 x 148–160mm. 29, 28 (fol. 107r) or 27 (fol. 107v) lines per page. Liquid stains in the top half of each folio. Part of the text is faded and illegible. Fol. 99 is detached.

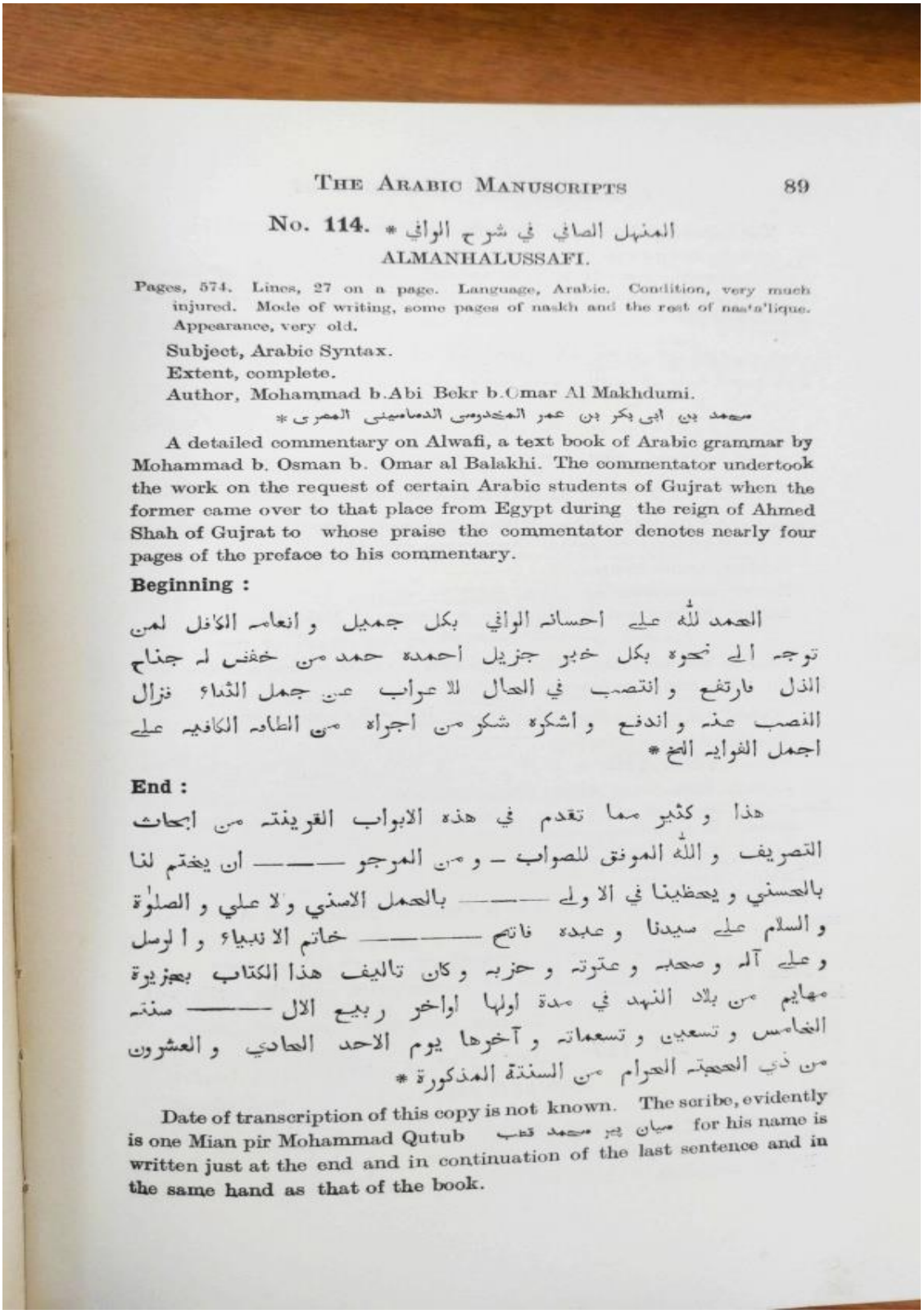
End of the 11th/17th or beginning of the 12th/18th century. European paper. Watermark: crown, star and crescent (fols. 103–104); counter mark: trefoil with letters Vc (fols. 109–110). Black ink. Rubrications in purple and orange-reddish ink. Small, clear *Naskhī* script, with elements of *Taʿlīq* in places. Nos. 26 (third hand), 34 (first hand), 50, 53, 55, 98, 180, 181 and 206 in this catalogue are by the same copyist. Partially vocalised. Catchwords. Numerous marginal and interlinear notes by the copyist and by other hands. Some of the notes are rubricated. Notes in Persian (fols. 94v, 95r). Quotations from *Shaykh Shaykhunā* Shaykh Ibrāhīm [b. Ḥasan] al-Kūrānī (1025–1101/1616–90); *Sharḥ Alfiyat [al-ʿIraqī]* by al-Qādī Zakariyā' [Zayn al-Dīn Abū Yaḥyá Zakariyā' b. Muḥammad b. al-Anṣārī (d. 916/1511; see GAL SB II 118, 40) and from [ʿAbd al-Raʾūf Muḥammad] al-Munāwī. Dark-brown leather binding mounted on cardboard. Stamped medallions on both sides.

Stamp of the Waqf Library at Samokov, fol. 1r.

Ref. Ahlwardt 1095–1107; Dobrača 113, 5; 387; 389; 391–395; 402, 3, and 697, 5; Karatay-Reşer 2195–2197; Şeşen-Izgi-Akpınar I 226; III 26; ARIV 773–783, 10707; GAL I 359, no. 19, 1; Cmure, e; SB I 611.

15

EK-8: "Catalogue of Arabic Manuscripts SS Cyril and Methodius National Library, Sofia: Hadith Sciences" kataloğu bibliyografik kimlik örneği.

No. 114. * المنهل الصافي في شرح الوافي
ALMANHALUSSAFI.

Pages, 574. Lines, 27 on a page. Language, Arabic. Condition, very much injured. Mode of writing, some pages of naskh and the rest of nasta'liqe. Appearance, very old.

Subject, Arabic Syntax.

Extent, complete.

Author, Mohammad b.Abi Bekr b.Omar Al Makhdumi.
محمد بن ابی بکر بن عمر المخدومی الدمامینی المصری *

A detailed commentary on Alwafi, a text book of Arabic grammar by Mohammad b. Osman b. Omar al Balakhi. The commentator undertook the work on the request of certain Arabic students of Gujrat when the former came over to that place from Egypt during the reign of Ahmed Shah of Gujrat to whose praise the commentator denotes nearly four pages of the preface to his commentary.

Beginning :

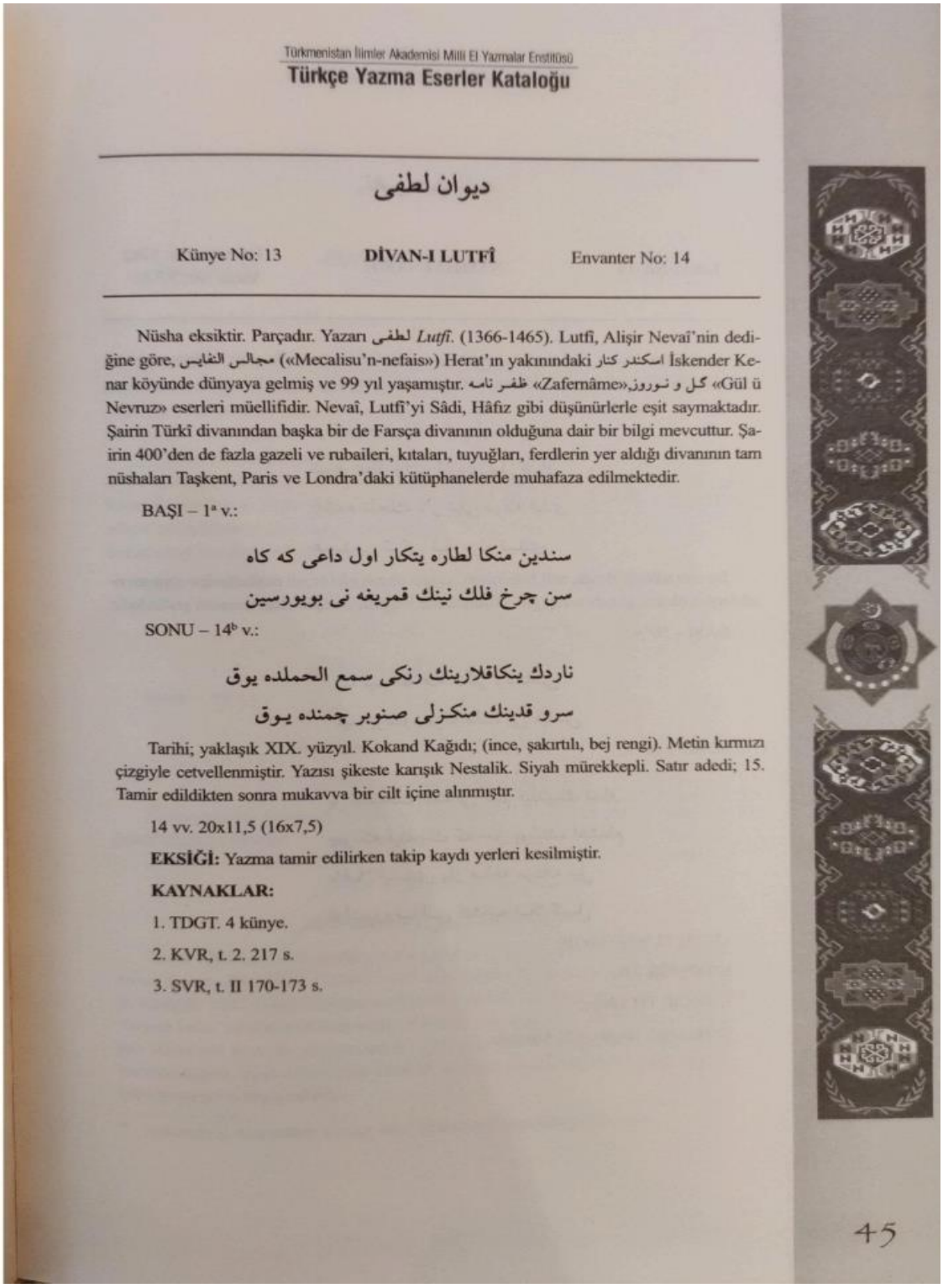
الحمد لله على احسانه الوافي بكل جميل و انعامه الكافل لمن توجه الى نحوه بكل خير جزيل احمده حمد من خفض له جناح الذل فارتفع و انتصب في المحال للاعراب عن جمل الثناء فنزال النصب عنه و اندفع و اشكره شكر من اجراه من الطافه الكافيه على اجمل الفوايه الخ *

End :

هذا و كثير مما تقدم في هذه الابواب القرينته من ابحاث التصريف و الله الموفق للصواب – و من المرجو ——— ان يختم لنا بالحسني و يحظينا في الاولى ——— بالحمل الاسني و لا علي و الصلوٰة و السلام على سيدنا و عبده فاتح ——— خاتم الانبياء و الرسل و على آله و صحبه و عترته و حزبه و كان تاليف هذا الكتاب بجزيرة مهايم من بلاد النهد في مدة اولها اواخر ربيع الال ——— سنته الخامس و تسعين و تسعماته و آخرها يوم الاحد الحادي و العشرون من ذي الحجته الحرام من السنتة المذكورة *

Date of transcription of this copy is not known. The scribe, evidently is one Mian pir Mohammad Qutub ميان پير محمد قطب for his name is written just at the end and in continuation of the last sentence and in the same hand as that of the book.

EK-9: "A Descriptive Catalogue of the Islamic Manuscripts in the Goverment Oriental Manuscripts Library, Madras" kataloğu bibliyografik kimlik örneği.

Türkmenistan İlimler Akademisi Milli El Yazmalar Enstitüsü

Türkçe Yazma Eserler Kataloğu

ديوان لطفى

Künye No: 13 **DİVAN-I LUTFÎ** Envanter No: 14

Nüsha eksiktir. Parçadır. Yazarı لطفى *Lutfî*. (1366-1465). Lutfî, Alişir Nevaî'nin dediğine göre, مجالس النفايس («Mecalisu'n-nefais») Herat'ın yakınındaki اسكندر كنار İskender Kenar köyünde dünyaya gelmiş ve 99 yıl yaşamıştır. ظفر نامه «Zafernâme», گل و نوروز «Gül ü Nevruz» eserleri müellifidir. Nevaî, Lutfî'yi Sâdi, Hâfız gibi düşünürlerle eşit saymaktadır. Şairin Türkî divanından başka bir de Farsça divanının olduğuna dair bir bilgi mevcuttur. Şairin 400'den de fazla gazeli ve rubaileri, kıtaları, tuyuğları, ferdlerin yer aldığı divanının tam nüshaları Taşkent, Paris ve Londra'daki kütüphanelerde muhafaza edilmektedir.

BAŞI – 1[a] v.:

سندين منكا لطاره يتكار اول داعى كه كاه

سن چرخ فلك نينك قمريغه نى بويورسين

SONU – 14[b] v.:

ناردك ينكاقلارينك رنكى سمع الحملده يوق

سرو قدينك منكزلى صنوبر چمنده يوق

Tarihi; yaklaşık XIX. yüzyıl. Kokand Kağıdı; (ince, şakırtılı, bej rengi). Metin kırmızı çizgiyle cetvellenmiştir. Yazısı şikeste karışık Nestalik. Siyah mürekkepli. Satır adedi; 15. Tamir edildikten sonra mukavva bir cilt içine alınmıştır.

14 vv. 20x11,5 (16x7,5)

EKSİĞİ: Yazma tamir edilirken takip kaydı yerleri kesilmiştir.

KAYNAKLAR:

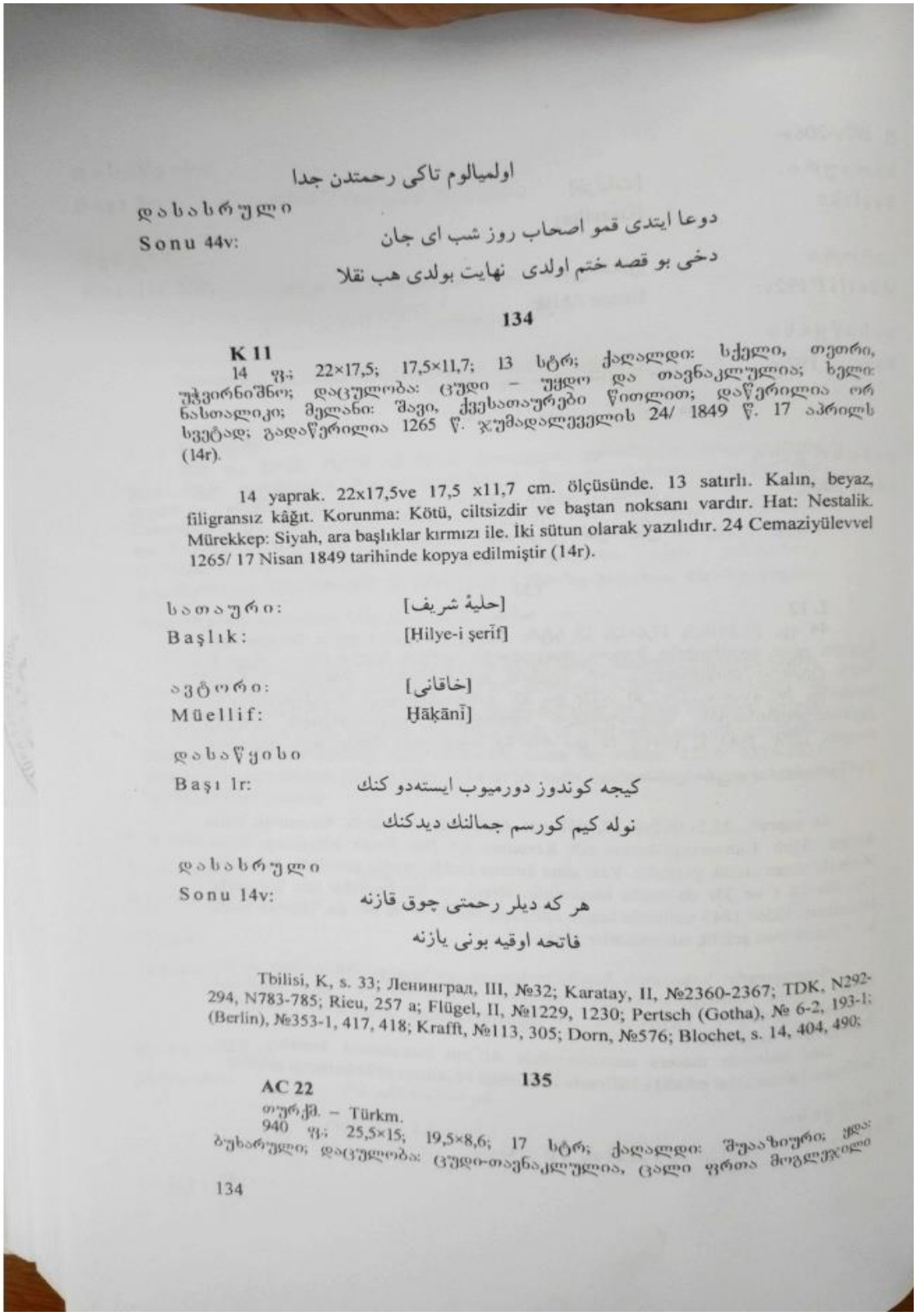
1. TDGT. 4 künye.

2. KVR, t. 2. 217 s.

3. SVR, t. II 170-173 s.

45

EK-10: "Türkmenistan Milli El Yazmaları Enstitüsü Türkçe Yazma Eserler Kataloğu" bibliyografik kimlik örneği

اولميالوم تاكى رحمتدن جدا

დასასრული

Sonu 44v: دوعا ايتدى قمو اصحاب روز شب اى جان

دخى بو قصه ختم اولدى نهايت بولدى هب نقلا

134

K 11

14 ფ.; 22×17,5; 17,5×11,7; 13 სტრ; ქაღალდი: სქელი, თეთრი, უჯვირნიშნო; დაცულობა: ცუდი – უძდო და თავნაკლულია; ხელი: ნასთალიკი; მელანი: შავი, ქვესათაურები წითლით; დაწერილია ორ სვეტად; გადაწერილია 1265 წ. ჯუმადალეველის 24/ 1849 წ. 17 აპრილს (14r).

14 yaprak. 22x17,5ve 17,5 x11,7 cm. ölçüsünde. 13 satırlı. Kalın, beyaz, filigransız kâğıt. Korunma: Kötü, ciltsizdir ve baştan noksanı vardır. Hat: Nestalik. Mürekkep: Siyah, ara başlıklar kırmızı ile. İki sütun olarak yazılıdır. 24 Cemaziyülevvel 1265/ 17 Nisan 1849 tarihinde kopya edilmiştir (14r).

სათაური: [حلیهٔ شریف]

Başlık: [Hilye-i şerîf]

ავტორი: [خاقانی]

Müellif: Ḫāḳānī]

დასაწყისი

Başı 1r: كيجه كوندوز دورميوب ايسته‌دو كنك

نوله كيم كورسم جمالنك ديدكنك

დასასრული

Sonu 14v: هر كه ديلر رحمتى چوق قازنه

فاتحه اوقيه بونى يازنه

Tbilisi, K, s. 33; Ленинград, III, №32; Karatay, II, №2360-2367; TDK, N292-294, N783-785; Rieu, 257 a; Flügel, II, №1229, 1230; Pertsch (Gotha), № 6-2, 193-1; (Berlin), №353-1, 417, 418; Krafft, №113, 305; Dorn, №576; Blochet, s. 14, 404, 490;

135

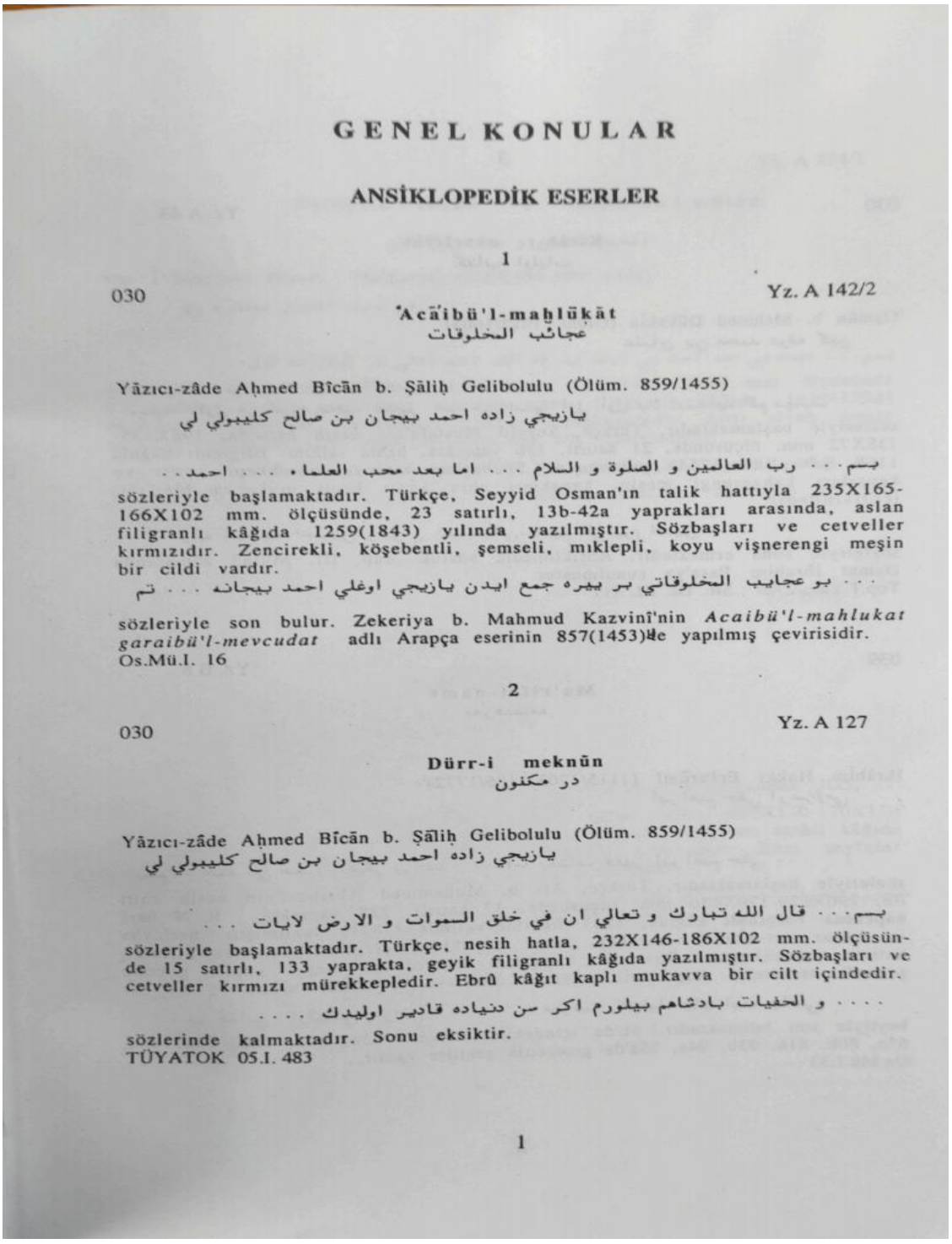
AC 22

თურქმ. – Türkm.

940 ფ.; 25,5×15; 19,5×8,6; 17 სტრ; ქაღალდი: შუაზიური; ყდა: ბუხარული; დაცულობა: ცუდი-თავნაკლულია, ცალი ფრთა მოგლეჯილი

134

EK-11: “Gürcistan Bilimler Akademisi El Yazmaları Enstitüsü Türkçe Yazmalar Kataloğu” bibliyografik kimlik örneği

GENEL KONULAR

ANSİKLOPEDİK ESERLER

1

030 Yz. A 142/2

ʿAcāʾibü'l-maḫlūḳāt
عجائب المخلوقات

Yāzıcı-zâde Aḥmed Bîcān b. Ṣāliḥ Gelibolulu (Ölüm. 859/1455)
يازيجي زاده احمد بيجان بن صالح كليبولي لي

بسم . . . رب العالمين و الصلوة و السلام . . . اما بعد محب العلماء . . . احمد . .

sözleriyle başlamaktadır. Türkçe, Seyyid Osman'ın talik hattıyla 235X165-166X102 mm. ölçüsünde, 23 satırlı, 13b-42a yaprakları arasında, aslan filigranlı kâğıda 1259(1843) yılında yazılmıştır. Sözbaşları ve cetveller kırmızıdır. Zencirekli, köşebentli, şemseli, mıklepli, koyu vişnerengi meşin bir cildi vardır.

. . . بو عجايب المخلوقاتي بر بيره جمع ايدن يازيجي اوغلي احمد بيجانه . . . تم

sözleriyle son bulur. Zekeriya b. Mahmud Kazvinî'nin *Acaibü'l-mahlukat garaibü'l-mevcudat* adlı Arapça eserinin 857(1453)'de yapılmış çevirisidir.
Os.Mü.I. 16

2

030 Yz. A 127

Dürr-i meknūn
در مكنون

Yâzıcı-zâde Aḥmed Bîcān b. Ṣāliḥ Gelibolulu (Ölüm. 859/1455)
يازيجي زاده احمد بيجان بن صالح كليبولي لي

بسم . . . قال الله تبارك و تعالي ان في خلق السموات و الارض لايات . . .

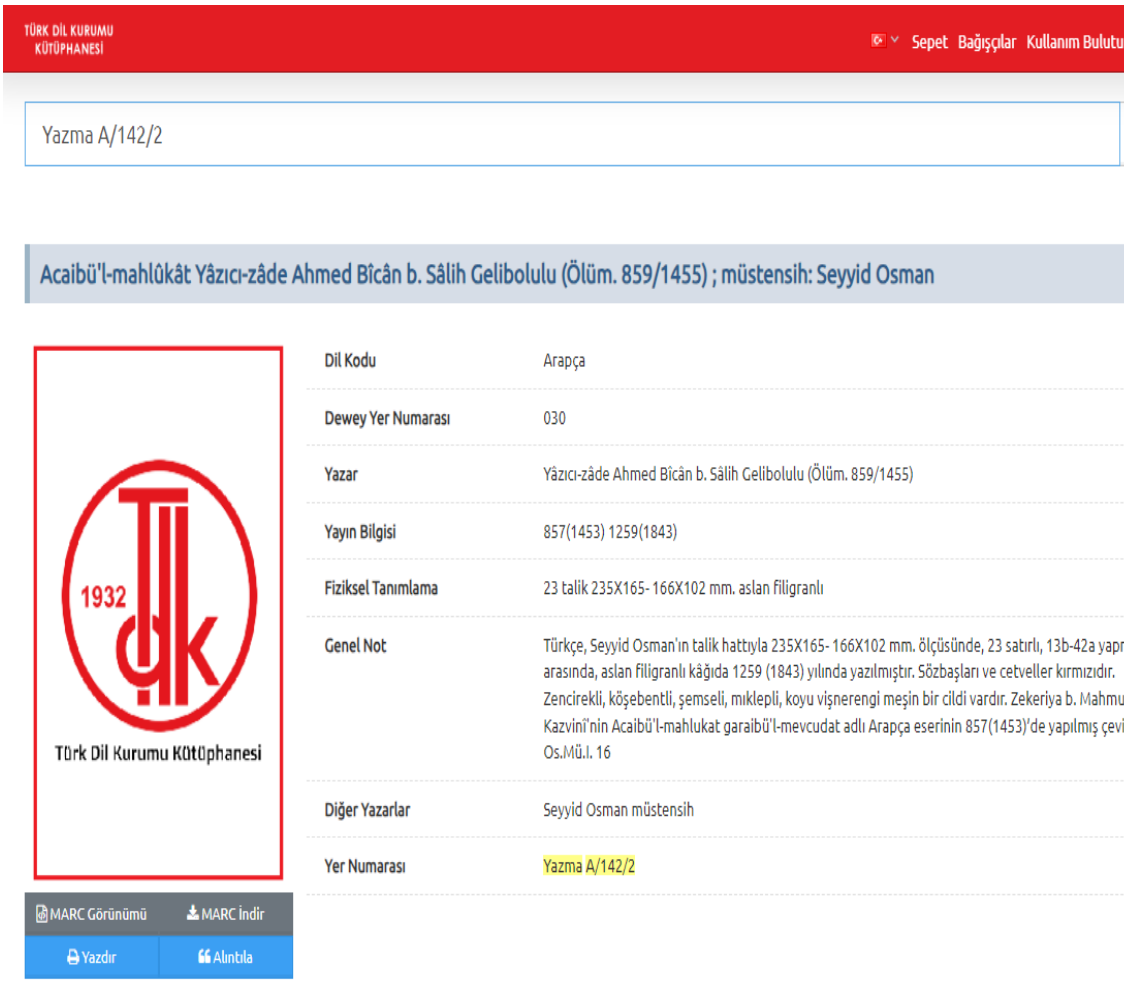
sözleriyle başlamaktadır. Türkçe, nesih hatla, 232X146-186X102 mm. ölçüsünde 15 satırlı, 133 yaprakta, geyik filigranlı kâğıda yazılmıştır. Sözbaşları ve cetveller kırmızı mürekkeplidir. Ebrû kâğıt kaplı mukavva bir cilt içindedir.

. . . . و الحفيات بادشاهم بيلورم اكر سن دنياده قادير اوليدك . . . .

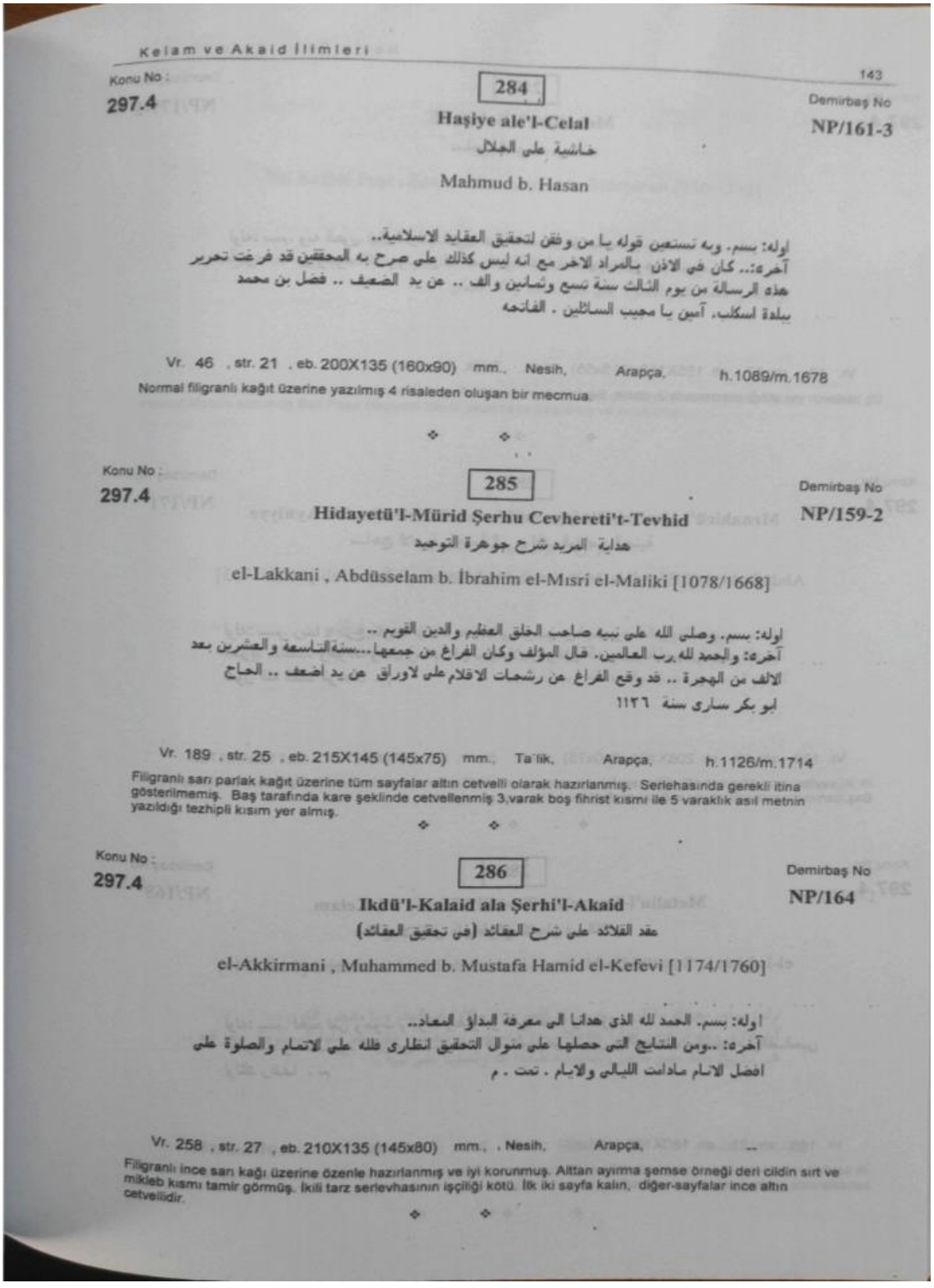
sözlerinde kalmaktadır. Sonu eksiktir.
TÜYATOK 05.I. 483

1

EK-12: "Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu" bibliyografik kimlik örnekleri

EK-13: "Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu" Yazma A/142/2 koleksiyon numaralı esere ait çevrimiçi katalog bilgileri

Kelam ve Akaid İlimleri

143

Konu No :
297.4

284

Demirbaş No
NP/161-3

Haşiye ale'l-Celal

حاشية على الجلال

Mahmud b. Hasan

اوله: بسم. وبه نستعين قوله يا من وفقنا لتحقيق العقايد الاسلامية..
آخره:.. كان في الاذن بالمراد الاخر مع انه ليس كذلك على صرح به المحققين قد فرغت تحرير هذه الرسالة من يوم الثالث سنة تسع وثمانين والف .. عن يد الضعيف .. فضل بن محمد ببلدة اسكلب. آمين يا مجيب السائلين . الفاتحه

Vr. 46 , str. 21 , eb. 200X135 (160x90) mm., Nesih, Arapça, h.1089/m.1678

Normal filigranlı kağıt üzerine yazılmış 4 risaleden oluşan bir mecmua.

❖ ❖

Konu No :
297.4

285

Demirbaş No
NP/159-2

Hidayetü'l-Mürid Şerhu Cevhereti't-Tevhid

هداية المريد شرح جوهرة التوحيد

el-Lakkani , Abdüsselam b. İbrahim el-Mısri el-Maliki [1078/1668]

اوله: بسم. وصلى الله على نبيه صاحب الخلق العظيم والدين القويم ..
آخره: والحمد لله رب العالمين. قال المؤلف وكان الفراغ من جمعها...سنة التاسعة والعشرين بعد الالف من الهجرة .. قد وقع الفراغ عن رشحات الاقلام على لاوراق عن يد اضعف .. الحاج ابو بكر سارى سنة ١١٢٦

Vr. 189 , str. 25 , eb. 215X145 (145x75) mm., Ta'lik, Arapça, h.1126/m.1714

Filigranlı sarı parlak kağıt üzerine tüm sayfalar altın cetvelli olarak hazırlanmış. Serlehasında gerekli itina gösterilmemiş. Baş tarafında kare şeklinde cetvellenmiş 3.varak boş fihrist kısmı ile 5 varaklık asıl metnin yazıldığı tezhipli kısım yer almış.

❖ ❖

Konu No :
297.4

286

Demirbaş No
NP/164

Ikdü'l-Kalaid ala Şerhi'l-Akaid

عقد القلائد على شرح العقائد (في تحقيق العقائد)

el-Akkirmani , Muhammed b. Mustafa Hamid el-Kefevi [1174/1760]

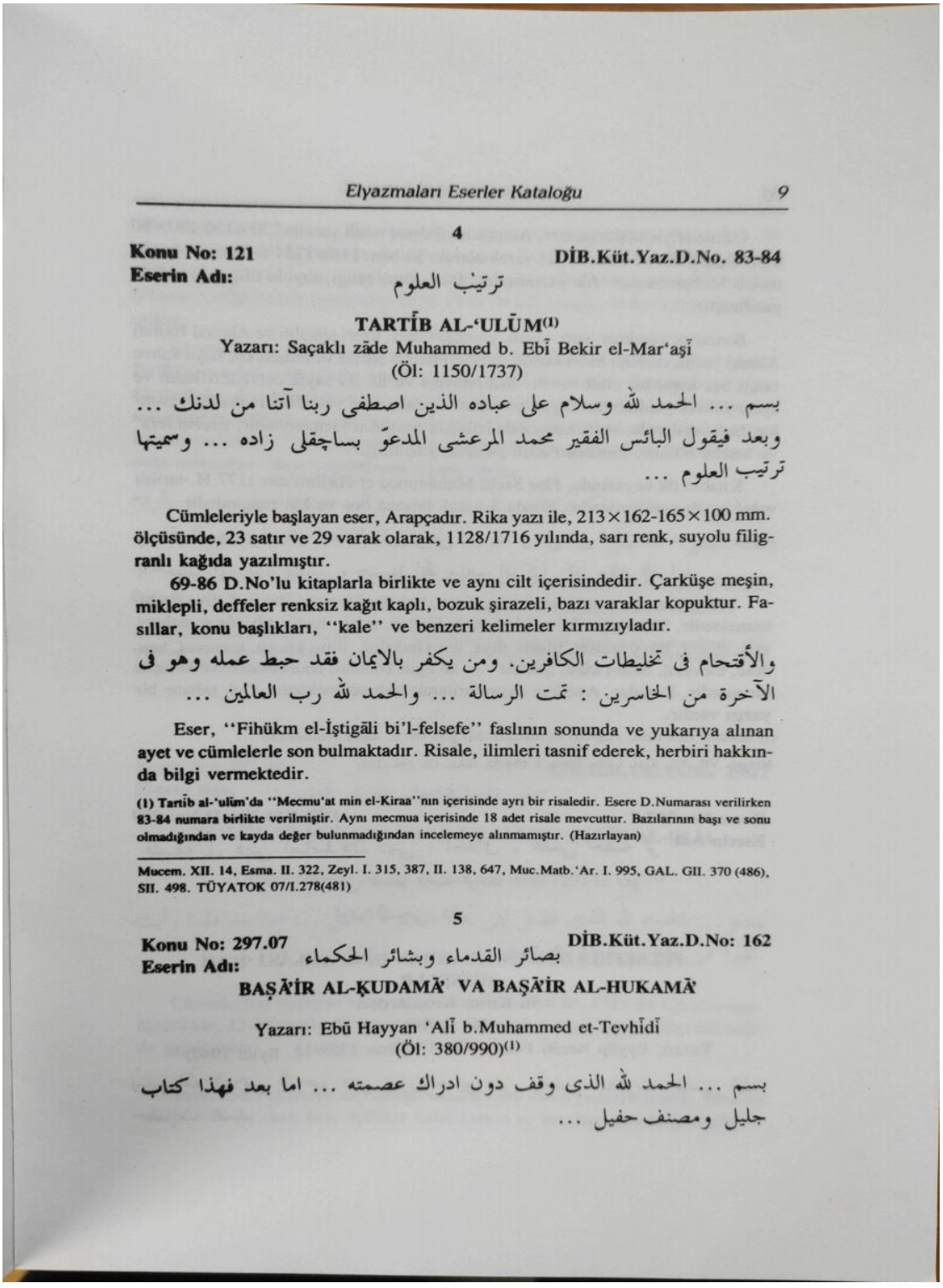
اوله: بسم. الحمد لله الذي هدانا الى معرفة المبدأ المعاد..
آخره: ..ومن النتايج التي حصلها على منوال التحقيق انظارى طلله على لاتمام والصلوة على افضل الانام مادامت الليالي والايام . تمت . م

Vr. 258 , str. 27 , eb. 210X135 (145x80) mm., , Nesih, Arapça, ..

Filigranlı ince sarı kağı üzerine özenle hazırlanmış ve iyi korunmuş. Alttan ayırma şemse örneği deri cildin sırt ve mikleb kısmı tamir görmüş. İkili tarz serlevhasının işçiliği kötü. İlk iki sayfa kalın, diğer-sayfalar ince altın cetvellidir.

❖ ❖

EK-14: "Necip Paşa Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu I" bibliyografik kimlik örnekleri

4

Konu No: 121 **DİB.Küt.Yaz.D.No. 83-84**
Eserin Adı: ترتيب العلوم

TARTĪB AL-'ULŪM(1)

Yazarı: Saçaklı zāde Muhammed b. Ebī Bekir el-Mar'aşī
(Öl: 1150/1737)

بسم ... الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى ربنا آتنا من لدنك ... وبعد فيقول البائس الفقير محمد المرعشى المدعوّ بساچقلى زاده ... وسميتها ترتيب العلوم ...

Cümleleriyle başlayan eser, Arapçadır. Rika yazı ile, 213×162-165×100 mm. ölçüsünde, 23 satır ve 29 varak olarak, 1128/1716 yılında, sarı renk, suyolu filigranlı kağıda yazılmıştır.

69-86 D.No'lu kitaplarla birlikte ve aynı cilt içerisindedir. Çarküşe meşin, miklepli, deffeler renksiz kağıt kaplı, bozuk şirazeli, bazı varaklar kopuktur. Fasıllar, konu başlıkları, "kale" ve benzeri kelimeler kırmızıyladır.

والأقتحام فى تخليطات الكافرين. ومن يكفر بالايمان فقد حبط عمله وهو فى الآخرة من الخاسرين : تمت الرسالة ... والحمد لله رب العالمين ...

Eser, "Fihükm el-İştigāli bi'l-felsefe" faslının sonunda ve yukarıya alınan ayet ve cümlelerle son bulmaktadır. Risale, ilimleri tasnif ederek, herbiri hakkında bilgi vermektedir.

(1) Tartīb al-'ulūm'da "Mecmu'at min el-Kiraa"nın içerisinde ayrı bir risaledir. Esere D.Numarası verilirken 83-84 numara birlikte verilmiştir. Aynı mecmua içerisinde 18 adet risale mevcuttur. Bazılarının başı ve sonu olmadığından ve kayda değer bulunmadığından incelemeye alınmamıştır. (Hazırlayan)

Mucem. XII. 14, Esma. II. 322, Zeyl. I. 315, 387, II. 138, 647, Muc.Matb.'Ar. I. 995, GAL. GII. 370 (486), SII. 498. TÜYATOK 07/I.278(481)

5

Konu No: 297.07 **DİB.Küt.Yaz.D.No: 162**
Eserin Adı: بصائر القدماء وبشائر الحكماء

BAṢĀ'İR AL-ḲUDAMĀ' VA BAṢĀ'İR AL-HUKAMĀ'

Yazarı: Ebū Hayyan 'Alī b.Muhammed et-Tevhīdī
(Öl: 380/990)(1)

بسم ... الحمد لله الذى وقف دون ادراك عصمته ... اما بعد فهذا كتاب جليل ومصنف حفيل ...

EK-15: "Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi El Yazması Eserler Kataloğu I" bibliyografik kimlik örneği

45

Konu No: 160 DN.YZ.257b

المقلات فى المنطق
el-Maḳālāt fī'l-Manṭıḳ

بسم... الحمد لولیه والصلوة على نبیه قال ورتبته على مقدمة وثلاث مقالات وخاتمة اقول هكذا وجدنا عبارت المتن فى كثير من النسخ...

sözleriyle başlayan eser, يوسف بن عمر بن يوسف Yûsuf b. ʿUmer b. Yûsuf tarafından ta'lîk hatla, Arapça 200x145-145x70 mm. ölçüsünde, 19 satırlı, âharlı kâğıda, 1087 H. tarihinde yazılmıştır. Eser, 6b'de başlayıp 54b'de son bulmaktadır. Metin siyah, söz başları ve keşideler kırmızı mürekkeple yazılmış olan eser haşiyeli ve derkenarlıdır. Su ve nemden etkilenmiş olmakla birlikte okunabilir durumdadır. Eserin başında matemakle ilgili iki varak bulunmaktadır. Sırtı bez, kapakları ebru kağıt kaplı mukavva bir cilt içerisindedir.

... فالحلل فيه هو الاحتياج الى الاستفساد فيطول بلا طائل والله أعلم بالصواب وإليه المرجع والمئاب. تمت.

sözleriyle biter.

46

Konu No: 160 DN.YZ.265b

(رسالة فى المنطق)
(Risāle fī'l-Manṭıḳ)

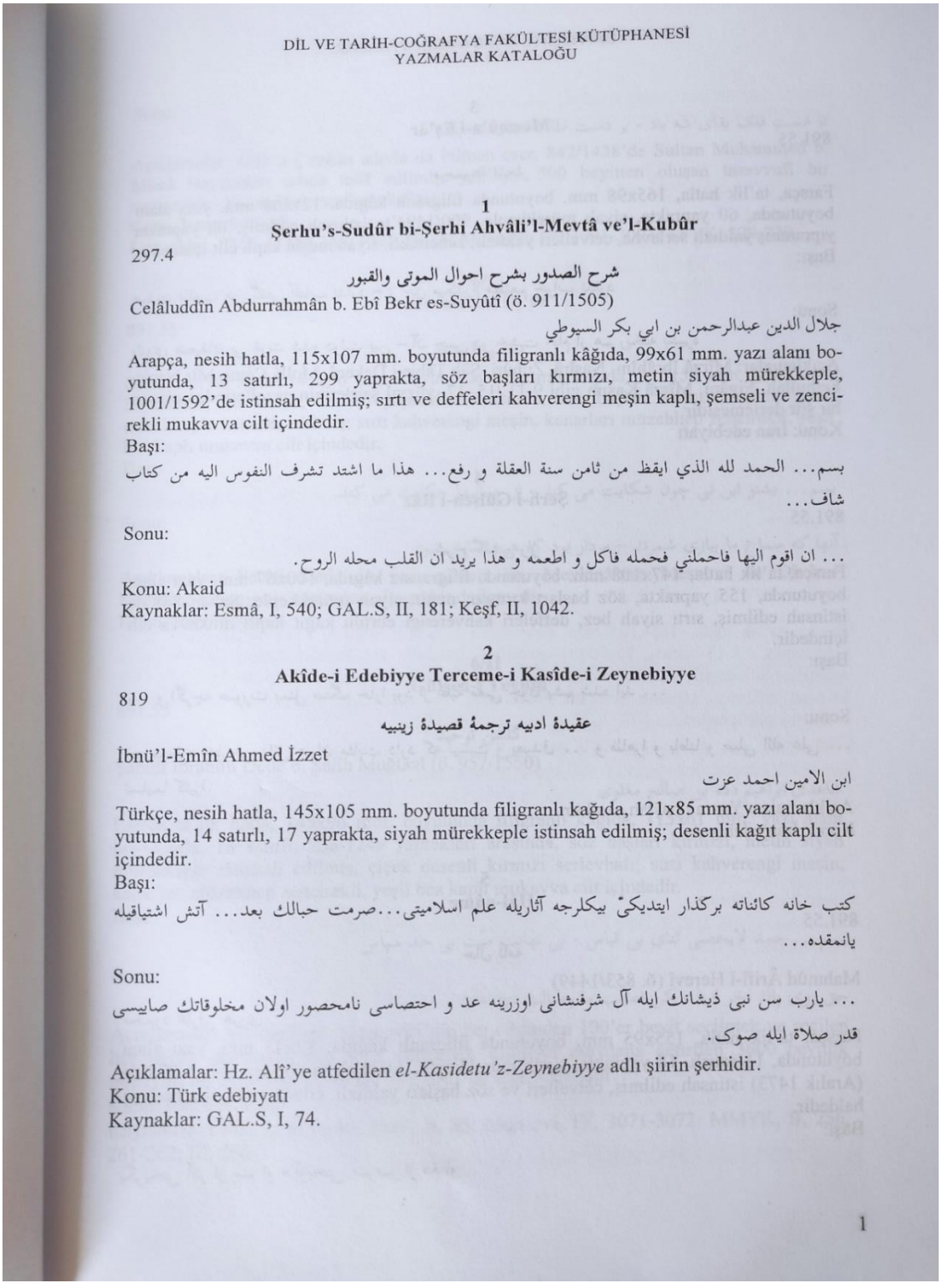
لان اسامته مجموع مادته صورته وضع لمعين و المراد بالوضع لمعين انه ...

sözleriyle başlayan eser, Arapça ta'lik hatla, 215x150-160x90 mm. ölçüsünde, 21 satırlı, âharlı-filigranlı kâğıda, 1124 H. tarihinde yazılmıştır. 8b'de başlayıp 13a'da son bulmaktadır. Metin siyah, başlıklar ve keşîdeler ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserin baş tarafı mevcut değildir. Salbekli, şemseli, şirazeli deri cilt içerisindedir. Birkaç eserden oluşan kitabın, yapraklarının bir kısmı nemden etkilenmiştir.

... وضع لا يدفع قوله اذا المعتبر الوضع الحمد لله بعون الاتمام ... تم الكتاب .

sözleriyle biter.

EK-16: "Hafız Ali Efendi Yazma Eserler Kataloğu" bibliyografik kimlik örneği

DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ
YAZMALAR KATALOĞU

1
Şerhu's-Sudûr bi-Şerhi Ahvâli'l-Mevtâ ve'l-Kubûr

297.4

شرح الصدور بشرح احوال الموتى والقبور

Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Suyûtî (ö. 911/1505)

جلال الدين عبدالرحمن بن ابي بكر السيوطي

Arapça, nesih hatla, 115x107 mm. boyutunda filigranlı kâğıda, 99x61 mm. yazı alanı boyutunda, 13 satırlı, 299 yaprakta, söz başları kırmızı, metin siyah mürekkeple, 1001/1592'de istinsah edilmiş; sırtı ve deffeleri kahverengi meşin kaplı, şemseli ve zencirekli mukavva cilt içindedir.

Başı:

بسم... الحمد لله الذي ايقظ من ثامن سنة العقلة و رفع... هذا ما اشتد تشرف النفوس اليه من كتاب شاف...

Sonu:

... ان اقوم اليها فاحملني فحمله فاكل و اطعمه و هذا يريد ان القلب محله الروح.

Konu: Akaid
Kaynaklar: Esmâ, I, 540; GAL.S, II, 181; Keşf, II, 1042.

2
Akîde-i Edebiyye Terceme-i Kasîde-i Zeynebiyye

819

عقيدهٔ اديبه ترجمهٔ قصيدهٔ زينبيه

İbnü'l-Emîn Ahmed İzzet

ابن الامين احمد عزت

Türkçe, nesih hatla, 145x105 mm. boyutunda filigranlı kağıda, 121x85 mm. yazı alanı boyutunda, 14 satırlı, 17 yaprakta, siyah mürekkeple istinsah edilmiş; desenli kağıt kaplı cilt içindedir.

Başı:

كتب خانه كائناته بركذار ايتديكىٔ بيكلرجه آثاريله علم اسلاميتى...صرمت حبالك بعد... آتش اشتياقيله يانمقده...

Sonu:

... يارب سن نبى ذيشانك ايله آل شرفنشانى اوزرينه عد و احتصاسى نامحصور اولان مخلوقاتك صاييسى قدر صلاة ايله صوك.

Açıklamalar: Hz. Alî'ye atfedilen *el-Kasidetu'z-Zeynebiyye* adlı şiirin şerhidir.
Konu: Türk edebiyatı
Kaynaklar: GAL.S, I, 74.

1

EK-17: "Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu I: Üniversite A ve B Koleksiyonları" kataloğu bibliyografik kimlik örnekleri

19. RİSALETE Fİ AMEL BİL RUBUUL MÜCEYYİB
EL MARDİNİ

Sırtı koyu kahve rengi meşin, kenarları açık kahve rengi bez, ortası ebru kağıt kaplı, 12.5x20 (8.4x14.3) cm ebadlı, 15 yaprak ve 21 satırlı esernesih yazı ile arapça yazılmış.

Kitap aherli ve fligranlı kağıt üzerine siyah ve kırmızı mürekkeple yazılmış, ekseri sahifede konu ile ilgili kenar yazı ve ilk sahifenin arkasında manzum yazılar vardır. Fihristi mevcuttur.

Kitab Rubu müceyyib'in kullanılması hakkındadır.

20. ZATÜL KÜRSÜ RİSALESİ
MUSTAFA BİN ALİ

Sırtı ve kapak kenarları bordo meşin, ortası ebru kağıt kaplı ve mikmiklaplı, 11x21 (8.8x19.8) cm ebadlı, 13 yaprak ve 27 satırlı eser talik yazı ile türkçe yazılmış.

Baş sahife tezhiplidir. Birinci ve ikinci yapraktaki yazılar yaldız, diğer sahifedeki yazılar kırmızı çizgilerle çerçeve içine alınmıştır. İlk varaktı manzum kaside vardır. Kitap aherli ve fligranlı kağıt üzerine siyah ve kırmızı mürekkeple yazılmış ve ekseri sahifede kenar yazı ve fihristi vardır.

Kitab Zatül Kürsü aletinin açıklanması ve kullanılması hakkındadır.

21. CERİDETÜLRUKUN EL FELEKİYE Fİ HESABIL RUSUM EL BELEDİYE
BERCÜNDİ

Kahve rengi meşin kapaklı, kenarları yaldız çerçeveli, ortasıküçük yaldız şekilli, 12.4x18.7(7.1x13.8) cm ebadlı, 20 yaprak ve 25 satırlı eser rik'a yazı ile arapça yazılmış.

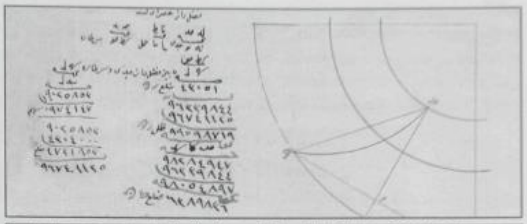
Kitab aherli ve fligranlı kağıt üzerine siyah ve kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserde ekseri sayfada konu ile ilgili küçük kenar yazıları vardır. Kitab Halife Zade İsmail Efendinin elinden çıkmıştır.

Kitab rubu mukantaratın çiziminden ve kullanılışından bahseder. Buna dair yazılan eserlerin en iyisidir.

22. TEVZİ-İL AMAL DAİREİ MEYYAL
AHMET BİN YUSUF BOSNEVİ

Ciltsiz, karton üzerine yapıştırılmış yaldız çiçekli kağıt kaplı,

EK-18: "Kandilli Rasathanesi Kitaplığı Yazma Eserler Kataloğu-I" bibliyografik kimlik örnekleri

Başı: 1a

Sonu: 20b

■ 72 ?8

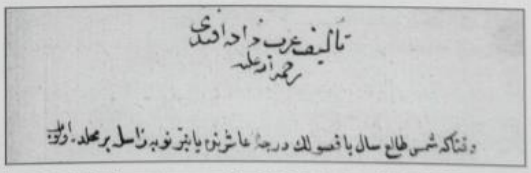
202 x 147 mm., 150 x 100 mm. (bb.) 44 yk. 44a boş. 24 st. *Nesih*. *Bāb* başları ve bazı kelimeler kırmızı mürekkeple. Krem, kalın, aharlı, filigranlı kâğıt. Sayfa kenarlarında su lekeleri vardır. Kâğıt üzerine yeşil cilt bezi kaplı kapak. İçi ciltten, sayfalar da dikişten ayrı.

'**Arabzāde Efendi** (1b)

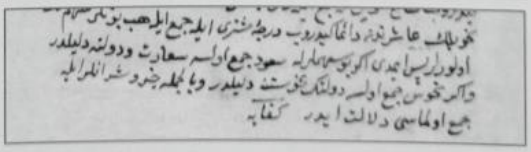
[*Mecmū'a-i 'ilm-i hey'et ve 'ilm-i nücūm*]

Yazar ismi sadece 1b'de eser isminin üstünde *te'lif-i 'Arabzâde Efendi* şekliyle geçer. Eserin telif tarihi 935 [1528-29] yılından önce olabilir. Zira eserde 935'le ilgili örnekler vardır. *Cāmi'-i Şāhī* ve *Kifāya* gibi eserlerden tanıklar da göstererek hazırlanan bu mecmuada sultanın mizacı, düşmanın helâk edilmesi, sultanın ne zaman sefer yapacağı, vezirlerin seferleri, şehzadelerin halleri, sıhhatte olmak ve hasta olmak, gezegenlerin ahkâmı, yıldızların doğması ve batması, şehirlerin boylamları, 933 [1526-27] yılı ile ilgili *ṭālı'-i sāl*, *ḫusūf* ve *küsūfu* bilmekle ilgili bilgi, *sāl-i türkān* yani on iki hayvan takvimine göre hangi yılda doğdu ise talihi ile ve atmosferle ilgili bilgileri içerir.

44b'de mevsimlerle ilgili on yedi beyitlik bir manzume vardır. 1a'da izah kısmı Arapça olan ve alt kısmında *ḥayât ve memât* yazılı ikişer levha bulunmaktadır. Bu levhalar hasta bir kimsenin sağlığına kavuşması ile ilgili bir faldır.

Başı: 1b

Sonu: 43b

EK-19: "Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Astronomi, Astroloji, Matematik Yazmaları Kataloğu" bibliyografik kimlik örneği

125 Josephine Powell 72/1

205x140. 150x80. 55 (1b-55b) yaprak. 13 satır. Harekeli nesih yazı. Siyah, ayetler kırmızı mürekkep. Beyaz, kalın, aharlı, çizgili kâğıt. Cilt su gördüğü için bozulmuş ve dağılmış, bazı sayfalar da su görmüş durumdadır. Bu cilt içindeki üçüncü kitabın sonunda yer alan istinsah kaydı 29 Safer 904/ 16 Ekim 1498 tarihini verir ki diğer risalelerin de yakın zamanda istinsah edildiği anlaşılmaktadır.

Türkçe; İslam dini – Kuran-Tefsir

Muṣṭafā b. Meḥmed [el-Ankaravī] (?) مصطفى بن محمد

Tefsīr-i Sūre-i Yāsin تفسير سورۂ يس

Başı: 1b

Sonu: 55b

14. yüzyılın ikinci yarısında yazılan ve çok okunan eserin en baştaki notta "Mevlânâ Ḳarḥī"ye ait olduğu kayıtlıdır. Fakat başka bir nüshada açıkça "Kara Memi" adı geçiyor (*TÜYATOK*, 06 Mil Yz 6267/1). Bu kelime başka bir katalogda "Kırımî" okunmuştur (*SHMHKYK*, s. 62). Gölpınarlı'da eserin Kara Memi (Ali b. Hüseyn-i Amâsi)'ye ait olduğu kayıtlıdır (*MMYK*, C. 3, s. 184). Karatay'a göre eser anonim bir tefsirdir. Son çalışmalarda eser Mustafa b. Mehmed'e atfedilmiştir (bkz. kaynakça). Adını vermeyen müellif en başta eseri Hacı Hızır Bey'in isteğiyle yazdığını söyler.

Diğer nüshalar: Eserin nüshası çoktur. Ör. *TÜYATOK*, 06 Mil Yz 6267/1; *Karatay (TY)*, C. 1, s. 16; *SHMHKYK*, s. 62; *Götz*, s. 16. Ayr. bkz. 147, 248, 398 numaralı yazmalar.

EK-20: "Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi Yazmaları Kataloğu" bibliyografik kimlik örneği

Descript	4 volume in 1 ; 20,5x14 cm.
Note	MS 125, MS 126, MS 127, MS 128 ; No. 72/1, No. 72/2, No. 72/3, No. 72/4
	Envanter no : 72/I-II-III-IV
	Yazma no : 125-126-127-128
	Kutu yerleşimi : 15/2
	Yaprak sayısı: 1. eser : 55, (1b-55b)
	Yaprak sayısı: 2. eser : 59, (56a-105b)
	Yaprak sayısı: 3. eser : 21, (105b-126a)
	Yaprak sayısı: 4. eser : 14 (126-140b)
	Satır sayısı: 1,2,3,4. eser: 13
	İstinsah tarihi : 29 Safer 904 / 16 Ekim 1498
	Kağıt türü : Beyaz, kalın, aharlı, suyollu
	Yazı türü : Harekeli nesih
Contents	v.1. Tefsir-i Sure-i Yāsin v.2.Risâle-i Mesâil. v.3. Risâle-i Sücūd-ı Sehv. v.4. Tefsir-i Suver-i Kur'ān
Note	Mürekkep rengi : 1,4 eser : Siyah, ayetler kırmızı
	Mürekkep rengi : 2. ve 3. eser : Siyah,"mesele" kelimeleri kırmızı
	3. kitabın 904 olan Hicrî istinsah tarihi Miladî tarihe göre 1499'a dönüştürülmüştür.
	İçindekiler : 1. eser : Eser sondan eksiktir.
	İçindekiler : 2. eser : "Mesele" başlığı altında çeşitli dini konularda hükümler vardır.
	İçindekiler : 3. eser : Yazar başta, eserini ıstabl-ı âmire emîr-i kebîri Ferhad Ağa'nın yardımlarıyla yazdığını, birçok fıkıh kitabını inceledikten sonra bu kitaparda salat bahsinde yer alan sücûd-ı sehve ait mesaili Türkçeye aktardığını söyler.
	İçindekiler : 4. eser : Bir Amme cüzü tefsirinin parçası olduğu anlaşılan eserde sırasıyla 126a-127b: Âdiyât suresi; 127b-130a: Kâri'a suresi; 130a-137a: Tekâsür suresi; 137b-138a: Asr suresi; 138b-139a: Hümeze suresi; 139a-140b: Fîl suresi meal ve tefsiri.
Access	Restricted; Access by appointment only.
Summary	Ek Bilgiler : 1. eser : 14. yüzyılın ikinci yarısında yazılan ve çok okunan eserin en baştaki notta "Mevlânâ Karhi"'ye ait olduğu kayıtlıdır. Fakat başka bir nüshada açıkça "Kara Memi" adı geçiyor (TÜYATOK, 06 Mil Yz 6267/1). Bu kelime başka bir katalogda "Kırımî"okunmuştur (SHMKYKYK, s. 62). Gölpınarlı'da eserin Kara Memi (Ali b. Hüseyn-i Amâsi)'ye ait olduğu kayıtlıdır (MMYK, C. 3, s. 184). Karatay'a göre eser anonim bir tefsirdir. Son çalışmalarda eser Mustafa b. Mehmed'e atfedilmiştir [bkz.kaynakça] Adını vermeyen müellif en başta eseri Hacı Hızır Bey'in isteğiyle yazdığını söyler
	Ek bilgiler : 2. eser : Baştan eksik olan eserin yazarı tespit edilememiştir.
	Ek bilgiler : 4. eser : Eserin son sayfaları eksiktir.
Note	Cilt Özellikleri : Kahverengi deri
	Fiziksel özellikler : Cilt su gördüğü için bozulmuş ve dağılmış, bazı sayfalar da su görmüş
	Ottoman Turkish.
	Diğer nüshalar : 1. eser : Eserin nüshası çoktur. Ör. TÜYATOK, 06 Mil Yz 6267/1; Karatay (TY), C. 1, s. 16; SHMKYK, s. 62; Götz, s. 16. ayr. bkz. 147, 248, 398 numaralı yazmalar
	Diğer nüshalar : 3. eser : TÜYATOK, 19 Hk 1497/2
	Kaynakça: 1. eser : OM, C.2., s.13; Özkan, M. (2010). Eski Anadolu Türkçesi döneminde yapılmış Kuran tercümeleri. Tarihten günümüze Kuran'a yaklaşımlar, İstanbul: İlim Yayma Vakfı, s.538. ; Gürbüz N. (1986). Mustafa b. Muhammed Ankaravi Yasin suresi tefsiri (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara. s.4-6. Eserin tenkitli metni yayımlanmıştır: Mustafa b. Muhammed (2016). Kur'an'ın kalbi, 14. yüzyıla ait bir Sure-i Yasin tefsiri. E. Doğan (haz.). İstanbul Büyüyenay Yayınları.
	Also available manuscript online version, web page from Koç University Suna Kıraç Library Digital Collections. Manuscript Collection.
Contents	SKL Digital Collections Manuscripts
Subject	**Koran -- Commentaries.**
	Koran -- Hermeneutics.
	Islam -- Doctrines.
	Religious life.
	Worship.
	Prayer books.
	Manuscripts, Turkish.
	Manuscripts, Ottoman Turkish.
	Manuscripts.
Alt Author	**Muhammed bin Ahmed el-Ankaravî.**
Alt Title	Risâle-i Mesâil
	Risâle-i Sücūd-ı Sehv
	Tefsir-i Suver-i Kur'ân (Tefsir-i Amme)
	تفسير سورة يس
	رسالة مسائل
	رسالة سجود سهو
	تفسير سور قرآن

EK-21: "Koç Üniversitesi Suna Kıraç Kütüphanesi Yazmaları Kataloğu" MS 128 No:72/1 koleksiyon numaralı esere ait MARC kaydı

32

980

كنز المعاني في شرح حرز الأماني

Kenzü'l-Me'ânî fî Şerhi Hırzi'l-Emânî

برهان الدين ابراهيم بن عمر الجعبري

Burhâneddîn İbrâhîm b. 'Ömer el-Ca'berî (ö: 732/1332)

أوله : الحمد لله مبدىء الأمم و منشئ الرمم الذي علّم بالقلم .
آخره : و الحمد لله رب العالمين و صلواته على سيّدنا ...أجمعين.
قيد الفراغ : «تاريخ سنة ثمان و ستين و ثمان ماية » .

Vr. 134, str. 17, eb. 270x180 (205x125)mm., nesih.

Kapakta, 868 târihli temellük kaydı var.

Bkz. **Keşf**, I, 646 ; **Esmâ**, I, 14 ; **Br.** SI, 725 ; SII, 134.

33

230

Aynı Eser

قيد الفراغ : تم الكتاب المبارك بحمد الله و عونه و حسن توفيقه و هدايته في يوم الإثنين المبارك في غرّة المبارك الشهر الربيع الأول من شهور سنة تسعة و تسعين و ألف على يد أضعف عباد الله يوسف بن عبد الله الإمام .

Vr. 432, str. 29, eb. 295x200 (210x110)mm., nesih, ist. 1099.

34

997

Aynı Eser (II. Cild)

أوله : باب فرش الحروف
قيد الفراغ : تم الكتاب بعون الله تعالى ... يحيى بن محمد بن الحواس الشافعي المقدسي ... و ذلك في يوم الأحد وقت الضحى ثامن شهر رمضان المبارك من شهور سنة خمس و سبعين و تسعماية ...

Vr. 355, str. 25, eb. 260x175 (165x100)mm., nes-ta'lîk, ist. 975.

21

EK-22: "İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu" bibliyografik kimlik örnekleri

141

Cönk

Muhtelif hatla, Türkçe, 182x90 (142x44) mm. ölçüsünde, 70 varakta, muhtelif satırlı, âharlı, zerefşan ince krem kâğıda yazılmıştır. 19. yüzyılda istinsah edilmiştir. Şirâzesi bir taraftan dağılmış, yaldızla doldurulmuş, zencirekli cetvelli, kahverengi meşin cilt içindedir. Varakların çoğu boştur.

142

Vahdetnâme

Abdurahim Karahisârî

دکله ذات پاك جان پاکدن
کادمی پیدا قلوپدر خاکدن

sözleriyle başlar. Ta'lik hatla, Türkçe, 195x153 (145x95) mm. ölçüsünde, 135 varakta, 15 satırlı, âharlı krem kâğıda yazılmıştır. 964 (1557) tarihinde istinsah edilmiştir. 865 (1460-61) yılında telif edilmiştir. Sırtı meşin, üstü bez kaplı cilt içindedir.

دوشمدی بو رسمه بر ترکی کتاب
سوز بودر والله اعلم بالصّواب

sözleriyle sona erer.

143

Düstûrü'l-amel

Riyâzî

سپاس فراوان اول متکلم بی زبانه ارزانیدر که.

sözleriyle başlar. Nesta'lik hatla, Türkçe, 203x144 mm. ölçüsünde, 30 varakta, 25 satırlı, âharlı orta kalınlıkta beyaz kâğıda yazılmıştır. Osman Vahdetî el-Üskübî tarafından 1099 (1688) tarihinde istinsah edilmiştir. Üstü mavi renkli ebru kâğıt kaplı ve mukavva cilt içindedir. Söz başları kırmızı tezhiplidir.

گراید که پیش توگویم دروغ
دورغ اندر آرد سر من بیوغ

sözleriyle sona erer.

144

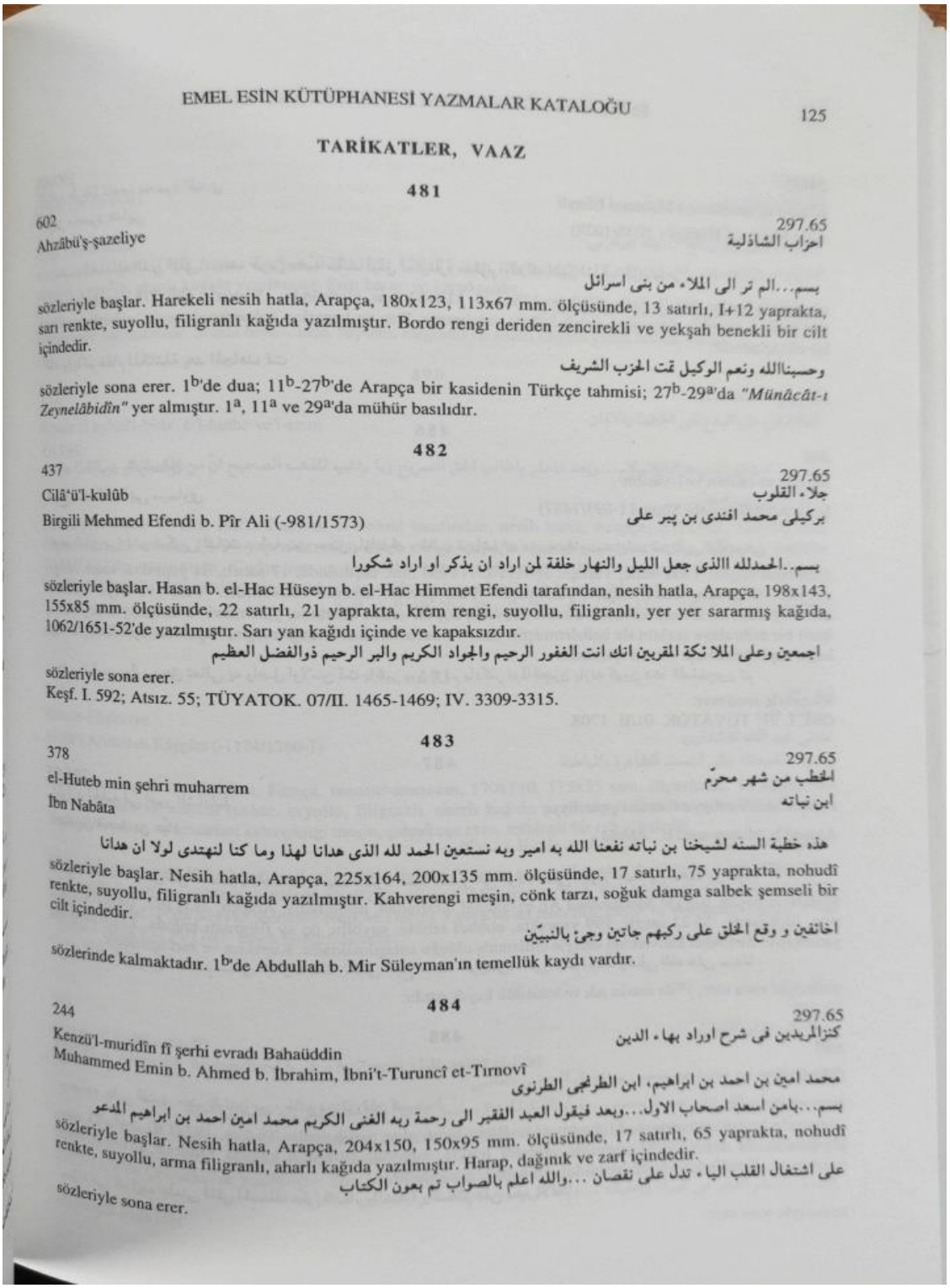
Münazara-i Bahâr u Şitâ

Lamiî Çelebi

ولطف سریرتلری دین دولت چراغی در

sözleriyle başlar. Ta'lik hatla, Türkçe, 207x130 (133x63) mm. ölçüsünde, 74 varakta, 13 satırlı, âharlı krem kâğıda yazılmıştır. Tamir görmüş, gömmeli şemseli, miklepli kahverengi meşin cilt içindedir. Yaldızla ve mavi-siyah mürekkeple cetvellidir.

EK-23: "Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Kataloğu" bibliyografik kimlik örnekleri

EMEL ESİN KÜTÜPHANESİ YAZMALAR KATALOĞU 125

TARİKATLER, VAAZ

481

602 297.65
Ahzâbü'ş-şazeliye احزاب الشاذلية

بسم...الم تر الى الملاء من بنى اسرائل

sözleriyle başlar. Harekeli nesih hatla, Arapça, 180x123, 113x67 mm. ölçüsünde, 13 satırlı, I+12 yaprakta, sarı renkte, suyollu, filigranlı kağıda yazılmıştır. Bordo rengi deriden zencirekli ve yekşah benekli bir cilt içindedir.

وحسبناالله ونعم الوكيل تمت الحزب الشريف

sözleriyle sona erer. 1[b]'de dua; 11[b]-27[b]'de Arapça bir kasidenin Türkçe tahmisi; 27[b]-29[a]'da *"Münâcât-ı Zeynelâbidîn"* yer almıştır. 1[a], 11[a] ve 29[a]'da mühür basılıdır.

482

437 297.65
Cilâ'ü'l-kulûb جلاء القلوب
Birgili Mehmed Efendi b. Pîr Ali (-981/1573) برکیلی محمد افندی بن پیر علی

بسم..الحمدلله االذى جعل الليل والنهار خلفة لمن اراد ان يذكر او اراد شكورا

sözleriyle başlar. Hasan b. el-Hac Hüseyn b. el-Hac Himmet Efendi tarafından, nesih hatla, Arapça, 198x143, 155x85 mm. ölçüsünde, 22 satırlı, 21 yaprakta, krem rengi, suyollu, filigranlı, yer yer sararmış kağıda, 1062/1651-52'de yazılmıştır. Sarı yan kağıdı içinde ve kapaksızdır.

اجمعين وعلى الملا ئكة المقربين انك انت الغفور الرحيم والجواد الكريم والبر الرحيم ذوالفضل العظيم

sözleriyle sona erer.
Keşf. I. 592; Atsız. 55; TÜYATOK. 07/II. 1465-1469; IV. 3309-3315.

483

378 297.65
el-Huteb min şehri muharrem الخطب من شهر محرّم
İbn Nabâta ابن نباته

هذه خطبة السنه لشيخنا بن نباته نفعنا الله به امير وبه نستعين الحمد لله الذى هدانا لهذا وما كنا لنهتدى لولا ان هدانا

sözleriyle başlar. Nesih hatla, Arapça, 225x164, 200x135 mm. ölçüsünde, 17 satırlı, 75 yaprakta, nohudî renkte, suyollu, filigranlı kağıda yazılmıştır. Kahverengi meşin, cönk tarzı, soğuk damga salbek şemseli bir cilt içindedir.

اخائفين و وقع الخلق على ركبهم جاثين وجئ بالنبيّين

sözlerinde kalmaktadır. 1[b]'de Abdullah b. Mir Süleyman'ın temellük kaydı vardır.

484

244 297.65
Kenzü'l-muridîn fî şerhi evradı Bahaüddin كنزالمريدين فى شرح اوراد بهاء الدين
Muhammed Emin b. Ahmed b. İbrahim, İbni't-Turuncî et-Tırnovî محمد امين بن احمد بن ابراهيم، ابن الطرنجى الطرنوى

بسم...بامن اسعد اصحاب الاول...وبعد فيقول العبد الفقير الى رحمة ربه الغنى الكريم محمد امين احمد بن ابراهيم المدعو

sözleriyle başlar. Nesih hatla, Arapça, 204x150, 150x95 mm. ölçüsünde, 17 satırlı, 65 yaprakta, nohudî renkte, suyollu, arma filigranlı, aharlı kağıda yazılmıştır. Harap, dağınık ve zarf içindedir.

على اشتغال القلب الياء تدل على نقصان ...والله اعلم بالصواب تم بعون الكتاب

sözleriyle sona erer.

EK-24: "Dr. Emel Esin Kütüphanesi Kataloğu: Yazma Eserler" kataloğu bibliyografik kimlik örnekleri

9 **ŞR 569**

205 x 145 mm., 145 x 95 mm. I+60 yk. 11 st. Harekeli nesih. Başlıklar, ayetler ve bazı kelimeler kırmızı mürekkeple. Bazı kelimelerin üzeri kırmızı mürekkeple çizilmiş. Krem, orta kalın, aharlı, su yollu, filigranlı kâğıt. Bazı yapraklarda su lekeleri vardır. 39b-40a, 46b-47a'da bazı karalama şeklinde çizgiler vardır. Eser reddadelidir. Ön kapak yok. Sırtı ve kenarları kahverengi, arka kapak çehar-gûşe ebru, yıpranmış cilt. Arka kapak içi krem renkli kâğıt kaplı. Başta üst köşesi kopuk krem renkli bir, sonda açık krem, aharlı, su yollu, filigranlı üç koruyucu yapraklı. Baştaki koruyucu yaprağın ön yüzünde İAE kaşesi, Arap ve Latin harfleriyle eser ve müellif ismi kayıtlıdır. I a-b'de insanların dokuz hatası, Tanrının Hz. Musa'ya kendisine verilenler önünde başkalarını da anması, ölüm, belaya karşı dua vb., 1a'da bir hadise göre kıyametle ilgili izahat, cennete ve cehenneme girenlerle ilgili bilgiler yer alır.

'Ömer ibn Aḥmed (1b) 15. yy.

Risāle-i münciyye (2b)

Başı: 1b بسم ... و به عونی الحمد لله الهادی الی سبیل الصواب المبین طریق الصواب ... الله تعالییه شکر ایدوب و پیغامبره صلواة ویردکدن صکره ایدر بو فقیر ضعیف و بندهٔ نحیف عمر ابن احمد الحقیر

Sonu: 60b سورهٔ یس ده صال الحجیم سورهٔ زبحده فماتغن النذر

1b'de besmelenin yanında kırmızı mürekkeple "Ḳavā'id-i Ḳur'ān" başlığı yer alır. Girişte müellif, Sultan İsma'īl ibn İbrāhīm ibn İsfendiyār Ḫān'ın (847-864/1443-59) kendisinden ilm-i tecvid hakkında bir risale toplamasını istediğini, kendisinin de muteber ve makbul kitaplardan kuralları topladığını ye eseri on beş bab üzerine yazdığını belirtir. Metin içinde bab numaraları bulunmaz. İlki "Meḫāricü'l-ḥurūf bu bāb ḥurūfuñ meḫāricini beyān eder" (3a) şeklinde başlar. Bazıları: "Bābü'l-isti'āẕe" (19b), "Bābü'l-besmele" (22a), "Bābü'l-iẓhār ve'l-idġām" (33a). Ebū Ca'fer, İbn 'Abbās vb.'den nakiller vardır. Sonu eksiktir. Son bab "Ḥaẕfü'l-yā' ve şūbūtihā"dır (59b).

Diğer nüshalar: Karatay T I, 5; Manisa İl Halk, 1321/4, 1582/4; Antalya Elmalı İlçe Halk, 2607/7.

EK-25: "İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yazma Eserler Kataloğu" bibliyografik kimlik örneği

99

Hizbü'l-bahr

Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî (ö.1258)
Hâfız Ebûbekir tarafından 19. yüzyılın ikinci yarısında istinsah edilmiştir.
17.1 x 12.5 cm, yazı sahası 13.8 x 8.9 cm, I + 8 + I yaprak, 7 satır, Arapça nesih hattı.
Âharlı, krem rengi kâğıt üzerine is, surh ve üstübeç mürekkebi, tezhip boyaları ve altın.
Özgün olmayan, mıklepsiz, sırtı kahverengi deri, ebru kaplı karton kapak. Kapak içi ve yan kâğıdı hatip ebrusu.
EHA XVI/10

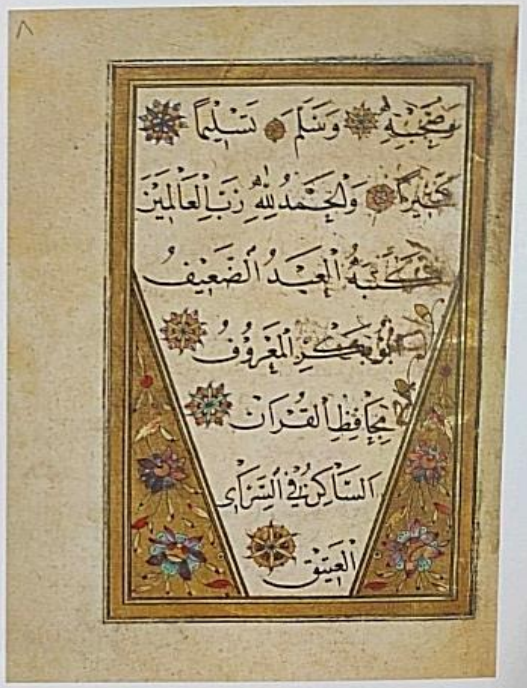
Hâfız Ebûbekir ketebe kaydında (y. 8a) İstanbul'da Saray-ı Atîk Mahallesi sakinlerinden olduğunu belirtmiştir.

Yazmanın serlevha tezhibi çok özenli olup mihrabiyeli başlıklar altın zemin üzerinde sarmal dallardan çıkan küçük çiçek desenlidir. Zincir şeklinde arasuyu ile kuşatılmış ve üste basit tığlar çizilmiştir. Pençhâne duraklar yazmanın tamamında harflerle uyumlu olacak şekilde büyüktür. İlk iki yaprağa beyne's-sütur ve iğne perdahtı yapılmıştır. Hâtime sayfasındaki üçgen koltuklar (y. 8a) altın zemin üzerinde stilize çiçek desenlidir. Yazı sahaları altın cetvellidir.

Sonunda (y. 8b) surh mürekkebiyle Arapça duâ ve icâzetnâme yazılıdır. "28 Rebiül'âhir 301 ve 13 Şubat 99 [26 Şubat 1884] dâhil-i tarîkat-ı Kâdirîyye vâsıl oludu. Şeyh es-seyyid Kâbilli Mehmed Hasan Efendi tarafından olduğu an Mekke-i Mükerreme."

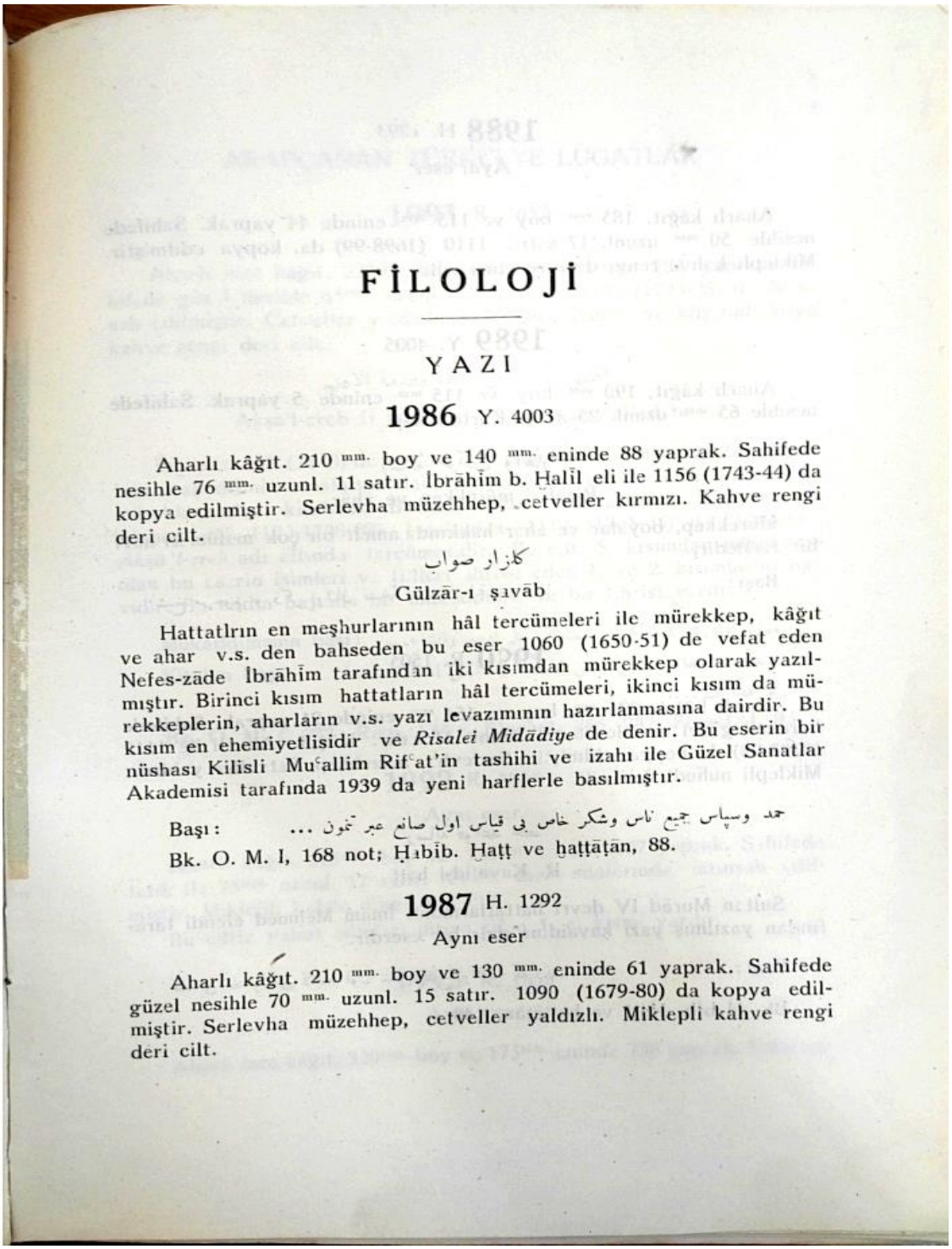
Mıklepsiz cildi karton üzerine ebru kaplıdır. Dış yüzde battal, iç yüzde ve yan kâğıtlarda hatip tarzı ebrular Necmeddin Okyay veya oğlu Sacid Okyay'a aittir.

Ş.E.

EK-26: "Kubbealtı Vakfı Yazma Eserler Kataloğu" bibliyografik kimlik örneği

FİLOLOJİ

YAZI

1986 Y. 4003

Aharlı kâğıt. 210 mm. boy ve 140 mm. eninde 88 yaprak. Sahifede nesihle 76 mm. uzunl. 11 satır. İbrāhīm b. Ḫalīl eli ile 1156 (1743-44) da kopya edilmiştir. Serlevha müzehhep, cetveller kırmızı. Kahve rengi deri cilt.

گلزار صواب

Gülzār-ı ṣavāb

Hattatlrın en meşhurlarının hâl tercümeleri ile mürekkep, kâğıt ve ahar v.s. den bahseden bu eser 1060 (1650-51) de vefat eden Nefes-zāde İbrāhīm tarafından iki kısımdan mürekkep olarak yazılmıştır. Birinci kısım hattatların hâl tercümeleri, ikinci kısım da mürekkeplerin, aharların v.s. yazı levazımının hazırlanmasına dairdir. Bu kısım en ehemiyetlisidir ve *Risalei Midādiye* de denir. Bu eserin bir nüshası Kilisli Muʿallim Rifʿat'in tashihi ve izahı ile Güzel Sanatlar Akademisi tarafında 1939 da yeni harflerle basılmıştır.

Başı: حمد وسپاس جمیع ناس وشکر خاص بی قیاس اول صانع عبر تمون ...

Bk. O. M. I, 168 not; Ḥabīb. Ḫaṭṭ ve ḫaṭṭāṭān, 88.

1987 H. 1292

Aynı eser

Aharlı kâğıt. 210 mm. boy ve 130 mm. eninde 61 yaprak. Sahifede güzel nesihle 70 mm. uzunl. 15 satır. 1090 (1679-80) da kopya edilmiştir. Serlevha müzehhep, cetveller yaldızlı. Miklepli kahve rengi deri cilt.

EK-27: "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu" bibliyografik kimlik örneği

'Adli Hasan Efendi (Öl.1206/1617) **8**
Tergibat

TÜRKÇE, rika hattıyla, 215x130-150x080 mm. ölçüsünde. 17 satırlı, 2 sütunlu, 1b-53a yapraklarındadır. Mesnevi tarzında olup, 1022/1613-14'de telif edilmiştir. 1271/1854-55'de Seyyid Zeynelabidin eliyle yazılmıştır. 1a'da eserin fihristi, 53a'da Katip Seyyid Zeynelabidin'in mührü, 53b-54a'da namazla ilgili vefk vardır.

(Os.Mü.I.118 ; Kut.I.189)
811 (Türkçe şiir) S.H.M.H.K.Yaz.269/1

Agaz-ı dastan **9**

TÜRKÇE, nesih hattıyla, 250x150-170x100 mm.ölçüsünde, 21 satırlı, 72 yapraklıdır. Mesnevi ve nesir tarzında yazılmış, hikaye ve kıssaları içermektedir. 58, 63, 68, 72. yaprakları minyatürlüdür. 1a'da silik bir mühür, sonda 1a'da Kuvvetci zade Hüseyin adına mülkiyet kaydı, bazı sahife kenarlarında çıkmalar, açıklamalar, matlab, tashih kayıtları vardır.

813 (Türkçe roman-hikaye) S.H.M.H.K.Yaz.360

'Ahid-name **10**

FARSÇA, talik hattıyla, 185x115-160x090 mm. ölçüsünde, 14 satırlı, 20 yapraklıdır. İran'la Rusya arasında 1243/1827-28'de Türkmençay'da yapılan muahede, suretidir. 13a'da "Sevad-ı 'ahidname-i teşrifat-ı elçiyan ve süfera", 18a'da "suret-i sevad-ı tersimat-ı kaimakam est" vardır.

950 (Genel Asya tarihi) S.H.M.H.K.Yaz.509

('Ahid name suretleri) **11**

TÜRKÇE, nesih ve rika hattıyla, 240x160-160x090 mm. ölçüsünde, değişik satırlı, 114 yapraklıdır. Osmanlı devleti ile Nemçe, İngiltere, Rusya, Fransa, Prusya, İspanya, Nederlands (Feleming), Danimarka, Belçika, Sicilyateyn, Amerika, İsveç, Sardunya, Toskana ile Cemahir-i selase cumhuriyetleri devletleri arasındaki eski ve yeni muahede suretlerini içermektedir.

956 (Tarih-Ortadoğu-Yakındoğu) S.H.M.H.K.Yaz.516

EK-28: "Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Yazmaları Kataloğu" bibliyografik kimlik örnekleri

51.

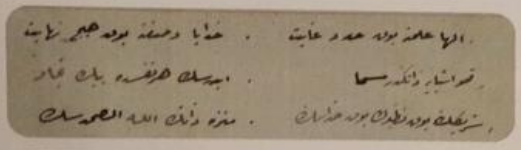
AA. 6871

332 x 240 mm., 270 x bb mm. I+71 yk [Eserde sayfa numaraları da mevcuttur]. 51a, 70b ve 71a boş. 18 ve çeşitli st. 66a'ya kadar çift sütun sonra düz yazı. Rika. 66b'de bazı kelimeler lacivert mürekkeple ve bazı sayfalardaki notlar kırmızı mürekkeple. Samani, orta kalın, mistarlı kâğıt. Bazı yapraklarda lekeler vardır. Dağılmak üzere olan eser ciltten ayrılmış ve bazı yapraklar eserden kopmuştur. Yaprakların tamamına yakınının kenarları yıpranmış, kimi yapraklarda ise delikler görülmektedir. Yaprakların üst tarafında kırmızı mürekkeple çift çizgi cetvel vardır. Sırt kısmı kahverengi deri, kapakları kalın mukavva üzeri kahverengi ağırlıklı ebru kâğıt kaplama, kenarları çok yıpranmış cilt. Eser *5 Recep 1252* [16 Ekim 1836] tarihinde istinsah edilmiştir. Ia'da Süleymân Nutḳî Bey'in babasının çocuklarının bazılarının doğum ve ölüm tarihleriyle ilgili kayıt düştüğü görülmektedir. *Târîḫ-i velâdet-i maḥdûm ve maḥdûmelerim* başlığı altında verilen listenin başında Süleymân Nutḳî Bey'in *Hicri Rebiülevvel 1268 ve Rumi Kânunuevvel 1267* [25 Aralık 1851-23 Ocak 1852] tarihinde doğduğunun bilgisi yer almaktadır [Nurcan Bal tarafından hazırlanan ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından 2003 yılında yayınlanan *Süleyman Nutki Bey'in Hatıraları* adlı kitapta, Süleymân Nutḳî 'nin doğum tarihi 1854 olarak verilmiş ancak kaynak belirtilmemiştir]. Ia'da yer alan bu not, yazmanın Süleymân Nutḳî Bey'in babası Deniz Binbaşı *Seyfî Meḥmed Bey*'e ait olduğunu düşündürtmektedir. Ib'de DMK kaşesi ile çeşitli olaylarla ilgili (Örn.: Birinin ziyareti, havanın fırtınalı olduğu vs.) tarihler vardır. 1a'da Ferdî adlı bir şaire ait bir tevhid yer alır. 66b-67a arasında Ḳaygusuz Abdâl'ın [ö. 848/1444?] *Kitâb-ı Sergüzeşt-i Ḳaygusuz Abdâl* başlığı ile başlayan eserlerinden bir alıntı bulunmaktadır. 67b'de aile fertlerinden bazılarının ölümüyle ilgili tarihler ve Süleymân Nutḳî Bey'in ölümüyle [15 Teşrinievvel 1340 [15 Ekim 1924] ilgili bilgi, kardeşi Ḫayrullâh ve annesi Fîrûze'nin ölümü (1934), oğlu tarafından kaydedilmiştir. 68a'da Ṣâliḥ Kaptan'a ait şiir ile hadislerin sonu yer almaktadır. 68a-b arasında *40 Ḥadîṣ*'ten alınmış bir kısım vardır. 69a-b'de insanların dileklerinin gerçekleşmesi için okunacak birtakım dualar, 70a'da *Cünnetü'l-Esmâ* adlı kitaptan bir sayfa alıntı ve 71b'de bir doğum tarihi kayıtlıdır. 68a-70a arası ters yazılmıştır.

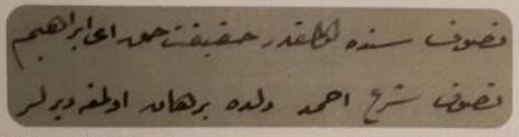
Oğlanlar Şeyḫî İbrâhîm Efendi (Eğridirli) d. 1000/1591-92 – ö. 1065/1654-55.

Dîvân-ı Oğlanlar Şeyḫî İbrâhîm Efendi

Başı: 1b

Sonu: 66a

1a-66a arasında 1020 [1611-1612] tarihinde yazılmış olan Oğlanlar Şeyḫî İbrâhîm Efendi'nin divanı yer almaktadır. Divan mesnevi ile başlamakta ve İbrâhîm Efendi mesnevinin on iki kısımdan oluşacağını söylemektedir. Mesneviyi oluşturan bu on iki kısmın isimleri şöyledir: 1. 3a-6a arası *Bidâyet*, 2. 6a-8b arası *Ḥaḳîḳat*, 3. 8b-11b arası *'Ârif-i Ḥaḳ*, 4. 11b-13b arası *Cism-i insân*, 5. 13b-16a arası *Ḳalbiñ ḥâleti*, 6. 16a-19a arası *Âdâb-ı ṣoḥbet*, 7. 19a-21b arası *Vaḥdet-i ḥaḳîḳat*, 8. 21b-24a arası *Ḳudret*, 9. 24b-26a arası *Sülûk u seyr*, 10. 26a-29a arası *Şühûd-ı vech-i muṭlaḳ*, 11. 29a-31a arası *Ḥikmet*, 12. 31a-34b arası *Ḳurb*. 34b'den 36a'ya kadar hem hece hem de aruz vezniyle yazılmış şiirler, 36b'den 41b'ye kadar insanın tekâmülüyle ilgili yaklaşık iki yüz sekiz beyitlik tasavvufî bir kaside, 41b'den 66a'ya kadar tasavvufî kasideler yer alır. 50b, 51b, 55b-56a'da alacak verecek ve makbuzlar listesi bulunmaktadır.

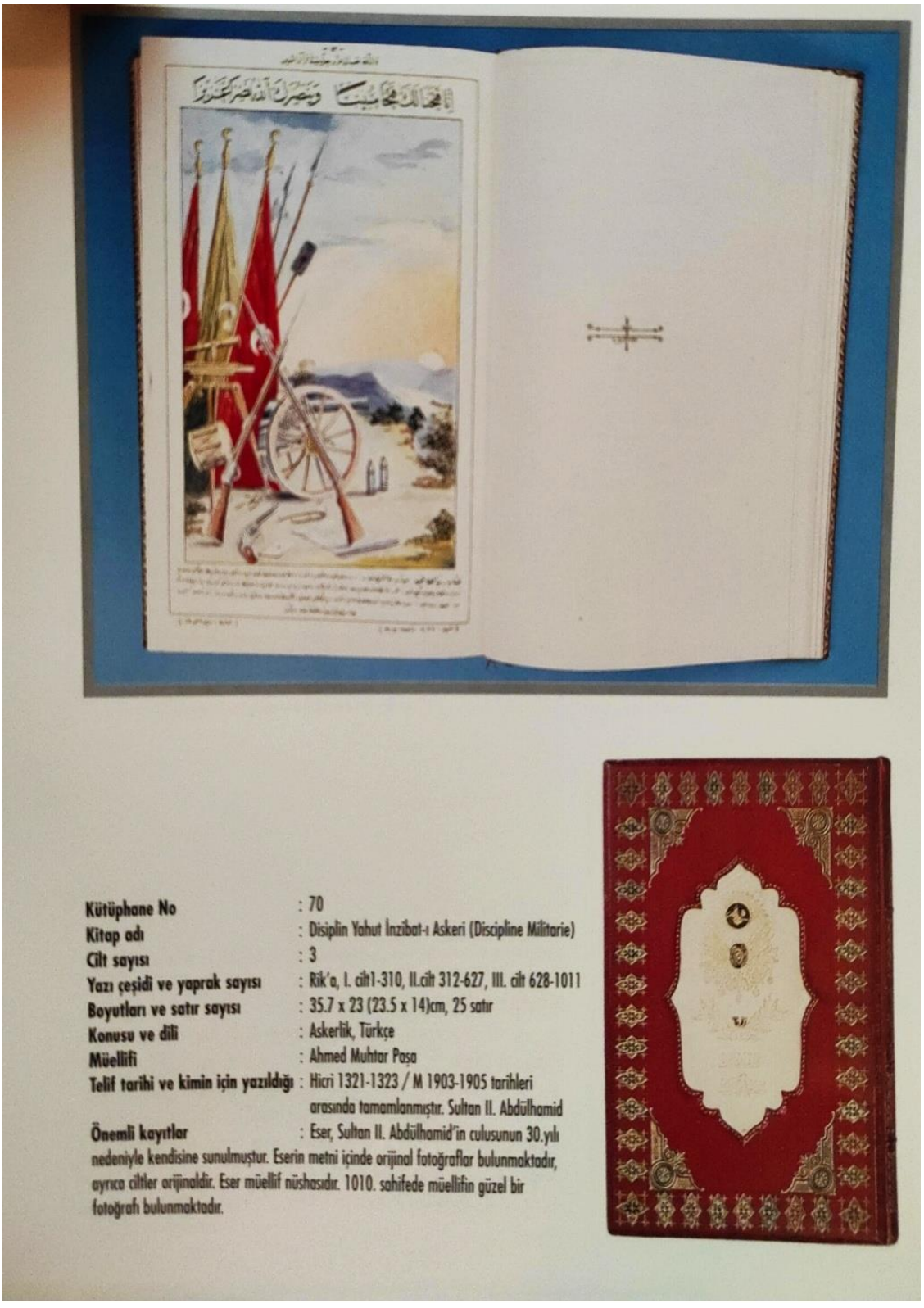
Diğer nüshalar: TYDK II, 374-77; Karatay T II, 2414-15; İAE 2, 259; Mevlana I, 1668; Çiftçi, 381, 670, 983; TÜYATOK 34/I, 226; Bayraktar, Belediye 467, Osman Ergin II 851-52, III 862-64; Millî Ktp., Yz. A. 358, 481, 3144, 4076/1, 8806/2, 8085/2; Süleymaniye Ktp., Esat Efendi 3498/1, Tarlan 37/2; Millet Ktp., AEMNZ 737/7; Bodleian, 184; Sohrweide I, 238. Verdiğimiz örneklerin dışında eserin daha birçok nüshası mevcuttur.

Yayınlar: *Hazret-i Dil-i Dânâ: Oğlan Şeyh İbrahim Efendi Külliyatı*. Haz., H. Rahmi Yananlı. İstanbul: Kitabevi, 2008.

Kaynaklar: DİA 21, 298-300; TN I, 5, II, 4824; TDEA 4, 330; OM I, 26-27.

89

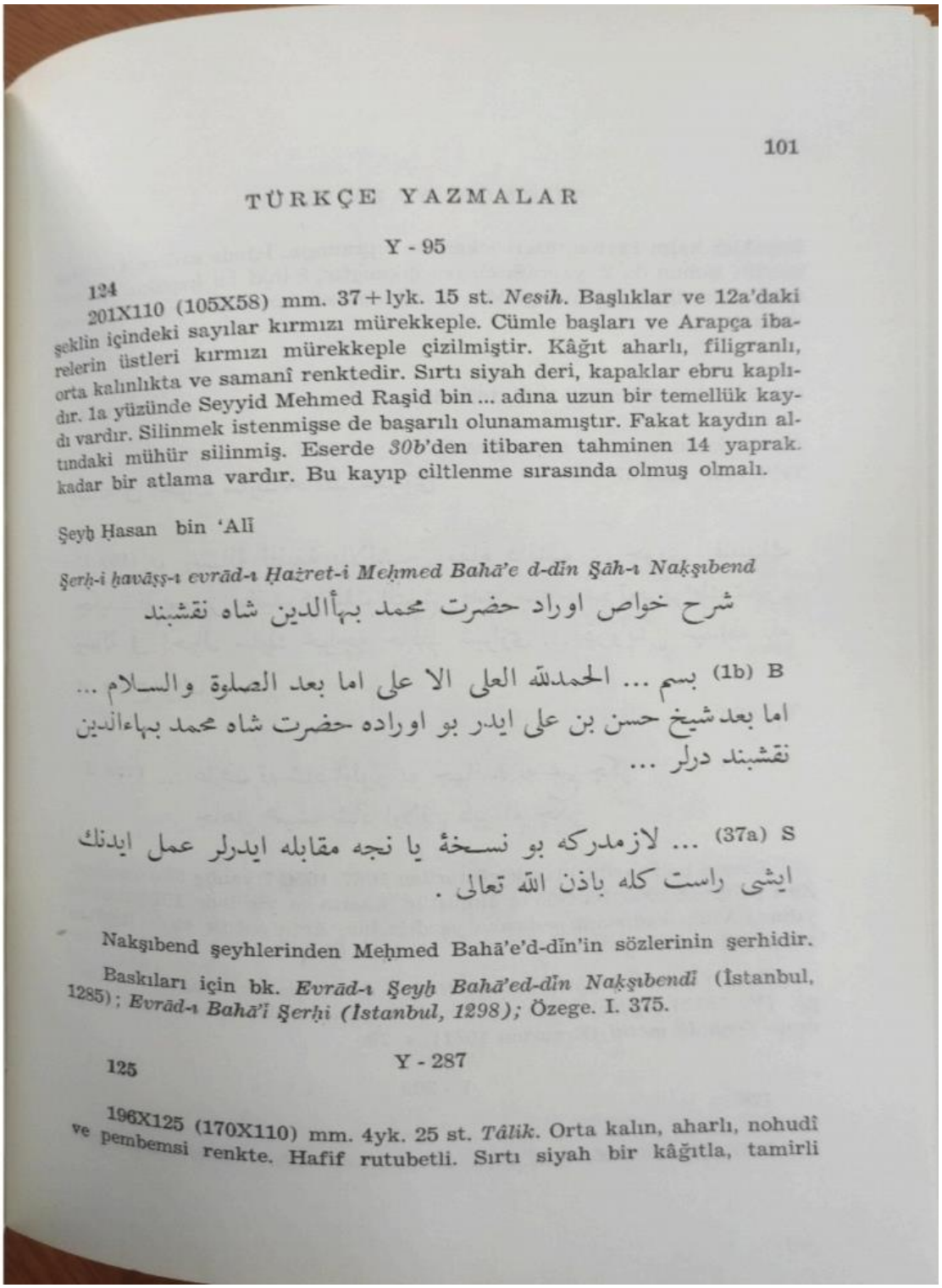
EK-29: "Deniz Müzesi Komutanlığı El Yazmaları Kataloğu" bibliyografik kimlik örneği

Kütüphane No	: 70
Kitap adı	: Disiplin Yahut İnzibat-ı Askeri (Discipline Militarie)
Cilt sayısı	: 3
Yazı çeşidi ve yaprak sayısı	: Rik'a, I. cilt1-310, II.cilt 312-627, III. cilt 628-1011
Boyutları ve satır sayısı	: 35.7 x 23 (23.5 x 14)cm, 25 satır
Konusu ve dili	: Askerlik, Türkçe
Müellifi	: Ahmed Muhtar Paşa
Telif tarihi ve kimin için yazıldığı	: Hicri 1321-1323 / M 1903-1905 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Sultan II. Abdülhamid
Önemli kayıtlar	: Eser, Sultan II. Abdülhamid'in culusunun 30.yılı

nedeniyle kendisine sunulmuştur. Eserin metni içinde orijinal fotoğraflar bulunmaktadır, ayrıca ciltler orijinaldir. Eser müellif nüshasıdır. 1010. sahifede müellifin güzel bir fotoğrafı bulunmaktadır.

EK-30: "Askeri Müze Yazma Eserler Kataloğu" bibliyografik kimlik örneği

101

TÜRKÇE YAZMALAR

Y - 95

124

201X110 (105X58) mm. 37+lyk. 15 st. *Nesih*. Başlıklar ve 12a'daki şeklin içindeki sayılar kırmızı mürekkeple. Cümle başları ve Arapça ibarelerin üstleri kırmızı mürekkeple çizilmiştir. Kâğıt aharlı, filigranlı, orta kalınlıkta ve samanî renktedir. Sırtı siyah deri, kapaklar ebru kaplıdır. 1a yüzünde Seyyid Mehmed Raşid bin ... adına uzun bir temellük kaydı vardır. Silinmek istenmişse de başarılı olunamamıştır. Fakat kaydın altındaki mühür silinmiş. Eserde *30b*'den itibaren tahminen 14 yaprak kadar bir atlama vardır. Bu kayıp ciltlenme sırasında olmuş olmalı.

Şeyḫ Ḥasan bin 'Alī

Şerḥ-i ḫavāṣṣ-ı evrād-ı Ḥażret-i Meḥmed Bahā'e d-dīn Şāh-ı Naḳşıbend

شرح خواص اوراد حضرت محمد بهأالدين شاه نقشبند

B (1b) بسم ... الحمدلله العلى الا على اما بعد الصلوة والسلام ... اما بعد شيخ حسن بن على ايدر بو اوراده حضرت شاه محمد بهاءالدين نقشبند درلر ...

S (37a) ... لازمدركه بو نسخهٔ يا نجه مقابله ايدرلر عمل ايدنك ايشى راست كله باذن الله تعالى .

Nakşıbend şeyhlerinden Meḥmed Bahā'e'd-dīn'in sözlerinin şerhidir. Baskıları için bk. *Evrād-ı Şeyḫ Bahā'ed-dīn Naḳşıbendī* (İstanbul, 1285); *Evrād-ı Bahā'ī Şerḥi (İstanbul, 1298)*; Özege. I. 375.

125 Y - 287

196X125 (170X110) mm. 4yk. 25 st. *Tâlik*. Orta kalın, aharlı, nohudî ve pembemsi renkte. Hafif rutubetli. Sırtı siyah bir kâğıtla, tamirli

EK-31: "Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu I" bibliyografik kimlik örneği

ÖZET

En önemli yazılı kültürel miras öğelerinden olan yazma eserler geçmişin bilgi birikiminin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan çoğu orijinal kaynaklardır. Teknolojik gelişmelerle birlikte günümüzde bilgi merkezleri, bilgi kaynaklarına sahip olma, koruma ve saklama yöneliminden ziyade, kaynakların görünür olmasını sağlayarak kullandırma ve erişime açma yaklaşımını daha çok benimsemektedir. Koleksiyonunda yazma eser bulunduran bilgi merkezleri için bu değişim ancak eserlerin uluslararası standartlara uygun olarak bibliyografik nitelemelerinin yapılmasıyla mümkün olabilecektir.

Bu çalışmada; Doğu/İslam yazma eserlerinin bibliyografik nitelemesi üzerinde durulmuştur. Türkiye'de yazma eserlerin bibliyografik nitelemesinde standart bir yaklaşımın olmaması birçok nedenden kaynaklanan bir sorundur. Otorite dizinlerinin eksikliğinin yanı sıra koleksiyonunda yazma eser bulunduran bilgi merkezlerinin dermelerinde ne kadar yazma eser olduğu, mevcut yazma eserlerin fiziksel, sanatsal ve içerik özelliklerinin neler olduğunun belirlenememesi gibi teknik sorunlar da bulunmaktadır. Ayrıca, kütüphanelerde bu işin kütüphanecilik eğitimi almamış ve kataloglama terminolojisinden uzak kişilerin sorumluluğuna bırakılması gibi yönetimsel sorunlar da yer almaktadır. Uluslararası kataloglama kuralı AACR2 ile üstveri standartları MARC ve RDA'da yer alan niteleme alanlarının yazma eser için doğru belirlenmesi ve alanlar arasındaki anlamlı ilişkinin ortaya konulmasında kişilerin bireysel tasarrufları ve kendi alışkanlıkları doğrultusunda bibliyografik kayıtlar hazırlanmasının önüne geçilmelidir. Bu çalışma; Türkiyede yazma eser koleksiyonlarının bilimsel ve kültürel özellikleri gözetilerek standart bibliyografik kayıtlarının oluşturulması amacıyla *"yazma eserlerin bibliyografik nitelemesi"* üzerine uygulanabilir bir rehber önerisi sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Bibliyografik niteleme, Yazma eser, Yazma eser kütüphaneleri, Yazma eserlerin kataloglanması

SUMMARY

Manuscripts, which are among the most important written cultural heritage items, are the mostly original sources that enable the transfer of the knowledge of the past to future generations. With technological developments, information centers today are adopting the approach of making information resources visible, making them available and making them accessible, rather than owning, protecting and preserving. For information centers that have manuscripts in their collections, this change will only be possible by making bibliographic descriptions of the works in accordance with international librarian standards.

This study focuses on the bibliographic description of Eastern/Islamic manuscripts. The lack of a standardized approach to the bibliographic description of manuscripts in Turkey is a problem arising from many reasons. In addition to the lack of authority indexes, there are also technical problems such as the inability to determine how many manuscripts are in the collections of information centers that have manuscripts in their collections and what the physical, artistic and content characteristics of existing manuscripts are. There are also managerial problems such as leaving this work to the responsibility of people who are not trained in librarianship and who are not familiar with cataloging terminology. In order to correctly determine the qualification fields in the international cataloging rule AACR2 and metadata standards MARC and RDA for manuscripts and to reveal the meaningful relationship between the fields, the preparation of bibliographic records in accordance with the individual savings and their own habits should be prevented. This study proposes a practical guideline on "bibliographic description of manuscripts" in order to create standardized bibliographic records of manuscript collections in Turkey, taking into account their scientific and cultural characteristics.

Keywords: Bibliographic description, Manuscripts, Manuscript libraries, Manuscript cataloging